

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XII. évfolyam 3. szám

2013. december

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János dandártábornok

Tagok: Dr. Kobilka István ezredes
a Tudományos Tanács titkára
Dr. Magyar István dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok
Dr. Bagi József ezredes
Dr. Resperger István ezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Dr. Magyar Sándor alezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

A kézirat lezárva: 2013. december 10.

Felelős szerkesztő: Dr. Resperger István ezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba nyá. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina zászlós

A kiadásban közreműködött az MH Geoinformációs Szolgálat
Szabályzatszerkesztő és Kiadó Osztálya

Nyomdai munkák:

HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Közhasznú
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető igazgató

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES

**BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK, KOCKÁZATOK, FENYEGETÉSEK
ÉS EZEK HATÁSA MAGYARORSZÁGRA 2030-IG**.....5

FÜGEDI ZITA

HIDEGHÁBORÚ SZÍRIÁBAN?!37

DEÁK ANITA ÖRNAGY

**AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ ÉS
A KOLLEKTÍV BIZTONSÁGI SZERZŐDÉS SZERVEZETE**.....51

KATONA LÁSZLÓ

**A TERRORIZMUS ÉS A SZERVEZETT BŰNÖZÉS
ELHATÁROLÁSÁNAK AKTUÁLIS DILEMMÁI**60

SZENTGÁLI GERGELY

A MAGYAR KIBERVÉDELEM ANATÓMIAI KÉPE74

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

A HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJAI90

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. BAGI JÓZSEF EZREDES

**AZ OROSZ HADERŐ JELENE ÉS JÖVŐJE –
SOROZOTT VAGY SZERZŐDÉSES HADSEREG?**100

OROSZ LÁSZLÓ

SEMLEGES POLITIKÁT FOLYTATÓ EURÓPAI ÁLLAMOK.....109

SZAKMATÖRTÉNET

DR. DOBÁK IMRE

**A RÁDIÓAMATŐR TEVÉKENYSÉG „NYOMAI”
A 2. VKF. OSZTÁLY MUNKÁJÁBAN 128**

FÓRUM

FÖLDESI LAJOS ZSOLT R. FŐTÖRZSZÁSZLÓS

**A JÁTÉK NEM JÁTÉK – AVAGY AZ AIRSOFT
NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI..... 137**

BÁLINT TAMÁS SZÁZADOS –
DR. ZSIFKÓ MARIANN FŐHADNAGY

**KARRIER II. – KARRIERCÉL, KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK,
KÜLSZOLGÁLAT 150**

AZ OLVASÓHOZ

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES

**21. SZÁZADI „HELYSZÍNELŐK” – RECENZIO
CSAPODY TAMÁS: BORI MUNKASZOLGÁLATOSOK
CÍMŰ KÖNYVÉRŐL..... 166**

E SZÁMUNK TARTALMA..... 170

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ
PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI..... 182**

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES

**BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK, KOCKÁZATOK,
FENYEGETÉSEK ÉS EZEK HATÁSA
MAGYARORSZÁGRA 2030-IG**

ELMÉLETI ALAPOK

A tanulmány a 2010-es éveket alapul véve 2030-ig elemzi a várhatóan bekövetkező biztonsági és nemzetbiztonsági kockázatokat, kihívásokat és fenyegetéseket, továbbá javaslatokat fogalmaz meg a problémák megoldását illetően. A kockázat általános fogalma: „*Valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége*”.¹ A biztonsági kockázatot, az általános meghatározásból következően, a biztonsági dimenziók vonatkozásában értelmezhetjük. A fenyegetés a veszély konkrét, cselekvési szándékot is megjelenítő formája, amelynek célja a célország magatartásának befolyásolása a saját érdek érvényesítésére. Főként akkor beszélhetünk fenyegetésről, ha bizonyos érdekütközések kikényszerített vagy erőszakos úton történő megoldására van kilátás. A katonai fenyegetés megítélése esetén figyelembe kell vennünk az állami, politikai akarat meglétét, és értékelnünk kell ezek katonai vonatkozásait a képesség területén. Tehát szándék- és katonai képességelemzést kell készítenünk környezetünkről, áttekintve mindazokat a lehetséges veszélyeket, amelyek hazánkra hatással lehetnek.

A kihívások: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelyek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és a külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira.

A kockázatok: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége, a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek.

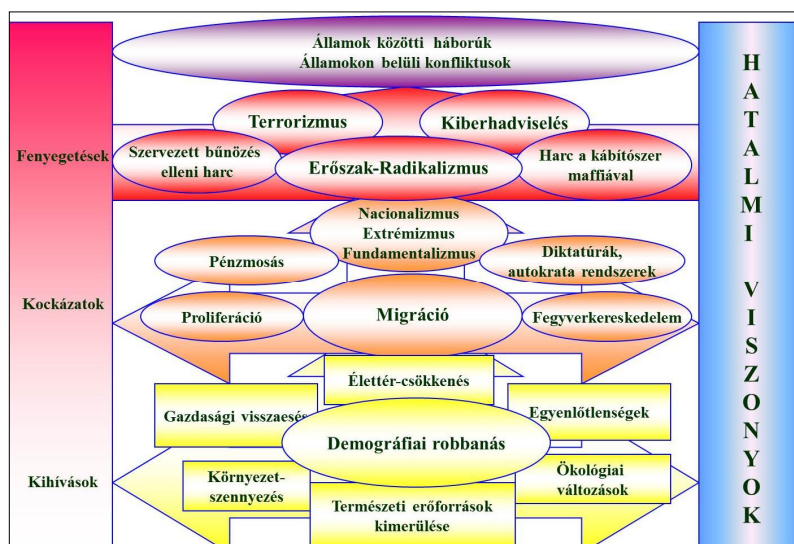
A fenyegetések: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére. Az érdekek képviselésének módszerei és eszközei előnyben részesítik a kikényszerítést vagy az erőszakos úton történő megoldás lehetőségét.²

Amint az a fogalmi meghatározásokból kitűnik, a kihívásokat, a kockázatokat és a fenyegetéseket a lehetséges veszélyek megnyilvánulási formáinak tekintem, amelyek általában hátrányosan befolyásolják a belső és a külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira. Ezek a fogalmak egymásra épülve egyre nagyobb feszültségi szint meglétét feltételezik. Jellemükből következően csak dinamikus folyamatokként értelmezhetők. Ezért a fogalmi meghatározások az

¹ MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. p. 47.

² RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során. p. 45.

elméleti értelmezés szempontjából fontosak, de a gyakorlatban gyakran egymást átfedve, összemosódva jelennek meg, és a külső környezeti jellemzők (például a politikai és a gazdasági viszonyok) függvényében képlékenyen változhatnak. Értékelésük és elemzésük nem ritkán csak egy újabb stabilizálódott erőter kialakulása után, visszamenőleg végezhető el. A kockázatok és a kihívások szintjén főként a környezeti és a gazdasági elemeket érinti, amelyekhez a katonai elem katonatechnológiai vetületei is kapcsolódnak. A fenyegetés szintjén a politikai, a diplomáciai és a katonai elemek kerülnek előtérbe.

1. ábra. Kihívások, kockázatok és fenyegetések³
(Szerk.: Resperger István)

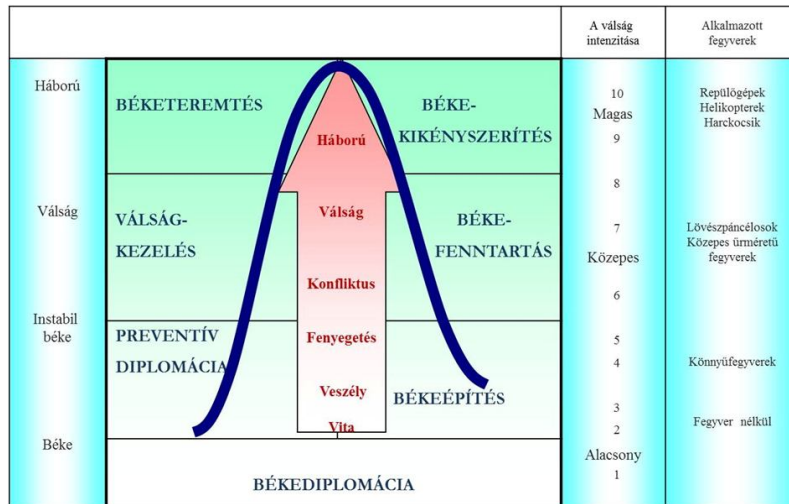
Konfliktussal, konfliktusmegelőzéssel, válsággal, válságkezeléssel kapcsolatos elméleti alapok

A témával kapcsolatos fogalmakat, meghatározásokat és definíciókat az államközi kapcsolatok viszonyának formáin keresztül közelítem meg. A szakirodalom alapvetően az esetek többségében négy állapotot különböztet meg:⁴ békeállapot, válsághelyzet, fegyveres konfliktus és konfliktuskezelés utáni békeállapot (Béke-2). A békeállapot jellemzője, hogy a kapcsolatok az államok és/vagy az országcsoportok között a kölcsönös bizalmon és az egyetértésen alapulnak a közös érdekek és a valós értékek figyelembevételével. A válsághelyzet jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek/érték-összeütközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a

³ RESPERGER István: A fegyveres erő megváltozott feladatai katonai jellegű válságok kezelése során. p. 145.

⁴ SZTERNÁK György: A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja. p. 26. Vö.: Más szakértők alkalmazzák még a „Béke 1”-t; Válság: (háborús küszöb alatti tevékenységek), Háború, „Béke-2” megnevezéseket is, abból a megfontolásból, hogy a „Béke-2” egy másfajta állapotot jelent a kiinduló helyzethez képest. LUND, M. S.: Preventing Violent Conflicts. pp. 39–43. Megkülönböztet: béke, instabil béke, válság, fegyveres konfliktus és háború időszakát.

résztevők között, akik valamilyen eszközzel (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) megpróbálják befolyásolni a kialakult helyzetet. A katonai természetű veszélyeztetésről akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, és a felek között a viszony tovább romlik, ami katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások és határsértések formájában nyilvánul meg. A konfliktus utáni békeállapot jellemzője, hogy a konfliktuskezeléssel kapcsolatos tevékenységek elérik fő céljukat – azaz a békeállapot újbóli megteremtését –, de a konszolidálódott helyzet fenntartása és megerősítése érdekében általában olyan intézkedéseket léptetnek érvénybe, amelyek megakadályozzák az esetleges konfrontációkat. Ezen intézkedések arra irányulnak, hogy a feszültség szintet csökkentsék, de adott esetben az indokoltnál hosszabb alkalmazásuk a végleges békeállapot létrejöttét késleltethetik.

2. ábra. A válság szakaszai, intenzitása és az alkalmazott fegyverek típusai⁵
(Szerk.: Resperger István)

Michael S. Lund feltételezése alapján – főként a diplomáciai, a politikai, a nemzetközi szervezetek és a katonai erő lépéseit tekintve – egy konfliktus szakaszai diagramszerűen ábrázolhatóak. Az ábrával kapcsolatban az első fogalomkör, melyet megvizsgálunk, a létfontosságú (alapvető) értékek és érdekek.

A létfontosságú (alapvető) értékek és érdekek

A nemzeti érdek a nemzet javát, hasznát, szükségleteit körülhatároló alapvető fogalom. A nemzet fennmaradása, megszilárdulása, továbbfejlődése szempontjából alapvető jelentőségű feltételrendszer. Az állami szuverenitás létének döntően meghatározó összetevője. A honvédelemmel kapcsolatos nemzeti érdek az

⁵ LUND, Michael S.: Preventing Violent Conflicts. p. 39.; JENTZ, D.H.: Führungssystem im Wandel. In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1995/2. p. 127./

államot fegyveres erőszakkal fenyegető veszélyek és kockázatok összefüggésében körvonalazható. Egyes amerikai kutatók⁶ az általános fogalmat (érdek) a lehetséges kockázatok szerint differenciálják. Így megkülönböztethetjük: a létérdek, a különösen fontos érdek, a jelentős érdek és az érdek kategóriáját.

Létérdek (sorsdöntő nemzeti érdek): a nemzet megmaradáshoz, megszilárdulásához, fellendüléséhez fűződő olyan elengedhetetlen, a fennmaradást biztosító társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti lét szempontjából döntő jelentőségű. Ezért érvényesítése és oltalmazása a nemzet részéről akár szélsőséges kockázatvállalással és a nemzeti erőforrások maximális és célorientált összpontosításával járhat együtt, ami adott esetben a totális fegyveres konfrontáció felvállalásában nyilvánul meg.

Különösen fontos érdek (alapvető nemzeti érdek): olyan életbevágó, a nemzeti létet meghatározó társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítése és oltalmazása érdekében a nemzet nagy kockázatot vállal, de ennek mértéke a nemzeti lét szintje alatt marad.

Jelentős érdek (fontos nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amelynek érvényesítésére és oltalmazására a nemzet nagyobb erőfeszítéseket tesz, de jelentősebb kockázatokat nem vállal fel (pl. az ország légterének, területének időleges átengedése idegen fegyveres erők átvonulása céljából).

Érdek (egyszerű nemzeti érdek): olyan társadalmi szükségletek összessége, amely a nemzeti jólét emelésének irányába mutat, a hangsúly az érvényesítésre helyeződik, oltalmazása általában preventív, és a fegyveres erők alkalmazása nélkül, közvetett módon történik (pl. anyagi, technikai, pénzügyi és oktatási segélynyújtás).

Az érték: a magyar értelmező kéziszótár szerint: „valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságot fejezi ki.” A szakértők ide sorolják általában egy adott ország kultúráját, nyelvét, vagy olyan kulturális, művészeti örökséget, amelyhez az adott ország lakossága kötődik. Az értékek adott társadalmi környezetben maradandóbbak, mint az érdekek, mivel az érdekek a társadalom belső változási folyamatainak köszönhetően az értékek mentén artikulálódnak. Az értékek alapvetően csak az egész társadalmi berendezkedést befolyásoló, külső vagy belső drasztikus változások esetén fogalmazódnak újra.

A vita, a veszély, a kockázat

A biztonságpolitikai kihívások, kockázatok és fenyegetések „*azok... a veszélyt és fenyegetést magukban hordozó helyzetek és állapotok, amelyek általában negatívan befolyásolják az adott országban az átfogó biztonságot, annak egyes összetevőit, s gyengítik a belső és külső stabilitást.*”⁷ A vita: olyan viszony, amikor az érintett felek eltérő érdekeiket ütköztetik (például tárgyalnak), lezárásának feltétele, hogy a résztvevők kompromisszumokkal megállapodást kössenek, oly

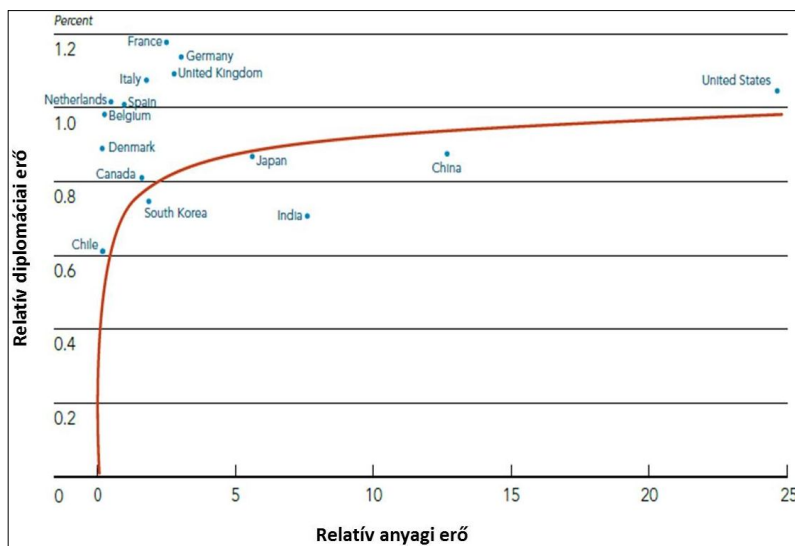
⁶ STUDENMAIER, W. O.: Hadászati koncepciók. In: KOVÁCS Jenő: Állami szuverenitás, nemzeti érdek, hadászat. pp. 36–50.

⁷ SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi Lexikon. p. 42. Vö: KÖSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években. p. 14.

módon, hogy a saját érdekeiket megfelelő módon képviseljék.⁸ A társadalmat érintő veszélyen általában a biztonság valamely dimenziójára negatívan ható jelenség bekövetkezésének potenciális lehetőségét értjük. A biztonságot érintő olyan körülmény, amely magában hordozza az ősztársadalmi negatív hatások lehetőségét. A kockázat általános fogalma: „Valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége”.⁹

Az erő és hatalom

Az erő és hatalom a fegyveres küzdelem egyik érvényesítési eszköze. „*A háború az erő alkalmazása egy másik fél akarata ellenében*”¹⁰ (Morgenthau). Az erő (FORCE, KRAFT) és a hatalom (POWER, MACHT) kapcsolata abból ered, hogy minden politikai tevékenység közvetve vagy közvetlenül valójában a hatalom gyakorlásának aktusa, amelynek formája, intenzitása az elérendő céltól, valamint az alkalmazó elszántságától függ. Az erő és hatalom érvényesítésének fokozatai: demonstráció, fenyegetés, kényszerítés, büntetés, nyomásgyakorlás, katonai erő alkalmazása.¹¹

3. ábra. A diplomáciai és az anyagi erő használói¹²
(Szerk.: Resperger István)

⁸ MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. p. 47.

⁹ Magyar Értelmező Kéziszótár. p. 745.

¹⁰ DEÁK Péter: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk. p.4.

¹¹ Uo.

¹² Global Trends 2030. p. 160.

A válság, a válságkezelés

A konfliktusok, válságok a bipoláris világrend felbomlása után kerültek előtérbe. Az új kihívások, kockázatok veszélyeztetik az egyén, a közösség és az államok biztonságát. A válságok hozzátartoztak az emberiség történetéhez, és hosszabb-rövidebb lappangási idő után a felszínre törtek, intézkedéseket követeltek, valamilyen irányban befolyásolták korukat.

Válság, válságkezelés: Az egyik legelfogadottabb átfogó megfogalmazás a válságra: „*A válság átcsapási pont, egy államnak bármely más külső szereplővel való viszonyában a háború–béke kontinuum mentén...A válság mintegy a konfliktus tetőpontja, összesűrűsödése.*”¹³ A 2. ábrán jól megfigyelhető ez az összegzés, a katonai erő alkalmazása a legnagyobb valószínűséggel a válság tetőpontján következhet be az eltérő érdek- és/vagy értékkülönbségek okán.

A válságkezelés: „*Minden olyan intézkedés, amely a válság esetén arra irányul, hogy egy fegyveres konfliktus kialakulását, kiterjesztését megakadályozzuk, anélkül, hogy alapvető nemzeti érdekeinkről lemondanánk... körültekintő előkészületek után a döntések meghozatala. Ez utóbbiak célja a megfelelő politikai, diplomáciai, gazdasági és esetleg katonai lépések időbeni és összehangolt alkalmazása.*”¹⁴

A XXI. SZÁZAD KIHÍVÁSAI

A demográfiai robbanás és következményei

A globális kihívások közé tartozik a Föld népességének növekedése. Jelenleg több mint 7 milliárd ember él a Földön, de ez 2050-ig megkétszereződhet.¹⁵

A legnagyobb gondot Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése és Európa népességének csökkenése okozza.

A világot 2015-ben mintegy 7,2 milliárd ember lakja majd, de a világ népesedésének növekedési üteme az 1985. évi 1,7%-ról napjainkra 1,096%-ra csökkent, 2015-ben pedig hozzávetőlegesen 1% lesz.¹⁶

¹³ ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk. p. 114. Lásd még: DEÁK Péter: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, háborúk. p. 14. „A válság az államok, államszervezetek között kiéleződő feszült viszony a fegyveres konfliktus szintje alatt.”

¹⁴ KŐSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái. p. 217. „A válságkezelés politikai reakciók modulálása ingatag helyzetben; a saját érdek, érték képviselői érdekében. Számos esetben jó politikai és diplomáciai lépések sorozata.”

¹⁵ KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség... i. m. p. 31.

Vö: KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén. p. 30. A Föld lakossága 2025-ben eléri a kb. 8,5 milliárd főt, 2050-re pedig eléri a 9,3 milliárd főt. A nők termékenysége Nigéria–Nyugat-Európa viszonylatában 7:1(!). SHEENAN, John J.: A XXI. század biztonságpolitikája. p. 11. A Föld lakossága 2050-ben 9,83 milliárd fő lesz. A fejlett országokban 26 születés, a fejlődő országokban 240(!) születés történik percenként.

¹⁶ Global Trends 2015. p. 25. Lásd még: Zur Lage der Welt. p. 14–17.

A különböző országok demográfiai fejlődése¹⁷

Ország	Átlagéletkor 2010-ben	Átlagéletkor 2030-ban	Demográfiai fejlődési szakasz
Brazília	29	35	2000–2030
India	26	32	2015–2050
Kína	35	43	1990–2025
Irán	26	37	2005–2040
Oroszország	39	44	1950–2015
Japán	45	52	1965–1995
Németország	44	49	1950 előtt –1990
USA	37	39	1970–2010

(Szerk.: Resperger István)

A városi lakosság aránya az 1950-es években 30% volt, de 2030-ra 60%-ot ér el. Ez azt jelenti, hogy a 8,3 milliárd főből 4,98 milliárd fő városban fog élni. A városi lét is hozzájárul ahhoz, hogy a középréteg aránya Közép- és Távol-Keleten a világ összlakosságának 55–60%-ára emelkedik.¹⁸ A demográfiai robbanás problémaköréhez – amely számos más biztonsági dimenzióra is hatással van – tartozik az államok számának radikális növekedése is. Ebből következően a nemzetközi rend fenntartása érdekében egyre több résztvevővel kell megegyezni, figyelembe venni érdekeiket, értékeiket, törekvéseiket. Amíg az 1816–1830-as időszakban 22 ország, addig 1914–1940 között 65, az 1970–77-es időszakban pedig 140 szuverén állam volt jelen a nemzetközi porondon, és számuk jelenleg már 193.¹⁹

¹⁷ Global Trends 2030. p. 45.

¹⁸ Egyes afrikai országokban az AIDS terjedése következtében lassul majd a népesség szaporodási üteme, sőt a viszonylag magas születési arányok ellenére vissza is eshet. Pl. Dél-Afrikában az előrejelzés szerint a lakosság száma a 2000. évi 43,4 milliőről 2015-ig 38,7 millióra esik vissza. 1995-ben Afrikában 1 millió gyermek fertőződött HIV vírussal. **2007-ben** 1,8–2,3 millióan haltak bele, 32,9 millió fertőzött volt a világon (2 millió 15 éven aluli). 2008-as ENSZ-jelentés. http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp; letöltés: 2013. 05. 15.

2010-ben 1,2 millióan haltak bele a szubszaharai Afrikában, 1,9 millió újonnan fertőzöttet regisztráltak és 22,9 millióan élnek HIV/AIDS fertőzéssel.

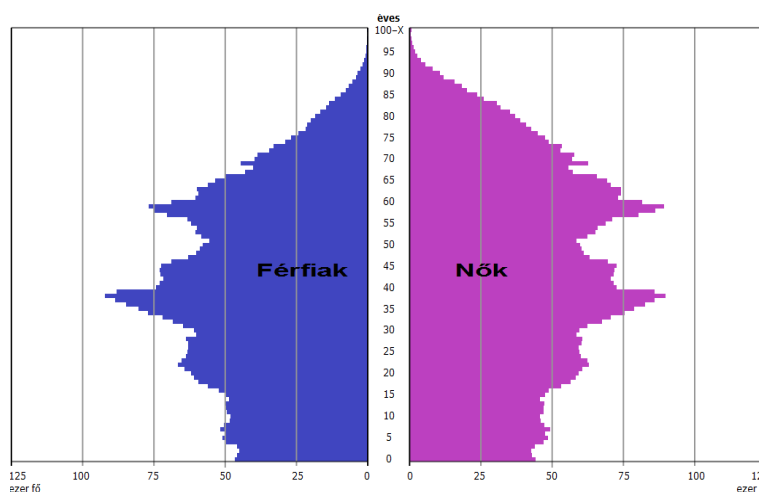
<http://www.avert.org/worldstats.htm>; letöltés: 2013. 05. 15.

¹⁹ 193 szuverén állam alatt az ENSZ tagállamait értjük, de mindenképp érdemes megemlíteni a nem tagállam, de megfigyelő státusú Palesztinát és a Vatikánt.

A helyzetet jól jellemzi az alábbi idézet: „ *A mi nemzedékünk legfőbb nehézsége abban rejlik, ... hogy gazdaságunk és politikánk soha nincs összhangban egymással. Politikai sikon... továbbra is 60–70 szuverén nemzeti államra oszlik, de a nemzeti egységek mind kisebbek és számosabbak, s nemzeti öntudatuk egyre eleveőbb. A két ellentétes irányzat közötti feszültség... mindig is számos koccanáshoz, súrlódáshoz, összeütközéshez vezetett.*”²⁰ A feszültségek rendezésének az esélye szoros összefüggésben van a demokratizálódási folyamattal. Ha ez a folyamat kezdeti stádiumban van, illetve kiteljesedését a környezeti folyamatok hátráltatják, akkor jelentősen csökkenhet a békés rendezés lehetősége. Az államok nagy száma ellenére 1980-ban az országok 29,5%-a, 1986-ban 32,6%-a volt gyakorlatilag is demokratikus berendezkedésű.²¹

A Magyarországra vonatkozó adatok szerint a természetes szaporodás az alábbiak szerint alakult: 1995ben -3,1‰; 1998-ban -4,3‰; 2001-ben -3,4‰; 2011-ben -4,1‰. A magyar nők termékenységi rátája 2000-ben 1,71 volt, míg 2011-ben ez az érték 1,24-ra süllyedt. Hazánkban a várható élettartam férfiaknál 70,5, nőknél pedig 78,1 év. A magyar nemzetiségűek száma a szomszédos országokban a következők szerint változott 2001 óta: Ukrajnában 156 000-ről 141 000-re, Romániában 1 435 000-ről 1 238 000-re, a Szerbiában 339 000-ről 253 899-re, Horvátországban 16 500-ről 14 048-ra, Szlovéniában 8500-ről 6000-re, Ausztriában: 6950-ről 6800-ra, Szlovákiában 520 000 főről 458 467 főre csökkent.²²

Magyarország népességének alakulása nemek és életkor szerint²³

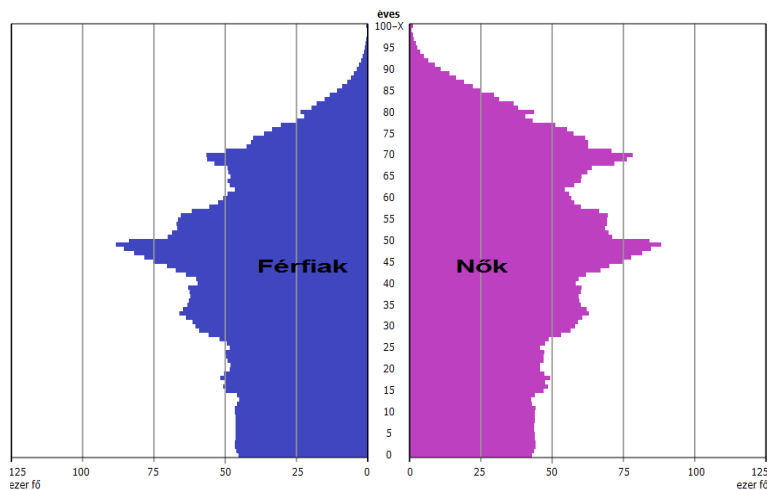
4. ábra. 2014. január 1. 9 942 240 fő

²⁰ KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén i. m. p. 305.

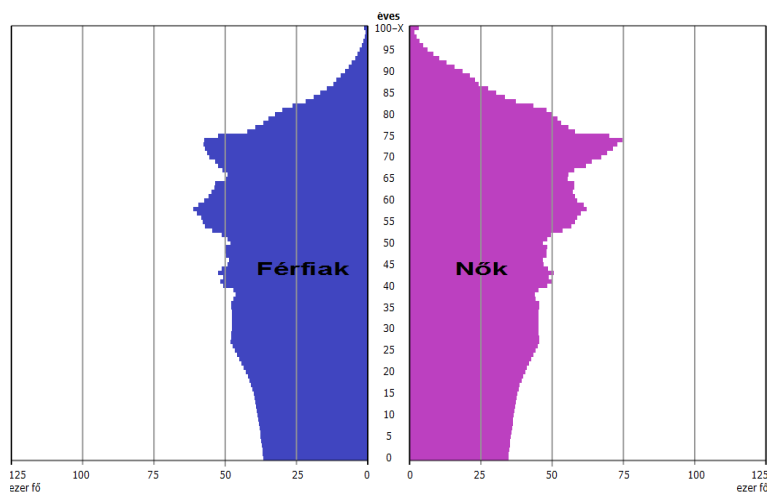
²¹ FORDROM, E. – POHLMAN, H.: Europäische Sicherheit p. 156.

²² KSH, 2001. www.ksh.hu; letöltés: 2013. 05. 15.

²³ KSH, 2011. www.ksh.hu; letöltés: 2013. 05. 15. <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

5. ábra. 2025. január 1. 9 743 137 fő

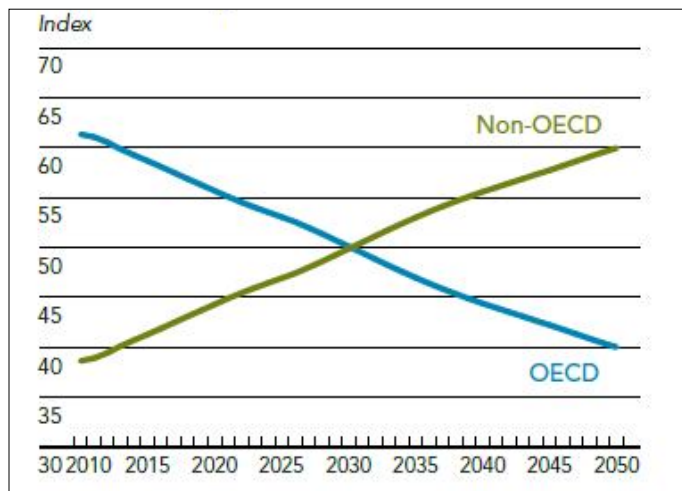
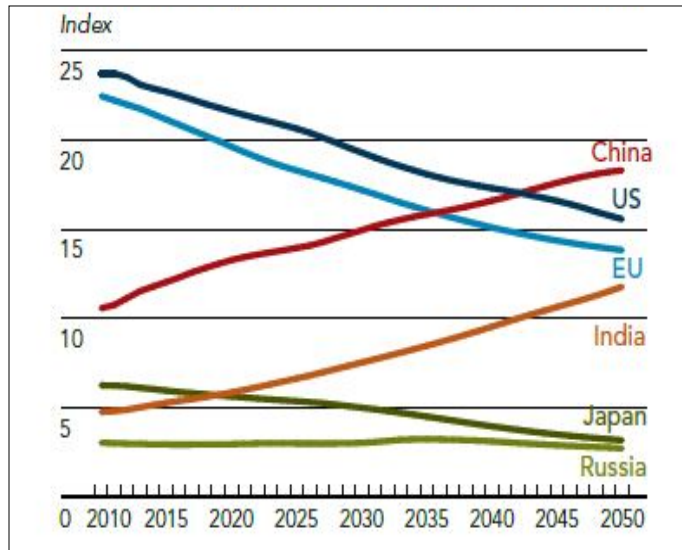

6. ábra. 2050. január 1. 8 968 223 fő

A 2001. évi népszámlálási adatok szerint a lakosság 93,6%-a magyar anyanyelvű, az összlakosságon belül a magukat magyar nemzetiségűnek vallók aránya pedig 92,3%. Az ország kisebbségeit tekintve nemzetiséghez tartozás szerint: bolgár 1358, görög 6140, horvát 19 715, lengyel 2962, német 88 416, örmény 620, román 7995, szerb 43 816, szlovák 117 692, szlovén 3040, ruszin/ukrán 5070 (KSH, 2001). A roma népesség 1990-ben 428 122 fő, 1992-ben 461 389 fő, 1993-ban 597 271 fő, 2001-ben pedig 205 720 főt tett ki. Az általános iskolákban 1989-ben 6,23% – 73 637 fő roma iskolást, 1992-ben 7,12% – 74 441 főt regisztráltak.²⁴

²⁴ KERTESI Géza – KÉZDI Gábor: A cigány népesség Magyarországon. pp. 120–150.

Az ország vallási felmérési adatai azt mutatják, hogy a lakosságból 3 871 922 fő katolikus, 1 153 454 fő protestáns, 215 093 fő evangélikus, 10 965 fő zsidó felekezethez tartozónak vallotta magát.

7. ábra. Az új többkomponensű²⁵ globális hatalom mutatói alapján számított hatalmi sorrend változásai 2050-ig²⁶

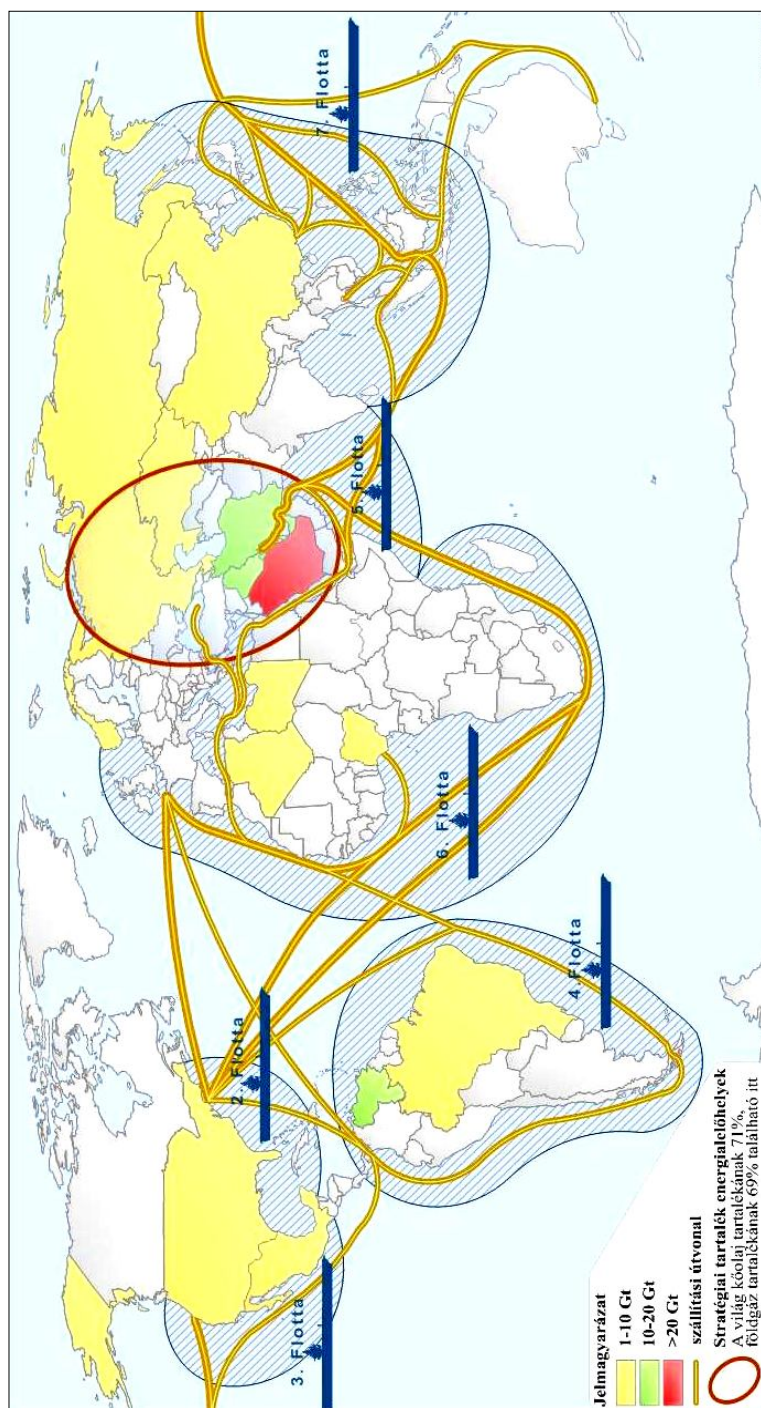
²⁵ A több komponens: internet-kommunikációs technológia, kutatás-fejlesztés, humán képességek, kereskedelem, nukleáris fegyverek, katonai kiadások, energia, GDP, nemzetközi együttműködés, külföldi direkt befektetések, kormányzati bevételek. Global Trends 2030. p. 67.

²⁶ Global Trends 2030. p. 37.

8. ábra. A világ stratégiai nyersanyag-lelőhelyei, szállítási útvonalai és az USA Haditengerészet flottáinak fő működési területei

(Szerk.: Resperger István)

<http://www.cambridgeforecast.org/MIDDLEEAST/STRATEGIC-ELLIPTSE.html>; <http://www.navy.mil/>

A többkomponensű hatalom mutatói alapján 2030-ban a fejlődő országok indexe várhatóan eléri, és azt követően meghaladja az OECD-országok indexét.

Az energiahordozók kimerülése

A Föld erőforrásai csak meghatározott ideig biztosítják az emberiség szükségleteit, emiatt szükséges számba venni a Föld erőforrásait, különös tekintettel a világ élelmiszer-, energia- és ivóvíz-tartalékaira, s ezzel összefüggésben megvizsgálni a várható környezetszennyezés mértékét. Az emberiségnek szembe kell néznie az önfenntartás alapjait biztosító energiahordozók rendelkezésre álló készleteinek gyors kiapadásával. A földgáz 69 évig, a kőolaj 79 évig – más források szerint 92 évig –, a barnaköszén 173 évig, a feketeköszén 102 évig áll az emberiség rendelkezésére. Ezek elfogyása után új energiahordozókra lesz szükség.²⁷

A nukleáris energia rendszerbe állítása lassította az energiahordozók kiaknázásának ütemét, de számtalan újabb, megoldatlan kérdést vetett fel. A világ atomreaktorainak száma (napjainkban kb. 440) folyamatosan növekszik, s ebből közel 20–30 db Csernobil-típusú, amelyeknél fokozott lehet az emberi vagy technikai okból bekövetkező balesetek valószínűsége.²⁸ A Magyarország területén található primer energiahordozók az ország energiaigényének 50%-át adják. A nukleáris energiatermelést is figyelembe véve az ország villamos energia függőségi mutatója 60%. Az energiahordozók közül a földgáz tekintetében az importunk 2012–2013-ban 78,2%, 2021–2022-ben már 93,3% lesz, összes energiafüggőségünk pedig 62,5%.²⁹

Az élelem, a víz és a természeti erőforrások problémája

Természeti erőforrások és a környezet

A demográfiai robbanás miatt a növekvő lakosság élelmezése egyre nagyobb gondot jelent. A Földön a megművelhető földek 20%-a jó, 6%-a közepes, 34%-a gyenge termőképességű, 40%-a terméketlen.³⁰ Ennek következtében Ázsiában és Afrikában 700–800 millió ember alultáplált.³¹ 1990–1997 között az éhező gyermekek száma Pakisztánban 38%, Indiában 53%, Indonéziában 34%,

²⁷ OPITZ, Peter J.: Weltprobleme. pp. 124–126.

²⁸ A hazai lakosságra potenciális veszélyt jelentő atomerőművek és atomreaktorok áttekintése: A Paksi Atomerőmű Rt területén 4 darab egyenként 1375 MW hő- és 440 MW villamos teljesítményű nyomottvízes, V-213 típusú reaktorblokk üzemel. A Központi Fizikai Kutató Intézet kutatóreaktora 1986 és 1990 között rekonstrukción esett át. A kutatóreaktor aktív zónájának hőteljesítménye 10 MW. A Budapesti Műszaki Egyetem Nukleáris Technológiai Intézet tanreaktora aktív zónájának a hőteljesítménye 0,1 MW. Az országhatár 50 kilométeres körzetében lévő működő, építés vagy tervezés alatt álló atomerőművek az alábbiak: A Szlovák Köztársaságban Bohunice körzetében 4 darab nyomottvízes blokk üzemel, amelyekből 2 darab V-230 típusú és 2 darab V-2213 típusú. A V-230 típus nem felel meg az érvényes biztonsági előírásoknak. Mahovce település mellett 4 darab V-213 típusú blokk üzembe helyezése folyik, Kecerovice körzetében 2 darab VVER-1000 típusú blokk építését tervezik. DAMJANOVICH Imre – RADVÁNYI Lajos: A Magyar Köztársaság környezeti biztonsága. p. 36–40.

²⁹ ZSUGA János: Magyarország energiabiztonsága, előadás az „Energiabiztonság, nemzetbiztonság” konferencián. NKE, Budapest, 2012. 11. 25.

³⁰ MÜLLER, Harald: Konflikt – eine Betrachtung p. 5.

³¹ FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztető tényezők. p. 80. Vö: Weißbuch. p. 33. „Manapság közel 1 milliárd ember alultáplált, naponta 40 000 gyermek hal éhen.”

Bangladesben 56%, Nigériában 36%, Nigerben 36%, Maliban 27%.³² Az általános élelmiszer-termelés elegendő lesz a szaporodó népesség táplálásához, de a hiányos infrastruktúra és elosztás, a politikai ingatagság és a krónikus szegénység rosszul tápláltsághoz vezet Afrika Szaharán túli térségeiben. Egyes országokban az éhínség lehetősége megtorló kormánypolitikához vagy belső konfliktusokhoz vezet. A tartós, globális gazdasági növekedés a lakosság szaporodásával párosulva majdnem 50%-kal növeli az energia iránti igényt a következő 15 évben. A teljes kőolajszükséglet, amely 2000-ben naponta hozzávetőlegesen 75 millió hordót tett ki és 2011-re meghaladta a 88 millió hordót,³³ 2015-ben pedig meghaladhatja a 100 millió hordót (1 hordó = 163,66 liter). A következő 15 évben a földgáz fogyasztása minden más energiaforrásnál gyorsabban növekedhet, ami jórészt annak lesz tulajdonítható, hogy Ázsiában a fogyasztása megháromszorozódhat.³⁴

Élelmiszer

A mezőgazdasági technológiában elért haladásnak köszönhetően a világ gabonatermése és készlete 2015-ben elegendő lesz a világ növekvő lakássága szükségleteinek kielégítésére. Az élelmiszer általános elégségessége ellenére azonban az elosztás és az elérhetőség problémái fennmaradnak. A krónikusan éhezők emberek száma a Szaharán túli Afrikában több mint 20%-kal növekszik az elkövetkező 15 évben.³⁵ Az ENSZ adatai szerint a mezőgazdasági termelés 1961 óta megkétszereződött, sőt a fejlődő országokban több mint háromszorosára nőtt. A napi tápanyagbevitel ezekben az országokban 2650 kalóriát tett ki. A éhezőknek a száma a Földön viszont továbbra is magas. Az 1971-es közel 920 millióról 1997-ig 792 millióra csökkent, 2030-ig pedig várhatóan 400 millió alá esik.³⁶

Víz

Az élelmezési problémakörrel³⁷ szoros összefüggésben van az ivóvízkészlet feltárásának és elosztásának a kérdésköre.

Bolygónk vízkészleteinek csak 2,5%-a az ember számára hasznos édesvíz. Ennek is 69%-a gleccserekben és a sarkkörök állandó hó és jégtakaróiban van, további 30%-ot pedig olyan földalatti vízkészletek rejtnek, melyekhez egyelőre vagy lehetetlenség hozzájutni, vagy kiaknázásuk túl energia- és költségigényes lenne.

³² Zur Lage der Welt. p.17.

³³ CIA – The World Factbook.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>; letöltés: 2013. 03. 23.

³⁴ Global Trends 2015 i.m. pp. 6–7.

³⁵ Global Trends 2015 i.m. p. 9–10.

³⁶ LOMBORG, B.: The skeptical Environmentalist. Cambridge University, 2001. p. 123.

³⁷ Zur Lage der Welt, Der Fischer Atlas, Frankfurt am Main, 2000. p. 22–24.

A Föld összes édesvízkészletének csak a fennmaradó 1%-át kezelhetjük olyan megújuló természeti erőforrásként, amely az esőzések alkalmával a talajba szivároghva felfrissíti a föld alatti vízkészleteket, összegyűlik a folyókban és tavakban, illetve elpárologva visszakerül a légkörbe újabb esőzéseket produkálva.³⁸ Ez a Föld teljes vízkészletének mindössze 0,025%-a, és elég kevés mennyiség ahhoz képest, hogy – figyelembe véve a népesség növekedésének ütemét is – hozzáférhetőségének és minőségének biztosítása minden állam alapvető nemzeti érdeke kell, hogy legyen. Ráadásul az esőzések hiánya következtében a vízzel kapcsolatos kérdések hatványozottan jelentkeznek az olyan tradicionálisan száraz területeken, mint a Közel-Kelet, Észak-Afrika, Közép-Ázsia és Közép-Amerika. Itt mindjárt el is érkeztünk az édesvízkészletek körül kialakuló két lehetséges probléma alapvető típusához: *a hozzáférhető vízkészletek növekvő hiánya és szennyezése, valamint a víz elosztása körüli viták.*

Ez távolról sem elhanyagolható szempont, hiszen a Közel-Keleten konfliktusforrásként jelentkeznek. Igaz, hogy a Földön a víz a legnagyobb mennyiségben található természetes anyag, de az emberi fogyasztásra alkalmas édesvízkészlet ennek töredéke, csak 2,5%. A világ lakosságának közel negyede küzd ivóvíz-ellátási gondokkal.³⁹ 2025-ben 2,4–3,4 milliárd ember fog ún. „vízstresszes” (water-stressed) országokban élni, ahol az egy főre eső mennyiség nem éri el az 1700 köbmétert. Többnyire afrikai, közel-keleti, dél-ázsiai országokról és Észak-Kínáról van szó. Lásd a 9. ábra pirossal és vörös színnel jelölt térségeit.

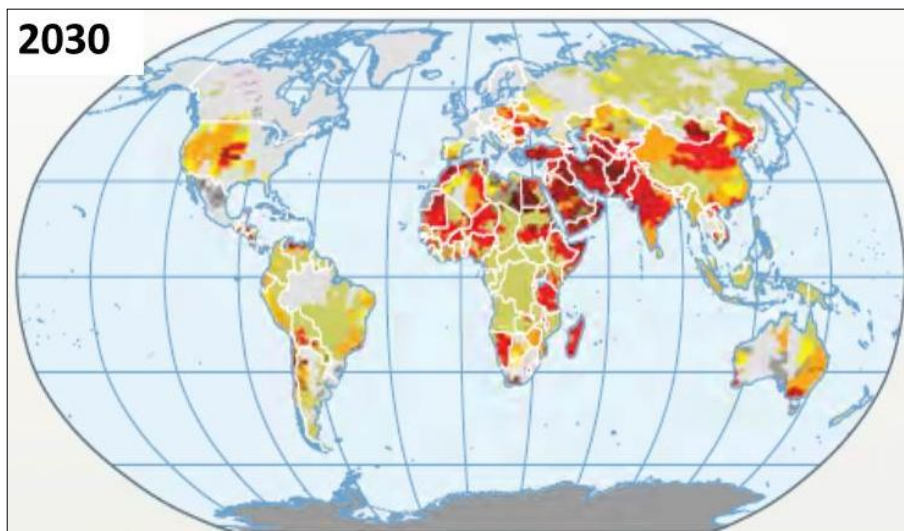
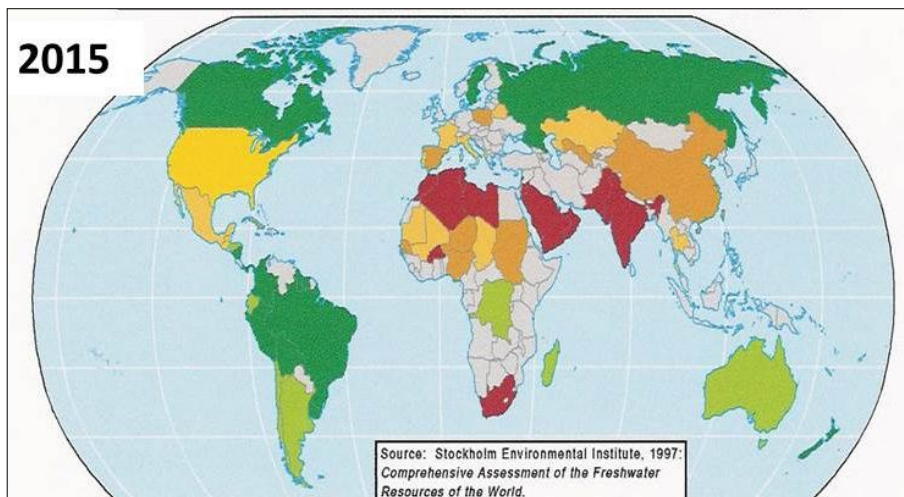
A „harmadik világ” országaiban összesen 1,2 milliárd ember nem jut megfelelő minőségű édesvízhez. A növekvő ipari és mezőgazdasági fogyasztás és a globális felmelegedés káros hatásai számos régióban gyorsabban merítik ki a tiszta édesvízkészleteket, mint ahogy azok meg tudnának újulni.⁴⁰ Világszerte 214 főbb folyórendszeren osztozik két vagy több állam, ezek legtöbbször elosztási viták tárgyát képezik.⁴¹ Annak ellenére, hogy az államhatárokon áthaladó folyókkal kapcsolatos nemzetközi jogszabályok világos és egyértelmű normákkal rendelkeznek a parti országokra vonatkozóan, az ellentétes érdekek miatt számos esetben ezek nem érvényesülnek. Mind a felszíni, mind a földalatti vízkészletek elosztásából származó konfliktusokra jó példákat szolgáltat a Közel-Kelet országai, amelyeket a Jordán, a Nílus, a Tigris és Eufrátesz folyók érintenek.

³⁸ BENEDICK, Richard E.: i. m., 10. p.

³⁹ KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek. p. 33. Vö: Weißbuch. p. 33. „A világ lakosságának 40%-a vízellátási gondokkal küzd.”

⁴⁰ HVG, 2000. február 19. pp. 9–17.

⁴¹ HAUGE, Wenche – ELLINGSEN, Tanja: Environmental Change and Civil War: A Multivariate Approach. p. 12.

9. ábra. A víz-stresszes és extrém víz-stresszes területek
2015-ben és 2030-ban⁴²

⁴² Global Trends 2030. p. 160.

BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK

A migráció és a vele összefüggő kockázatok

Nemzetközi tendenciák

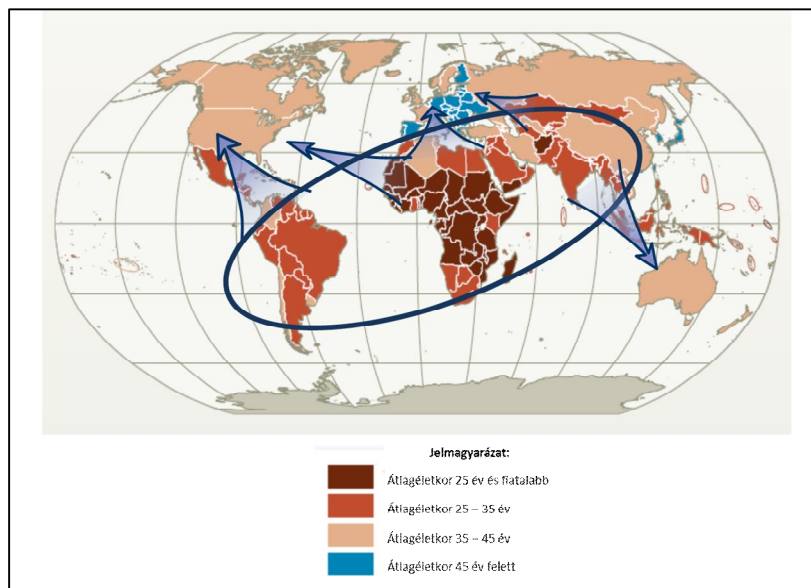
A világ több mint 7 milliárdos népessége gyarapszik és fiatalodik: 2050-re megközelíti a 9,3 milliárdot. A népességnövekedés több mint 95%-át a fejletlen országok adják. A fejlett országok a következő évtizedekben megtartják jelenlegi, mintegy 1,2 milliárdos lélekszámukat a világ növekvő népességében. A világban kialakult fejlettségi különbségek, konfliktusok és katasztrófák hatására a migráció több mint 150 millió embert érint világszerte. Bár a migráció volumene növekedett, a világ népességének csak kevesebb mint 3%-a élt egy évnél hosszabban hazáján kívül. A kutatások világszerte a migrációs nyomás erősödésére számítanak.

A migráció tovább globalizálódik: egyre több országot fognak érinteni a migrációs mozgások. Az EU-ban a születések száma a világháború óta 1999-ben volt a legalacsonyabb. Az EU lakossága közel 1 millió fővel gyarapodott, de ebből a természetes szaporulat csak 266 ezer főt tett ki, míg a bevándorlás 711 400 főt. Az EU jelenlegi tagállamaira vonatkozó előrejelzés szerint a lélekszám 2005-ben éri el a csúcspontot 376 millióval, majd 2050-ig több mint 45 millió fővel, 331 millióra csökken. Az EU államai 1950-ben a világ lakosságának 12%-át adták, ma 7,2%-át teszik ki, 2050-ig pedig arányuk 4%-ra csökken. A leggyorsabban öregedő ország Olaszország, ahol a 65 éven felüliek aránya már 10 év múlva meghaladja a 30%-ot, 20 év múlva a 36%-ot, míg Németországban 27,7%, illetve 30% lesz.⁴³

Európai migrációs trendek

Az EU-ban a népességszám csökkenését ellensúlyozó legális migráció az 1980-as évek folyamán érte el a legmagasabb szintet. Jelenleg a migráció jelentős részét a korábbi migrációs hullámok nyomában lezajló családgyesítések teszik ki. A mintegy 11 millió regisztrált, Európában élő nem EU-állampolgár többsége Németországban (5 millió), Franciaországban (2,25 millió), az Egyesült Királyságban (1 millió), Hollandiában (500 ezer), Olaszországban (500 ezer) és Belgiumban (közel 400 ezer) él. A bevándorlók legnagyobb része a nem EU-tag mediterrán országokból érkezett. Az illegális vándorlásról nincsenek pontos adatok. Becslések szerint 1998-ban 3 millió körül alakult az illegálisan bevándoroltak száma Európában, szemben az 1991-re becsült 2 millió személlyel.

⁴³ Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011.
www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf; letöltés: 2013. 03. 24.

10. ábra. *A migráció stratégiai ellipszise, fő irányai*⁴⁴
(Szerk.: Resperger István)

Magyar kilátások

A jelenlegi migrációs trendek fennmaradását feltételezve hazánk lakossága 2020-ban 9,2 és 9,5 millió között, 2050-ben 7,5 és 8,7 millió között alakul majd. Ahhoz, hogy a népesség lélekszáma 2050-ben 10 millió maradjon, vagy az évezred elején egyszeri 1,4 millió, vagy évenként folyamatosan 30 000 fő körüli – tehát a jelenlegi beáramlás hatszorosan meghaladó – betelepülésre lenne szükség. Mindkét csökkenő tendencia – az élve születéseké és a mortalitáseé együttesen – a társadalom előregedését mozdítja elő. A 65 éven felüliek aránya a mai 16,9%-ról 2020-ig elérheti a 20,5%-os értéket. Ezért 2010 után az eltartóképesség tartósan kedvezőtlen alakulására kell berendezkedni. A termékenység csökkenéséből és az életkor növekedéséből eredő előregedési folyamat az aktív korú népesség számának a csökkenését eredményezi. Az aktív korúak számának csökkenése gyengébb eltartóképességet és szűkülő munkaerő-potenciált jelent. Az öregedési index, vagyis a felbillent demográfiai egyensúlyt jelző mutató szerint 2012. január 1-jén 100 gyermekkorúra közel 117 olyan személy jutott, aki 65 évesnél idősebb volt, szemben az egy évvel korábbi 115-tel. Az idős népesség eltartottsági jelzőszáma – amely az idősek számát a 15–64 évesek arányában fejezi ki – 24,6%, mely az előrejelzések szerint 2050-re megkétszereződhet. Számítások szerint akkorra a magyar és az uniós átlag közel azonos lesz – annak fényében is, hogy jelenleg az unióban kedvezőtlenebb, mint Magyarországon.⁴⁵

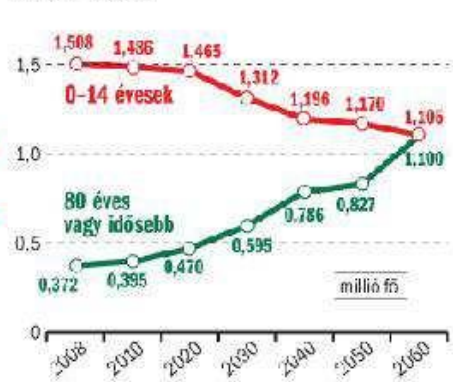
⁴⁴ Global Trends 2030. p. 30.

⁴⁵ Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011.
www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf; letöltés: 2013. 03. 24.

A népesség korcsoportok szerint 2008-ban

A legfiatalabb és a legidősebb korosztály változása Magyarországon, 2008-2060

11. ábra. Népességre vonatkozó adatok⁴⁶

Jelenleg a bevándorlók nagyobb részt magyarok. A Magyarországra irányuló migráció legjellemzőbb sajátossága, hogy a bevándorlók elsősorban a környező országok magyar nemzetiségű állampolgárai közül kerülnek ki. A nemzetközi migrációból származó népességnyerés 2011-ben kissé meghaladta az előző évi értéket (1,7%). 2012. január 1-jén több mint 200 ezer külföldi állampolgár tartózkodott Magyarországon, túlnyomó többségük román, ukrán, szerb és német. A népesség 2,1%-a külföldi. Magyarország az Európai Unión belül az alacsony, de pozitív nemzetközi migrációs egyenlegű országok közé tartozik.⁴⁷

Az etnikai-vallási ellentétek hatásai

Az újonnan alakuló biztonsági rendszerben felszínre törtek a nemzeti és az etnikai vallási ellentétek is. Ezek megjelenésének elsődleges oka a két világháborút követő békeszerződések anomáliáiból eredeztethető.⁴⁸ Közvetlen folyományai a kisebbségek elnyomása, jogaik korlátozása, kultúrájuk, nyelvük háttérbe szorítása. Amíg a hidegháború alatt ezeket az ellentéteket a központi akarat és erő háttérben tarthatta,⁴⁹ addig a blokkrendszer felbomlása után ezek az elfojtott törekvések elemi erővel próbáltak érvényesülni. A környező országok megalakuló új államai (öt), magukban hordozták a megkésett államisággal és instabilitással kapcsolatos mindazon ellentéteket, amelyek a demokratizálódási folyamatok kerékkötői lehettek.

⁴⁶ KSH Magyar statisztikai évkönyv – 2007, Eurostat, EuroPop-2008. www.ksh.hu; letöltés 2013. 05. 15.

⁴⁷ Központi Statisztikai Hivatal – Magyarország 2011. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf; letöltés: 2013. 05. 15.

⁴⁸ KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek. p. 34.

⁴⁹ HOBBSBAUN, Erich J.: A nacionalizmus kétszáz éve. p. 211.

Ezek a történelmi léptékű változással együtt járó „gyermekbetegségek” nem megkerülhető jellemzői a korábban keleti orientáltságú országok átalakulási folyamatainak. Mindezek a szélsőséges, nacionalista csoportok térnyerésének kedveztek.

A közép- és kelet-európai térségben az anyaország határain kívül élő etnikai és nemzetiségi csoportok lélekszáma közel 50 millió fő. Ebből 25 millió orosz, közel 3 millió magyar.⁵⁰

Másrészt az új államok az azonosságtudatuk, azaz létük meghatározását minden más folyamatnál előbbre valóknak tartják. Ezen törekvéseiket olyan erősen kívánják érvényre juttatni, hogy adott esetben a társadalmi és gazdasági folyamatok is másodlagos szerepet játszanak. A délszláv háború jól érzékeltette az önmeghatározás – akár fegyverrel történő – érvényesítésének szándékát. „Létük mindennapját kitöltötte a közösségért való egzisztenciális félelem, félni egymás nyelvétől, fájától, véleményétől.”⁵¹

Harmadsorban a reménytelennek tűnő általános gazdasági elmaradottság és a gazdasági struktúra rugalmatlanságából következő kilátástalanság tovább erősíti a nemzetiségi és az etnikai feszültségeket. A többé-kevésbé homogén gazdasági erőforrás-eloszlás megbomlása úgyszintén a nézeteltérések kiéleződéséhez vezetett. Különösen Jugoszlávia szétesése kapcsán volt nyomon követhető, hogy az eltérő fejlettségű tagköztársaságok egyenetlen fejlődésükkel tovább fokozták az etnikai, vallási, nemzetiségi problémákat.⁵² Az elmaradottak helyzetük miatt, a fejlettebbek a számukra igazságtalannak tűnő elosztási rendszer miatt érezték tarthatatlannak a szövetséget. Az etnikai konfliktusok súlyos veszélyeket hordozhatnak magukban, mivel a gyakran hosszú ideig felszín alatt lappangó feszültségek – adott politikai környezetben – elementáris erővel érvényesülhetnek, és polgárháborúkat, etnikai terrorizmust, népirtást, a határok megkérdőjelezését eredményezhetik, ezért egész régiókat tehetnek hosszú időre instabillá.⁵³

A tömegpusztító fegyverek elterjedéséből adódó kockázatok

Az 1985-ös adatok szerint már olyan mennyiségű nukleáris fegyverzet halmozódott fel, amellyel a Föld 67-szer elpusztítható. A nukleáris veszélyt növeli az a tény is, hogy a régebbi ötről (az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjetunió, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína) 3-4 szeresére nőtt az ilyen fegyverekkel rendelkező vagy azok előállítására képes, illetve törekvő országok száma.⁵⁴

⁵⁰ FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztető tényezők. p. 84.

⁵¹ BIBÓ István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. p. 220.

⁵² KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén. i. m. p. 129.; BRETTER Zsolt – DEÁK Ágnes: A nacionalizmus Eszmék a politikában. pp. 9–39. „A nacionalizmus egyrészt mint a nemzetek kialakulásának folyamata, másrészt mint nemzeti érzés, harmadszor mint a nemzeti status elérését vagy fenntartását politikai célként maga elé tűző mozgalom, negyedszer tágabb értelemben vett ideológia.” HOBBSBAUN, Erich. J.: A nacionalizmus. i. m. p. 24., 221., 223. BALOGH András: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok. p. 3., 6. RÜHLE, Höppner J.: Gefahr durch ethnische Konflikte. In: Europäische Sicherheit, 1997/1. pp. 18–22.

⁵³ KARDOS Gábor: Megoldhatóak-e az etnikai konfliktusok? p. 61.

⁵⁴ KÖSZEGVÁRI Tibor: Hadviselés a XXI. században. In: Hadtudomány 1999/1. p. 52.

FLATTERTY, Ted: Current world nuclear arsenals. pp. 1–14.

[\(2001.02.04.\)](http://www.cdi.org); letöltés: 2013. 05. 15.

A kis és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták, különösen azok, amelyek tömegpusztító fegyvert hordoznak, már most is jelentősen fenyegetik az Amerikai Egyesült Államok és a NATO-országok érdekeit, katonai erőit és a szövetségeseit, illetve polgári lakosságát. Az Amerikai Egyesült Államok és a világ 2015 után – hacsak nem lesznek nagy változások ezekben az országokban – fenyegetésekkel szembesül Észak-Korea és valószínűleg Irán részéről.

Az atomfegyverek száma a világon közel 17 300 darab.

2. táblázat

A világ nukleáris fegyverzete 2013⁵⁵

	Az első nukleáris teszt időpontja	Telepíthető robbanófejek	Egyéb készletek	Összes készlet
Oroszország	1949	1 800	6 700	8 500
USA	1945	2 150	5 550	7 700
Nagy-Britannia	1952	160	65	225
Franciaország	1960	290	10	300
Kína	1964		250	250
India	1974		90–110	90–110
Pakisztán	1998		100–120	100–120
Izrael	...		80	80
Észak Korea	2006		6–8	6–8
Összesen		~4 400	~ 12 865	17 270
Mindösszesen:		17 270		

(Szerk.: Resperger István)

A tömegpusztító fegyvereken belül az ún. „szegények atombombája” típusú biológiai és kémiai fegyverek is veszélyeztetik a világ biztonságát. A biológiai és kémiai fegyverek területén sajnos a „kis befektetés – nagy haszon” elve valósul meg, hiszen nagyon kevés ráfordítással lehet előállítani nagyon hatásos fegyvereket. *Egy tonna hagyományos töltetű harci fejjel szerelt rakéta 5 halottat, 300 kg szarin ideggázzal 200–300 halottat, 30 kg antrax nevű biológia töltetű harci fejjel pedig 20 000–80 000 halottat eredményezhet egy bevetés.*⁵⁶

⁵⁵ KILE, N. Shannon: World Nuclear Forces. SIPRI Yearbook 2013. <http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces>; letöltés: 2013. 12. 01.

⁵⁶ FETTER, S.: Ballistic Missiles In: International Security. 1997. p. 27.

A hagyományos, a kémiai, a biológiai és a nukleáris fegyverek hatásadatai

		Hagyományos töltet (1 t robb. ag.)	Kémiai töltet (300 kg szarin)	Biológiai töltet (30 kg antrax)	Nukleáris töltet (20 kt)
Óvóhely nélkül	halott	5	200–3 000	20 000–80 000	40 000
	sebesült	13	200–3 000	–	40 000
Óvóhelyen	halott	2	20–300	2 000–8 000	20 000
	sebesült	6	20–300	–	20 000
(Megjegyzés: 1 rakétával (1 t) 30 fő/km ² népsűrűségű városra)					

(Szerk.: Resperger István)

Az országok, amelyek ilyen típusú fegyverzettel rendelkeznek, nemcsak „elrettető fegyverként”, hanem fontos nyomásgyakorló eszközként is kezelik ezeket a fegyvereket.

A nukleáris energia békés felhasználásánál gondot jelent a kiegészített radioaktív hulladék tárolása is. A paksi atomerőmű az éves teljesítménytől függően 45 tonna sugárzó hulladékot termel. A sugárzó anyagot 1989–1998 között (270–300 tonna) Oroszországba, a Majak üzembe került. 1992–1999 között 156 millió USD-t kellett kifizetni a sugárzó anyag elszállításáért és tároltatásáért. A további időszakra a paksi atomhulladék itthon megépített végleges tárolóba kerül.⁵⁷

A XXI. SZÁZAD FENYEGETÉSEI**A szervezett bűnözéssel, terrorizmussal összefüggő fenyegetések**

A társadalom fejlődésével a bűnözés formái folyamatosan változtak, a szociális viszonyokhoz alkalmazkodtak. A kriminalitás legsúlyosabb megjelenési formája a szervezett bűnözés. Mint a deviáns magatartás igen kifinomult változata, amely bár nem új keletű, jelen formáiban komoly fenyegetést jelent, főleg az átalakulásban lévő országok gazdaságára nézve, mivel az illegálisan szerzett hasznot visszajuttatja a legális szférába.

A szervezett bűnözés, foglalkozás, egzisztenciateremtő jellegű, magas fokú konspirációt mutató társulások bűnelkövetési módszer. Bűnözés, amely legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is behatol, és szükségszerűen felhasználja a korrupciót, mivel a bűnözők számára csak két eszköz áll rendelkezésre: az erőszak vagy a korrupció.⁵⁸

⁵⁷ VAJDA Éva – DUNAI Márton: Üzletfelezési idő. p. 21.

⁵⁸ STERLING, Claire: Pax Maffiosa a szervezett bűnözés nemzetközi hálózatai. pp. 110–125. HORNYÁK László: A szervezett bűnözés, mint biztonságot veszélyeztető tényező. p. 15–52.

A legfontosabb szervezett bűnöző csoportosulások:

- A Szicíliai maffia (Eredetileg tisztán szicíliai titkos társaság volt, keletkezése 1282-re vezethető vissza. A szervezet életre hívásának oka a szigeten egyre szélesebb teret követelő idegen uralom elleni fellépés volt. A maffia hatékonyságát a három legfontosabb alapszabály garantálja: az omerta, mely teljes hallgatást, a tökéletes titoktartást jelenti; a cosca, mely azt a szűk családi kört jelenti, amelyhez a társaság egy-egy tagja közvetlenül tartozik; a partito, mely a hatóságokhoz és a politikusokhoz vezető informális kapcsolatot jelenti. Központjai: Palermo, Trapani, Agrigentó, ahol a 186 klánnak kb. 5000 tagja van.)
- Camorra (Központjai: Nápoly, Salerno, Avellino, Caserta, Benevento, ahol a 100 bandának több mint 6000 tagja van.)
- Ndrangheta (Központjai: Calabria, Gioia Taurában, Sidernoban, Reggio Calabriában, ahol a 144 családban a tagságot a vérrokonság határozza meg. A Ndrangheta a göröggel rokon kalabriai dialektusból származik és „jó ember”-t jelent. Az 5100 piccioti (katona) és fiori (jelölt) emberrablással foglalkozik, vagy a szicíliai klán megbízásait teljesíti.)
- Sacra Corona Unita (A viharosan fejlődő apuliai maffiacsaládok gyűjtőfogalma. Olaszország csizmasarkának időközben már 30 klánja van, összesen 1600 férfival.)
- Cosa Nostra – amerikai maffia (Az aktív tagokat 1200-ra becsülik. Minden tagnak kerekén 10 segítője van. A Cosa Nostra működési területe mindenekelőtt New York, New Jersey, Florida, Louisiana, Nevada, Michigan és Rhode Island államokra terjed ki.)
- Boryukuda-Yakuza (Ez a több mint 2500 csoportból és 85 000 tagból álló Japán szervezet talán a világ legrégebbi bűnszövetkezte.)
- Triadok – kínai maffia (Körülbelül 23 csoport létezik hozzávetőlegesen 40 000 taggal. Az USA-ban letelepedett csoportosulások „Wo Hop To”, „Wa Ching”, „Sun Yee Ohn”, „Flying Dragon”, „13K” és „United Bamboo” neven ismertek.)
- Tongok (A tongok legitim üzleti, kulturális és társadalmi egyesületek, de a kínai településeken belül elfoglalt szerepüknel fogva a triadok és az ázsiai utcabandák bűnöző elemi ide vonzódnak.)
- Korzikai klánok (1879-től a korzikaiak bevándoroltak Dél-Franciaországba. A korzikai családi klánok ellenőrizték a Marseille-i alvilágot.)
- Orosz maffia (az orosz szervezett alvilág közel 100 000 aktív tagot számlál. A legfertőzöttebb területek az észak-kaukázusi területeken, a sztavropoli területen, Adigében, Moszkvában, Szentpéterváron és Leningrád megyében, továbbá Nyizsegorodszk, Szamarszk, Cseljabinszk és Irkutszk megyékben vannak.)
- Keleti maffia (lengyel, román, ukrán bűnözői csoportosulások).

A terrorizmus

2001. szeptember 11. az emberiség új időszámításának kezdete, egyben a terrorizmus elleni küzdelem egyik fontos mérföldköve. Az Amerikai Egyesült Államokban 1865. április 9-én véget ért a polgárháború,⁵⁹ azóta amerikai földön nem érte ilyen súlyos veszteség az országot.⁶⁰ A terrorista cselekmény következtében előtérbe került a terrorizmus, ezen belül a vallási indíttatású terrorizmus és az ellene való küzdelem.

Egy terrorista cselekmény fogalmának meghatározása során sokféle változattal találkozhatunk. Az egyik meghatározás: *"Az erőszak alkalmazása politikai célból, azzal a szándékkal, hogy félelmet keltsen az állampolgárok körében."*⁶¹ Más megközelítésben: *"Egyének és kis csoportok részéről elkövetett, előre eltervezett politikai indíttatású erőszak – általában nem katonai célpontok ellen – azzal a szándékkal, hogy a közvéleményt befolyásolja"*.⁶² Az amerikai védelmi minisztérium álláspontja szerint: *"Erőszak vagy azzal való fenyegetés előre tervezett alkalmazása, azzal a szándékkal, hogy a kormányzatot, a társadalmat megrendítse, vagy megpróbálja megfélemlíteni, vallási, politikai vagy ideológiai célok elérése érdekében."*⁶³ A Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) megfogalmazása szerint: *"Erő vagy erőszak jogtalan alkalmazása a kormányzat vagy személyek ellen, azzal a céllal, hogy a közvéleményt megfélemlítse, megrendítse a kormányzatot, politikai vagy társadalmi célok elérése érdekében"*.⁶⁴ Netanjahu – jelenleg is hivatalban lévő izraeli miniszterelnök – szerint: *"A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani."*⁶⁵

Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: *"A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket akaratumk teljesítésére kényszerítsük."*⁶⁶ Hasonló analógiára: **A terrorizmus a terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében, főként a polgári lakosságon, erőszakos eszközökkel folytatott tevékenység, abból a célból, hogy akaratukat az ellenfélre kényszerítsék.**

⁵⁹ Lee tábornok 1865. 04. 09-én Appomattoxnál letette a fegyvert, katonai szempontból ekkor fejeződött be a háború. 1865. 05. 29-én Andrew Johnson elnök kihirdette az amnesztiát, hivatalosan ekkor ért véget a polgárháború. DUPOY, R. Enst – DUPOY N. Trevor: The Encyklopedy of Military History. p. 904.

⁶⁰ A New York-i merénylet áldozatainak száma: 2814 halott, 2100 sebesült, valamint 19 587 testrészt még nem azonosítottak. www.cnn.com/SPECIALS/2001/memorials/lists/; letöltés: 2013. 05. 15.

A polgárháború legvéresebb ütközetében 1863. július 1–3. között a Pennsylvania állambeli Gettysburgnál a déli haderő, halottakban, sebesültekben és eltűntekben körülbelül 28 ezer katonáját, az északi hadsereg körülbelül 23 ezer embert veszített. 1941. 12. 07-én Pearl Harbournál 2403 tengerész, katona és polgári személy esett áldozatul a japánok támadásának. DUPOY, R. Enst – DUPOY N. Trevor: i. m. p. 923.

⁶¹ MCQUILLAN, Alan: Planning a Response to Terrorist Acts. p. 2.

⁶² PRATT, Nick: What Terrorism Is and Is Not – A Problem of Definition. p. 1.

⁶³ PRATT, Nick: i. m. p. 2.

⁶⁴ PRATT, Nick: i. m. p. 3. A terrorizmus anyag kidolgozásához felhasználtam HETZMANN Diána: A terrorizmus fogalmi című szakfordítását. p. 1–14.

⁶⁵ NETANJAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen p. 20.

⁶⁶ CLAUSEWITZ Carl von: A háborúról I. kötet p. 37.

A fogalmak közös jellemzőiként említhetjük:

- a politikai, a vallási és az ideológiai indíttatást;
- az erőszak alkalmazását;
- a félelem kiváltásának szándékát;
- a kormányzat és a társadalom megrendítését.

Az új típusú terrorizmus fő kiváltó okaként a szakértők a hidegháború időszakát követő etnikai, vallási és államokon belüli konfliktusok kiéleződését, a nagyon erős globalizációs hatást jelölik meg. Ezzel párhuzamosan a fejlődő országokban az egyre erősödő nacionalizmus, valamint az önmeghatározás igénye jelentkezett, amelyek a terrorizmust politikai céljaik megvalósítási eszközeként kezelték. A kétpólusú világ megszűnése után az iszlám vallás erősödését, egyre nagyobb – főként szegény tömegeket meghódító – térnyerését állapíthatjuk meg. A nagy tömegek számára a vallás az önmeghatározás eszközt, a „lélek menedékét” jelentette az elnyomás elől. Sajnálatos módon sok iszlám fundamentalista szervezet a vallást nemcsak ideológiai, hanem politikai eszköznek is tekintette, amelyet sokszor zavaros céljaik megvalósítására használt. A vallási kisebbségek – hasonlóan a nemzeti kisebbségekhez – a hitük elleni támadásokat, bírálatokat létüket fenyegető veszélyként azonosították, majd kiépítették nyílt fegyveres, a későbbiek folyamán pedig rejtett hálózataikat, melyek között számos terrorista szervezet is található.

A muszlim indíttatású terrorizmus

Az új terrorizmus megjelenése és véres akciói valós fenyegetéssé váltak a társadalmak számára. Az 1993-tól végrehajtott akciók mérete, száma, valamint a cselekmények módszerei megváltozott terrorista filozófiára utalnak. A terrorista csoportok fő célpontjai egyre inkább a „szabad világ” jelképei, az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseinek érdekeltségei, katonai, diplomáciai kirendeltségei és lakossága lett.⁶⁷ A terrorista csoportok felderíthetősége megnehezedett, egyre inkább a vallási meghatározottság, a vallási eszméhez való kötődés, a fanatizmus és extrémizmus lett a jellemzőjük. A csoportok több ország területén szerveződtek, több helyen képezték ki a tagokat. Ezen kívül a csoportokat látható (aktív) és nem látható (passzív), ún. „alvó sejtek” alkotják. 2001 után az elemzők és a közvélemény figyelme a vallási fundamentalizmus által motivált terrorcselekmények felé fordult.

A kábítószer és az ellene való küzdelem

A nemzetközi kábítószer-kereskedelem mindig is szorosan kapcsolódott a szervezett bűnözéshez. Az Európai Unió költségvetése 1999-ben 120 milliárd USD volt, ugyanebben az évben a kábítószer-kereskedők és -forgalmazók 800 milliárd dollár nyereséget könyvelhettek el. A kábítószertermelés, gyártása és

⁶⁷ Az összes terrorista akció 1995–1999: 18 572. Éves bontásban: 1995 – 6446, 10 halott és 60 sebesült; 1996 – 3225, 25 halott és 510 sebesült; 1997 – 914, 6 halott és 21 sebesült; 1998 – 7053, 12 halott és 11 sebesült; 1999 – 934, 5 halott és 6 sebesült. Office of the Coordinator for Counterterrorism, Washington, 2000. pp. 10–15. 2001–2010: 2894 merénylet, áldozatok száma összesen 55 324 fő, a legtöbb merénylet Irakban (1373), Afganisztánban (374) és Pakisztánban (238) történt. A WTC/USA elleni merényletnek 2982 fő esett áldozatul 2001-ben. TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségről a számok tükrében. p. 87.

országhatárokon keresztül történő szállítása, majd széles körű elosztó hálózaton keresztül a fogyasztókhoz juttatása állandó, jól szervezett struktúrák nélkül nem végezhető el. A fegyveres erők számos különleges kiképzettségű alakulata küzd a különböző kábítószer-terjesztő hálózatok ellen, főként Dél-Amerikában és Ázsiában.

Hazánk helyzete

A kábítószer-fogyasztás növekedése az 1990-es évtized első felében indult meg. Visszaélés kábítószerrel gyanúja miatt 1991-ben 34, 1994-ben, 256 esetben indult eljárás. (Felderítés 2001: 106 eset, ebből 40 belföldi, összesen 191 741 kg. Forrás: VPOP) Alapvető változás következett be a jugoszláviai polgárháború éveiben, amikor ez az észak–déli útvonal nem volt járható, és a Törökországból kiindult szállítmányok jelentős részét Bulgárián, Románián, Magyarországon keresztül akarták Nyugat-Európába eljuttatni. A magyar vámservek a határellenőrzések során 1990-ben 8 esetben 4928 g, 1994-ben 28 esetben 764 306 g kábítószerrel (82%-ban heroint és kokaint) foglaltak le.⁶⁸ Magyarország korábban a nemzetközi kábítószer-kereskedelemben tranzitország volt, az 1990-es évtized közepétől fokozatosan célországga változott. Veszélyes folyamatok felgyorsulására utal, hogy a fiatalok körében számottevően nőtt a kábítószer-fogyasztók száma.⁶⁹ Megnövekedett az érdeklődés a vadkender iránt, de fokozódott a feldolgozott hasis és marihuána illegális importja is, melyben alapvetően magyar bűnszervezetek vettek részt.

Egyes város környéki diszkók vendégei részére rendszeresen árusítottak Extasy-t és más, ún. „diszkódrogokat”. Egyes ismert drogdiskókban a kábítószer-fogyasztók számára ún. „afterpartykat” is szerveztek.⁷⁰ Korábban az amfetamin és más szintetikus kábítószerrel előállítását magyarországi laboratóriumokban is megkísérelték, és szerepet játszott az illegális import céljaira létrehozott lengyel, illetve svéd kapcsolat is, de később a hollandiai illegális import került előtérbe.⁷¹

A fegyveres konfliktusok, háborúk hatásai

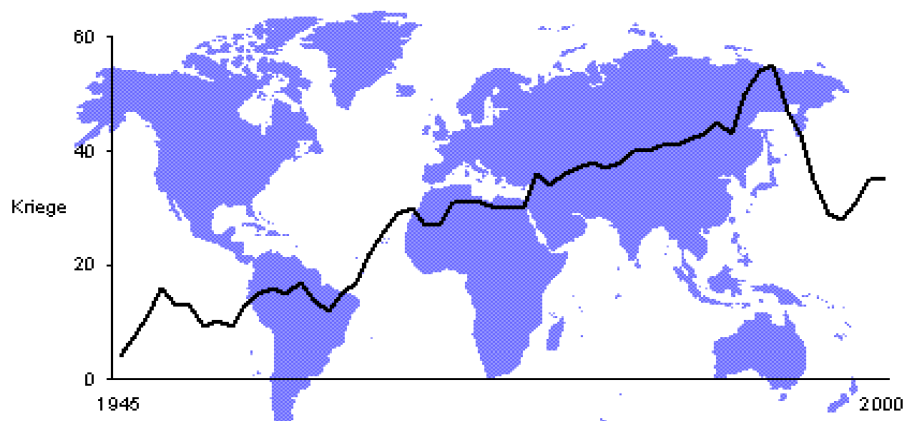
A két szuperhatalom szembenállásának időszakában nem jelentkeztek olyan élesen a konfliktusok, kihívások, de a hidegháború évei alatt jelentős számú konfliktus keletkezett.

⁶⁸ MÉSZÁROS Péter: A vám- és pénzügyőrség kábítószer-ellenőrzési tevékenysége. p. 93.

⁶⁹ Interjú Tonhauser Lászlóval. p. 48.

⁷⁰ KURDICS Mihály: A parti véget ér... Egy Bács-Kiskun megyei kábítószerparti felszámolása. p. 69.

⁷¹ Hazánkban kb. 20 éve jelent meg tranzit csempészés formájában, és 2000-ben már 350 ember halálát okozta. A fiatalok kb. 7%-a az első adagot szüleitől kapta, és 1996 óta megkétszereződött a kábítószerrel való visszaélések száma. A legfrissebb felmérések szerint most már 1,5–2 évente duplázódik meg. Szakmai becslések szerint 2000 előtt kb. 200 ezren éltek a kábítószerrel. 1999-ben 2500 bűncselekményt követtek el kábítószer hatása alatt, illetve megszerzése érdekében. Megdöbbentő, hogy egyre fiatalabbak próbálják ki az enyhébb drogokat. Felmérések szerint 2011-ben a megkérdezett 16 éves fiatalok 19,9%-a – fiúknál az arány 20,9%, a lányoknál pedig 18,9% – fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert. A középiskolások között a marihuána a legelterjedtebb, legkedveltebb. A hétvégi „techno” zenét játszó diszkókban rendszeresen amfetamin-származékokat szedők száma közel jár a 100 ezerhez. KURDICS Mihály: A parti véget ér... Egy Bács-Kiskun megyei kábítószerparti felszámolása. In: Belügyi Szemle, 1997/11. p. 69.

12. ábra. Háborúk 1945 és 2000 között

A konfliktusok mérete, intenzitása, az alkalmazott erők nagysága, területi kiterjedése alapján 1945 és 1976 között 71 ország területén 120 háborúban, fegyveres konfliktusban 84 ország vett részt, és az áldozatok száma meghaladta a 25 millió főt!⁷² A biztonsággal kapcsolatos elgondolások értelmezése a hidegháború évei alatt az államokat (szövetségi rendszereket) fenyegető katonai veszély, fegyveres támadás elhárítására, illetve a potenciális támadó elrettentésére irányultak. A fegyveres összeütközések hatásai közé sorolható még a gyermekek részvétele⁷³ a harcokban, a környezeti károsodások (akár az Öböl-háborúban a kőolaj Perzsa (Arab)-öbölbe történő engedése és a kutak felgyújtása, akár Koszovóban a gyengített uránt tartalmazó lövedékek alkalmazása) és a visszamaradt taposóaknak okozta kockázatok. A fegyveres konfliktusokon belül csökkenő tendenciát mutat az államon belüli konfliktusok aránya. Ez az arány 1995-ben 25%, míg 2005-ben már csak 15% volt.

Az előrejelzések szerint az államon belüli konfliktusok kockázata csökkenni fog a közepes átlagéletkorú régiókban, mint pl. Latin-Amerika és Ázsia. A kockázat további két évtizedig még jelentős marad Afrika szubszaharai területein – nyugati, közép és keleti területek, a Közel-Kelet és Dél-Ázsia, valamint számos ázsiai és csendes-óceáni szigeten. A belső konfliktusok esélyét növelhetik a korlátozott természeti erőforrások – mint pl. a víz és a földművelésre alkalmas területek – és a túl fiatal átlagéletkorú lakosság.

⁷² HOLSTI, Kalei: Peace and War armed conflicts an international ordner (1648–1989). p. 287. 1945–1989 között összesen 273 fegyveres összeütközés és háború folyt le. Ezekből területi vita 52, nemzeti függetlenségi 52, vallási-etnikai 12, hatalmi összeütközés 30, ideológiai 30, regionális hatalmi összeütközés 5, állami-kormányzati felkelés 22, autonóm törekvésű 7, egyéb típusú 63. Lásd még: CSABAI György: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán. p. 39. A konfliktusok száma: 1990 – 31, 1991 – 29, 1992 – 29, 1993 – 28, 1994 – 27, 1995 – 16, 1996 – 18, 1997 – 19, 1998 – 15, 1999 – 24, 2000 – 11 alkalom. Más források szerint az 1945-től 1994-ig lezajlott konfliktusok 17 millió 626 ezer áldozatot követeltek.

⁷³ 2001-ben 300 000 8–14 éves gyermek, Afrikában 120 000, Burmában 50 000 vett részt a fegyveres összecsapásokban. ww.uno.org.; letöltés: 2013. 10. 22.

Az államok közötti konfliktusok száma jelentős volt, bár – történelmi léptékekkel mérve – alacsony. Új regionális hatalmak fejlődtek ki, de ők továbbra is részesülnek a már meglévő nemzetközi rend előnyeiből, és ezért érdekelték a status quo fenntartásában. A trendeknek megfelelően egyre több állam tudatosan választotta, hogy a katonai képességeit nem a maximumon tartja. Egy töredezett nemzetközi rendszer növeli a kockázatot. Az államok fokozott küzdelmet folytatnak az erőforrásokért, a regionális konfliktusok hatása pedig nem befolyásolja pozitívan a nemzetközi stabilitást, a válságoknak messze régiókon túlmutató hatásai lehetnek.

MAGYARORSZÁG BIZTONSÁGÁRA HATÓ TÉNYEZŐK ELEMZÉSE

Magyarország biztonsági dimenzióinak értékelése

Hazánk biztonsági dimenzióinak értékelésénél az ország előregedése, a „fogyó nemzet” kategória a demográfiai mutatók alapján közép- (5–10 év) és hosszú távon (15–20 év) az ország érdekeire közepes és magas fenyegetést jelent. Migráció tekintetében alacsony, a kábítószerek elleni küzdelemben szintén alacsony fenyegetettségként kell értékelnünk ezt a veszélyforrást. A terrorizmus⁷⁴ mint a fenyegetések legmagasabb szintű foka középtávon nem, de hosszabb távon közepes valószínűséggel, magas fenyegetést jelent társadalmunk számára.

Veszélyforrások	Kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
	rövid távon	középtávon	hosszú távon	rövid távon	középtávon	hosszú távon
Demográfiai változások	alacsony	közepes	közepes	közepes	közepes	magas
Migráció	alacsony	közepes	közepes	alacsony	közepes	közepes
Kábítószerek elleni küzdelem	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony
Terrorizmus	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas

13. ábra. *A biztonság dimenzióinak értékelése Magyarországon és szűkebb környezetében*
(Szerk.: Resperger István)

⁷⁴ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 30. pont.

A további területek megítélésében a katonai dimenzióban nem számolhatunk közvetlen környezetünkben nagyméretű fegyveres konfliktus⁷⁵ bekövetkezésével. Közép- és hosszú távon regionális fegyveres konfliktusok⁷⁶ kialakulásának közepes a valószínűsége és magas fenyegetést okozhat az ország érdekeinek érvényesítésében. A korlátozott célú destabilizációs agressziót középtávon nem zárhatjuk ki, illetve fenyegetését az ország értékeire és érdekeire magas szintre kell besorolnunk. A tömegpusztító fegyverek elterjedése⁷⁷ akkor jelenthet reális fenyegetést, ha tömegpusztító fegyver és hordozó eszköz olyan országok kezébe kerül, amelyek a mi szövetségi rendszerünkkel (NATO, EU) ellentétbe kerülnek, és azt a fajta eszközt nyomásgyakorlás és reális elrettentő eszközként alkalmazhatják.

Veszélyforrások	Kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
	rövid távon	középtávon	hosszú távon	rövid távon	középtávon	hosszú távon
Nagyméretű fegyveres konfliktus	alacsony	alacsony	alacsony	magas	magas	magas
Regionális fegyveres konfliktus	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas
Korlátozott célú, destabilizációs célú támadás	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas
Tömegpusztító fegyverek elterjedése	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas	magas

14. ábra. *A biztonság dimenzióinak értékelése Magyarországon és szűkebb környezetében*
(Szerk.: Resperger István)

A katonai nyomásgyakorlás bekövetkezhet, ha környezetünkben lévő nagy katonai potenciállal rendelkező ország valamilyen politikai, gazdasági vagy egyéb cél elérése érdekében hazánkra fegyveres, rendvédelmi vagy számítógépes hadviseléssel erőt alkalmaz, vagy kilátásba helyez. Egy valószínűleg bekövetkező extrémista terrorista támadás⁷⁸ főként hazánk nemzetközi szerepvállalása kapcsán alakulhat ki, ha a csoportok Magyarország missziós szerepvállalása kapcsán országunk polgárait fenyegetik. Kibertámadás⁷⁹ a világ bármely pontjáról indítható, már rövid távon, magas károkozó képességgel az ország infrastruktúráját, vezetési, politikai és bankrendszerét fenyegetheti.

⁷⁵ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 27. pont.

⁷⁶ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 27. pont.

⁷⁷ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 29. pont.

⁷⁸ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 30. pont.

⁷⁹ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 31. pont.

Veszélyforrások	Kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
	rövid távon	középtávon	hosszú távon	rövid távon	középtávon	hosszú távon
Katonai nyomásgyakorlás	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas
Extrémista, terrorista fenyegetés	közepes	közepes	magas	magas	magas	magas
Kibertámadás	közepes	magas	magas	közepes	közepes	közepes
Szélsőséges társadalmi csoportok tevékenysége	alacsony	alacsony	közepes	alacsony	alacsony	közepes

15. ábra. *A biztonság dimenzióinak értékelése Magyarországon és szűkebb környezetében*
(Szerk.: Resperger István)

A szélsőséges társadalmi csoportok tevékenysége⁸⁰ az ország demokratikus berendezkedését, államrendjét, stabilitását és jólétét fenyegethetik hosszabb távon közepes nagyságú fenyegetéssel az érdekeinkre.

Összegzés

- A globális kihívások közé tartozik a Föld népességének növekedése. Jelenleg több mint 7 milliárd ember él a Földön, de ez 2050-ig 9,3 milliárd fő lehet. A legnagyobb gondot Európa népességének csökkenése, Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése okozza.
- A világnak új energiahordozókra lesz szüksége, a növekvő lakosság éllemezése egyre nagyobb gondot jelent, amit tovább nehezít a vízproblémával küzdő országok helyzete.
- Az ország migrációs szempontból elsősorban tranzit- és célországgá vált. A beáramlás volumenét – jelenleg évi kb. 5 ezer, 10 év átlagában 10–15 ezer – tekintve ez a szám egyelőre nem fenyeget a toleranciaküszöb túllépésével. Valószínűleg 2030-ig is emelkedni fog a Magyarországot célországgént választó migránsok száma.
- Meggyorsul a hagyományos fegyverzet terjedése és a csúcstechnológia eljutása ahhoz a néhány államhoz, amely motivált a fegyverkezésre és ehhez gazdasági erőforrásokkal is rendelkezi, mert a fegyverek és a katonai jelentőségű technológiák gyorsan terjedhetnek.

⁸⁰ Lásd Nemzeti Biztonsági Stratégia 38. pont.

- A modern iszlám irányzatok útkeresése mellett civilizációjuk négy fő előretörési irányát kell a többi kultúrának figyelembe venni.
- Az új típusú terrorizmus megjelenése és véres akciói valós fenyegetéssé váltak a társadalmak számára. Az 1993-tól végrehajtott akciók mérete, száma, valamint a cselekmények módszerei megváltozott terroristafilozófiára utalnak. A terrorcsoportok fő célpontjai egyre inkább a „szabad világ” jelképei, az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseinek érdekeltségei, katonai, diplomáciai kirendeltségei és lakossága lett.
- A számítógépes hadviselés (kiberterrorizmus) előre megfontolt, megtervezett, politikailag motivált erőszakos cselekmény, melyet nem háborúban, különböző jellegű célpontok (civil lakosság, hadsereg, politikai és gazdasági rendszerek, egyes objektumok) ellen, hanem a célpontok által telepített számítógépeken, különböző hálózatokon keresztül hajtanak végre. Az ilyen típusú akciók növekedésével számolhatunk.
- A vallási, etnikai, gazdasági vagy politikai nézeteltérésekből származó, államon belüli és államok közötti konfliktusok száma növekedhet. A konfliktusok megoldását elsősorban az Egyesült Nemzeteket Szervezete és a regionális szervezeteket látják el.
- A fegyveres konfliktusok jellemzője lett az aszimmetria, ahol a nem állami szintű szereplők fegyveres konfliktusokban veszélyeztetik a saját és más ország lakosságát.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989. 304 p.
- BALOGH András: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok. In: Külpolitika, 1997/2. tavasz pp. 3–16.
- BIBÓ István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. In: BIBÓ István: Válogatott tanulmányok II. Magvető Kiadó, Budapest, 1977. 350 p.
- BOUTROS, Boutros-Ghali: An Agenda for Peace (Békeprogram). Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992. 50 p.
- BRETTER Zsolt – DEÁK Ágnes: A nacionalizmus Eszmék a politikában. Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995. 215 p.
- CIA – The World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>; letöltés: 2013. 03. 23.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. I–II. kötet. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961. 434 p..
- CSABAI György: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán. In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 39–42.

- DAMJANOVICH Imre – RADVÁNYI Lajos:
A Magyar Köztársaság környezeti biztonsága.
In: Védelmi Tanulmányok – a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet időszakos kiadványa.
Charta Press Kft, Budapest, 1997. pp. 36–40.
- DEÁK Péter: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk.
In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. pp. 3–26.
- DUPOY, R. Enst – DUPOY N. Trevor: The Encyklopedy of Military History.
Harper and Row, Publisher, New York and Evanston 1970. 968 p.
- FLATTERTY, Ted: Current world nuclear arsenals. pp. 1–14.
[http://www.cdi.org.\(2001.02.04.\)](http://www.cdi.org.(2001.02.04.)); letöltés: 2013. 05. 15.
- FÜLÖP Imre: A biztonságot veszélyeztető tényezők.
In: GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonságpolitika. pp. 71–93.
- HAUGE, Wenche – ELLINGSEN, Tanja:
Environmental Change and Civil War: A Multivariate Approach.
Internatoinal Peace Research Institute, Oslo, 1996. 147 p.
- HOBBSBAUN, Erich J.: A nacionalizmus kétszáz éve (Előadások).
Maecenas Kiskönyvtár, 1997. 275 p.
- HOLSTI, Kalei: Peace and War armed conflicts an international ordner
(1648–1989). Cambridge University Press, 1991. 434 p.
- HORNYÁK László: A szervezett bűnözés, mint biztonságot veszélyeztető tényező.
TDK Dolgozat, Budapest, 2001. 58 p.
- <http://www.avert.org/worldstats.htm>, letöltés: 2013. 05. 15.
- http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp; letöltés: 2013. 05. 15.
- International Strategic Studies 1995/1 térképmelléklete.
Háborúk és konfliktusok 1945–1994.
- KENDE István: Napjaink százhusz háborúja (1945–1976).
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 155 p.
- KENNEDY, Paul: A XXI. század küszöbén.
Napvilág Kiadó, Budapest, 1997. 403 p.
- KERTESI Géza – KÉZDI Gábor: A cigány népesség Magyarországon.
Socio-Typo, Budapest, 1998. 343 p.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető
veszélyek az 1990-es években.
Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások, Budapest, 1993–1996. 188 p.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A válságkezelés aktuális problémái.
In: Akadémiai Közlemények, 1994/ pp. 24–32.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Biztonság és információ (hír)szerzés.
In: Hadtudomány, 1993/3. pp. 15–18.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Hadviselés a XXI. században.
In: Hadtudomány 1999/1. pp. 45–52.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Katonai doktrínák a hidegháború éveiben.
ZMNE Egyetemi Jegyzet, Budapest, 1999. 45 p.

- KURDICS Mihály: A parti véget ér...
Egy Bács-Kiskun megyei kábítószerparti felszámolása.
In: Belügyi Szemle, 1997./11. pp. 45–69.
- LUND, Michael S.: Preventing Violent Conflicts. (Strategy for Preventive Diplomacy)
United States Institute of Peace Press, Washington D. C. 1996. 214 p.
- MATUS János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése.
In: Új Honvédségi Szemle 1995/10. pp. 46–57.
- MCQUALLAN, Alan: Planning a Response to Terrorist Acts.
A George C. Marshall Központ anyaga, Garmisch-Partenkirchen, 2000. 34 p.
- MÉSZÁROS Péter: A vám- és pénzügyőrség kábítószer-ellenőrzési tevékenysége. In:
Belügyi Szemle, 1995./12. pp. 75–93.
- MÜLLER, Harald: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata)
In: Truppendienst, 1993/1. pp. 25–29.
- NETANJAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen.
Alexandra Kiadó, Budapest, 1995. 147 p.
- OPITZ, Peter J.: Weltprobleme (A világ problémái).
Isar Druch und Verlag, München, 1980. 245 p.
- PRATT, Nick.: What Terrorism Is and Is Not – A Problem of Definition. 12 p.
- RÜHLE, Höppner J.: Gefahr durch ethnische Konflikte.
In: Europäische Sicherheit, 1997/1. pp. 18–22.
- SHEENAN, John J.: A XXI. század biztonságpolitikája.
In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1–18.
- SIPRI Database, Arms exports, 2012.
<http://www.sipri.org/databases/armstransfers>; Military Balance 2012, 2013.
letöltés: 2013. 05. 15.
- SIPRI Évkönyv 1997. Armaments, Disarmament International Security.
Stockholm International Peace Research Institute Oxford University Press,
Oxford, 1997. 250 p.
- STERLING, Claire: Pax Maffiosa a szervezett bűnözés nemzetközi hálózatai.
Cedit Kft., Budapest, 1997. 146 p.
- SZABÓ József (szer.): Hadtudományi Lexikon.
Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1992. 896 p.
- SZTERNÁK György: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai.
ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest 1994. 45 p.
- TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében.
In.: Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle (2008–)
IV. évfolyam 7. szám 2011. pp. 78–89.
- www.cnn.com/SPECIALS/2001/memorials/lists/; letöltés: 2013. 05. 15.
- www.ksh.hu; letöltés: 2013. 05. 15.
- www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf; letöltés: 2013. 03. 24.
- Zur Lage der Welt.
Der Fischer Atlas, Frankfurt am Main, 2000. 174 p.
- ZSUGA János: Magyarország energiabiztonsága.
Előadás az „Energiabiztonság, nemzetbiztonság” konferencián.
NKE, Budapest, 2012. 11. 25.

FÜGEDI ZITA

HIDEGHÁBORÚ SZÍRIÁBAN?!

„Egy vétóval szakadt ketté a világ!”¹

Az elmúlt hetekben a szíriai polgárháború ismét nagy sajtó- és nemzetközi figyelemnek örvend, köszönhetően annak, hogy az ország szeptember 21-én leadta a vegyifegyver-listát. A cikk szempontjából azonban ennél jóval fontosabb azon nagyhatalmi lépéseknek és nyilatkozatoknak az összessége, melyek elvezettek idáig. Az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország között zajló, a szíriai konfliktus nyomán kialakult nagyhatalmi sakkjátszma arra vezethető vissza, hogy mind Moszkvának, mind Washingtonnak jelentős érdekei vannak a térségben.

Az Amerikai Egyesült Államok tökévéseiben az jelenik meg, hogy a jelenleg regnáló szíriai kormány megbukása után egy újonnan demokratizálódó ország, illetve kormány felett bábkodhatna. Továbbá, a jelenlegi kormány bukása esetén Irán elveszítené egyik fontos térségbeli szövetségét, így befolyása jelentősen visszaesne a régióban.

Oroszország a közel-keleti térséget másodlagos prioritásként kezeli, de a régió Európai Unióhoz és az Amerikai Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatai folytán mégis hangsúlyos szerephez jut az orosz politikában. Az orosz–szíriai kapcsolatok nagy múltra tekintenek vissza, egészen az ország függetlenedéséig visszanyúlnak. Oroszország volt Szíriai elsőszámú fegyverexportőre, továbbá több ezer orosz katona állomásozik a közel-keleti ország területén kiképzési céllal. Ezek mellett Szíria stratégiai jelentőségét növeli, hogy itt található Oroszország egyetlen meleg tengeri kikötője, mely az orosz nagyhatalmi lét egyik jelképe.

Látható, hogy mindkét hatalom jelentős érdekekkel bír a kormány megdöntése, illetve megtartása mellett. Ez a szembenállás megmutatkozott az ENSZ BT tehetetlenségében, valamint abban, hogy a 2011 óta tartó konfliktusra rendezési terv gyakorlatilag máig nem született.

Fordulópontnak tekinthető 2013 szeptembere, mikor Obama elnök bejelentette, hogy az amerikai törvényhozás felhatalmazását kéri egy Szíriai elleni légitámadáshoz. Az amerikai elnököt erre a döntésre több tényező is sarkallta: egyrészt jelentős nyomás nehezedett az Amerikai Egyesült Államokra mint a demokrácia minta nagyhatalmára, hogy hogyan nézheti a két éve tartó vérontást tehetetlenül. Másrészt 2012 folyamán többször is, de leginkább a nyár végén egyre több hír, információ szivárgott ki arról, hogy mind a kormányerők, mind a lázadók vegyi fegyvereket vetnek be, ami a civil lakosság körében további hatalmas áldozatokat követelt.

¹ VISNOVITZ Péter: Washington és Moszkva háborújává válik a szíriai konfliktus.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20120208-washington-es-moszkva-haborujava-valik-a-sziriai-konfliktus.html>; letöltés: 2013. 02. 07.

A kongresszusi szavazásra azonban nem került sor, mivel Oroszország egy vegyifegyver-leszerelési javaslatvezetettel állt elő, amelyet John Kerry amerikai és Szergej Lavrov orosz külügyminiszterek háromnapos tárgyalássorozat keretében dolgoztak ki. A megállapodás szerint egy hetet adtak Damaszkusznak a vegyi fegyverek listájának átadására, hogy 2014 közepére teljesen megsemmisíthessék azokat.

Ez a meglepő, de ésszerű nagyhatalmi kompromisszum arra vezethető vissza, hogy Moszkva és Washington belátták, más módon nem tudnak presztízsveszteség nélkül kifarolni a patthelyzetből. Obama szempontjából ez a megoldás kedvező volt, hiszen lehet, hogy retorika szintjén kemény offenzívát indított a kongresszusi felhatalmazásért, de a lakosság háborúellenességét ő sem hagyhatta figyelmen kívül. Az orosz érdekeknek is megfelelő a megegyezés, mivel egyrészt nem szenved el azt a presztízsveszteséget, mint Líbiai esetében, valamint elodázza az aktuális, számára baráti kormány megdöntését, melynek köszönhetően a pozíciói továbbra is fennmaradnak a térségben.

A történelem során nem ez az első alkalom, hogy e két nagyhatalom saját érdekei védelmében egy helyi konfliktust nemzetközivé emel. A hidegháború évtizedei során számos alkalommal került sor Moszkva és Washington közötti „proxy háborúra”, elég csak Koreát és Vietnámot megemlíteni. Nemcsak ellenségeskedésre találhatunk példát a bipoláris világrend időszakából, hanem arra is, amikor az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország is a realitásnak megfelelően belátta, hogy engednie kell. Erre az esetre lehet példa a hidegháború talán legforróbb pillanata, a kubai rakétaválság. A patthelyzet feloldását itt is az eredményezte, hogy mindkét fél lemondott bizonyos előnyökről a másik javára. Ez párhuzamba állítható a szíriai kompromisszummal.

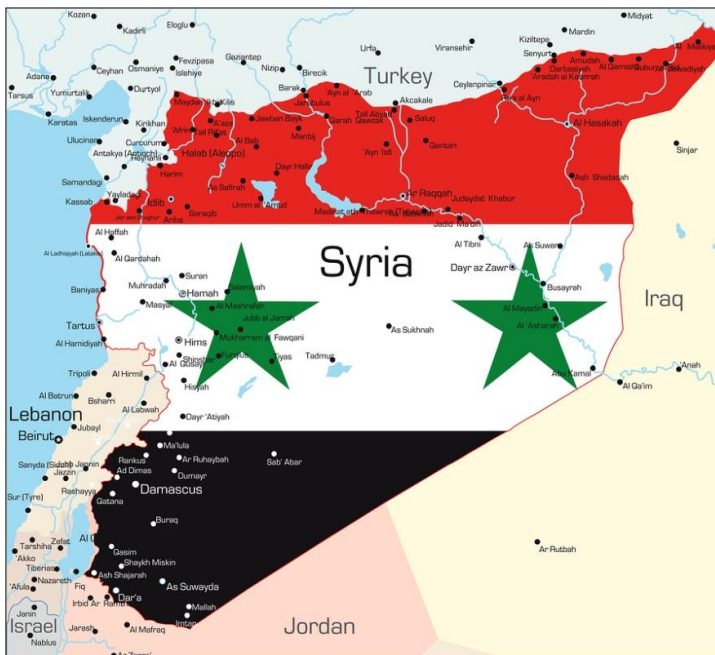
A cikk során azt fogom vizsgálni, hogy ez a nagyon is XXI. századi konfliktus nemzetközi politikai aspektusai tekintetében mennyiben hasonlatos a hidegháború konfliktusainak jellegéhez. Egy rövid történeti, földrajzi áttekintés után sorra veszem a polgárháború nemzetközileg legnagyobb sajtóvisszhangot eredményező eseményeit, majd ez után az ún. „második front”, vagyis a nemzetközi összefüggések bemutatása következik.

Szíria földrajzi elhelyezkedése, történelmi előzmények

Szíria a maga 185 180 km²-es² területével Délnyugat-Ázsiában, a közel-keleti térségben fekszik. Nyugatról a Földközi-tenger és Libanon határolja, északról egy rövid szakaszon a Tigris folyó és Törökország fogják közre. Keleten Irakkal, délen Jordániával határos. Kedvező földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően már az ókorban, majd a középkorban is fontos szerepet játszott a kereskedelem szempontjából.

² The World Factbook: Syria.
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_sy.html;
letöltés: 2013. 10. 26.

Ez a Magyarországnál csaknem kétszer nagyobb állam 1946-ban nyerte el függetlenségét Franciaországtól, amelynek befolyása alá az I. világháborút követően került. Területe 1517-től 1918-ig az Oszmán Birodalom része volt.³

1. ábra. Szíria⁴

Az 1946-os függetlenedés után az ország politikailag instabil volt, számos katonai puccsot élt meg fennállása alatt. 1958-ban Egyiptommal egyesülve megalapították az Egyesült Arab Köztársaságot, amely csupán három évig létezett.⁵

A politikai stabilitást a szocialista Bath Párt politikusa, Hafez al-Aszad hozta meg az ország számára 1970 novemberében, egy vértelen puccsot követően. Hafez al-Aszad 1971-től egészen 2000-ig Szíria elnöke volt. Az ekkor bekövetkezett halála után, 2000 júliusában népszavazás keretein belül megválasztották a korábbi elnök fiát, Bassár el-Aszadot, hogy kövesse apját. 2007 májusában Bassár el-Aszad második elnöki ciklusát kezdhette meg, ismét egy népszavazásnak köszönhetően.

Az Iránnal fenntartott stratégiai kapcsolatai miatt a 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követően Szíria jelentős nemzetközi nyomás alá került.

³ The World Factbook: Syria.
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_sy.html;
 letöltés: 2013. 10. 26.

⁴ <http://guardianlv.com/wp-content/uploads/2013/09/Syria-Map-Flag-and-Borders.jpg>;
 letöltés: 2013. 10. 26.

⁵ The World Factbook: Syria.
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_sy.html;
 letöltés: 2013. 10. 26.

Az ország etnikai szempontból igen sokszínű: a lakosság 90,3%-át arabok teszik ki, a maradék 9,7% megoszlik a kurd, az örmény egyéb etnikai csoportok között.⁶ Felekezeti megoszlás szerint a lakosság 74%-a szunnita, 16%-a alavita, illetve drúz, valamint 10%-a keresztény.⁷

Út a polgárháborúig

Bassár el-Aszad (a képen⁸) kormányszata a Közel-Kelet legelnyomóbb rezsimjeinek egyike volt, amely jelzőt a politikai ellenzék bebörtönzésével, valamint a média szigorú szabályozásával érdemelt ki. Az „arab tavasz” eseményeinek hatására 2011. március 6-án felkelés tört ki Szíriában.

Bár az első tüntetéseket a kormány erői gyorsan levertek, de a megmozdulások országszerte folytatódtak. A konfliktus kirobbanását követően az erőszak olyan szintet ért el, hogy a kormányerők engedélyt kaptak éleslőszer alkalmazására. Hamarosan harckocsikat, hadihajókat is bevetettek, valamint légitámadásokkal pusztították a lakosságot, figyelmen kívül hagyva a civil áldozatok számát. Felkelések törtek ki Deraa városában, Damaszkuszban és Homszban, később Dzsabla és Duma városában. A halálos áldozatok száma 2013 januárjára az ENSZ becslése szerint meghaladta a 60 ezer főt.⁹

A felkelés nemzetközi elismertségének érdekében 2011. június 19-én az ellenzék életre hívta az Átmeneti Nemzeti Tanácsot, amely létrehozásának másik célja az volt, hogy megakadályozzák Aszad elnök azon tervének megvalósítását, hogy egymásnak ugrassza a vallásilag, illetve etnikailag tagolt felkelőket.

Újabb fordulópont a Szabad Szíriai Hadsereg (továbbiakban: SZSZH) megalapítása volt, amelyet korábban dezertált katonatisztek hoztak létre 2011 őszén. Az országban zajló tüntetések október közepére veszítettek lendületükből, ám Moammer Kadhafi líbiai elnök elfogásának híre újra feltüzeltelte a közhangulatot.

November 14-én az SZSZH végrehajtotta első szervezett támadását a kormányerők ellen a jordániai határnál, majd 16-án két akciót is végrehajtottak egy időben, mindkettő célpontja egy-egy nemzetbiztonsági szolgálat épülete volt.

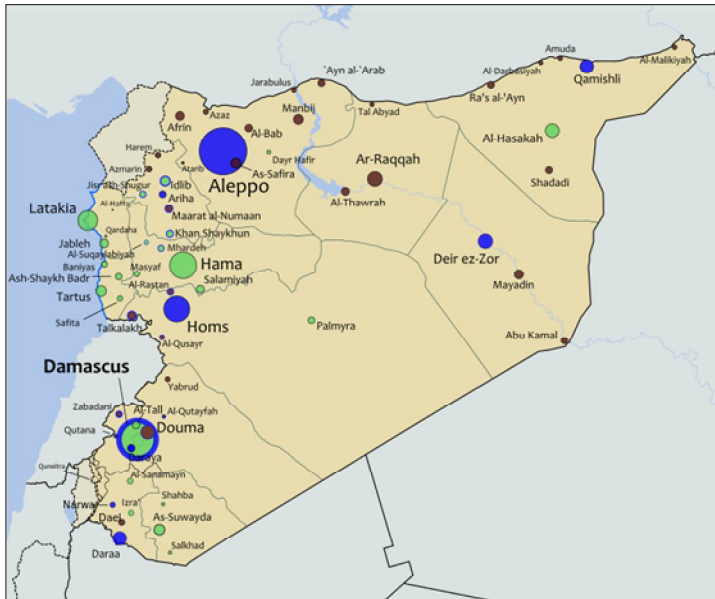
A szervezet komoly áttörést ért el 2012 januárjában, több sikeres összecsapást tudhattak a maguk mögött, számos ellenzéki várost sikerült megvédeniük. Ez a sikersorozat márciusig tartott, mikor is az SZSZH-nak fel kellett adnia Homsz város védelmét.

⁶ The World Factbook: Syria.
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_sy.html;
letöltés: 2013. 10. 26.

⁷ Uo.

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War.svg; letöltés: 2013. 02. 08.

⁹ ENSZ: már legalább 60 ezer a halálos áldozatok száma Szíriában.
<http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-538550>; letöltés: 2013. 02. 08.

2. ábra. A szíriai polgárháború¹⁰

Az összecsapások azóta is mindennaposak, és a problémát súlyosbítja, hogy a kormányellenes csoportok között sincsen egyetértés, valamint egyre több szélsőséges, muszlim indíttatású csoport jelenik meg.

A felkelők által elfoglalt, de a kormányerők által ostromlott városokban káosz uralkodik, nincs működő infrastruktúra, nincs semmiféle központi irányítás. A konfliktus elhúzódása kedvez a hadurak hatalmi törekvéseinek, miközben a civil lakosság nélkülöz és fenyegetettségben él.

A szíriai polgárháború nemzetközi vonatkozásai – „a második front”

A nemzetközi közösséget mind az „arab tavasz” eseményei, mind a szíriai felkelés felkészületlenül érte.

Az első, nagy nemzetközi felháborodást kiváltó esemény a 2011. április 25-ei deraai mészárlás¹¹ volt, amelyet világszerte több ország is elítélt, Olaszország és Franciaország pedig Szíria elleni szankciók foganatosítására szólította fel az ENSZ-t.

¹⁰ Jelmagyarázat: zöld – kormánypártiak által tartott városok, barna – felkelők, kék – harcok helyszíne. A szíriai polgárháború. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War.svg; letöltés: 2013. 02. 08.

¹¹ Ebben a városban kezdődtek a Bassár el-Aszad elnök rezsimje elleni tiltakozások. Az ország déli részén fekvő városba több száz katona vonult be harckocsik és más páncélozott járművek mögött. A szíriai hadsereg Deraa városát támadja. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110425-a-sziriai-hadsereg-deraa-varosat-tamadja.html>; letöltés: 2013. 10. 26.

A sorozatos vérengzések hatására április 28-án az ENSZ egy elítélő nyilatkozatot szeretett volna közzétenni, amelyet Nagy-Britannia, Németország, Franciaország és Portugália közösen nyújtott be, de Oroszország és Kína nem támogatta a szankció életre hívását.¹² Az orosz ENSZ-nagykövet helyettese, Alexandr Pankin azzal indokolta országa döntését, hogy a közel-keleti ország eseményei nem veszélyeztetik a nemzetközi békét.¹³

Május 6-án született meg az Európai Unió által foganatosított szankció, miszerint záróják Aszad elnök és további 13 szíriai politikus európai vagyonát, emellett fegyverembargót vezetnek be az országgal szemben és a megnevezett politikusok számára megtiltják az EU tagállamaiba történő beutazást.¹⁴

Ez idő alatt az Amerikai Egyesült Államok új közel-keleti politikát jelentett be a demokrácia támogatásának érdekében.¹⁵ Obama elnök szankciókat helyezett kilátásba Szíria ellen, próbálva ezzel ellensúlyozni a kritikákat, miszerint túl óvatosan kezeli az ott kialakult helyzetet. Bejelentette továbbá, hogy országa növelni fogja a szíriai rezsimre gyakorolt politikai, gazdasági és katonai nyomást, együttműködve más államokkal a kormány elszigetelése érdekében.¹⁶

Augusztusban Obama elnök befagyasztotta a szíriai kormány amerikai bankszámláit, kőolajembargót vezetett be, valamint megtiltotta az amerikai üzletemberek üzletkötéseit Szíriával.¹⁷

Az Amerikai Egyesült Államok és európai szövetségesei ismét bejelentették, hogy szankciókról szóló határozattervezetet fognak benyújtani az ENSZ BT-be, de Oroszország és Kína ismét élt vétőjogával. Így a BT a határozatot nem fogadta el, csak aggodalmát fejezte ki a történésekkel kapcsolatban. Alekszandr Lukasevics, az orosz külügyminisztérium szóvivője azzal magyarázta elutasító álláspontjukat, miszerint Aszad elnöknek időt kell adni a reformok végrehajtására, valamint rámutatott azokra a tényekre, melyek szerint már eddig is jelentős előrelépéseket lehetett megfigyelni, többek között megszüntették a rendkívüli állapotot, illetve életbe léptek törvények az általános választásról és a pártokról.¹⁸ A szóvivő azt is kiemelte, hogy Oroszország mind a szíriai vezetésnek, mind az ellenzéknek határozottan a tudtára adta, hogy az erőszaknak véget kell vetni.¹⁹

¹² Kína és Oroszország áll a Szíriát elítélő ENSZ-nyilatkozat útjába.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20110428-kina-es-oroszorszag-all-a-sziriat-elitelo-ensznyilatkozat-utjaba.html>; letöltés: 2013. 02. 11.

¹³ Uo.

¹⁴ Nem utazhat be az EU-ba a szíriai elnök, vagyonát is befagyasztják.
http://hvg.hu/vilag/20110523_sziriai_elnok_eu_szankciok; 2013. 02. 09.

¹⁵ Obama máshogy közeledne az arab országokhoz.
http://index.hu/kulfold/2011/05/19/obama_mashogy_kozeledne_az_arab_orzagokhoz/;
letöltés: 2013. 02. 09.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Olajembargó Szíria ellen, Oroszország Hangja.
<http://hungarian.ruvr.ru/2011/08/30/55417109.html>; letöltés: 2013.02.09.

¹⁸ Moszkva: a szíriai vezetésnek időt kell adni.
<http://www.roszhirek.hu/politika/65-vilag/1919-moszkva-a-sziriai-vezetesnek-idt-kell-adni>;
letöltés: 2013. 02. 11.

¹⁹ Uo.

Szeptemberben a szíriai felkelők egy csoportja nemzetközi megfigyelők delegálásának kérelmét vetette fel, akik ellenőrző szerepet töltenének be a konfliktusok helyszínén. Az ötlet ellenzői azt helyezték középpontba, hogy ezzel szabad utat nyitnának egy esetleges nyugati beavatkozás számára, ami az Irakban, illetve Afganisztánban kialakult helyzethez hasonló eredményezhetne. Ez semmiképpen nem vezetne Szíria stabilitásához. A katonai intervenciót a felkelők tehát egyértelműen elutasították, valamint Aszad elnök is óva intett egy esetleges ilyen akciótól.²⁰

Novemberben a felkelők Oroszország segítségét kérték, hogy bírja távozásra az elnököt. Szergej Lavrov orosz külügyminiszter azonban egyértelműen közölte, hogy Moszkva nem támogatja a szíriai elnök lemondását. A külügyminiszter felhívta arra is a figyelmet, hogy Moszkva nem támogatja az ellenzék fegyveres fellépését sem, mivel az könnyen polgárháborús helyzetet és egy széteső államot idézhet elő Szíriában.²¹ Ezáltal egyértelművé vált, hogy Oroszországnak nem érdeke a nemzetközi közösség intervenciós terveinek a támogatása.

2012. január 13-án Tartúz kikötőjébe egy orosz hadihajó érkezett, jelentős mennyiségű lőszerrel és hadianyaggal.²² Ezáltal Oroszország nem csak akadálya volt a nemzetközi szankcióknak, hanem meg is sértette az Európai Unió által életbe léptetett fegyverembargót.

Oroszország ezen lépése nem volt sem váratlan, se meglepő, hiszen egy korábbi ENSZ-ülés alkalmával is hangsúlyozta, hogy nem ért egyet a szíriai kormányt sújtó fegyverembargóval egy olyan helyzetben, amikor a felkelők külföldről kapják eszközeiket a harchoz.²³

Februárban ismételten megpróbálták elfogadtatni az ENSZ BT-ben egy, az Aszad-kormányt elítélő dokumentumot, de Kína és Oroszország ragaszkodott korábbi álláspontjához és ismét élt vétőjogával. Oroszország azzal magyarázta ismételt vétőjét, hogy a határozattervezet gyakorlatilag a korábbiak a másolata, és a nyugati államok nem hajlandóak azt úgy módosítani, miszerint a vérengzés felelőseként ne csak a kormányt, hanem az ellenzékét is megnevezzék.²⁴

A fentiek alapján tisztán láthatóak az eltérő érdekek a két nagyhatalom között, a szakadék Moszkva és Washington között egyre mélyül, miközben Szíriát lassan felemészti a polgárháború.

²⁰ Aszad óva int a beavatkozástól.

http://index.hu/kulfold/2011/08/21/aszad_ova_int_a_beavatkozastol/; letöltés: 2013. 02. 11.

²¹ Washington és Moszkva háborújává válik a szíriai konfliktus.

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20120208-washington-es-moszkva-haborujava-valik-a-sziriai-konfliktus.html>; letöltés: 2013. 02. 12.

²² Az oroszok már Szíriában vannak.

<http://htka.hu/2012/01/09/az-oroszok-mar-sziriban-vannak/>; letöltés: 2013. 02. 12.

²³ Elfogadhatatlan Moszkvának a Szíria elleni újabb javaslat.

http://hvg.hu/vilag/20120128_sziria_ensz_oroszorszag; letöltés: 2013. 02. 15.

²⁴ Uo.

Az Amerikai Egyesült Államok és a szíriai válság

Az Amerikai Egyesült Államoknak komoly érdeke fűződik a rezsim megbuktatásához és ezért az ellenzék támogatásához, de mindeddig a konfliktus politikai megoldására helyezte a hangsúlyt, egy esetleges katonai beavatkozás lehetősége – mint Líbia esetében – komoly törekvésként kezdetben nem jelent meg. Ennek hátterében az áll, hogy a szíriai helyzet merőben eltér a líbiai állapotoktól. Szíria földrajzi, etnikai, politikai és katonai adottságai jóval nehezebb, hosszabb és több áldozattal járó beavatkozást vetítenek előre.²⁵

A konfliktus kezelését nehezíti, hogy a felkelés első heteiben lényegében azt is nehezen lehetett megállapítani, hogy vallási és etnikai szempontból milyen összetételű az ellenzék, illetve mennyire egységes. Ebből kifolyólag bizonytalan tényező, hogy milyen erők alkotnák az új kormányt, egy szunnita kormányzat létrejötte ugyanis nagy kockázatot és sok bizonytalansági tényezőt eredményezne. Ráadásul egy külső fegyveres beavatkozás a konfliktus eskalációjához vezetne, amely fokozottan veszélyeztetné a régió biztonságát, valamint magában hordozza annak a lehetőségét, hogy az al-Kaidához hasonló szélsőséges iszlám csoportok jelennek és erősödnék meg.

A diplomáciai nyomásgyakorlás azonban a folyamatos orosz, illetve kínai vétó miatt nem ért el igazán nagy sikereket, ezzel párhuzamosan viszont előtérbe került a szíriai ellenzék gyakorlati támogatása. Mivel az országban uralkodó kaotikus állapotok miatt a fegyverek könnyen kerülhetnének szélsőséges iszlám csoportokhoz, ezért a washingtoni adminisztráció inkább kommunikációs eszközöket és gyógyszereket küldött az ellenzéki csapatok segítésére.²⁶ Továbbá ismert ugyanakkor, hogy az Amerikai Egyesült Államok egy ideje titkosszolgálati és hírszerzési támogatást is nyújt az ellenállóknak.²⁷ Ezeken túl a következő fokozat Szíria tengeri blokádja lenne, mely nagyban megnehezítené a kormányerők hozzájutását az utánpótláshoz, ehhez azonban szükség lenne az ENSZ BT állandó tagjainak támogatására.

Az Amerikai Egyesült Államok természetesen abban érdekelt, hogy egy új, demokratikus, Amerika-barát kormány jöjjön létre. Ezáltal az észak-amerikai ország tovább növelné befolyását a régióban, Irak, Afganisztán és Líbia után Szíriába is „demokráciát exportálnának”. Emellett a szíriai rezsim meggyengülése vagy bukása komoly stratégiai veszteség lenne Irán számára, hiszen Damaszkusz mellett a libanoni Hezbollahnal való kapcsolatainak fenntarthatósága is válságba kerülne.

Szíria hónapról hónapra hullik szét, nincs egységes ellenzék, a kormányerők válogatás nélkül irtják a civil lakosságot és a felkelőket. Az ország jelenleg kisebb-nagyobb zónákra esett szét, melyeken a „központi hatalmat” valamelyik milícia

²⁵ TÁLAS Péter – VARGA Gergely: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2012/20.

²⁶ Exclusive: Obama authorizes secret U.S. support for Syrian rebels.
<http://www.reuters.com/article/2012/08/01/us-usa-syria-obama-order-idUSBRE8701OK20120801>;
letöltés: 2013. 02. 17.

²⁷ TÁLAS Péter – VARGA Gergely: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2012/20.

vagy hadúr jelenti. A felkelők közötti etnikai, ideológiai ellentétek fokozatosan erősödnek, és mint várható volt, megjelentek olyan szélsőséges iszlám csoportok, melyek a jövőbeli Szíria újjáépítését a Korán alapján képzelik el.²⁸

3. ábra. A Hezbollah működési helyei²⁹

Oroszország stratégiai érdekeltségei a szíriai válság kapcsán

Az orosz külpolitika számára a Közel-Kelet csak másodlagos stratégiai jelentőséggel bír, de annak orosz–amerikai vonatkozásában, illetve Oroszország és az EU közötti kapcsolatokban Szíriai kiemelt szerepet képvisel, így azt ilyen relációban érdemes vizsgálni.

A bipoláris világrend bukása után Oroszország a vizsgált régióban másodlagos szereplő volt. Változást a 2005 és 2007 közötti időszak hozott, amikor a Kreml igyekezett intenzív kapcsolatokat kialakítani a térség számos országával, köztük Izraellel és Iránnal is. Ez az amerikai befolyás csökkentése érdekében volt nagyon fontos. Oroszország számára azért is lett kedvező baráti viszony kialakítása az arab államokkal, hogy ily módon azok legitimálják az oroszok észak-kaukázusi politikáját.³⁰

Az arab tavasz eseményei éppúgy meglepték Oroszországot, mint a nemzetközi kapcsolatok többi szereplőit. Óvatos hozzáállása háttérben nagy szerepet játszottak az orosz eliten belüli véleménykülönbségek.

²⁸ SZLANKÓ Bálint: A Korán alapján fogunk kormányozni.
<http://index.hu/video/2013/04/10/sziria/>; letöltés: 2013. 02. 17.

²⁹ <http://worlddefenseview.com/images/hezbollah.jpg>; letöltés: 2013.10.27.

³⁰ Oroszországban az elmúlt években jelentősen megnövekedett a muszlim lakosság száma, mely félelemre ad okot a szélsőséges iszlám nézetek esetleges terjedése miatt.

Az egyik irányzat szerint az arab megmozdulások hátterében a Nyugat áll. Ennek tekintetében nem a demokratizálódás lehetőségét látták, hanem a szélsőséges muzulmán erők hatalomra törésének veszélyét. A másik szempont szerint azonban a folyamat pozitív, mivel a felkelések lehetőséget adnak arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok közel-keleti pozíciója gyengüljön, és ezzel párhuzamosan Oroszország növelhetné befolyását a térségben. A harmadik irányzat elsősorban a felkelések, kormányváltásokkal járó esetleges gazdasági, energiapolitikai, hadiipari veszteségek minimalizálását tette a középpontba.

Az orosz–szíriai kapcsolatok nagy múltra tekintenek vissza. Szíria az 1946-os függetlenedése óta tart fenn diplomáciai kapcsolatokat a Kremllel, és 1957 óta az akkori Szovjetunió volt az ország elsősorú fegyverexportőre.³¹ A főképpen védelmi jellegű fegyverek exportálása mellett szír tiszték ezreit képezték ki orosz katonai tanintézményekben, és 2000 orosz katonai tanácsadó dolgozott Szíriában.³²

Oroszország szempontjából Szíriai stratégiai fontosságát emeli, hogy 1971 óta itt található az orosz haditengerészet egyetlen földközi-tengeri bázisa, mely biztosítja Oroszország számára a meleg tengeri jelenlétet, valamint egyértelmű szimbóluma a közel-keleti orosz befolyásnak. Amennyiben a jelenlegi kormány megdőlné és Amerika-barát új rendszer jönne létre, igencsak „kérdéses” lenne a haditengerészeti támaszpont további fenntartásának lehetősége. Ezt a stratégiaileg kiemelt fontosságú katonai létesítményt az oroszok nem veszíthetik el. A nagyhatalmi státus egyik fontos eleme, hogy mind katonailag, mind kereskedelmileg jelen tudjon lenni minden stratégiaileg fontos térségben.

A gazdasági, illetve stratégiai szempontok mellett legalább ilyen fontos probléma az „arab tavasz” nyomán bekövetkező általános társadalmi elégedetlenség, ami magában hordozza a szélsőséges iszlám irányzatok terjedésének gyorsulását, mely területileg egyre közelebb kerül Oroszország határaihoz, destabilizálva ezzel az észak-kaukázusi és a közép-ázsiai régiókat.

Végül az oroszok is, az amerikaiakhoz hasonlóan, tisztában vannak Szíriai Közel-Keleten elfoglalt hatalmi súlyával. Az Aszad-rendszer bukásával a régióban a status quo felbomolhat, Irán visszaszorulna, valamint a Hezbollah szintén meggyengülne, ezzel párhuzamosan Izrael és Washington befolyása növekedne. Ezek az erőviszony-átrendeződések hátrányosan érintenék Oroszországot, gyakorlatilag kiszorulna az észak-afrikai és a közel-keleti térségből.^{33, 34}

A rezsim elleni külső beavatkozás megakadályozásának érdekében Oroszország háromszor vétőzta meg az ENSZ BT határozati javaslatait,³⁵ melyek kötelező jellegű szankciókkal sújtották volna az Aszad-rendszert. Ezekkel párhuzamosan azonban fel kellett ismernie, hogy túlságosan is szembehelyezkedhet a Nyugattal, ezért igyekezett együttműködést mutatni.

³¹ TÁLAS Péter – VARGA Gergely: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2012/20.

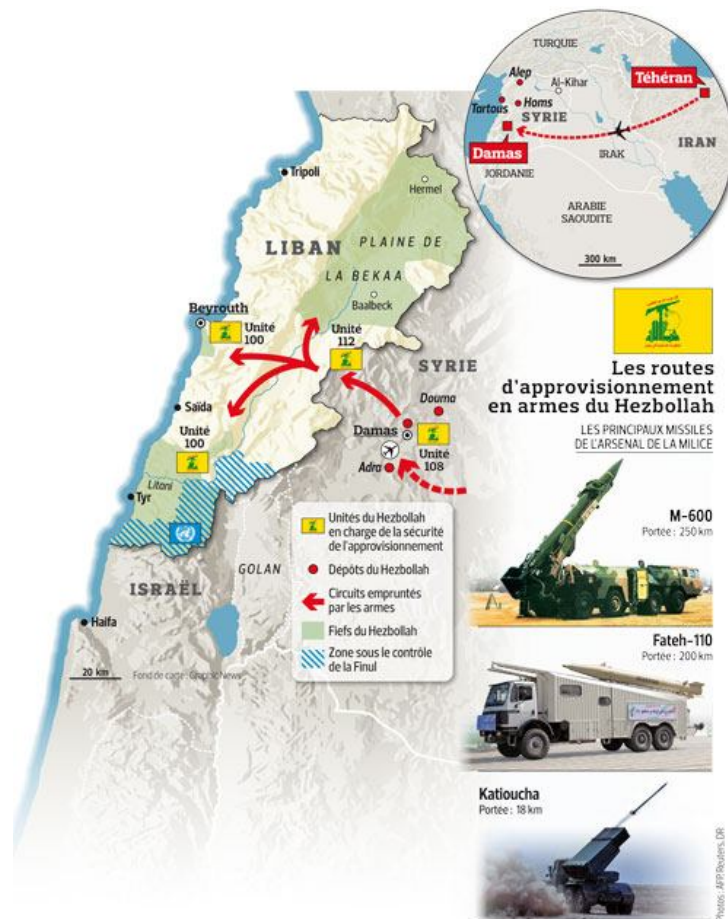
³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ Pravda-Russia forms legion of influence in Syria.

http://english.pravda.ru/world/asia/18-10-2013/125938-russia_syria-0/; letöltés: 2013. 10. 22.

³⁵ 2011. október 4., 2012. február 4., 2012. július 19.

4. ábra. A Hezbollah befolyása a Közel-Keleten³⁶

Oroszország 2011 decemberében olyan határozattervezettel állt elő, mely felszólította a kormányt az ellenzékkel szembeni erőszakos cselekmények beszüntetésére³⁷. 2012-ben Szergej Lavrov orosz külügyminiszter Damaszkuszba utazott, hogy Aszad elnökkel tárgyaljon. Ezek az intézkedések azonban jelképesnek mondhatók, melyek az orosz külpolitika nemzetközi megítélésének javítását szolgálták, ennek ellenére Oroszország továbbra is ellenzi az ENSZ kötelező jellegű szankcióit, illetve elsődleges célja egy Líbiához hasonlatos katonai beavatkozás megakadályozása. A Kreml ilyen irányú törekvése érthető, mivel Líbia esetében nem rendelkezett kellő eszközökkel a beavatkozás megakadályozásához. További sérelemként élte meg az orosz politikai elit, hogy az „arab tavasz” más eseményei

³⁶ http://4.bp.blogspot.com/_14cIVPitpyo/TNIYL1ok1nI/AAAAAAAAABt/DPX9OLTrSpU/s640/Hezbollah+rockets.jpg; letöltés 2013. 10. 26.

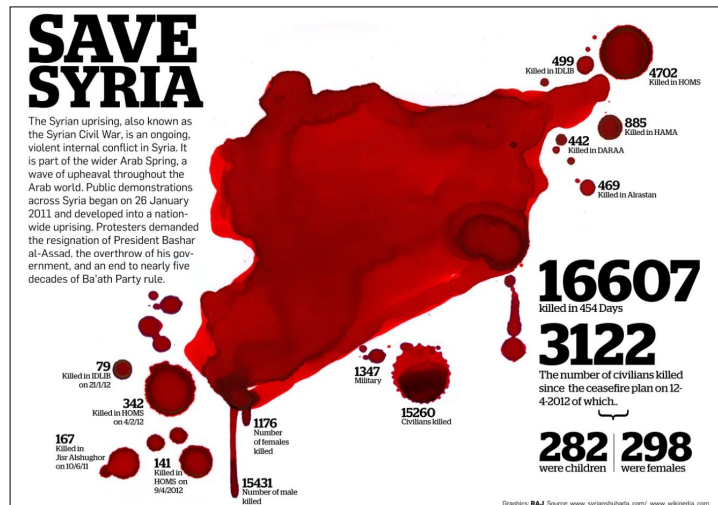
³⁷ Russia Proposes U.N. Resolution on Syria; U.S. Hopes to Work With Moscow on Draft. <http://www.alarabiya.net/articles/2011/12/15/182807.html>; letöltés: 2011. 12. 15.

kapcsán együttműködő Moszkvát a nyugati hatalmak kezdték kihagyni a válság kezeléséből, illetve kiszorítani a térségből. Orosz szempontból a szíriai válság legfontosabb kérdése az, hogy Moszkva további presztízaveszteség nélkül lemond-e az Aszad-rezsim támogatásáról.³⁸

Közös félelmek – eltérő érdekek

A két nagyhatalomnak a szíriai konfliktushoz fűződő viszonyában megfigyelhető, hogy mindkét ország hasonló félelmekkel, kétségekkel rendelkezik, vagyis az iszlám fundamentalizmus térnyerése, a szélsőséges iszlámista csoportok és terrorista szervezetek megerősödése, a régió belüli status quo felborulása, az ország teljes dezintegráltsága (ami áterjedhet a környező területekre) destabilizálhatja az egész régió biztonságát.

Megoldás azonban máig nem született, a folyamatos orosz, illetve kínai vétók megakadályozzák, hogy az ENSZ bármilyen kötelező szankciót léptessen életbe.

5. ábra. A polgárháború áldozatai³⁹

Kérdéses, hogy ilyen nemzetközi helyzetben mikor várható érdemi döntés, beavatkozás az eseményekbe. Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok olyan pozícióba helyezte magát, mely patthelyzetet eredményezett. A nemrégiben született megállapodás a vegyi fegyverek megsemmisítéséről azonban nem jelent előrelépést a polgárháború szempontjából – csak jegeli a helyzetet. A konfliktus megoldására érdemi kompromisszumok kidolgozására és megkötésére lenne szükség, de ez számos nehézségbe ütközik, mint az a fentiekben látható.

³⁸ TÁLAS Péter – VARGA Gergely: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2012/20.

³⁹ http://taylormarshall.com/wp-content/uploads/2013/09/save-syria_512c6da9d8524.jpg; letöltés: 2013. 10. 28.

A hidegháború során számos alkalommal előfordult, hogy egy helyi konfliktus nagy nemzetközi „támogatottságnak” örvendett mindkét résztől, hiszen a befolyási övezetekért nagyban folyt a harc és – mint láthatjuk – folyik ma is. A régió, illetve az eszközök ugyan különböznek, de a kitűzött cél az öt évtized alatt semmit nem változott.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DEÁK Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv. Osiris, Budapest, 2007.
- FORGÁCS Balázs főhadnagy: A katonai stratégia alapjai. 9. előadás. Nemzeti Közszerzői Egyetem HHK, Budapest.
- FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ 1945–1989. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2005.
- GADDIS, John Lewis: Most már tudjuk. A hidegháború történetének újraértékelése. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonságpolitika. SVKH, Budapest, 2001.
- GRACHEV, Andrei: Putin’s Foreign Policy Choices. In: Alex Pravda: Leading Russia: Putin in Perspective. Oxford University Press, Oxford, 2005.
- KISSINGER, Henry: Diplomácia. Panem Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- PROBÁLD Ferenc (szerk.): Afrika és a Közel-Kelet földrajza. ELTE Eötvös Kiadó Kft., Budapest, 2002.
- TÁLAS Péter – VARGA Gergely: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2012/20.
- THORUN, Christian: Explaining change in russian foreign policy. The role of ideas in post-soviet Russia’s conduct towards the west (tanulmány).
- WEINER, Tim: A CIA története – Hamvába hullt örökség. Gabo Kiadó, Budapest, 2009.

INTERNETES FORRÁSOK

- http://english.pravda.ru/hotspots/conflicts/26-08-2013/125495-syria_attack-0/; letöltés: 2013. 10. 24.
- http://english.pravda.ru/world/americas/20-09-2013/125717-america_syria-0/; letöltés: 2013. 10. 22.
- http://english.pravda.ru/world/asia/18-10-2013/125938-russia_syria-0/; letöltés: 2013. 10. 22.

- <http://htka.hu/2012/01/09/az-oroszok-mar-sziriban-vannak/>;
letöltés: 2013. 02. 12.
- <http://hungarian.ruvr.ru/2011/08/30/55417109.html><http://hungarian.ruvr.ru/2011/08/30/55417109.html>;
letöltés: 2013. 02. 09.
- http://hvg.hu/vilag/20110523_sziriai_elnok_eu_szankciok;
letöltés: 2013. 02. 09.
- http://hvg.hu/vilag/20120128_sziria_ensz_oroszország;
letöltés: 2013. 02. 15.
- http://index.hu/kulfold/2011/05/19/obama_mashogy_kozeledne_az_arab_országokhoz/;
letöltés: 2013.02.09.
- http://index.hu/kulfold/2011/08/21/aszad_ova_int_a_beavatkozasrol/
letöltés: 2013. 02. 11.
- <http://index.hu/kulfold/usaterror/68057/>;
letöltés: 2013. 03. 27.
- <http://index.hu/video/2013/04/10/sziria/>;
letöltés: 2013. 02. 17.
- <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-538550>;
letöltés: 2013. 02. 08.
- <http://www.alarabiya.net/articles/2011/12/15/182807.html>;
letöltés: 2011. 12. 15.
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110428-kina-es-oroszország-all-a-sziriat-elitelo-ensznyilatkozat-utjaba.html>;
letöltés: 2013. 02. 11.
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120208-washington-es-moszkva-haborujava-valik-a-sziriai-konfliktus.html>;
letöltés: 2013. 02. 07.
- <http://www.oroszirek.hu/politika/65-vilag/1919-moszkva-a-sziriai-vezetesnek-idt-kell-adni>;
letöltés: 2013. 02. 11.
- <http://www.reuters.com/article/2012/08/01/us-usa-syria-obama-order-idUSBRE8701OK20120801>;
letöltés: 2013. 02. 17.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>;
letöltés: 2013. 02. 08.

DEÁK ANITA ÖRNAGY

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ ÉS A KOLLEKTÍV BIZTONSÁGI SZERZŐDÉS SZERVEZETE

A Szovjetunió felbomlását követően, 1991 decemberében megalakult a Független Államok Közössége (FÁK), majd a tagállamok egy része a FÁK megalakulása után közel fél évvel, 1992. május 15-én aláírta a Kollektív Biztonsági Szerződést, amely elődszervezetként¹ működött a jelenleg hat tagországot magában foglaló Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (KBSZSZ) 2002. október 7-ei megalakulása előtt. A jelenlegi tagországok, azaz Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Örményország és Tádzsikisztán mellett a szervezet tagja volt még a 2006-ban csatlakozott Üzbegisztán is, amely azonban 2012-ben felfüggesztette KBSZSZ-tagságát.² A KBSZSZ-ben az elnökséget a tagállamok évenkénti rotációban töltik be (2013: Kirgizisztán), a döntéshozatal konszenzusos elven történik. A szervezet hivatalos nyelve az orosz, központja Moszkva. A KBSZSZ 2012. évi csúcstalálkozóján meghosszabbították a szervezet főtitkára, Nyikolaj Borgyuzsa mandátumát, az egyesített vezérkar főnökévé pedig Alekszandr Sztugenyikin altábornagyot³ nevezték ki, mindketten az Oroszországi Föderáció állampolgárai, mandátumuk három évre szól.

A KBSZSZ emblémája

<http://www.odkb-csto.org>

A KBSZSZ beosztásában megerősített főtitkára és újonnan kinevezett katonai vezetője valószínűleg hozzájárul majd azon orosz cél megvalósításához, amely a kollektív biztonság megerősítésére irányul a posztsovjettérségben. Ennek érdekében pedig szorgalmazni fogja, hogy az orosz dominanciájú szervezetben élénkebbé váljon a tagországok katonai együttműködése. Az erőteljes orosz befolyás érvényesülése biztosíthatja továbbá, hogy a szervezet az orosz biztonságpolitikai célokkal összhangban folytassa tevékenységét: Oroszország biztonsági érdekei megkövetelik, hogy a szervezet képes legyen – képessé váljon – a felelősségi területén jelentkező biztonsági kihívások kezelésére. Jelenleg az orosz vezetés számára ezek közül a biztonsági kihívások közül a legsürgetőbbnek az orosz déli államhatárok és a közép-ázsiai államok biztonságának szavatolásával kapcsolatos feladatok tűnnek: az Afganisztánból – a nemzetközi koalíciós erők 2014. évi kivonását követően bekövetkező destabilizációs folyamatok következtében –

¹ 1992-ben a Kollektív Biztonsági Szerződést Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Örményország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán írták alá, majd 1993-ban csatlakozott Grúzia és Fehéroroszország. A szerződés 1994-ben lépett hatályba, 1999-ben a szerződés meghosszabbítását már csak a fehérorosz, a kazah, a kirgiz, az orosz, az örmény és a tádzsik államfő írta alá.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_Security_Treaty_Organization; letöltés: 2013. 05. 21.

³ http://www.odkb-csto.org/session/detail.php?ELEMENT_ID=1544; letöltés: 2013. 05. 21.

kiinduló biztonsági kihívások és fenyegetések elhárítása. Vlagyimir Putyin orosz államfő az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Tanácsának 2013. május 8-ai értekezletén hangsúlyozta, hogy „Meg kell erősíteniünk a biztonsági rendszert a déli stratégiai/hadászati irányban, beleértve a katonai összetevőt, alkalmaznunk kell a saját megelőző intézkedéseink teljes arzenálját, valamint a KBSZSZ és a Sanghaji Együtműködési Szervezet⁴ potenciálját. Meg kell erősíteni az államhatár védelmét, a migrációs ellenőrzési rendszert, fel kell gyorsítani a KBSZSZ Egyesített Gyorsreagálású Erőinek korszerű haditechnikai eszközökkel történő ellátását, többszörösére kell növelni az illegális kábítószer-kereskedelmi csatornák felszámolásával kapcsolatos tevékenység hatékonyságát.”⁵

A KBSZSZ az alapító tagországok szándéka szerint kezdetben katonai-politikai szervezatként kezdte meg működését, jelenleg azonban már új típusú, többfunkciós biztonságpolitikai szervezatként definiálja magát. A tagállamok célja, hogy a szervezet keretében egy közös rendszerben egyesítve kezeljék a különböző biztonsági kihívásokat, így közösen lépjenek fel a hagyományos külső katonai kihívások és fenyegetések (katonai szövetség létrehozásával, a tagországok katonai infrastruktúrájának egységesítésével és összehangolásával), valamint az új típusú fenyegetések és kihívások (illegális migráció, kábítószer-csempészet, terrorizmus, stb.) ellen. Amennyiben a szervezet képes lenne ezen célok beteljesítésére, akkor jelentős szerepet tölthetne be az eurázsiai térség új biztonsági architektúrájának kialakításában.⁶

A KBSZSZ és az ENSZ között 2010 márciusában létrejött együttműködési megállapodás keretében a felek megerősítették, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának elsődleges felelőse továbbra is az ENSZ BT. Vállalták, hogy az együttműködés keretében céljuk az lesz, hogy további jelentős erőfeszítéseket tegyenek a nemzetközi közösséggel szemben felmerülő kihívások és veszélyek leküzdésére. A nemzetközi békével és biztonsággal kapcsolatos témakörökben a felek az együttműködés fontosságát hangsúlyozták olyan területeken, mint például a konfliktusmegelőzés és konfliktusrendezés, a terrorizmus, a nemzetközi bűnözés, a tiltott fegyverkereskedelem elleni küzdelem, továbbá a rendkívüli vészhelyzetek megelőzése és kezelése. A KBSZSZ béketámogató képességeinek fejlődésével a felek szorgalmazni kívánják az operatív együttműködést az ENSZ égisze alatt végrehajtott műveletekben.⁷

A KBSZSZ az ENSZ felhatalmazásával még nem vett részt béketámogató műveletben⁸ sem a tagországok területén, sem pedig azok határain kívül. A szervezet megosztottsága miatt azonban kérdéses, hogy szükség esetén a tagországok képesek lennének-e a KBSZSZ felelősségi területén béketámogató

⁴ 2001-ben alapított kormányközi szervezet, amelynek tagjai: Kazahsztán, Kína, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán.

⁵ <http://news.kremlin.ru/transcripts/18069>; letöltés: 2013. 05. 21.

⁶ JURGENSZ, Igor Jurjevics: ODKB: Otvetsztvennaja bezopasznoszty. p. 8. <http://insor-russia.ru/files/ODKB.pdf>; letöltés: 2011. 09. 09.

⁷ Joint declaration on UN/CSTO secretariat cooperation, Moscow, March 18, 2010. http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/A11ED61A82FAD2FCC32576F0004904F4; letöltés: 2013. 05. 21.

⁸ Az orosz haderő viszont több FÁK-tagállam területén folytat az orosz politikai és katonai vezetés által béketámogatásként értékelt műveletet.

misszió indításáról dönteni, majd azt végrehajtani. Ennek kapcsán meg kell jegyezni, hogy a KBSZSZ európai és kaukázusi részében, illetve a közép-ázsiai térségében elhelyezkedő országok mindegyike a saját biztonsági érdekeit tartja a legfontosabbnak. Valószínűleg tovább nehezebben a döntést a közép-ázsiai térség országainak egymással szemben fennálló problémái is, bár a konszenzusos döntések meghozatalát korábban folyamatosan megnehezítő és a szomszédos országokkal problémás kétoldalú kapcsolatokkal bíró Üzbegisztán tagságának felfüggesztésével könnyebb lehet a döntéshozatal. A gyakorlati tapasztalat pedig azt mutatja, hogy a 2010. évi kirgizisztáni válsághelyzetben – a kirgiz felkérés ellenére – a szervezet a be nem avatkozás mellett döntött. Miként döntene például Oroszország abban az esetben, ha a szövetségesei között alakulna ki válsághelyzet? Kérdéses továbbá, hogy hogyan reagálnának a közép-ázsiai tagországok, ha például az örmény–azeri–karabahi konfliktusban válna szükségessé a békefenntartók beavatkozása? Valószínű, hogy a tagországok számára egyszerűbb lenne a konszenzusos döntéshozatal abban az esetben, ha a KBSZSZ felelősségi területén kívüli beavatkozásról lenne szó, mégpedig az ENSZ felhatalmazásával. A nemzetközi szerepvállalás egyúttal a nemzetközi elismerést is meghozhatná a KBSZSZ számára.

A KBSZSZ mindeddig nem érte el azt a nemzetközi elismerést, amelyet megalakulásakor valószínűleg célként tűzött ki maga elé. A NATO az egykori tagországai mellé soraiba fogadta a keleti tömb, azaz az egykori Varsói Szerződés tagországait⁹ és a felbomlott Szovjetunió baltikumi utódállamait, jelentősen kiterjesztve ezzel a Szövetség keleti határait. Oroszország és a vezetésével megalakult Független Államok Közössége azonban nem tudott a NATO-hoz hasonló politikai-katonai szervezetet létrehozni, amely egységes tömbként lenne képes szembenézni napjaink biztonsági kihívásaival. Oroszország – többek között – a KBSZSZ kereteiben tervezi nagyhatalmi törekvéseinek megvalósítását: az egykori Szovjetunió szuperhatalomként a Varsói Szerződés, a közép- és kelet-európai szocialista országok által létrehozott védelmi katonai-politikai szervezet kezdeményezője és vezető tagországa volt, az Oroszországi Föderáció pedig a Független Államok Közössége térségében hasonló szerep kialakítására törekszik. A NATO egyes tagországai, főként a Független Államok Közössége közvetlen szomszédságában elhelyezkedők, aggodalommal figyelik a KBSZSZ fejlődését. Katonai tömbként, a NATO számára potenciálisan biztonsági fenyegetést jelentő szervezetként tekintenek rá. Megítélésem szerint azonban jelenlegi állapotában a KBSZSZ nem indokolja a nyugati aggodalmakat.

A KBSZSZ mára már nem katonai tömbként definiálja magát, hanem célul tűzte ki, hogy nemzetközi biztonságpolitikai szervezetté alakul át. Fejlesztani kívánja katonai képességeit, amelyeket szükség esetén béketámogató műveletekben és más nem háborús műveletekben, de szükség esetén fegyveres konfliktusokban alkalmazhat, emellett azonban az új típusú kihívások leküzdésére megfelelő képességeket kell létrehoznia és megerősítenie.

⁹ Csehszlovákia esetében a két utódállama, azaz Csehország és Szlovákia önállóan, a Német Demokratikus Köztársaság pedig Németország újraegyesítésével vált a Szövetség tagjává.

A KBSZSZ katonai potenciálja – az egyesített vezérkar mellett – jelenleg két különböző struktúrában jelenik meg:

1. Egyrészt a kollektív koalíciós erőkbe felajánlott nemzeti kontingensek formájában:

a) a kollektív békefenntartásról kötött 2009. évi megállapodás alapján létrehozott KBSZSZ Békefenntartó Erők, tervezett létszáma 3500 fő;

b) a főként hagyományos katonai kihívások leküzdésére létrehozott, de megfelelő kiképzést követően az új típusú kihívások ellen (illegális kábítószer-kereskedelem, terrorizmus és szervezett bűnözés elleni fellépés, természeti és ipari katasztrófák miatt kialakult vészhelyzetek következményeinek felszámolása) is alkalmazható Egyesített Gyorsreagálási Erők, tervezett létszáma 20 000 fő.¹⁰

2. Másrészt a kollektív biztonság regionális csoportosításainak formájában, amelyekre jellemző, hogy Oroszország az adott térségben kétoldalú alapon vett részt katonai csoportosítás létrehozásában:

a) a közép-ázsiai térségben a Közép-ázsiai Kollektív Gyorsreagálási Erők, amelyek légi komponenssel is rendelkeznek (Kant, Kirgizisztán) és részét képezik az Egyesített Gyorsreagálási Erőknek;

b) a kelet-európai térségben az Orosz–Fehérorosz Regionális Csapatcsoportosítás;

c) a kaukázusi térségben a Közös Orosz–Örmény Csapatcsoportosítás.¹¹

Jelenleg ezekben a térségekben a FÁK egységes légvédelmi rendszere működik. A KBSZSZ azt tervezi, hogy a kollektív biztonság mindhárom térségében saját integrált légvédelmi rendszert hoz létre – egyelőre csak az orosz–fehérorosz csoportosítás létezik.¹²

A KBSZSZ tagállamai rendszeresen hajtják végre gyakorlatokat, amelyek keretében az elmúlt évek során bekövetkezett biztonságpolitikai változásoknak megfelelő helyzetbeállítások alapján hajtották végre a feladatokat a kijelölt erők: az Egyesített Gyorsreagálási Erők „Vzaimogyesztvije”¹³ fedőnéven, az Egyesített Gyorsreagálási Erők részét képező Közép-ázsiai Kollektív Gyorsreagálási Erők „Rubezs”¹⁴ fedőnéven rendeznek rendszeres hadműveleti-harcászati gyakorlatokat. Az új típusú kihívásokra történő felkészülés érdekében a tagországok kijelölt erői rendszeresen hajtják végre a helyzetbeállításuk szerint béketámogató feladatokat magukban foglaló, valamint szervezett bűnözői csoportok és terrorcsoportok felszámolásával, illegális fegyveres csoportok lefegyverzésével, túsok kiszabadításával, természeti katasztrófák (pl. földrengés) következményeinek felszámolásával

¹⁰ JURGENSZ, Igor Jurjevics: ODKB: Otvetsztvennaja bezopasznoszty. p. 9. <http://insor-russia.ru/files/ODKB.pdf>; letöltés: 2011. 09. 09.

¹¹ <http://www.odkb-csto.org/structure/>; letöltés: 2013. 05. 21.

¹² JURGENSZ, Igor Jurjevics: ODKB: Otvetsztvennaja bezopasznoszty. p. 9. <http://insor-russia.ru/files/ODKB.pdf>; letöltés: 2011. 09. 09.

¹³ „Együttműködés”.

¹⁴ „Határ”.

foglalkozó gyakorlatokat. Oroszország ezen gyakorlatok keretében is ellenőrzi a 2008-ban megkezdett haderőreformja keretében elért eredményeket és az orosz haderőben a folyamat során elért képességnövekedés mértékét.

A KBSZSZ vezető tagországa Oroszország, amely a legnagyobb haderővel rendelkezik a tagországok közül, ráadásul a szervezet felelősségi területén több katonai bázist is állomásoztat. Oroszország kedvező áron kínál haditechnikai eszközöket a szervezet tagországai számára, továbbá lehetőséget biztosít számukra az orosz katonai oktatási intézményekben való képzésre, továbbképzésre. Az orosz részről biztosított pénzügyi eszközök, a szervezet katonai erőibe felajánlott katonai kontingensek, az orosz vezetéssel évenként megrendezett gyakorlatok nélkül a szervezet nagy valószínűséggel nem tudná betölteni feladatát.

Oroszország a maga részéről fontosnak itéli a posztszovjet térségben létrejött regionális szervezeteket. A Szovjetunió széthullását követően megalakult, majd a XXI. század első évtizedének közepére megerősödött Oroszország egyre erőteljesebben jeleníti meg nemzeti érdekeit a nemzetközi szinten. Célja, hogy a nemzetközi közösség egyenjogú és megkerülhetetlen partnerként fogadja el a nemzetközi és a regionális biztonságot befolyásoló meghatározó jelentőségű ügyekben. Az orosz biztonságpolitikai dokumentumok Oroszországot már regionális szervezetek, a FÁK és a KBSZSZ biztonságának legfőbb letéteményeseként jelenítik meg, a posztszovjet térségben a kollektív biztonság erősítését szorgalmazzák.

Az Oroszországi Föderáció 2010-ben jóváhagyott katonai doktrínája¹⁵ a katonapolitikával és a védelem hadiipari támogatásával foglalkozó fejezeteiben több ponton is említi a KBSZSZ-t:

- Az orosz vezetés fontosnak itéli a kollektív biztonság rendszerének erősítését és potenciáljának növelését a KBSZSZ keretein belül a katonai konfliktusok visszatartása, illetve megelőzése terén. (Katonai doktrína III. Az Oroszországi Föderáció katonapolitikája, 19. e.)

- A dokumentum rögzíti a kollektív védelem elvét, amely alapján Oroszország a KBSZSZ bármely tagállama elleni fegyveres támadást a szervezet összes tagországa elleni agresszióknak tekint, és ezekben az esetekben a KBSZSZ alapokmányának megfelelően reagál. (Katonai doktrína III. Az Oroszországi Föderáció katonapolitikája, 21.)

- A katonai doktrína deklarálja, hogy Oroszország katonai kontingenseket jelöl ki a KBSZSZ Békefenntartó Erőinek állományába, amelyek a KBSZSZ Tanácsának döntései alapján vesznek részt a békétámogató műveletekben. Oroszország ugyancsak kontingenseket jelöl ki a KBSZSZ Egyesített gyorsreagálású Erőinek állományába a KBSZSZ tagállamait fenyegető katonai veszélyekre történő haladéktalan reagálás és a közép-ázsiai térség regionális biztonságának szavatolása érdekében. (Katonai doktrína III. Az Oroszországi Föderáció katonapolitikája, 24.)

¹⁵ Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája az orosz államfő internetes honlapján.

http://www.kremlin.ru/ref_notes/461; letöltés: 2010. 02. 11.

Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínájának magyar nyelvű fordítása. In: DEÁK János: Oroszország Katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig. pp. 232–251.

- Az Oroszországi Föderáció külföldi államokkal fenntartott katonapolitikai és haditechnikai együttműködésével foglalkozó bekezdésben a doktrína rögzíti, hogy szükséges a szövetségi viszonyok kialakítása és fejlesztése a KBSZSZ tagállamaival. Az együttműködés prioritásait a kollektív biztonság és a közös védelem biztosítása érdekében az orosz vezetés az erőfeszítések konszolidálásában, továbbá a kollektív erők létrehozásában határozza meg. (Katonai doktrína IV. A védelem hadigazdasági támogatása, 50., 51. a.)

Az Oroszországi Föderáció 2013-ban hatályba lépett külpolitikai koncepciója is megkülönböztetett figyelmet fordít a KBSZSZ-re. A külpolitikai koncepció új elemként tartalmazza az orosz külpolitikai regionális prioritásairól szóló fejezetet. A legfontosabbnak a Független Államok Közössége tagországai közötti együttműködés elmélyítését és a szervezet működési területén az integrációs folyamatok intenzívebbé válását tekinti. Putyin államfő elnöki ciklusának egyik fő projektje az Eurázsiai Unió létrehozása, ez kiemelt feladatként jelenik meg a dokumentumban. Az orosz vezetés a külpolitikai koncepcióban¹⁶ a KBSZSZ-t a posztszovjet térség biztonságának szavatolása kapcsán az egyik legfontosabb tényezőként említi:

- A külpolitikai koncepció megerősíti, hogy továbbra is aktuális feladat a KBSZSZ olyan univerzális nemzetközi szervezetté történő átalakítása, amely képes szembeszállni a felelősségi területén és az azzal szomszédos térségekben a különböző globális és regionális tényezők növekvő együtthatása révén kialakuló biztonsági kihívásokkal és fenyegetésekkel.

- Az Oroszországi Föderáció ezért fő feladatának tekinti a KBSZSZ műveleti reagáló képességének és a béketámogató potenciáljának, valamint a tagországok külpolitikai tevékenysége koordinációjának fejlesztését. (Külpolitikai koncepció, IV. Regionális prioritások, 47, 48. e.)

- A dokumentum rögzíti, hogy Oroszország a nemzetközi szervezetekkel, köztük a KBSZSZ-szel együttműködésben folyamatos erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy igazságos politikai rendezést érjenek el az elhúzódó afganisztáni válság megoldásában, különös tekintettel a nemzetközi katonai kontingensek tervezett 2014. évi kivonására, amely jelentős biztonsági fenyegetést jelent Oroszországra és a Független Államok Közössége további országaira. (Külpolitikai koncepció, IV. Regionális prioritások, 91.)

A külpolitikai koncepció és az orosz államfő elnöki ciklusának fő projektjei egyre nagyobb jelentőségűnek ítélik a regionalitást, a regionális integrációk szerepét. Orosz álláspont szerint a globális biztonság szempontjából továbbra is elvitathatatlan az ENSZ elsődleges szerepe és felelőssége, a regionális hatalmak és regionális biztonsági szervezetek azonban megkülönböztetett szerepet kell, hogy kapjanak az egyre térségek regionális biztonságának szavatolásában.

¹⁶ Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Koncepciója.
<http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f!OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 28.

Az Oroszországi Föderáció egyre növekvő jelentőséget tulajdonít a közép-ázsiai térségnek. Ennek háttérében több ok is állhat. Az egyik az, hogy Oroszország eurázsiai országgént pozicionálja magát, amely mind Európában, mind Ázsiában regionális tényezőként kíván megjelenni, így az Eurázsiai Gazdasági Unió megalakítása révén hatékony összekötő elemet akar létrehozni Európa és az ázsiai országok között a FÁK és a KBSZSZ felelősségi területén. Másrészt az orosz vezetés a nemzetközi koalíciós erők 2014. évi afganisztáni kivonása kapcsán a biztonsági helyzet jelentős romlására számít a közép-ázsiai térségben, ahol megítélése szerint valószínűleg a biztonsági kihívások és fenyegetések felerősödésére kell számítani, főként az illegális migráció és kábítószer-kereskedelem, a vallási szélsőséges nézetek terjedése, a törvénytelen fegyveres csoportok tevékenysége kapcsán. Oroszország számára a közép-ázsiai térség országai „puffer zónát” képeznek a déli irányból – leginkább Afganisztán felől jelentkező és főként transznacionális jellegű – biztonsági kihívások és fenyegetések szempontjából. Ráadásul hosszú távon a jelenleg stratégiai partner, de potenciálisan ellenségként kezelt Kína irányából feltételezett kihívások kapcsán is érintett lehet a közép-ázsiai térség, amelyben Kína egyelőre csak gazdasági és a Sanghaji Együttműködési Szervezet keretein belüli – főként terrorellenes – együttműködés révén törekszik befolyásának megerősítésére. Közép-ázsiai befolyásának megerősítésére Oroszország megállapodott az érintett országokkal a tádzsikisztáni és kirgizisztáni katonai bázisai állomásoztatásának hosszú távra történő meghosszabbításáról. Annak érdekében pedig, hogy kizárólagos katonai jelenlétre tegyen szert a közép-ázsiai FÁK-térségben, főként a KBSZSZ felelősségi területén, Oroszország elérte, hogy a KBSZSZ 2011-ben határozatot hozott arról, hogy harmadik ország csak a szervezet tagjainak egyhangú döntése alapján létesíthet katonai bázist a térségben. A döntés kieszközlésével az orosz vezetés jelentős előrelépést tett annak irányába, hogy a KBSZSZ közép-ázsiai felelősségi területén a jövőben is szándékainak megfelelően érvényesíthesse politikai, gazdasági és katonai érdekeit. Az Oroszországi Föderáció a nemzeti biztonsági dokumentumaiban és a KBSZSZ keretein belüli szerepvállalásával, továbbá a katonai bázisok térségbeli állomásoztatásával felvállalta a FÁK közép-ázsiai térségének katonai védelmét. Mindezen eszközök révén ugyanakkor az orosz vezetés a saját államhatárokon kívül is biztosítottattnak látja Oroszország területi védelmét a déli hadászati irányból. Oroszország tehát, kihasználva a KBSZSZ által nyújtott lehetőségeket, valójában saját biztonságpolitikai érdekeit valósítja meg a szervezeten keresztül.

A KBSZSZ két évtizeddel a megalakulását követően sem vált a tagországok erős szövetségévé. A tagországok egymástól eltérő biztonsági érdekei, főként a közép-ázsiai térségben egymással fennálló vitái (pl. határviták, etnikai, vízmegosztási nézeteltérések) miatt a kohéziós erőt a tagországok részéről a „valahová való tartozás” szándéka, továbbá az ebben a helyzetben magát regionális hatalmi tényezőként pozicionáló Oroszország jelenti.

„Miért érdeke Moszkvának, hogy ő maga felel az egész térség békéjéért? Egyrészt a „dicső múltból” táplálkozó orosz nacionalizmus követeli meg, hogy a régi befolyást a térségben bármi áron fenntartsák. Másrészt Oroszország biztonságpolitikai érdekei kívánják meg, hogy biztosítsa a stabilitást a határainál, és ennek legjobb eszköze, ha létrehoz egy szervezetet, amely formalizálja a befolyását – és egyben segít kiszorítani olyan hatalmakat, amelyek szintén befolyásra törekednének.

Az sem elhanyagolható, hogy az orosz fegyverlobbinak rendkívül jövedelmező ez az együttműködés, amellett, hogy gyakorlatilag a KBSZSZ összes tagállamában állomásoznak orosz csapatok, és a nemzeti hadseregek nagy részénél orosz fegyverek vannak rendszeresítve.”¹⁷

Az orosz állami vezetés törekvései a KBSZSZ-ben valójában a szövetségi rendszer létrehozására és megerősítésére szolgálnak. A folyamat eredményeként Oroszország több biztonságpolitikai célt is megvalósíthat. A fentiekben leírtak ezek közül kettőt említenek: Oroszország politikai és katonai befolyásának erősítését a posztszovjet térség országaiban, továbbá olyan országok/hatalmak (pl. az Amerikai Egyesült Államok és a NATO más tagországai, Kína) kiszorítását főként a kaukázusi és a közép-ázsiai térségből, amelyek főként a Szovjetunió felbomlását követően a függetlenné vált egykori tagköztársaságok rendvédelmi és biztonsági erőinek, továbbá haderőinek nyújtott fejlesztési és segélyprogramok révén teremtették meg jelenlétüket az adott országok területén (Grúzia, Üzbegisztán). Amivel a szervezet megalakításakor az orosz állami vezetés nyilvánvalóan nem számolhatott – bár nagy valószínűséggel már akkor is remélte –, az a 21. század első évtizedének második felétől vált érzékelhetővé: az Oroszországi Föderáció politikai és gazdasági stabilizálódását követően a KBSZSZ vált az orosz befolyás és a nagyhatalmi törekvések megnyilvánulásának egyik színterévé. Eleinte Oroszország – a KBSZSZ vezető tagországaként – a szervezet keretein belül törekedett politikai és katonai befolyásának növelésére. Mára azonban a helyzet megváltozott: egyrészt Oroszország a KBSZSZ katonai biztonságának fő biztosítékaként, a politikai-katonai szövetség vezetőjeként jeleníti meg magát a legfontosabb nemzeti biztonsági dokumentumokban, így a 2010. évi katonai doktrínában is. Másrészt pedig olyan képességek kialakítását szorgalmazza a KBSZSZ szervezetén belül, amelyek alkalmassá tehetik azt a nemzetközi elismerés és elfogadás elnyerésére. Ilyen nemzetközi elismerést jelent például az ENSZ-szel kötött megállapodás a nemzetközi béketámogató missziókban történő részvétel lehetőségéről, valamint az együttműködésre vonatkozó szerződés a Sanghaji Szerződés Szervezetével. A NATO és az Európai Unió azonban továbbra sem tekint valódi partnerként a KBSZSZ-re.

Álláspontom szerint mindezen felül Oroszország a KBSZSZ képességeinek erősítésével és nemzetközi elismerésének fokozásával még saját politikai és katonai befolyásának növelésére is törekszik. Oroszország a nemzetközi kapcsolatokban a Nyugat országai által létrehozott NATO mellett egyre inkább a KBSZSZ, azaz az általa vezetett katonai-politikai, vagy az átalakítási folyamat eredményeként új típusú nemzetközi szervezet jelentőségét hangsúlyozza. Az orosz politikai és katonai vezetés szándéka, hogy a jelenlegi egypólusú világrend helyett egy több központú világrend kialakításában vegyen részt, és a folyamat eredményeként kialakuló új világrendben Oroszország hatalmi központként jelenjen meg. Ehhez pedig szövetségekre van szüksége. A szövetségi kört a Független Államok Közössége, valamint katonai és biztonságpolitikai szervezatként a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete jelenti az Oroszországi Föderáció számára.

¹⁷ SZERDAHELYI Márton: Az ismeretlen szövetség.
http://kitekinto.hu/europa/2008/09/25/az_ismeretlen_szovetseg/#.UZtV8LWppyY;
letöltés: 2013. 05. 21.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A KBSZSZ 2012. december 19-ei csúcstalálkozójának anyaga a KBSZSZ hivatalos internetes honlapján.
http://www.odkb-csto.org/session/detail.php?ELEMENT_ID=1544;
letöltés: 2013. 05. 21.
- Adatok a KBSZSZ hivatalos honlapjáról.
<http://www.odkb-csto.org/structure/>; letöltés: 2013. 05. 21.
- Az ENSZ és a KBSZSZ főtítkáranak 2010. március 18-án aláírt közös nyilatkozata az együttműködésről, az orosz külügyminisztérium és a KBSZSZ internetes honlapján.
http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/A11ED61A82FAD2FCC32576F0004904F4;
http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=135;
letöltés: 2013. 05. 21.
- Az Oroszországi Föderáció 2010.02.05-én jóváhagyott katonai doktrínája az orosz államfő internetes honlapján.
http://www.kremlin.ru/ref_notes/461; letöltés: 2010. 02. 11
- Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínája.
- Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Koncepciója.
<http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f!OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 28.
- Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiája.
<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>; letöltés: 2010. 11. 09.
- Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Tanácsa 2013. május 8-ai értekezletének anyaga az orosz államfő honlapján.
<http://news.kremlin.ru/transcripts/18069>; letöltés: 2013. 05. 21.
- DEÁK János: Oroszország Katonai stratégiája a második világháború befejezésétől napjainkig.
ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2010. pp. 232–251.
- Információk a KBSZSZ-ről.
http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_Security_Treaty_Organization
letöltés: 2013. 05. 21.
- JURGENSZ, Igor Jurjevics: ODKB: Otvetsztvennaja bezopasznoszty, 2011. augusztus. <http://insor-russia.ru/files/ODKB.pdf>; letöltés: 2011. 09. 09.
- SZERDAHELYI Márton: Az ismeretlen szövetség. 2008. 09. 25.
http://kitekinto.hu/europa/2008/09/25/az_ismeretlen_szovetseg/#.UZtV8LWppyY;
letöltés: 2013. 05. 21.

KATONA LÁSZLÓ

A TERRORIZMUS ÉS A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELHATÁROLÁSÁNAK AKTUÁLIS DILEMMÁI

Bevezetés

A terrorizmus mára mindennapi életünk részévé vált. Mind az elektronikus médiumok, mind az írott sajtó naponta több alkalommal tudósítanak „terroristák” által elkövetett emberrablásokról, robbantásokról, merényletekről. A szervezett bűnözés ezzel szemben – néhány évtizedes, sajtóbeli „virágzás” után – veszélyességéhez mérten napjainkban csekélyebb médiavisszhangot kap.

A terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés – mint korunk globális biztonsági fenyegetéseket is jelentő jelenségei – elemzésének, illetve összehasonlításának mára könyvtáryi irodalma van. Az ellenük történő hatékony fellépés egyik záloga azonban a pontosabb, naprakész adatok, aktuális tendenciák vizsgálata és azok szakszerű értékelése.

Egyfelől megállapítható, hogy a terrorizmus és a szervezett bűnözés napjainkra egymáshoz nagyon közel álló jelenségek, másfelől nemzetközi tendencia a rendvédelmi szervek részéről az ellenük való mind speciálisabb, a két területre külön-külön koncentráló megközelítés. Másként megfogalmazva: míg e két, társadalomra veszélyes jelenség egymással karöltve, egymás tevékenységét erősítve, a potenciálokat egyesítve működik, addig az ellenük való fellépés a sok esetben nehézkesen koordinált *katonai erő–rendőrség–terrorellenes szervezetek* formában jelenik meg. Mivel az ezek elleni fellépéshez már nem alkalmasak a hagyományos bűnüldözés eszközei, maga a specializálódási folyamat – amennyiben az a hatáskörök, „műveleti területek” pontos körülhatárolását, a célok konkrét megfogalmazását is eredményezi – hasznos.¹ Az össztársadalmi bűnüldözési célok és a globális biztonsági szempontok érvényre juttatása azonban csak akkor lehetséges, ha a szervezetek egymással együttműködve, közös fogalomrendszer alapján fejtik ki tevékenységüket.

Úgy gondolom, a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harc hatékonyabbá tétele érdekében szét kell tudnunk választani azok egyes specifikus összetevőit. Ehhez szükség van kialakulásuk folyamatának, a napjainkig vezető útnak az ismeretére, illetve az egyes megjelenési formák összetevőinek elemzésére, vagyis szélesíteni és aktualizálni kell a jelenséggel kapcsolatos ismeretanyagunkat.

¹ Magyarországon a jelenlegi állapot a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. Rendelet létrehozta a Terrorelhárító Központot (TEK), melynek célja, hogy „központosításra és átvételre kerülnek a korábban a polgári titkosszolgálatoknál és rendvédelmi szerveknél végzett terrorelhárítási feladatok”. A TEK „nemzeti szinten kizárólagos jogkörrel látja el a terrorizmus elleni küzdelem koordinációját, elemzését, értékelését”. A TEK hivatalos honlapja: <http://tek.gov.hu>.

Ezzel az aktuussal a TEK átvette a Nemzeti Nyomozó Iroda terrorellenes egységének feladatait is.

Jelen publikációm – a szükséges fogalmi meghatározások után – ehhez kíván korszerű, továbbgondolásra is alkalmas támpontokkal szolgálni, melyek aztán a szükséges fellépés, metodikák és technikák alkalmazásának sikerességét és hatékonyságát fokozhatják.

A terrorizmus átalakulása

A legújabb kori terrorizmus a XX. század hatvanas éveinek végén kezdődött. Az európai jóléti társadalmakban végbemenő politikai és gazdasági folyamatok egy modern kori forradalmi hullámot indítottak el, melynek következtében széles körben elterjedtek a szélsőbaloldali forradalmi eszmék. Az olaszországi Vörös Brigádok (Brigate Rosse – BR) és a németországi Vörös Hadsereg Frakció (Rote Armee Fraktion – RAF) ennek a folyamatnak a szülöttei. Tevékenységükre – a különböző bombatámadások és lőfegyverrel elkövetett emberölések mellett – az emberrablások elkövetése és az egyéb zsarolásos módszerek alkalmazása jellemző, váltságdíj megszerzése érdekében. Akcióikat leginkább ilyen forrásokból, illetve részben köztörvényes bűncselekmények elkövetéséből, lopásokból, rablásokból finanszírozták. Az ellenük történő hatékony fellépés és sok esetben bebörtönzés a terrorizmust költséges „foglalkozással” tette, és a terroristák még konspiráltabb tevékenységét eredményezte. Az ezredfordulótól a terrorizmus megváltozott. A jelenkor terroristái nem adják már arcukat cselekményeikhez, és célzott bombatámadásaik elkövetésével a célpont minél váratlanabb és minél pusztítóbb erejű megsemmisítésére törekednek.²

A globalizáció szintén erőteljes hatással volt a terrorizmus átalakulására. Az áru, a tőke és az információ áramlása felgyorsul, és kontinenseken átívelően valósul meg, világ népei térben és időben egyre közelebb kerülnek egymáshoz, miközben kölcsönös függőség alakul ki, másfelől hatására a modern világ és a szegényebb országok közötti gazdasági különbségek egyre nőnek. Ez nemcsak a terrorizmus legújabb megnyilvánulásának, az *ökoterrorizmusnak*³ a kialakulásához vezetett, hanem a hagyományos terrorszervezetek tevékenységének, illetve együttműködésének is új lehetőségeket és lendületet adott.

A globalizáció természetesen a szervezett bűnözésre is hatással volt. Az 1980-as évek végén kialakult a **határokon átnyúló, nemzetközi szervezett bűnözés** fogalma, amely a nemzeti bűnüldöző hatóságokat is új kihívásokkal szembesítette. Az 1923-ban megalapított Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete (INTERPOL) mellett az Európai Unió 1995-ben felállította az Európai Rendőrségi Hivatalt, az EUROPOL-t (European Police Office), amely a bűnözés elleni hatékony fellépés jogi lehetőségeinek harmonizációja mellett a bűncselekményekkel kapcsolatos közös uniós adatárak létrehozását, elemzések készítését, valamint az információk gyors továbbítását és a gyakorlati együttműködések elősegítését tűzte ki céljául.

² NETANJAHU, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen*. pp. 15–16.

³ Ökoterrorizmus alatt a szélsőséges ökológiai (atomenergiaellenes, környezetvédelmi, természetvédelmi, állatvédő, szociális, alterglobalista) csoportok által környezetvédelmi célból elkövetett, általában erőszakos jellegű akciósorozatokat értjük, melyek célja a figyelemfelkeltés összes – akár nagy értékű, vagy emberéletet követelő károkozás – formája.

<http://www.publikon.hu/htmls/tanulmányok.html?ID=45&essayID=560>; letöltés: 2013. 06. 05.

A terrorizmus megjelenési formáival kapcsolatos változás statisztikailag is kimutatható harmadik oka a közel-keleti háborúkban keresendő. Az elhúzódó, hosszú háború Afganisztánban a nemzeti gerillaharcot és a szabadságért harcoló, amúgy törvényen kívüli erők, terrorista csoportosulások új típusú eszközökkel történő aszimmetrikus hadviselésének⁴ kialakulását eredményezte. Legjellemzőbb eszközeik az öngyilkos robbantásos merényletek és a konvojok ellen irányuló, házi készítésű bombákkal elkövetett támadások.

A terrorizmus fogalma

A terrorizmusnak nincs általánosan elfogadott fogalma. Ahány szervezet, iskola, műhely, annyi definíciót használnak, általában annak függvényében, hogy a fogalom mely tartalmi eleme (büntetőjogi, kriminológiai vagy éppen politikai) élvez a szervezet szempontjából prioritást. Tovább nehezíti a feladatot, hogy a terrorizmus állandó változásban van. A legkorábbi, XVIII. századi jakobinus államterrortól elkezdődően a XX. századi baszk és ír szeparatista terrorszervezeteken, majd a környezetvédelmi indíttatású terrorizmuson keresztül a legmodernebb kiberterrorizmusig több állomása volt.

A fogalomalkotást tovább nehezíti, hogy azt az egyes korok (sokszor csupán évtizedek) értékrendszere a terrorista tevékenység megítélését befolyásolja, relativizálja.

Jellemző, hogy ugyanazon személyek és szervezetek értékelése is változott az évtizedek során. Gondoljunk csak Menáhem Beginre, aki 1978-ban, vagy Jasszer Arafatra, aki 1994-ben kapott Nobel-békedíjat. Begin az izraeli Irgun terrorszervezet parancsnoka volt a független Izrael Állam 1948-as kikiáltásáig, míg Arafat a – szintén a terrorszervezetek listáján évtizedeken át szereplő – Palesztin Felszabadítási Szervezetet (PFSZ) vezette 1964-es megalakulásától kezdve haláláig.

Nelson Mandela, a Dél-afrikai Köztársaság első fekete bőrű elnöke apartheidellenes aktivistaként hitt az erőszakmentes mozgalom, az Afrikai Nemzeti Kongresszus⁵ sikerében. Miután 1960. március 21-én a dél-afrikai rendőrség egy tüntetésen a tömegbe lőtt, megölve 69 embert, a forradalom kevésbé békés eszközét választotta, és megalapította az Umkhonto we Sizwe nevű, az ANC katonai szárnyaként működő (terror)szervezetet, amelyet 1963-as bebörtönzéséig vezetett. (Érdekesség, hogy a terrorszervezetet ezután felesége, Winnie Mandela irányította, akitől kegyetlen, számos ember életét követelő módszerei miatt Mandela elhatárolódott, és később el is vált.)

⁴ Az aszimmetrikus hadviselést alkalmazó fél: egyszerű, gyakran szokatlan eszközöket alkalmaz igen nagy eredménnyel; kihasználja a szemben álló fél erejét mint annak fő gyengeségét; arra törekszik, hogy minimális erőbefektetéssel maximális eredményt érjen el; nincs szüksége nagy katonai erőre, bürokratikus parancsnokságra; az alkalmazott kisméretű erők lehetővé teszik a gyors döntéshozatalt és a sikeres akciót; nem szemtől-szemben veszi fel a versenyt, mivel nem rendelkezik kellő katonai képességekkel. RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. p. 72.

⁵ African National Congress (ANC) egy nemzeti felszabadítási mozgalom. 1912-ben alapították abból a célból, hogy egyesítse az afrikai embereket és vezesse a harcot az alapvető politikai, társadalmi és gazdasági változásokért. Az ANC hivatalos honlapja: www.anc.org.za; letöltés: 2013. 02. 03.

Nelson Mandela 1993-ban kapott Nobel-békedíjat az apartheid rendszer békés megszüntetéséért.

Mind földrajzilag, mind korban közelebbi példa erre Hashim Thaçi, a független Koszovói Köztársaság jelenlegi (első) miniszterelnöke, az UÇK⁶ (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – Koszovói Felszabadítási Hadsereg) egykori parancsnoka, aki a Koszovói Demokrata Párt alapítója volt.⁷

Tekintsünk át néhány definíciót a terrorizmusra

Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI): „Erő vagy erőszak jogtalan alkalmazása a kormányzat vagy személyek ellen, azzal a céllal, hogy a közvéleményt megfélemlítse, megrendítse a kormányzatot, politikai vagy társadalmi célok elérése érdekében.”⁸

Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma (MOD): „Erőszak vagy azzal való fenyegetés előre tervezett alkalmazása, azzal a szándékkal, hogy a kormányzatot, a társadalmat megfélemlítse, vagy megpróbálja megfélemlíteni, vallási, politikai vagy ideológiai célok elérése érdekében.”⁹

Benjamin Netanjahu: „A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”¹⁰

Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ, 1988): „A terrorizmus az ismételt erőszakos cselekményeken nyugvó félelemkeltés módszere, amelyet titkos (félig titkos) egyéni, csoportos vagy állami elkövetők alkalmaznak egyéni ellenszenvben gyökerező, bűnözéssel kapcsolatos vagy politikai okokból, amikor is az erőszak közvetlen célpontjai – a gyilkossággal ellentétben – nem a legfőbb célpontok. Az erőszak emberi áldozatait általában véletlenszerűen (alkalomból adódóan) vagy válogatva (reprezentatív vagy jelképes módon) választják ki a célba vett népességből, s ezek az áldozatok üzenet létrehozására szolgálnak. A terrorista (terrorszervezet) a veszélybe kerülő személyek és a fő célpontok között zajló, fenyegetésen és erőszakon nyugvó kommunikációt a fő célnak tekintett közösség(ek) manipulálására használja fel, s ezáltal a terror célpontjává vagy a figyelem célpontjává teszi, attól függően, hogy az elsődleges cél a megfélemlítés, a kényszerítés vagy a propaganda.”¹¹

NATO (Terrorizmus elleni katonai koncepció, 2002): „A terrorizmus erő vagy erőszak törvénytelen használata vagy ezek használatával való fenyegetés személyek vagy vagyon ellen azzal a szándékkal, hogy a kormányokat vagy társadalmakat kényszerítsék vagy megfélemlítsék politikai, vallási vagy ideológiai céljaik elérése érdekében.”¹²

⁶ Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK, Koszovói Felszabadítási Hadsereg, valójában 1996-tól aktív szélsőséges muzulmán szeparatista terrorszervezet.

⁷ A Koszovói Demokrata Párt az UÇK politikai szárnyából alakult. Várady Nóra: Koszovói körkép: válságok és választások, Nemzet és biztonság, 2011. március, p. 17.

⁸ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1105>; letöltés: 2013. 02. 03.

⁹ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1105>; letöltés: 2013. 02. 03.

¹⁰ NETANJAHU, Benjamin: *Harc a terrorizmus ellen.* p. 20.

¹¹ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1105>; letöltés: 2013. 02. 03.

¹² <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1105>; letöltés: 2013. 02. 03.

A legtöbb eddig megalkotott fogalomban megtalálhatók a következők: *általában a civilek megfélemlítésének politikai célokra való módszeres felhasználása*. A terrorizmus az erőszak szándékos használata vagy azzal való fenyegetés civilek, civil célpontok ellen, politikai célok elérése érdekében.¹³

A terrorizmus az erő vagy az erőszak törvénytelen (jogtalan) felhasználása egyes személyek vagy tulajdontárgyak (objektumok) ellen, hogy a kormányokat vagy társadalmakat politikai, vallási vagy ideológiai célok elérésére kényszerítsék vagy megfélemlítsék.¹⁴

A korábbi fogalmak kiemelt eleme a főként polgári lakossággal szembeni erőszak kifejtés volt. Valóban megfigyelhető, hogy a terrorista akciók a XIX–XX. században főleg uralkodók, egyházi vezetők ellen irányultak. Ezzel összehasonlítva mára jelentős a terrortámadások okozta ártatlan polgári veszteség.

Netanjahu a célpontkiválasztás fontosságával kapcsolatban azt írja: „Ami a terrorizmust megkülönbözteti, az az ártatlan személyek célpontokként történő szándékos és kiszámított kiválasztása. Ha terroristák gépfegyverrel lőnek a sétáló utcában vagy bombát robbantanak a zsúfolt bevásárlóközpontban, akkor áldozataik nem háborúban (véletlenül) szerencsétlenül járt személyek, hanem a terrorista támadás nagyon is szándékos áldozatai.”¹⁵ (Ford.: a szerző)

A támadott célpontok között megkülönböztetünk kemény, illetve puha célpontokat. Kemény célpontok a katonai vagy rendőri erővel védett személyek, objektumok. Ezek lehetnek rendőri/katonai vezetők, politikusok, illetve rendőri vagy katonai objektumok; radarállomások, kikötők, laktanyák, rendőrőrsök, kormányzati épületek, követségek, konvojok. Ezzel szemben puha célpontok a polgári személyek, illetve azok az objektumok és rendezvények, ahol a polgári lakosság (lehetőleg nagy számban) megjelenik, például piacok, bevásárlóközpontok, templomok, kórházak, sportrendezvények, tüntetések.

Ezen a ponton érdemes megemlíteni a partizán- vagy gerillamozgalmak tevékenységét, melyet sokan összemosnak a terrorizmus fogalmával. Az egyezés csupán annyi, hogy a gerilla-hadviselés és a terrorizmus is az aszimmetrikus hadviselés fogalmkörébe tartozik. Egyes szakértők szerint a gerillatevékenység és a terrorizmus közti egyik választóvonal az, hogy míg előbbieknél a harci tevékenység egyértelműen az ellenség katonai, rendőri, közigazgatási egységei ellen irányul, a polgári áldozatok nem a célpontjai a cselekményeknek, csupán „rosszkor tartózkodtak rossz helyen”, addig a terrorcselekmények esetén nem képezi mérlegelés tárgyát, hogy az áldozatok civilek vagy éppen az ellenség katonai erői. Másképpen fogalmazva: a gerillák a katonai végállapotot kívánják módszereikkel, eljárásaikkal megvalósítani, míg a terroristák politikai végállapotot.

¹³ BOLGÁR Judit – SZTERNÁK Nóra – SZTERNÁK György: A terrorizmussal kapcsolatos kutatás legújabb eredményei.

¹⁴ HORVÁTH Jenő (szerk.): Világpolitikai Lexikon. p. 476.

¹⁵ <http://www.journal.forces.gc.ca/vo9/no2/05-lawless-eng.asp>; letöltés: 2013. 05. 11. Eredeti hivatkozás: BENJAMIN Netanyahu: „Defining Terrorism”. In: Benjamin Netanyahu (ed.): Terrorism: How the West Can Win. p. 9.

Másik elhatárolás szerint a gerillatevékenységet mindig egy közigazgatási terület határain belül fejtik ki (általában „hazai” területen), a terrorizmus pedig a határok figyelembe vétele nélkül történik.¹⁶

Szintén különbséget kell tenni a terrorista jellegű bűncselekmények és a terrorcselekmények között.

Egyes szakértők csak a kifejezetten politikailag motivált erőszakos cselekményeket minősítik terrorcselekménynek, míg mások terrorcselekménynek tekintenek minden olyan bűncselekményt, amelyet – az elkövető szándékától függetlenül – a terrorizmusra jellemző módszerrel követnek el.¹⁷

Ha abból indulunk ki, hogy a terrorcselekmény célja lehet a lakosság vagy egy részének megfélemlítése, akkor például egy Budapesten élő arab személy gépkocsiba rejtett bombával történő felrobbantása egyértelműen beleillik a terrorcselekmény fogalmkörébe.

Szervezett bűnözés és terrorizmus

A szervezett bűnözés és a terrorizmus mára egymáshoz nagyon közeli fogalmakká, illetve jelenséggé váltak. Ha megnyilvánulását tekintjük, akkor mindkettő *bűncselekmények szervezett, jól meghatározható célok érdekében és szisztéma szerinti végrehajtását jelenti.*

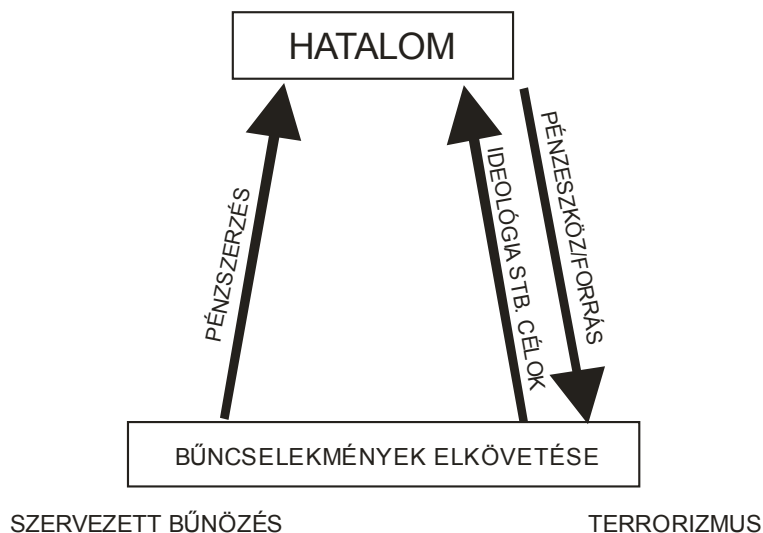
Maguk a bűncselekmények is javarészt ugyanazok, főleg emberrablás, zsarolás, kábítószer- és fegyverkereskedelem, fegyveres támadás, merénylet, rablások különféle változatai, illetve a lopás. Szigorúan véve kifejezetten *terrorista bűncselekmény* nem létezik. A terrorizmus a fentebb felsorolt bűncselekményeknek a *terrorista célú* végrehajtása. Más kérdés, hogy a törvény mindenhol kiemelten bünteti a terrorszervezetben, illetve szervezett bűnözői csoportban való részvételt.

Van néhány olyan bűncselekmény, amelyet terroristák szinte egyáltalán nem követnek el, ezek például a pénzhamisítás, prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények, illetve az embercsempészet. Ezek a bűncselekmények az elhatárolásnál jutnak szerephez.

Általánosan elfogadott nézet szerint a szervezett bűnözés célja a pénzszerzés, a terrorizmus célja (erősen leegyszerűsítve) valamely kormány, állam akaratának megváltoztatása, megtörése, többnyire ideológiáktól vezérelve. Véleményem szerint ezen állítás igazsága napjainkra erősen átalakult. Álláspontom szerint a két jelenség közös alapját a bűncselekmények elkövetése jelenti. A szervezeti struktúrák felépítése, az elkövetők demográfiai eloszlása innentől már szétválik, a szervezett bűnözés tisztán a pénzszerzést célozza, míg a terrorizmus a *pénzszerzés érdekében* elkövetett bűncselekményekből finanszírozza ideológiai harcát. Viszont az ábra a csúcán ismét közössé válik, hiszen mindkét jelenség, tevékenység célja végső soron a *HATALOM megszerzése*.

¹⁶ Az al-Kaida által az Amerikai Egyesült Államok ellen elkövetett támadásainak gyakran helyszínei az amerikai haderő külföldön állomásozó egységei (USS Cole, Kenyai Nagykövetség...)

¹⁷ TÁLAS Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára.
http://hvg.hu/kulugy/20070410_talas_nemzetkozi_terrorizmus; letöltés: 2013. 06. 05.

1. ábra. A bűncselekmények elkövetése és a hatalom összefüggése
(Szerk.: Katona László)

A hatalomnak alapszinten van pusztán anyagi, gazdasági megjelenési formája (valamely térség gazdasági vezető szerepének, monopóliumhelyzetének megszerzése, illetve birtoklása), de az elérni kívánt cél minden esetben a politikai hatalom megszerzése. Ezt mutatja egyrészt a szervezett bűnözés beszivárgása a politikába, akár a finanszírozó oldalon, akár politikai pártok alapítása által,¹⁸ valamint a terrrorszervezetek politikai pártok formájában történő megjelenése.¹⁹ Hozzá kell tennem, hogy míg a szervezett bűnözés esetében a politikában történő megjelenést a törvénnyel szembeni immunitás is motiválja, addig a terrorizmus esetében a mögöttes tartalom inkább a vezérlő ideológia „hivatalos szintre” történő emelését segíti elő.

Ez azonban a visszajára is fordulhat. Számos esetben megtörtént, hogy egy olyan személy, aki évtizedekig „csak” bűnözőként tevékenykedett, majd amikor pártot alapított vagy politikusi ambíciói lettek, már kellemetlenné vált a politika számára. Először üzletileg tették szalonképtelenné (hogy ne akarjon vele senki üzletet kötni), majd esetenként eljárás alá vonták, illetve bebörtönözték.

Terrorista vezetők esetében gyakran fordul elő, hogy hatalmat kapnak, kormányfővé vagy államfővé választják őket. Különbség azonban, hogy a hatalom megszerzése után a bűnözők általában legális üzletekbe fektetik a pénzüket, tisztos üzletemberként igyekeznek élni, esetlegesen ekkortól lépnek a nyilvánosság elé, például nagylelkű adakozóként.

¹⁸ Magyar példa a Balaton császáráként hírhedtté vált Szlávy Bulcsú vagy Földesi-Szabó László pártalapítása.

¹⁹ Számos terrrorszervezet nevében is szerepel a „párt” elnevezés.

A terroristák a hatalmat arra igyekeznek használni, hogy – még több pénz és lehetőséget szerezve – ideológiájukat szélesebb körben terjesszék, illetve terrorista tevékenységüket térben és időben kiterjeszthessék. Ez az alapvető különbség a két jelenség között a hatalom megszerzését követően.

További jelentős különbség a látencia kérdése. A szervezett bűnözés igyekszik konspiráltan működni, tevékenységét leplezni, fedni, a bűncselekmény elkövetése után a nyomokat eltüntetni, tanúkat befolyásolni, a hatóságokat dezinformálni.

Ezzel szemben a terrorizmus célja kifejezetten a nyilvánosság, a médiaszereplés által keltett félelem megjelenése. Tevékenységének *előkészületi szakaszára*, illetve a finanszírozással kapcsolatos más jellegű bűncselekmények elkövetésére szintén jellemző a konspiráció, a *terrorista akció* megkezdésétől viszont a minél nagyobb nyilvánosság elérése a cél.²⁰ Ily módon láthatjuk, hogy míg a szervezett bűnözés által elkövetett bűncselekmények jelentős százaléka nem is jut a hatóságok tudomására, például az áldozatok félelme vagy felderítési hiányosságok miatt látenciában marad, a terroristák cselekményeinek szinte száz százaléka nyilvánosságra kerül. Nyomozóhatósági, bűnüldözési felületet, feladatokat nyilvánvalóan a finanszírozásukkal kapcsolatos bűncselekmények felderítése, a terrorista bűncselekmények megelőzése, megszakítása, illetve az elkövetők felderítése, tartózkodási helyének megállapítása, valamint kézre kerítésük jelent.

Markáns különbséget mutat a terrorizmus és a szervezett bűnözés a szervezeti struktúrákat illetően is. A szervezett bűnözői csoportok hierarchikus felépítésűek. A piramisszerű szervezeti struktúra csúcán a felsővezetők vannak. Ők hozzák a stratégiai döntéseket, rendelkeznek a szükséges kapcsolatokkal (nemzetközi kapcsolatok, kapcsolattartás más bünszervezetek vezetőivel), illetve ők a legnagyobb tiszteletnek örvendő személyek. A középvezetői szint továbbadja, megvalósítja a stratégiai vezetőktől származó parancsokat, a végrehajtói szint pedig elvégzi a feladatokat. Lehet a bünszervezet is sejtszerű felépítésű. Ebben az esetben a bünszervezet vezetőjéhez a sejtek profilmegosztás szerint kapcsolódnak. Az egyik sejt például a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elkövetésére szakosodik, míg a másik sejt az emberkereskedelemre, a harmadik a pénzhamisításra. A sejtek vezetői a középvezetői szinthez tartoznak, nem szükségszerű, hogy ismerjék egymást személyesen.

A terrorszervezetek ezzel szemben általában sejtszerű felépítésűek. Azon túlmenően, hogy minden terrorszervezetnek van egy hierarchikus rendszerben működő stratégiai/ideológiai vezetése, a sejtek akár teljesen önállóan működhetnek, felvállalva az általuk követett ideológiai irányzat, szervezet vezetőjének szolgálatát. Sok esetben azonban még az akcióikat sem egyeztetik a terrorszervezet vezetőjével.

²⁰ Gondoljunk például a katarai székhelyű, 1996-ban alapított Al Jazeera televíziós csatornára és annak weboldalára, vagy a fájlmegosztókön (pl. www.youtube.com, www.liveleak.com) megjelenő, az iraki mesterlövészeket dicsőítő „propagandafilmeke”.

A sejtyszerű működés igen veszélyes formája, amikor akár egyes személyek második, harmadik generációs bevándorlóként, ún. *alvó ügynökként* élnek egy adott országban, majd parancsra végrehajtanak terrorcselekményt; előfordulhat, hogy életük folyamán csak egyetlen egyet.

Alvó ügynököket a szervezett bűnözői csoportok is alkalmaztak, alkalmaznak. Főleg a dél-olaszországi bűnszervezetek telepítettek ki Nyugat-Európába „kivándorlókat”, akik általában a vendéglátóiparban tevékenykedtek, és a maffia utasítására hajtottak végre bűncselekményeket, elsősorban bérgyilkosságokat.

Az *alvó ügynökök* által elkövetett bűncselekmények nyomozása igen nehéz, mert az áldozatot nem lehet összefüggésbe hozni az elkövetővel.

Ha az elkövetők, illetve tagok demográfiai összetételét tanulmányozzuk, a szervezett bűnözés és a terrorizmus között jelentős különbségeket tapasztalunk. A terroristák között külön kategóriát jelentenek a női terroristák. Motivációik erősen eltérhet a férfi terroristákéitól. A gyűlölet mellett az elvesztett családtagok miatti bosszú jelenik meg markánsan a motivációs bázisaikban. Ez jellemző a keleti, főleg iszlám elkövetőkre. Iskolázottságuk viszonylag alacsony, könnyen befolyásolhatóak, fanatizálhatóak. (Egyes tanulmányok szerint viszont statisztikailag kimutatható a női terroristák részéről a cselekmény elkövetésétől történő elállás, ezért egy ideje a testükre szerelt bombát már nem ők indítják el, hanem távirányítással mások hozzák működésbe.)

A nyugat-európai terrorszervezetek esetében jellemző volt, hogy alapítóik, illetve vezetőik között jelentős számban voltak nők. A nyugatnémet szélsőbaloldali Vörös Hadsereg Frakció terrorszervezet alapítói, illetve vezéralakjai között számos nőt találunk, úgymint Gudrun Ensslin, Ulrike Meinhof, Astrid Proll, Irmgard Möller és Brigitte Mohnhaupt.

Az olasz, szintén szélsőbaloldali Vörös Brigádok terrorszervezetben is voltak női aktivisták. Aldo Moro egykori olasz miniszterelnök 1978-as elrablásában és megölésében nők is szerepet vállaltak. (A Vörös Brigádok e terrorcselekmény miatt vesztette el a támogatóit, ami a terrorszervezet megszűnéséhez vezetett.)

A nyugat-európai terrorszervezetek női tagjai jellemzően szervező, illetve logisztikai szerepet töltenek (töltöttek) be, magasabb iskolázottsággal rendelkező értelmiségiek, többen közülük diplomások.

A szervezett bűnözői csoportokban dolgozó nők könyvelőként vagy (ellen)figyelőként egy relative kis szakértelmet igénylő (éppen ezért bűnügyi aktivitást tekintve alacsonyabb szintű) tevékenységet fejtenek ki. Az már megkövetel némi "szaktudást" tőlük, hogy valaki közülük pl. futár legyen, aki pedig bűnszervezetek számára pénzmosói tevékenységet kínál, annak már kvalifikáltabb, felkészültebb személynek kell lennie.

Vezetői szerephez főként a dél-amerikai kábítószer-maffiákban jutnak, ahol a családfő (általában erőszakos) halála után vehetik át a bűnszervezet vezetését.²¹

²¹ http://www.hetek.hu/kulfold/201208/mexikoi_drogbaronok; letöltés: 2013. 07. 02.

A kábítószeres bűnözés mint globális fenyegetést jelentő tényező szintén teret ad a szervezett bűnözés és a terrorista szervezetek együttműködésének. Alaphelyzetben a terrorszervezetek legfeljebb a kábítószer (elsősorban heroin) termelésére „szakosodnak”, a szervezett bűnözők az előállításán kívül a szállításban és az elosztásban is részt vesznek. Ha ezt területileg és kábítószer-fajtánként is megvizsgáljuk, megállapítható, hogy a heroint és a hasist a Közel-Keleten, a marihuánát Közép-Afrikában, a kokaint Dél-Amerikában, a szintetikus drogokat pedig elsősorban Európában állítják elő.

Ezen általános megállapítások mellett unikumnak számít a kolumbiai FARC²² nevű terrorszervezet, amely éppen abból a célból fejt ki kormányellenes terrorista tevékenységét, hogy annak meggyengítésével kokaintermelése és -kivitele zavartalanul történhessen. Ez az ún. *szimbiotikus terrorizmus*, amely egyébként nem ritka jelenség. A fogalom kifejezetten a szervezett bűnözés és a terrorizmus összefonódását fejezi ki, a terrorista erőszak-kifejtést az anyagi haszonszerzés érdekében, melynek során a bűnözői professzionalizmus párosul a terrorista erőszak képességével.²³ A szimbiotikus terrorizmus tipikus megjelenési formája a narkóterrorizmus.

Megfigyelhető, hogy a banki tevékenységek egyre szigorodó ellenőrzése miatt mind a terrorszervezetek, mind a szervezett bűnözői csoportok széles körűen használják a havalat²⁴ mint pénztovábbítási módszert; fizetéseiket, beszerzéseiket pedig internetes, anonimizált pénztalási módszerek segítségével (Bitcoin²⁵, Ukash, Paysafecard²⁶) eszközlik.

A havala nemcsak a pénzek átutalásában játszik szerepet (amikor valaki küldi és másvalaki kapja a pénzt), hanem illegális áruk biztonságos kifizetésére is alkalmas (pl. valaki Törökországból kábítószerrel küld Németországba, de az ellenértékét Törökországban az áru tulajdonosa havalabrókerek segítségével kapja meg).

A bűnelkövetések esetében megfigyelhetőek bizonyos tendenciák. Ily módon logikai úton bizonyos mértékig kiszámítható, hogy mire fognak irányulni a bűncselekmények. Ez a megfigyelés az alapja annak, hogy a rendvédelmi szervek a bűnmegelőzést tartják az egyik legfontosabb tevékenységüknek. (Az a jó bűncselekmény, amelyet el sem követnek.)

Ezzel szemben a terrortámadások fenyegetése pontosan annak kiszámíthatatlanságában, az eszköz- és a helyszínekiválasztás esetlegességében rejlik, megelőzésről gyakorlatilag nem beszélhetünk. Vannak olyan esetleges célpontok, amelyeket kiemelten kell védeni, ilyenek a diplomáciai és a katonai objektumok, illetve a kiemelt infrastruktúrák. A folyamatos városiasodás nemcsak az elkövetők

²² FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo), magyarul Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erői – Néphadsereg: kolumbiai terrorszervezet.

²³ THAMM, Berndt Georg: Terrorizmus – Ein Handbuch über Täter und Opfer. p. 247.

²⁴ Havala: Bizalomra és személyi kapcsolatrendszerre épülő alternatív pénztovábbítási rendszer. Lényege, hogy az átutalás nem a bankrendszeren keresztül, hanem havalabrókerek segítségével jut el a címzethez. Valójában pénzmozgás nem történik, az egyik havalabrókernek adott pénzt a világ egy másik pontján levő havalabróker (akár átváltás után) a címzettnek kifizeti.

²⁵ Bitcoin: Nem hivatalos, virtuális pénz.

²⁶ PAYSAFECARD, Ukash: Elektronikus fizetőeszközök.

leplezésének, titokban maradásának nyújt lehetőséget, hanem a támadások pusztító erejének koncentrációját és fokozását jelenti.

A terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni fellépés lehetséges stratégiai

Mivel mindkét jelenség számos összetevőből áll, az ellenük történő fellépésnek is komplexnek kell lennie.

Mind a szervezett bűnözés, mind pedig a terrorizmus elleni harc legjelentősebb eszköze a jövőben még hangsúlyozottabb mértékben a humán hírszerzés (HUMINT²⁷) lesz. Az elkövetők egyre érzékenyebbé válnak a felderítés technikai eszközeivel és módszereivel szemben. A technikai eszközöket magas színvonalon kódolva használják, tisztában vannak az alkalmazás veszélyeivel, felderíthetőségével. A tevékenységhez szükség van megfelelően kiképzett fedett személyi állományra. A terrorizmus esetében ennek korlátait a szervezettel nagyon erős konspirációja jelentheti. A beépülés során számos esetben „próba feladatot” kell végrehajtani, valamint a tagok egymást (kivált a számítástechnika fejlődése és a hálózatok összekötése miatt) a legszélesebb körben ellenőrizni tudják.

Az OSINT²⁸ szintén emberi erőforrással végzett felderítésnek tekintendő. Ez az elektronikus és a nyomtatott médiumokban megjelent, valamint az internetre, közösségi oldalakra, videomegosztókra feltöltött anyagok elemzését és ezekből történő információszerzést jelenti. Elsősorban a terrorizmus esetében alkalmazható, a különböző radikális nyilatkozatok a cselekmény megelőzését eredményezhetik.²⁹ A szervezett bűnözők kapcsolatrendszerének feltérképezésére, egyes esetben tartózkodási helyének megállapítására is alkalmazható.

A SIGINT³⁰ (COMINT) mindkét esetben szükséges, a beszélgetések (kommunikáció) lehallgatott tartalmán kívül ezek lokalizálásra is alkalmas eszközök, eljárások. Mivel a mobiltelefonon történő kommunikáció a bűnözők és a terroristák számára komoly veszélyforrást jelent, a mobiltelefonok lehallgatásánál a készülékek számítástechnikai úton, távolról történő preparálása, így például WiFi- és egyéb jelek elfogása a későbbiekben jelentősebb információforrást fog jelenteni.

²⁷ HUMINT – HUMAN INTELLIGENCE – Emberi erőforrással végzett felderítő (információszerző) tevékenység.

²⁸ OSINT – Open Source INTELLIGENCE – Nyílt, bárki által hozzáférhető információszerzés, felderítés.

²⁹ 2011. július 22-én Norvégiában az akkor 32 éves Andreas Behring Breivik 77 embert ölt meg. A cselekmény elkövetése előtt szélsőséges tartalmú írásokat jelentetett meg az interneten.

2008. szeptember 23-án Finnországban a 22 éves Matti Juhani Saari egy felnőttképzési intézetben tíz társával és önmagával is végzett. Tettét megelőzően radikális nézeteit hangoztató, agresszív tartalmú filmeket töltött fel egy internetes videomegosztóra.

https://en.wikipedia.org/wiki/Kauhajoki_school_shooting; letöltés: 2013. 07. 20.

Saari tette (is) motiválhatta a szintén iskolai tömegmészárlásra készülő S. Ábelt, aki szintén blogbejegyzéseket jelentetett meg.

http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/finn-orultet-masol-s-abel-2011551 letöltés: 2013. 07. 20.

³⁰ SIGINT – SIGNALS INTELLIGENCE – Rádióelektronikai jelfelderítés, rádió-, illetve mobilkommunikációs eszközök által kibocsátott jelek felderítése. Egyik alrendszere a COMINT (COMMUNICATIONS INTELLIGENCE) kifejezeten az ezeken történő kommunikációt (helyét, tartalmát stb.) elemzi, lehallgatási információkat gyűjt.

Az internet alapú szolgáltatást is nyújtó mobil eszközök (okostelefonok) elterjedése is új lehetőségeket nyújt a rendvédelmi szervek számára, amennyiben a felderítésükhöz szükséges technikákat megfelelő hatékonysággal tudják fejleszteni.

A MASINT³¹ elsősorban a terrrorszervezetek felderítésére, tevékenységük megfigyelésére alkalmas. A fegyverkezési készülődést, tömegpusztító fegyver előállítás tevékenységet a kibocsátott radioaktív, illetve vegyi anyagok mérése, vagy akár szeizmológiai eltérések (pl. kísérleti robbantások) elemzése által képes jelezni.

Az IMINT³² elsősorban terror tevékenység esetében, de számos esetben szervezett bűnözés elleni harcban is alkalmazható (pl. a dzsungelben telepített kábítószer-előállító laborok, illetve mákültségvények behatárolása). Oszama bin-Laden tartózkodási helyének felderítése és a támadás időzítése is alapvetően IMINT-információk alapján történt.

A különböző felderítő rendszereket egymással összhangban, koordináltan kell működtetni. A beszerzett információk egyrészt kölcsönösen kiegészíthetik egymást, másrészt valamely forrásból származhat olyan információ, amely egy másik felderítési módszer előtérbe helyezését eredményezheti.

Kiemelten fontos, hogy napjainkban és a jövőben is mindig számolni kell az elhárítással (CI³³). Mind a terroristák, mind pedig a bűnözők folyamatosan próbálják kiszámítani, sőt detektálni a rendvédelmi szervek és a hírszerző szolgálatok felderítésükre vonatkozó terveit, szándékait, akcióit. Ennek egyik formája a technikai eszközök alkalmazása. Ez történhet technikai felderítőeszközök (pl. lehallgató, helymeghatározó eszközök) telepítésével, valamint a felderítésükre alkalmazott eszközöket zavaró technikák alkalmazásával. Másik formája a rendvédelmi, illetve hírszerző szolgálatokba történő szisztematikus beépülés, a humán erőforrások kompromittálása (pl. bordélyházakban fényképfelvételek készítése, üzleti érdekeltségek felderítése), valamint fenyegetésen vagy korrupción keresztül. Világviszonylatban jellemző irány napjainkban az antikorrupciós egységek fejlesztése, megerősítése.

Mind a terrorizmus, mind a szervezett bűnözés esetében az egyik, talán legcélravezetőbb módszer a szervezetek pénzügyi eszközeinek felderítése és lefoglalása, ezáltal anyagi bázisának megszüntetése. Ez jelentheti egyfelől a finanszírozás meggátolását, a befolyó pénzek nyomon követését és lefoglalását, másfelől jelentheti a felhalmozott vagyonok felderítését és visszaszerzését. Ezen a területen kiemelten szükséges a rendvédelmi szervek és a pénzügyi nyomozó hatóságok nemzetközi szintű együttműködése.

³¹ MASINT – Measurement And Signature INTelligence – Műszeres felderítés. Egyrészt a céltárgyak mérhető megjelenését, másrészt a különböző történések, cselekmények következtében létrejövő jelenségek (pl. radioaktivitás) szenzorokkal történő detektálását jelenti.

³² IMINT – IMagery INTelligence – Képfelderítés. Történhet műholdak vagy légi járművek által készített (fénykép)felvételek alapján.

³³ CI – Counter Intelligence – Elhárítás.

Összegzés, következtetések

A szervezett bűnözés és a terrorizmus közti hasonlóságok az alábbiakban foglalhatóak össze:

- hierarchikus rend;
- szervezettség;
- konspirált működés;
- fedőszervezetek létrehozása (gazdasági társaságok, egyesületek);
- társadalomba integráltság;
- korszerű technikai eszközök használata;
- határokon átnyúló tevékenység;
- folyamatos képzés;
- többféle bűncselekmény elkövetése;
- pénz legalizálása (pénzmosás);
- „alvó ügynökök” alkalmazása.

A különbségek jellemzően az alábbiak:

- alapvetően különböző motiváció;
- szervezett bűnözés esetében fontos, hogy a tevékenység titokban maradjon, a terrorista viszont publicitást akar;
- a terrorista esetenként életét is feláldozza;
- különböző demográfiai összetétel (nők, gyerekek, fiatalok, előkelő származásúak, műveltek...);
- politikához való viszonyuk különböző.

Mivel a terrorizmus és a szervezett bűnözés napjaink globális biztonsági kockázatot jelentő jelenségei, ezért az ellenük való fellépés mind a rendvédelmi (terrorellenes) szervezetek, mind a politikai-katonai szövetségek részéről nemzetközi szintű együttműködést követel. Ennek legfontosabb területei az OSINT-, a HUMINT-, a COMINT- és az IMINT-képességek fejlesztése, az adatbázisok kompatibilissá tétele, a felderítő-értékelő eljárások egységesítése (pl. SIAC³⁴), a célterületek és a prioritások pontos kijelölése, az előbb említett együttműködések hatékonyabbá tétele, gyors és hatékony információcsere, hírszerzőközösségek létrehozása, az idegenrendészetben technikai ellenőrző rendszerek (pl. biometrikus azonosítás) fejlesztése és a törvények harmonizálása.

³⁴ Single Intelligence Analysis Capacity – Egységes Információelemzési Kapacitás. Az Európai Unió törekvése a különböző forrásokból származó információk egységes elemzésére, feldolgozására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Kormányrendelet
- BOLGÁR Judit – SZTERNÁK Nóra – SZTERNÁK György:
A terrorizmussal kapcsolatos kutatás legújabb eredményei.
In: Felderítő Szemle, IV. évfolyam 4. szám, 2005. pp. 5–60.
- HORVÁTH Jenő (Szerk.): Világpolitikai Lexikon.
Osiris Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 9633897830
- NETANJAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen.
Alexandra Kiadó, Pécs, 1997. ISBN 963 367 190 6
- RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői.
In: Hadtudomány, 2010/4. szám. pp. 68–77.
- THAMM, Berndt Georg: Terrorismus – Ein Handbuch über Täter und Opfer.
Hilden/Rhld., 2002., Verlag Deutsche Polizeiliteratur GMBH. ISBN 3-8011-0457-5
- VÁRADY Nóra: Koszovói körkép: válságok és választások.
In: Nemzet és biztonság, 2011. március. pp. 15–24.

INTERNETES FORRÁSOK

- African National Congress (ANC) hivatalos honlapja.
www.anc.org.za; letöltés: 2013. 02. 03.
- <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1105>; letöltés: 2013. 02. 03.
- http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/finn-orultet-masol-s-abel-2011551;
letöltés: 2013. 07. 20.
- http://www.hetek.hu/kulfold/201208/mexikoi_drogbaronok;
letöltés: 2013. 07. 02.
- <http://www.journal.forces.gc.ca/vo9/no2/05-lawless-eng.asp>;
letöltés: 2013. 05. 11.
Eredeti hivatkozás: Benjamin Netanyahu: „Defining Terrorism”.
In: Benjamin Netanyahu (ed.): Terrorism: How the West Can Win.
Avon Printing, New York, 1987. p. 9.
- <http://www.publikon.hu/htmls/tanulmanyok.html?ID=45&essayID=560>;
letöltés: 2013. 06. 05.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Kauhajoki_school_shooting;
letöltés: 2013. 07. 20.
- TÁLAS Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára.
http://hvg.hu/kulugy/20070410_talas_nemzetkozi_terrorizmus;
letöltés: 2013. 06. 05.
- Terrorelhárítási Központ hivatalos honlapja.
<http://tek.gov.hu>; letöltés: 2013. 06. 05.

„Az emberek egyszerűen nem értették, hogy immár valóban egy szép új világban adatik meg élniük, ami – akár tetszik nekik, akár nem – lassan behálózza, átalakítja az életüket, ám egyben új kihívások elé állítja őket.”¹

Sebők János: A harmadik világháború

BEVEZETÉS

A kibertérből érkező fenyegetések rendkívüli pusztító erejük és komplexitásuk (technológiai, katonai, politikai és jogi aspektusai) miatt kétséget kizáróan az új típusú biztonsági kihívások egyik legkomolyabb elemeként jelennek meg manapság. Az elmúlt pár évben hatalmas publicityt kapó kiberbiztonsági incidensek és az ahhoz kapcsolódó törekvések mind azt mutatják, hogy a világ államai és politikai-katonai szövetségei – versenyt futva az idővel – igyekeznek felkészíteni magukat egy új típusú biztonsági kihívás kezelésére. Felmerülhet a kérdés: hol tart Magyarország ezen a téren? Felkészültek vagyunk átfogó kibertámadások, magányos hackerek vagy adott esetben ellenséges szándékú államok kibertámadásainak a kezelésére? Képesek vagyunk-e ellencsapás végrehajtására? Mely szervezetek a felelősek a hazai kibervédelem garantálásáért? Jelen tanulmányban – többek között – ezekre a kérdésekre keressük a választ.

A MAGYAR KIBERVÉDELEM KERETE: A JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET

Tény, hogy Magyarország a kiberbiztonság jogi szabályozásának terén komoly elmaradásban volt a rendszerváltás utáni időszakban, csakúgy, mint a világ számos más országa. A kétezres évektől kezdődően azonban – követve a nemzetközi trendet – számos olyan stratégia és jogszabály került elfogadásra, amely nagyban hozzájárult hazánk kiberbiztonságának az erősítéséhez.

A modern democráciák saját fenyegetettségüket és biztonságpolitikai környezetüket a különböző időközönként megújított nemzeti biztonsági stratégiájukban határozzák meg. A megújulás szükségessége a folyamatosan változó nemzetközi biztonsági környezetből, illetve hazánk esetében a hazai (pl. Alaptörvény) és a nemzetközi (pl. a NATO új stratégiai koncepciója) jogszabályi változásokból eredeztethető.² A 2012. február 21-én elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia³

¹ SEBŐK János: A harmadik világháború. p. 34.

² NIKODÉM Edit: A Nemzeti Biztonsági Stratégia szükségessége Magyarország védelempolitikájában. In: Hadtudományi Szemle, VI. évfolyam, 2013/1. szám. p. 37.

³ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2012/19. szám. pp. 1378–1387.

már komolyan számol⁴ az új típusú kihívásokkal, így a kibertérből eredő veszélyekkel is: „31. Kiberbiztonság. Az állam és a társadalom működése – a gazdaság, a közigazgatás vagy a védelmi szféra mellett számos más területen is – mind meghatározóbb módon a számítástechnikára épül. Egyre sürgetőbb és összetettebb kihívásokkal kell számolnunk az informatikai és a telekommunikációs hálózatok, valamint a kapcsolódó kritikus infrastruktúra fizikai és virtuális terében. Fokozott veszélyt jelent, hogy a tudományos és a technológiai fejlődés szinte mindenki számára elérhetővé vált eredményeit egyes államok vagy nem állami – akár terrorista – csoportok arra használhatják, hogy megzavarják az információs és a kommunikációs rendszerek, kormányzati gerinchálózatok rendeltetésszerű működését. E támadások eredetét és motivációját gyakran nehéz felderíteni. A kibertérben világszerte növekvő mértékben jelentkező nemzetbiztonsági, honvédelmi, bűnüldözési és katasztrófavédelmi vonatkozású kockázatok és fenyegetések kezelésére, a megfelelő szintű kiberbiztonság garantálására, a kibervédelem feladatainak ellátására és a nemzeti kritikus infrastruktúra működésének biztosítására Magyarországnak is készen kell állnia.”

Továbbá a stratégia egyfajta feladatszabást is tartalmaz kiegészítésként: „a) Elsődleges feladat a kibertérben ténylegesen jelentkező vagy potenciális fenyegetések és kockázatok rendszeres felmérése és prioritizálása, a kormányzati koordináció erősítése, a társadalmi tudatosság fokozása, valamint a nemzetközi együttműködési lehetőségek kiaknázása.”

„b) A nemzeti kritikus információs infrastruktúra védelmének erősítése mellett szövetségeseinkkel és EU-partnereinkkel együtt arra törekszünk, hogy az információs rendszerek biztonsága erősödjön, valamint részt vegyünk a megfelelő szintű kibervédelem kialakításában.”

A kiberbiztonság, a kritikus infrastruktúrák és a kritikus információs infrastruktúrák kapcsolata szétválaszthatatlan. Tekintve, hogy ezen infrastruktúrák elengedhetetlen rendszerek egy állam mindennapi életének fenntartásában, védelmüket nem csak a fizikai dimenzióban, hanem az információs dimenzióban is komolyan meg kell szervezni, hiszen jelentős részük valamilyen formában csatlakozik a kibertérhez.⁵ Egy összehangolt, ezen infrastruktúrákat célzó támadás esetén rövid idő alatt egy teljes államot meg lehet bénítani.⁶ Hazánk tekintetében,

⁴ Az informatikai rendszerek sebezhetősége már az 1998-as biztonság- és védelempolitikai alapelveknél, illetve a 2002-es és a 2004-es Nemzeti Biztonsági Stratégiákban is megjelent, de inkább csak mint lehetséges, nem túl valószínű sebezhetőségi pontként. Ezzel szemben a jelenlegi stratégia kiemelten kezeli ezt a kérdést, rámutatva, hogy napi szintű kihívást jelent a kiberbiztonság, ezáltal intenzív védelmet igényel. Az összehasonlításért lásd KISS Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében. In: Hadtudomány, XXII. évfolyam, 2012/3–4. szám. p. 73.

⁵ HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László: Az elektronikai hadviselés, a SIGINT és a cyberhadviselés kapcsolata. In: Felderítő Szemle, X. évfolyam, 2011/1–2. szám. p. 201.

⁶ NAGY Viktor – ERDÉSZ Viktor: Az információs védelem és az információs műveletek szerepe a nemzetvédelemben. In: Felderítő Szemle, XI. évfolyam, 2012/1. szám. p. 51. A hazánkat érő fiktív kibertámadás-sorozatról lásd KOVÁCS László – KRASZNAY Csaba: Digitális Mohács. Egy kibertámadási forgatókönyv Magyarország ellen. In: Nemzet és Biztonság, 2011/1. szám. pp. 44–56.

összhangban az Európai Unió által kiadott szabályozásokkal,⁷ a kritikus (kormányzati terminológiában: létfontosságú) infrastruktúrák azonosításáról és védelméről a 2012. november 12-én elfogadott 2012. évi CLXVI. törvény,⁸ illetve a kapcsolódó végrehajtási rendelet⁹ rendelkezik.¹⁰ A törvény célja, hogy azonosítsa és kijelölje a nemzeti és az európai létfontosságú rendszer elemeket (amelyeket 10 ágazatban és 42 alágazatban azonosít), illetve gondoskodjon azok megfelelő védelméről. Fontos változás, hogy ellentétben a megelőző jogszabályok gyakorlatával, jelen törvény rendszeres hatósági ellenőrzést és esetleges bírság kiszabását is előrevetíti, ezzel is erősítve a törvény hatékonyságát.

A kiberbiztonságnak komoly katonai szegmense is van, tekintve, hogy a kibertér új hadszíntérként szerepel a modern katonai doktrínákban. Egy ország nemzeti katonai stratégiájának a célja, hogy mint a nemzeti biztonsági stratégiához kapcsolódó ágazati stratégia, értelmezze a biztonság katonai szegmensét és az abból eredő kihívásokat.¹¹ A stratégia meghatározza a fegyveres erőkhöz kapcsolódó teljes környezetet: lefekteti a fegyveres erők alkalmazásának lehetséges eseteit, a megvalósítás alapelveit, illetve a végrehajtáshoz szükséges képességeket. Mindezeket támogatva a dokumentum felvázolja a leírtak megvalósulásához szükséges hátteret és az abból fakadó igényeket.¹²

A jövő háborúinak új típusú megközelítését a Magyar Honvédség is adaptálta, és a kormány által 2012. december 20-án elfogadott Nemzeti Katonai Stratégia¹³ kiemelten foglalkozik a kiberbiztonság katonai dimenziójával: „33. Új kihívást és potenciális veszélyforrást jelent a globális közjavak – a nyílt tenger, a nemzetközi légtér, a világűr és a kibertér – hozzáférhetősége, használata. Ezek közül kiemelkedik a számítógépes hálózatok elleni támadások növekvő száma és károkozási potenciálja. A kiberfenyegetésnek a hagyományos fenyegetésektől eltérő jellemzői szükségessé teszik a háborúval kapcsolatos fogalmaink átfogó felülvizsgálatát és adott esetben módosítását.”

Továbbá felhívja a figyelmet a kibertámadások súlyosságára: „52. A nem fegyverrel elkövetett, halálos áldozatot közvetlenül nem követelő, de hatalmas anyagi károkat és káoszt előidézni képes újfajta, aszimmetrikus kihívások miatt bővült a háború és a támadás fogalmainak jelentése. A károkozás mértékétől függően egy nem fegyveres támadás – megítélését tekintve – akár egy fegyveres

⁷ Európai Közösségek Bizottsága: Zöld Könyv a kritikus infrastruktúra védelem európai programjáról. Brüsszel, 2005.11.17. COM(2005) 576 final, illetve a Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a kritikus infrastruktúrák védelméről. „Eredmények és következő lépések: a globális kiberbiztonság felé” Brüsszel, 2011.03.31. COM(2011) 163 végleges.

⁸ 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. In: Magyar Közlöny, 2012/154. szám. pp. 26099–26106.

⁹ A Kormány 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelete a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról. In: Magyar Közlöny, 2013/40. szám. pp. 4043–4051.

¹⁰ A kritikus infrastruktúrák védelmével természetesen már 2012 előtt is foglalkoztak (lásd 2080/2008. (VI. 30.) Korm. határozat), de ez a legfrissebb jogszabály a tárgyalt kérdéssel kapcsolatban.

¹¹ CSIKI Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere. In: Nemzet és Biztonság, 2008/8. szám. p. 80.

¹² RUTTAI László – KRAJNC Zoltán: A katonai doktrínáról. In: Nemzet és Biztonság, 2008/6. szám. p. 39.

¹³ A Kormány 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról. In: Magyar Közlöny, 2012/175. szám. pp. 29705–29713.

támadással is egyenértékű lehet. Ilyen fenyegetést jelent elsősorban a kiberhadviselés, amely anyagi kár okozásában és a közrend megzavarásában potenciálját tekintve egyre kevésbé marad el a hagyományos fegyverektől.”

Végül megemlíti a képességek megerősítésének szükségességét: „82. A Magyar Honvédség egyik célja a hálózatalapú hadviselés feltételeinek megteremtése. Ennek részeként erősíteni kell a Magyar Honvédség kibervédelmét, amihez koncepcionálisan megalapozott rendszabályok kidolgozása, modern eszközök beszerzése, valamint az állomány megfelelő felkészítése és kiképzése szükséges.”

Jogos igény volt, majd ennek megfelelően fontos lépés egy önálló kiberstratégia megalkotása. Hasonlóan a világ számos államához (csak az Európai Unión belül, hazánkkal együtt 14 ország rendelkezik önálló kiberstratégiával), a 2013. március 21-én elfogadott dokumentum¹⁴ részletesen foglalkozik az állam kiberbiztonsági környezetével, illetve az abból eredő kihívásokkal. A stratégia fontossága abban rejlik, hogy specifikusan meghatározza, hogy az általános kiberbiztonsági környezetből eredő kihívások hogyan érintik hazánkat, továbbá megszabja a kormányzati célokat, feladatokat és meghatározza a hozzájuk kapcsolódó eszközrendszert is. Fontos, hogy a stratégia bevezeti a feladatok (megelőzés – auditálás – észlelés) megosztott megközelítésének elvét. Mindezeket túl a dokumentum előírja a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács létrehozását is, amely csúcsszerveként működik a hazai kormányzati koordinációs kérdéseket illetően.

Nagy várakozás előzte meg a 2013. április 15-én elfogadott törvényt az állami és az önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról,¹⁵ amely sok hiányosságot pótol a magyar kiberbiztonság tekintetében. Ez az egységes jogi keret nem csak a kötelezettségeket tisztázta, hanem új szervezeteket is hozott létre, amelyeket a továbbiakban fogunk megvizsgálni. A törvény lényege, hogy azonosítja a kormányzati, önkormányzati és elektronikus rendszereket és szervezeteket, illetve előírja, hogy biztonsági osztályba kell őket sorolni három szempont alapján: bizalmasság, sértetlenség és rendelkezésre állás. A törvény kimondja továbbá, hogy a felelősség minden esetben a szervezet vezetőjét terheli. Magyarán, hiába van kiszervezve egy magánvállalatnak az informatika biztonság gondozása, többé már nem lehet kifogás az „idegen kéz” az esetleges hibákért – mindez azt segíti elő, hogy minden vezető kellőképpen komolyan vegye a kiberbiztonság kérdését.

A kockázatelemzést és a biztonsági osztályba sorolást minden érintett szervnek 2014. július 1-jéig kell elvégeznie, utána minimum 3 évenként újra meg kell ismételné az átvilágítást. Amennyiben az ellenőrző szerv (esetünkben a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság) nem elégedett a kapott eredménnyel, illetve egy esetlegesen fennálló fenyegetéssel az érintett szervezet nem képes megbirkózni, akkor a Hatóság információbiztonsági felelőst rendelhet ki.

¹⁴ A Kormány 1139/2013. (III. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2013/47. szám. pp. 6338–6341.

¹⁵ 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról. In: Magyar Közlöny, 2013/69. szám. pp. 50241–50255.

A magyar kibervédelemért felelős szervezetek jelentős részének ez a törvény a jogforrása, így kétségtelen tény, hogy a 2013. évi L. törvény a magyar kibervédelem alapkövévé vált.

A KÉT NAGY TERÜLET

Az előbb ismertetett dokumentumok alapján megállapítható, hogy a magyar kibervédelem a jogszabályi kereten belül két nagy területre osztható fel: köz- és magánszférára. Ezen területek további kisebb-nagyobb elemekre bonthatóak, az elkövetkezendőkben ezeket fogjuk megvizsgálni.

Közzsféra

A két nagy terület közül témánk tárgyaláskor kétségtelenül a közzsféra játssza a legfontosabb szerepet, hiszen az állam egyik alapvető feladata, hogy megvédje az állampolgárait – akár a kibertámadásokkal szemben is. A közzsféra kiberbiztonsági szervezetének felépítését lásd az 1. ábrán.

1. ábra. A közzsféra kiberbiztonsági szervei
(Szerk.: Szentgáli Gergely)

Értelemszerűen minden szegmens alkotóelemei egy meghatározott – részben az előző fejezetben tárgyalt – **jogszabályi keretben** működnek. A legtöbb elemmel a **kormányzati szektor** rendelkezik, nem meglepő módon, hiszen itt találhatóak a csúcs- és kiemelt koordinációs szereppel bíró szervezetek.

A **Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács** a kormányzati koordinációért felelős legfelsőbb szerv, amely a Miniszterelnökségnek alárendelve végzi a munkáját. A Tanácsot politikai szinten Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető államtitkár, illetve Szemerkenyi Réka kormányzati kiberkoordinátor,

miniszterelnöki főtanácsadó vezetik. Szakértői szinten Suba Ferenc, az ENISA¹⁶ alelnöke és a **Nemzeti Eseménykezelési Központ Munkacsoport** (ami a Tanács egyik támogató szerve) vezetője irányít. A Munkacsoportban jelenleg négy nemzeti és két privát CERT¹⁷ dolgozik, a titkárságot a Kormányzati Eseménykezelő Központ adja. A csoport havonta ülésezik, feladatai között szerepel a nemzeti incidenskezelő protokoll kidolgozása, nemzeti kibervédelmi gyakorlatok megszervezése és a külföldi CERT-kapcsolatok ápolása. Az információ megosztás tekintetében a nemzetközileg is bevált Traffic Light Protocol kerül alkalmazásra.

A Tanács a koordináción túl ellenőrzi a Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégia végrehajtását, illetve részt vesz hazánk nemzetközi politikai képviseletében is. Munkáját segíti a nem kormányzati szervezetekkel való együttműködéssel foglalkozó **Nemzeti Kiberbiztonsági Fórum**, ahol a magánszféra szereplőivel (vállalati, akadémiai és minisztériumi felsővezetőkkel) igyekszik felvenni a kapcsolatot, tovább mélyítve a koordinációt.

A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium alárendeltségében létrejövő ellenőrző hatóság már az információbiztonsági törvényben is megjelenik, nevet azonban csak a kapcsolódó kormányrendeletben¹⁸ kapott. Így míg a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács kormányzati (Miniszterelnökség) szinten, addig a **Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság** szaktárca (NFM Infokommunikációért Felelős Államtitkárság) szinten került létrehozásra. A Hatóság elsődleges feladata az osztályba sorolás és a biztonsági szint megállapításának ellenőrzése. Ennek értelmében az érintett szervezeteknek be kell küldeniük a vizsgáltuk eredményét, amelyet adott esetben a Hatóság felülbírálnak. Továbbá engedélyezheti az érintett szervezet által az EU tagállamaiban történő elektronikus információs rendszer üzemeltetését. A szervezet munkáját támogatja a **kormányzati információtechnológiai és hálózatbiztonsági információmegosztási, incidenskezelési munkacsoport**, amelynek tagjait a Hatóság által felkért szervezetek, a Nemzeti Biztonsági Felügyelet és a Kormányzati Eseménykezelő Központ delegálják.

A **Nemzeti Biztonsági Felügyelet** 2010-ben hozták létre¹⁹ annak érdekében, hogy elősegítsék a minősített adatok védelmével kapcsolatos ellenőrzést és felügyeletet. A Felügyeleten belül már 2011-ben megalapították a **Cyber Defence Management Authority** részleget, amely kifejezetten sérülékenységvizsgálattal és incidenskezeléssel foglalkozik. Az információbiztonsági törvény elfogadása után a Felügyelet mint szakhatóság (a már hivatkozott 301/2013. (VII. 29.) kormányrendelet szerint) ellenőrzi az állami és az önkormányzati szervek rendszereinek sérülékenységét és a biztonsági események adatainak a műszaki vizsgálatát.

¹⁶ ENISA – European Network and Information Security Agency – Európai Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség.

¹⁷ CERT – Computer Emergency Response Team – Számítástechnikai Sürgősségi Reagáló Egység.

¹⁸ A Kormány 301/2013. (VII. 29.) Korm. rendelete a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság és az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, valamint a Nemzeti Biztonsági Felügyelet szakhatósági eljárásáról. In: Magyar Közlöny, 2013/129. szám. pp. 65020–65029.

¹⁹ A Kormány 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelete a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről. In: Magyar Közlöny, 2010/44. szám. pp. 11881–11908.

A **Kormányzati Eseménykezelő Központ** az információbiztonsági törvény szerint mint kormányzati CERT (GovCERT-Hungary) működik. A szervezet elődje a Puskás Tivadar Közalapítvány keretein belül működő Nemzeti Hálózatbiztonsági Központ volt, de az új szabályozás szerint az üzemeltetést a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat vette át.²⁰ A Központ feladatkörét meghatározó kormányrendelet²¹ szerint a szervezet elsődleges feladata az információbiztonsági törvényben meghatározott elektronikus információs rendszerek védelme, együttműködve a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatósággal, a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságával és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatósággal, illetve az általa üzemeltetett Országos Informatikai és Hírközlési Főügyelettel. A Központ továbbá segítséget nyújt az **ágazati eseménykezelő központok** kialakításához, illetve kapcsolatot tart (nyilvántartás és együttműködés) a meglévőkkel, valamint megelőző tevékenységet (pl. sérülékenységek publikálása, tájékoztatói programok megszervezése) folytat.

A kritikus infrastruktúrák hálózatbiztonságáért felel a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság alárendeltségében működő **Létfontosságú Rendszerek és Létesítmények Informatikai Biztonsági Eseménykezelő Központja**, amelynek feladatkörét az ágazati és a kormányzati eseménykezelő központokkal foglalkozó kormányrendelet (233/2013. (VI. 30.) Korm. rendelet) határozza meg. Munkáját a Kormányzati Eseménykezelő Központtal, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatósággal, az Országos Informatikai és Hírközlési Főügyelettel és az ágazati eseménykezelő központokkal együttműködve végzi. Utóbbiakat felszólíthatja a feltárt kritikus sérülékenységek határidőre történő elhárítására.

Tekintve, hogy a kiberbiztonság kiemelt nemzetbiztonsági kérdés, a titkosszolgálatok is aktívan foglalkoznak vele. A **nemzetbiztonsági szektor** első eleme az **Alkotmányvédelmi Hivatal**, ahol kibervédelmi feladatok tekintetében kiemelt szerep jut az Informatikai Igazgatóság alárendeltségében működő **Műveleti IT Osztálynak**. Az elhárítási feladatokért felelős polgári nemzetbiztonsági szolgálatként a Hivatal elsődleges feladata a hazai rendszereket érő elektronikus támadások felderítése és kezelése, amelyek két nagy csoportra bonthatóak: nem célzott („non-targeted”) és célzott (pl. Advanced Persistent Threat – APT) támadások. Még az előbbi kategóriába tartozó támadások rövid ideig tartanak és számos esetben korlátozott IT-ismeretekkel rendelkező személyek állnak a háttérben, addig az utóbbi csoportba azok a támadások tartoznak, amelyeket feladatorientált, jól megszervezett és magas fokú IT-ismeretekkel rendelkező személyek hajtanak végre. Ezek a támadók számos esetben egy másik állam felkérésére dolgoznak, döntően hírszerzési célból.

²⁰ A jogutódlásról lásd: A Kormány 1284/2013. (V. 27.) Korm. határozata a Puskás Tivadar Közalapítvány megszüntetésével kapcsolatos feladatokról. In: Magyar Közlöny, 2013/81. szám. pp. 51497–51499.

²¹ A Kormány 233/2013. (VI. 30.) Korm. rendelete az elektronikus információs rendszerek kormányzati eseménykezelő központjának, ágazati eseménykezelő központjainak, valamint a létfontosságú rendszerek és létesítmények eseménykezelő központja feladat- és hatásköréről. In: Magyar Közlöny, 2013/111. szám. pp. 63172–63175.

Az **Információs Hivatal** mint a polgári hírszerzésért felelős szerv szintén foglalkozik kiberbiztonsági kérdésekkel, értelemszerűen a felderítésre helyezve a nagyobb hangsúlyt. Ahogyan azt a nemzetközi példák is mutatják, az államok hírszerző szolgálatai elkezdték kialakítani azon képességeiket, amelyek kifejezetten a kibertérben történő hírszerzésre fókuszálnak. A Hivatal további feladatai közé tartozik a rejtjeles információvédelmi feladatok ellátása, mint például az országhatáron kívül rejtjelezésre használt eszközök kriptográfiai bevizsgálása és minősítése, illetve rejtjelkulcsok előállítás.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben²² olvashatjuk, hogy a **Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat** egyik kiemelt feladata a kibertérből érkező fenyegetések kezelése és a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Honvéd Vezérkar információvédelmi tervezésének támogatása. A szolgálat kibervédelmi tevékenysége elsősorban a honvédségi incidenskezelésre fókuszál, de részt vesz a nemzeti és a nemzetközi együttműködésekben is. A szakmai képességek két nagyobb területre: rendszerfelügyeleti helyettes szolgálatra (figyelő-jelentő tevékenység) és egy készenléti szolgálatra (beavatkozó tevékenység) osztható fel. Mindezekhez kapcsolódóan a jövőben egy katonai CERT is megkezdheti működését, vélhetően a Szolgálatnak vagy a HVK Híradó, Informatikai és Információvédelmi Csoportfőnökségének alárendelve.

A **Nemzetbiztonsági Szakszolgálat** kibervédelmi vonatkozású tevékenységét már taglaltuk mint a GovCERT-Hungary üzemeltetőjét. A központ üzemeltetésén túl azonban további feladatai is vannak: eseti szakértői ajánlások megfogalmazása; azonosítás (pl. DoS vagy DDoS támadás esetén) és FORENSIC tevékenység végzése. Természetesen csakúgy, mint a többi nemzetbiztonsági szolgálat, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat is együttműködik a partnerszervekkel, illetve a hazai kibervédelemért felelős szervezetekkel.

A kibertérből érkező fenyegetések²³ egyik legnagyobb szegmensét a kiberbűnözés adja. Értelemszerűen ezzel a jelenséggel kiemelkedő módon az államok speciális bűnüldöző szervei foglalkoznak. Ebből adódóan a **rendészeti szegmens** egyik eleme hazánkban a Készenléti Rendőrség irányítása alatt álló **Nemzeti Nyomozó Iroda** alárendeltségébe tartozó **Csúcstechnológiai Bűnözés Elleni Osztály**. A különleges szaktudással és eszközökkel rendelkező osztály komoly munkát végez a kiberbűnözés, illetve a kártékony célú hackerek elleni harcban (elég, hogyha csak a sikeresen lenyomozott hacktivisták növekvő számára gondolunk).

A másik – vélhetően a kiberterrorizmus jelenségével is foglalkozó – bűnüldöző szerv a **Terrorelhárítási Központban** megalakult **Terrorizmus és Számítógépes Bűnözés Elleni Monitoring Egység**. A csapat feladatköre azonban – a nyilvánosság felé – nem tisztázott, létezésükről is csupán az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának döntése nyomán lehet tudni, miszerint a Központ közbeszerzési mentességet kapott az egység létrehozására.

²² 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról. In: Magyar Közlöny, 1995/116. szám.

²³ A nemzetközi szakirodalom a kibertérből eredő fenyegetéseket négy nagy csoportra osztja fel: kiberbűnözés, kiberkémkedés, kiberhadviselés és kiberterrorizmus.

Ahogy azt már említettük, a kiberbiztonság komoly **katonai szegmessel** bír, a kiberhadviselés és a kibertér katonai ágazati részét képező informatikai rendszerek fenyegetettsége jelentősen megnőtt. A Nemzeti Katonai Stratégiában is olvasható, hogy a **Magyar Honvédségnek** komoly hangsúlyt kell fektetnie kiberképességei kialakítására. A megfelelő védelem kialakítása érdekében komoly szakmai munka vette kezdetét a Honvédelmi Minisztériumban és a Magyar Honvédség releváns szerveinél: 2013 márciusában elfogadták a hierarchia csúcán álló – de nem nyilvános – MH Kiberművelési Konceptiót, illetve az abból származtatott MH Kibervédelmi Szakmai Konceptiót,²⁴ amely a nyilvánosság felé is kommunikálja a hadsereg kibervédelmi törekvéseit. A Konceptió elemzi a globális kibertérrel és a honvédséget érintő kiberfenyegetéseket, azonosítja a honvédelmi feladatok ellátásával összefüggésben lévő kritikus információs infrastruktúra elemeit, illetve felvázolja a biztonság növelésének lehetséges támogató elemeit (tanúsított termékek használata; biztonságtudatosság növelése; együttműködés hazai és nemzetközi szinten; szaktudás növelése; kutatás és fejlesztés támogatása és integrálása). A Konceptió az MH Kibervédelmi Képesség kiépítését három fő szakaszban képzei el: első szakaszban a cél a Kezdeti Kibervédelmi Képesség kialakítása (2013–2014), majd az Alap Kibervédelmi Képesség (2013–2016) kiépítése, végül a Teljes Kibervédelmi Képesség megteremtése/elérése – az utóbbi fejlesztéséhez szükséges időkeret és a vonatkozó pontos követelmények még nem határozhatóak meg. Jól látható, hogy immáron a kibervédelem mint szerves rész és feladat jelenik meg a Tárca Védelmi Tervező Rendszerben.

Továbbá jelezniünk kell, hogy az elektronikus információbiztonsági törvényben leírtak a honvédségre is vonatkoznak (amelyek végrehajtását miniszteri rendelet²⁵ biztosítja), így bőven van tennivaló a fegyveres erők területén.²⁶ A feladat nem egyszerű, hiszen a honvédelmi feladatok ellátáshoz szükséges információs infrastruktúrák önmagukban is nagyon komplexek (pl. MH Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózat), védelmük rendkívül összetett²⁷ – és akkor még nem esett szó a támadóképeségek kialakításának lehetőségeiről. Ez fontos kérdés, hiszen a saját erők megóvása mellett képessé kell tenni a haderőt hatékony ellentevékenységgel a kiberterületen. Az elmúlt évek tapasztalatai egyértelműen bebizonyították, hogy nincs modern hadsereg offenzív kiberképességek nélkül, a jövő háborúi (jó példa erre a 2008-as orosz–grúz konfliktus)²⁸ nagymértékben már az információs dimenzióban is

²⁴ A honvédelmi miniszter 60/2013. (IX. 30.) HM utasítása a Magyar Honvédség Kibervédelmi Szakmai Konceptiójának kiadásáról. In: Hivatalos Értesítő, 2013/48. szám. pp. 13873–13881.

²⁵ A honvédelmi miniszter 16/2013. (VIII. 30.) HM rendelete a Magyar Honvédség, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Honvédelmi Tanács és a Kormány speciális működését támogató elektronikus infokommunikációs rendszerek biztonságának felügyeletéről és ellenőrzéséről. In: Magyar Közlöny, 2013/143. szám. pp. 66460–66462.

²⁶ A feladatokról lásd KASSAI Károly: Az elektronikus információvédelem napjainkban aktuális szabályozási kérdései a Magyar Honvédségben. In: Hadmérnök, VIII. évfolyam, 2013/2. szám. pp. 351–352.

²⁷ KASSAI Károly: Kiberveszély és a Magyar Honvédség. In: Hadmérnök, VII. évfolyam, 2012/4. szám. pp. 135–137.

²⁸ TIKK, Eneken – KASKA, Kadri – RÜNNIMERI, Kristel – KERT, Mari – TALIHÄRM, Anna-Maria – VIHUL, Liis: Cyber Attacks Against Georgia: Legals Lessons Identified. NATO CCD CoE, Tallinn, 2008.

folyni fognak.²⁹ A kiberhadviselés jelenségét tovább súlyosbítja, hogy a támadások nem feltétlen katonai erő ellen történnek, hiszen a polgári kritikus információs infrastruktúrák csekély mértékben különböznek a katonai célpontoktól.³⁰

A katonai szektor részét képezi még a **HM Védelmi Hivatal**, amely mint védelmi igazgatási szerv részt vesz a hazai infrastruktúra kritikus elemeinek meghatározásában, a katonai és a polgári védelmi szempontból fontos létesítmények elhelyezésében, továbbá azok infrastrukturális ellátásának biztosításában. Mindezekon felül közreműködik a hazai és a nemzetközi válságkezelési és kibervédelmi gyakorlatok – védelmi igazgatást érintő – tervezésében, szervezésében, vezetésében és végrehajtásának koordinálásában.

Magánszféra

A magánszféra legalább annyira komplex, mint a közszféra, így fontossága semmivel sem csekélyebb. Kiberbiztonsági szervezeti felépítését lásd a 2. ábrán.

2. ábra. *A magánszféra kiberbiztonsági szervei*
(Szerk.: Szentgáli Gergely)

Természetesen mindennek az alapját a magánszférában is a **jogszabályi környezet** adja. Az **akadémiai szektor** az egyik legfontosabb alkotóeleme ennek a szférának. Ide tartoznak azok az egyetemek, főiskolák és kutatási központok, amelyek a kibervédelem számos aspektusához és szintjéhez képeznek szakembereket, illetve releváns kutatásokat folytatnak. Kiemelt szerepe van ebben a képzésben a **Nemzeti**

²⁹ Vannak olyan politikai vezetők, akik ellenzik a kiberfegyverek kifejlesztését, viszont látnunk kell, hogy a világ államai ezen a téren is fegyverkeznek. Ebből adódóan a Magyar Honvédség ez irányú képességfejlesztésének annyira magától értetődőnek kellene lennie, mint a helikopterképesség fenntartásának.

³⁰ KRASZNAY Csaba: A polgárok védelme egy kiberkonfliktusban. In: Hadmérnök, VII. évfolyam, 2012/4. szám. p. 144.

Közszolgálati Egyetemnek, amelyet az információbiztonsági törvény is nevesít mint információbiztonsági szakemberek képzésével foglalkozó intézményt. Ilyen kutatási-képzési egység például a Közigazgatás-tudományi Karon működő **Információbiztonsági Kutatóközpont**, illetve az **E-közszolgálati Fejlesztési Intézet**. A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar alá tartozik **Informatikai és Elektronikai Hadviselés Tanszék**, illetve a **Híradó Tanszék**. E két tanszék gondozza közösen a **védelmi vezetéstechnikai rendszertervező** mesterszakot, és azon belül az **információbiztonsági szakirányt**. Továbbá a hadtudományi kar **Nemzetközi Kapcsolatok és Biztonsági Tanulmányok Tanszékén** folyik a **biztonság- és védelempolitikai képzés**, ahol számos stratégiaalkotással foglalkozó hallgató tanul.

Érdemes megemlíteni a **Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemet** is, illetve az ott folyó, hálózatbiztonsággal foglalkozó szakemberképzést, továbbá az egyetemhez tartozó **CrySyS Adat- és Rendszerbiztonság Laboratóriumot**. Az utóbbi kutatóközpont számos világhírű malware felfedezésében és elemzésében vett részt: 2011 szeptemberében felfedezték a Duqu-t; 2012 májusában részletesen elemezték a Flame-t; 2013 februárjában a Kaspersky Labs orosz informatikai biztonsági céggel karöltve publikáltak információkat a MiniDuke elnevezésű malware-ről. Továbbá 2013 márciusában részletes jelentést közöltek – a Nemzeti Biztonsági Felügyelet szakembereivel közösen – a TeamSpy nevű kémprogramról, amelynek célja – többek között – a magyar kormányzati rendszerekből történő adat- és jelszólopás volt.

Az akadémiai szektort erősíti a Nemzeti Biztonsági Felügyelet támogatásával 2013 márciusában létrehozott **Információbiztonsági Kutató-Fejlesztő Központ**, amely a **Pannon Egyetem Műszaki Informatika Karán** működik. A Központ feladata, hogy mind szakmailag, mind a szükséges infrastruktúra tekintetében támogassa a Felügyelet és az egyetem közös kutatás-fejlesztési, valamint oktatási tevékenységét, továbbá, hogy akkreditációs tanácsadó központként támogathassa a Felügyelet kompetenciájába tartozó folyamatokat.

A párbeszéd elengedhetetlen ezzel a szegmensevel, hiszen rendkívüli szaktudás gyűlik össze ezekben a műhelyekben. Kirajzolódó nemzetközi trend az, hogy a kormányzat szorosan együttműködik az akadémiai szektormmal, különösen a nemzet biztonságát érintő kérdésekben.

Fontos látni, hogy a **kritikus infrastruktúra üzemeltetőinek** egy része nem a kormányzathoz köthető, hiszen ezen infrastruktúrák (pl. műsorszórás) jelentős hányada magánvállalatok tulajdonában van. Ezen infrastruktúrák védelmének problematikája pontosan ebben áll: míg az állami szervezetek biztonságát, illetve felkészültségét lehet szabályozni törvényekkel, addig a magántulajdonban lévő hasonló infrastruktúrák védelme az adott tulajdonos magánügye. Erre a problémára nyújt részleges megoldást a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság, amelynek egyik feladata, hogy a kritikus infrastruktúra részét képező ágazatok civil üzemeltetői számára is minimum követelményeket határoz meg és azok szinten tartását időszakosan ellenőrzi is.

A hazai kooperáción túl immáron nemzetközi, Európai Unión belüli fórumok is segítik az információcserét a tulajdonosok között. Magyarország tekintetében elmondható, hogy a kritikus infrastruktúra tulajdonosai elkezdtek felismerni a helyzet súlyosságát. Jól mutatja mindezt a sérülékenységvizsgálat elvégzésére irányuló megrendelések számának növekedése is.

Az elmúlt évek hangosak voltak a leleplezett kémkedő és romboló programoktól. Ezeket kivétel nélkül a magánszféra **informatikai biztonsági cégei** (vagy kutatóközpontjai, lásd CrySyS Lab) leplezték le. Ezen cégek így nem csak a saját ügyfeleiknek, hanem az egész országnak tettek szolgálatot. Akár tengerentúli, akár európai trendeket figyelünk meg, jól látható, hogy az államok igyekeznek együttműködni ezekkel a cégekkel, nagyrészt azokból a világos okokból kifolyólag, amelyeket már az akadémiai szegmens tárgyalásánál kifejtettünk. Hazánkban is több neves, nemzetközi tapasztalattal rendelkező információbiztonsági cég működik, így ajánlott a szakértői véleményük figyelembevétele a magyar kibervédelem kiépítésekor.

A magánszféra tárgyalásakor megkerülhetetlen az **Önkéntes Kibervédelmi Összefogás** szervezete. Ezen szakmai platform elsőként tűzte ki célul, hogy összefogja a hazai etikus hackereket az ország védelme érdekében. Tagjai elsősorban olyan informatikai biztonsági szakértők, kritikus infrastruktúrák üzemeltetői és auditorok, akik elkötelezettek az hazai kibertér védelmében. Céljaik között szerepel egy esetleges kiberhadsereg szakmai támogatása is, aminek a szükségessége érthető és támogatandó. Nagyon fontos, hogy az ország kibervédelmi szervei nyissanak az ilyen szerveződések irányába, hiszen a szaktudás jelen van, és ahogyan ez a szervezet is mutatja, a szaktudás akarattal is párosul. Fontos megjegyezni, hogy az együttműködés a hazai hackerekkel nem csak a speciális ismeretek, hanem a sajátos látásmód miatt is hasznos lenne – ők ismerik a legjobban a támadói oldal logikáját.

A magánszféra utolsó és egyben a komplexitását adó, legnagyobb eleme a **biztonságtudatos felhasználók**. Tény, hogy ez az elem a közszférában is megjelenhet, hiszen minden online vagy offline hálózatot használó ember személyes biztonságtudatossága az, ami ezt a halmazt alkotja. Fontos feladat, hogy meg kell értetni a felhasználókkal, hogy személyes adataiknak a biztonsága elsősorban rajtuk múlik. Ezért is nagyon hasznosak a biztonságtudatosságot elősegítő események (pl. az Európai Unió kiberbiztonsági hónapja; Safer Internet; Internet Hotline stb.), hiszen az információbiztonság minden dimenziójában az ember a leggyengébb láncszem.³¹ Jó példa erre a Trustwave informatikai biztonsággal foglalkozó cég 2013-as éves jelentése, amely szerint az üzleti szférában használt legnépszerűbb jelszó a „Password1”.³² Ez a rendkívül egyszerű és könnyen kitalálható jelszó egy képzetlen ember számára is könnyű bejutást biztosít. Gondoljunk bele, hogy fontos hálózatok közelében dolgozók (pl. személyi asszisztensek) milyen károkat tudnának okozni hanyagságukkal.

³¹ Más típusú megközelítésben, nemzetbiztonsági szempontból kiemelt feladat a kibervédelem humánbiztonsági kontrollja (nemzetbiztonsági ellenőrzése), hiszen az ember maga is egyfajta biztonsági részként képes megjelenni, jól példázza mindezt a Stuxnet esete is.

³² 2013 Trustwave Global Security Report. Trustwave Holdings Inc., 2013. p. 54.

KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben igyekeztünk megrajzolni a magyar kibervédelem anatómiai képét. Jól látható, hogy a kérdés nagyon összetett, nem lehet mindent a kormányzat feladatkörébe utalni, a magánszférának ugyanakkora felelőssége van a biztonság megteremtésében, mint a politikának.

Kétségtelen, hogy a következő év legnagyobb kihívásai az állami és az önkormányzati rendszerek sebezhetőségének a felmérése és biztonsági osztályba történő sorolásuk, illetve a kiépülő megelőző–auditáló–reagáló szervezetek „beüzemelése” lesznek. Ezek a lépések elengedhetetlenek, hiszen már így is a 24. órában vagyunk. A jogszabályi környezet vizsgálatakor megállapítható, hogy elkészültek azok az alapok, amelyekre egy hatékony védelemi rendszer építhető. Mindez rendkívül üdvözlendő, tekintve, hogy ezek a folyamatok csupán az elmúlt pár évben vettek lendületet. A megfelelő kereten túl pedig létrehozásra kerültek azok a szervezetek, amelyek immáron tisztázzák a magyar kibervédelem hierarchiáját.

A jogi környezetnél maradva érdemes megjegyeznünk a hazai és a nemzetközi jogi értelmezési keret megteremtésének szükségességét. Gondolunk itt arra, hogy le kell fektetnünk az esetleges ellenlépések jogi alapjait, magyarul definiálnunk kell azt, hogy egy kibertéri támadás mikor emelkedik egy fizikai támadással megegyező szintre, illetve mi számít arányos válaszcsepásnak. Ennek az elsődleges területe nyilvánvalóan a nemzetközi jog kell, hogy legyen. A NATO szintjén komoly erőfeszítéseket tesznek a megfelelő jogi keret kialakítása érdekében. Elég, hogyha a NATO Kooperatív Kibervédelmi Kiválósági Központ által felkért szakemberek közreműködésével kidolgozott, 2013 márciusában megjelent kézikönyvre³³ gondolunk, amely elsőként igyekszik értelmezni a kiberhadviselést jogi szempontból. Ezen újfajta hadviseléssel kapcsolatos jogi értelmezést nagyban nehezíti, hogy e műveleteket döntő többségében civilek hajtják végre, hiszen alapvetően ez a szaktudás a civilek körében lelhető fel – magyarul a kombattáns státus esetükben nagyon nehezen értelmezhető.³⁴ Ezekben a kérdésekben mindenképpen érdemes csatlakoznunk a nemzetközi kutatásokhoz, de egyidejűleg érdemes kialakítanunk a saját – de mindenképpen a nemzetközi joggal összhangban lévő – jogi szabályzóinkat is.

A létrehozott új szervezetet figyelve jól látható, hogy a magyar kormányzat polgári vonalon képzelel el a védelmet. Ez azt jelenti, hogy elsősorban polgári szervek foglalkoznak ezzel a kérdéssel, ellentétben például az Amerikai Egyesült Államokkal, ahol meglehetősen militarizált a kibervédelem rendszere – mindez azonban csupán koncepcionális, nem pedig minőségbeli különbséget jelent. Itt újra meg kell említenünk a katonai offenzív kiberképességek kialakításának igényét. Fontos, hogy megértse a politikai elit, hogy: a jövő háborúiban részt vevő hadseregeket nem lehet függetleníteni a kiberműveletektől; a Magyar Honvédség támadóképesége (és egyben műveleti biztonsága) jelentősen megnőne a hatékony kibertéri ellentevékenységek kifejtésére alkalmas szervek (személyek, taktikai és stratégiai egységek) meglétével.

³³ SCHMITT, Michael N. (ed.): *The Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*. Cambridge University Press, 2013.

³⁴ ÁGOTA András – KASSAI Károly – TÓTH Gergely: A kiberkonfliktusok aktuális kérdései, nemzetközi kitekintésben. In: *Sereg Szemle*, XI. évfolyam, 2013/2–3. szám. p. 191.

Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy a háborúmentes állapottól függetlenül politikai/diplomáciai ellentétek is okozhatnak olyan támadáshullámokat, ahol a hadsereg (vagy a polgári szervek) kibertéri beavatkozására lehet szükség. Egy ilyen konfliktus esetén számos önkéntes is megjelenik, akiket egy jól felkészített szervezet (pl. az Önkéntes Kibervédelmi Összefogás) segítségével könnyen „hadrendbe lehet állítani”. Az Észtországot ért 2007-es kibertámadás-sorozat és a 2008-as orosz–grúz háború tapasztalatai világosan megmutatták az önkéntesek hasznosságát, ezért érdemes hazánknak is számolnia egy ilyen „tartalékkal”.³⁵

Az elmúlt évek leleplezett kiberkémkedési műveletei bebizonyították, hogy az elhárító szervezeteknek immáron nem csak a fizikai dimenzióban kell végezniük a munkájukat. A lehallgatási botrányok és a hírszerző szervezetekhez köthető offenzív kiberműveletek mind azt erősítik, hogy a nemzetbiztonsági szférának komoly szerep jut a kibervédelem megeremtésében. Ebből adódóan nem szabad, hogy a jövőben politikai vagy pénzügyi akadály legyenek annak, hogy a hazai szervek (hírszerzés és elhárítás egyaránt) megfelelően felkészüljenek a kibertérből érkező fenyegetések kezelésére.

A tárgyalt (közsférában megjelenő) szerveknél láthattuk, hogy szinte kivétel nélkül mindegyiknél megjelenik az ország nemzetközi képviselője, a hazai kibervédelmi gyakorlatok lebonyolítása és a nemzetközi együttműködés koordinálása. Ezeket a feladatköröket a jövőben pontosítani kell! Meg kell szabni, hogy pontosan mely szervek milyen szintű képviselőre és információmegosztásra jogosultak, és hogy bizonyos hatáskörök meddig terjednek – gondolunk itt például a Kormányzati Eseménykezelő Központ és az ágazati központok feladatbeli/hatásköri átfedéseire.

A biztonságtudatosság és annak fejlesztése nem csak a jövőbeni adatkezelés szempontjából fontos, hanem a jelenlegi rendszer biztonsága miatt is: a közoktatáshoz és a közneveléshez kapcsolódó számítógépes hálózatok kritikus infrastruktúrának minősülnek, a velük történő biztonsági incidensek döntő többségben a humánfaktorhoz köthetőek.³⁶ Alapvető változásokat és a kiberbiztonság megerősítését érhetnénk el abban az esetben, hogyha az informatikai biztonságtudatosság oktatása a közigazgatási alap- és részképzésekben, illetve már az alapvető iskolai szinteken is megjelenne. Abban a korban, ahol már az elemi iskola legalsóbb osztályaiban is tabletek segítségével tanulnak a gyerekek, elengedhetetlennek tartom, hogy a diákok komoly oktatásban részesüljenek a biztonsággal kapcsolatosan is. Hosszú távon komoly előnnyel járna, hogyha a felnövekvő generációk teljesen más szemlélettel mozognának a kibertérbben és sokkal körültekintőbben kezelnék (és védenék) a saját adataikat. Így véleményem szerint rendkívül fontos lenne, hogy a fent leírt elemek megjelenjenek a Nemzeti Alaptantervben.

Ehhez hasonló – sokszor aprónak és elhanyagolhatónak tűnő – kérdésekkel is foglalkoznunk kell a jövőben, hogyha egy valódi, teljes körű védelmet szeretnénk megszervezni. A folyamat már elindult, az eredmény azonban még idő kérdése.

³⁵ Erről a jelenségről bővebben lásd OTTIS, Rain: From Pitchforks to Laptops: Volunteers in Cyber Conflicts. In: Czosseck, Christian – Podins, Karlis (eds.): Conference on Cyber Conflict, Proceedings 2010. CCD COE Publications, Tallinn, 2010. pp. 97–109.

³⁶ SCHÜLLER Attila: Information security anomalies in the IT systems of Hungarian public education. In: Hadmérnök, VIII. évfolyam, 2013/2. szám. p. 365.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1035/2012. (II.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2012/19. szám. pp. 1378–1387.
- 1139/2013. (III. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról. In: Magyar Közlöny, 2013/47. szám. pp. 6338–6341.
- 1284/2013. (V. 27.) Korm. határozat a Puskás Tivadar Közalapítvány megszüntetésével kapcsolatos feladatokról. In: Magyar Közlöny, 2013/81. szám. pp. 51497–51499.
- 16/2013. (VIII. 30.) HM rendelet a Magyar Honvédség, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Honvédelmi Tanács és a Kormány speciális működését támogató elektronikus infokommunikációs rendszerek biztonságának felügyeletéről és ellenőrzéséről. In: Magyar Közlöny, 2013/143. szám. pp. 66460–66462.
- 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról. In: Magyar Közlöny, 2012/175. szám. pp. 29705–29713.
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról. In: Magyar Közlöny, 1995/116. szám.
- 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. In: Magyar Közlöny, 2012/154. szám. pp. 26099–26106.
- 2013 Trustwave Global Security Report. Trustwave Holdings Inc., 2013.
- 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról. In: Magyar Közlöny, 2013/69. szám. pp. 50241–50255.
- 233/2013. (VI. 30.) Korm. rendelet az elektronikus információs rendszerek kormányzati eseménykezelő központjának, ágazati eseménykezelő központjainak, valamint a létfontosságú rendszerek és létesítmények eseménykezelő központja feladat- és hatásköréről. In: Magyar Közlöny, 2013/111. szám. pp. 63172–63175.
- 301/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság és az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, valamint a Nemzeti Biztonsági Felügyelet szakhatósági eljárásáról. In: Magyar Közlöny, 2013/129. szám. pp. 65020–65029.
- 60/2013. (IX. 30.) HM utasítás a Magyar Honvédség Kibervédelmi Szakmai Koncepciójának kiadásáról. In: Hivatalos Értesítő. 2013/48. szám. pp. 13873–13881.
- 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelet a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról. In: Magyar Közlöny, 2013/40. szám. pp. 4043–4051.
- 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről. In: Magyar Közlöny, 2010/44. szám. pp. 11881–11908.
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a kritikus infrastruktúrák védelméről. „Eredmények és következő lépések: a globális kiberbiztonság felé” Brüsszel, 2011. 3. 31. COM(2011) 163 végleges.
- ÁGOTA András – KASSAI Károly – TÓTH Gergely:
A kiberkonfliktusok aktuális kérdései, nemzetközi kitekintésben.
In: Sereg Szemle, XI. évfolyam, 2013/2–3. szám. pp. 184–197.

- CSIKI Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere.
In: Nemzet és Biztonság. 2008/8. szám. pp. 76–81.
- Európai Közösségek Bizottsága: Zöld Könyv a kritikus infrastruktúra védelem európai programjáról. Brüsszel, 2005.11.17. COM(2005) 576 final.
- HAIG Zsolt – KOVÁCS László – VÁNYA László:
Az elektronikai hadviselés, a SIGINT és a cyberhadviselés kapcsolata.
In: Felderítő Szemle, X. évfolyam, 2011/1–2. szám. pp. 183–209.
- KASSAI Károly: Az elektronikus információvédelem napjainkban aktuális szabályozási kérdései a Magyar Honvédségben.
In: Hadmérnök, VIII. évfolyam, 2013/2. szám. pp. 345–357.
- KASSAI Károly: Kiberveszély és a Magyar Honvédség.
In: Hadmérnök, VII. évfolyam, 2012/4. szám. pp. 128–141.
- KISS Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében. In: Hadtudomány. XXII. évfolyam, 2012/3-4. szám. pp. 68–79.
- KOVÁCS László – KRASZNAY Csaba:
Digitális Mohács. Egy kibertámadási forgatókönyv Magyarország ellen.
In: Nemzet és Biztonság. 2011/1. szám. pp. 44–56.
- KRASZNAY Csaba: A polgárok védelme egy kiberkonfliktusban.
In: Hadmérnök, VII. évfolyam, 2012/4. szám. pp. 142–151.
- NAGY Viktor – ERDÉSZ Viktor: Az információs védelem és az információs műveletek szerepe a nemzetvédelemben.
In: Felderítő Szemle, XI. évfolyam, 2012/1. szám. pp. 50–62.
- NIKODÉM Edit: A Nemzeti Biztonsági Stratégia szükségessége Magyarország védelempolitikájában.
In: Hadtudományi Szemle, VI. évfolyam, 2013/1. szám. pp. 32–40.
- OTTIS, Rain: From Pitchforks to Laptops: Volunteers in Cyber Conflicts.
In: Czosseck, Christian – Podins, Karlis (eds.): Conference on Cyber Conflict, Proceedings 2010. CCD COE Publications, Tallinn, 2010. pp. 97–109.
- RUTTAI László – KRAJNC Zoltán: A katonai doktrínákról.
In: Nemzet és Biztonság. 2008/6. szám. pp. 38–46.
- SCHMITT, Michael N. (ed.): The Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare. Cambridge University Press, 2013.
- SCHÜLLER Attila: Information security anomalies in the IT systems of Hungarian public education. In: Hadmérnök, VIII. évfolyam, 2013/2. szám. pp. 358–366.
- SEBŐK János: A harmadik világháború.
Népszabadság Zrt., Budapest, 2007.
- TIKK, Eneken – KASKA, Kadri – RÜNNIMERI, Kristel – KERT, Mari – TALIHÄRM, Anna-Maria – VIHUL, Liis: Cyber Attacks Against Georgia: Legals Lessons Identified. NATO CCD CoE, Tallinn, 2008.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES¹

A HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJAI

A „Nemzetbiztonsági alapismeretek” című könyv kiegészítése

2013 őszén hiánypótló műként megjelent a „Nemzetbiztonsági alapismeretek” című könyv² a Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó gondozásában. A könyv viszonylag szűk terjedelemben³ foglalja a hírszerzői elemző-értékelő munkával, ezért a könyv kiegészítéseként kidolgoztam a nemzetbiztonsági elméletek hírszerzői elemző-értékelő munka alapjaira vonatkozó összefoglaló jellegű tanulmányt.

Az elemzés-értékelés egy komplex tevékenységi rendszer. Az elemző-értékelő szervezetek az adatszerzők által összegyűjtött információkat szervezett módon, meghatározott hatáskörökkel, megfelelő tudományos és szakmai ismereteken alapuló eljárások felhasználásával dolgozzák fel. A kapott eredményekből következtetéseket, értékeléseket és előrejelzéseket fogalmaznak meg. Ennek következtében a rendelkezésre álló adatok, információk az elemzés-értékelés során egy – pozitív, értéknövelő – minőségi változáson mennek keresztül. A következtetések, az értékelések és az előrejelzések jelentik a hozzáadott értéket. Idesorolható azonban az is, ha az adatszerzők csak részinformációkat tudnak összegyűjteni, így azokat az elemző-értékelő szervezetnek kell különböző eljárásokkal kiegészíteni. Az elemzés-értékelés egy elméleti és gondolati tevékenységi rendszer, amelynek fő feladata a problémamegoldás. Az elemző-értékelő személyek a saját eljárások és elméleti módszerek mellett igénybe veszik más tudományágak – mint pl. a politika-, a jog-, a történelem-, a statisztika-, a gazdaság-, a szociológia-, a pszichológia- és a hadtudomány – eredményeit is.

Az elemzés-értékelés a hírszerzés – vagyis a hírszerzési ciklus – oldaláról vizsgálva annak központi eleme, mert célja és rendeltetése megegyezik magával a hírszerzéssel, vagyis a felhasználók⁴ számára a megfelelő döntéseik meghozatala érdekében elemzett-értékelt információk biztosítása, valamint az államot (a biztonság objektumát) érintő fenyegetések, kockázatok és kihívások felfedése, illetve meghatározása. A hírszerzési ciklus alapján az elemző-értékelő szervezet fogadja a felhasználók információigényeit, irányítja az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységét, feldolgozza az adatszerzők által megszerzett adatokat, elemzi-értékeli azokat, valamint a szükséges kérdésekben tájékoztatja a felhasználókat. Tehát az elemző-értékelő munka a hírszerzés keretében folytatott tevékenységi rendszer, amely meghatározott módszerek és elvek alapján mozgatja a hírszerzési ciklust.

¹ A szerző az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa.

² Dr. KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.

³ Közel három oldalon.

⁴ A hírszerzés felhasználói az állami vezetők, többek között a kormányzat és a törvényhozás, de idetartoznak a haderő és a rendvédelmi szervezetek vezetői is.

Az elemző-értékelő munkát alapvetően négy tevékenységi körre lehet bontani:

- az információk elemzése-értékelése;
- tájékoztatók (jelentések) készítése;
- elemző-értékelő adattárak vezetése;
- tájékoztatórendszer működtetése;
- hírszerző ciklus működtetése (vagyis az adatszerzők információszerző tevékenységének irányítása).

A fenti tevékenységek az elemzés-értékelés más-más szakaszát képviselik, mert a hírszerzési ciklus működtetése a teljes elemzést-értékelést átszövi, míg az információk elemzése-értékelése, a tájékoztatók készítése és a tájékoztatórendszer működtetése egymás követő elemek, az elemző-értékelő adattárak vezetése viszont csak időszakonként van jelen a folyamatban.

Szükséges hangsúlyozni, hogy az elemzés-értékelés nem csak tájékoztató jelentések készítéséből áll, mert alapvető funkciója az információk elemzése-értékelése. Az elemző-értékelő munka – a hírszerző tevékenységhez hasonlóan – nem öncélú tevékenység, mert alapvető feladata a felhasználók olyan információkkal történő ellátása, amelyek segítik őket helyes döntések meghozatalában.

Az információk elemzése-értékelése

Az információk elemzése-értékelése során történik meg a rendelkezésre álló információk komplex vizsgálata, amelynek során különböző elemző-értékelő eljárások alkalmazásával az információk minőségi változáson mennek át. Az információt az elemző-értékelő személy elhelyezi térben (helyben), időben és történésben (folyamatban), megállapítja az ok-okozati tényezőket, valamint előrejelzéseket, következtetéseket és lehetséges forgatókönyveket fogalmaz meg. A folyamat során az információk értéke jelentősen nő azzal a hozzáadott értékkel, amely az elemző-értékelő eljárásokból és az elemző-értékelő szakemberek tudásából származik. Ennek következtében az információk elemzésének-értékelésének meghatározó elemei a folyamat során alkalmazott különböző eljárások, ezért szükséges áttekintetni azokat. Az alkalmazott eljárások alapvetően három csoportra oszthatók:

- egyszerű formális logikai eljárások;
- kötött elemző-értékelő eljárások;
- komplex elemző-értékelő modellek és módszerek.

Az **egyszerű logikai eljárások** alapján végzett elemzés-értékelés a leggyakrabban alkalmazott módszer, mert rendkívül hatékony egy bekövetkezett esemény körülményeinek, hatásainak és következményeinek vizsgálatára. A logikai eljárások – a deduktív⁵, az induktív⁶ és az abduktív⁷ – a formális logikai gondolkodási módszerekkel kezdődnek.

⁵ A deduktív gondolkodás során az általánosról következtetünk az egyesre, vagyis az általánostól a különleges egyed irányába haladunk. Megállapítása: „Valami biztosan igaz!”

Ide sorolható még:

- a megfigyelés (a valóság empirikus felfogása);
- a kísérlet (egy tudatosan kiváltott esemény vizsgálata);
- az analízis (az egész rendszer felbontása alkotóelemekre és az alkotóelemek vizsgálata);
- a szintézis (az alkotóelemek összerendezése rendszerré, így az elemek kapcsolatrendszerének vizsgálata);
- az absztrahálás (a vizsgált tárgy megszabadítása a szükségtelen elemektől);
- az általánosítás (következtetés az egyes eseményekből az egész folyamatra);
- az összehasonlítás (a jelenségek közötti különbségek és azonosságok feltárása);
- az analógia (az ismertetőjelek, jellegzetességek hasonlóságán alapuló következtetés).

Ezek alkalmazása során az elemző-értékelő szakember abban különbözik másoktól, hogy ezeket a módszereket nem ösztönösen, hanem tudatosan végzi. A fenti módszerek mellett még számos egyszerű eljárás is megkülönböztethető⁸:

- **az összehasonlító** (rendkívül jól használható formája a modellalkotásnak, még nem követel meg számítógépes szimulációkat; leginkább eszközök, tárgyak és folyamatok elemzésére alkalmazzák; a modell nagyon jó eszköze a célobjektum /ország/ fejlődésének elemzésére, mert az összehasonlítható a saját szervezet fejlődésével; ekkor a saját rendszer és technológia biztosítja az összehasonlítási alapot);

- **a grafikonos modell** (a modell azon alapul, hogy a vizsgálat tárgyát egy vagy több változó /általában az idő/ függvényében elemzi, vagyis milyen változások következnek be a céltárggyal kapcsolatban; a modell alkalmazása azonban rendkívül leegyszerűsíti az eredményt, mert a tárgyat befolyásoló számos más tényezőt figyelmen kívül hagy; a modell segítségével az elemző-értékelő személy össze tudja foglalni az elemzésének eredményét; a grafikonos modellnek több változata van, többek között az exponenciálisan növekvő, az adott értékhez konvertáló vagy a haranggörbe; ezek a grafikonok ábrázolják a változásokat, amelyekből a jövőre vonatkozó következtetést le lehet vonni);

- **a minták alkalmazása** (ennél a modellnél korábbi események és folyamatok ismétlődésének a vizsgálata történik; a mintával kapcsolatos probléma, hogy a minta által kijelölt út mennyiben tér el a tapasztaltaktól, valamint az eltérés mennyire jelentős, hogy figyelembe kelljen azt venni; a mintamodellek fajtáihoz tartoznak a statisztikai, a kronológiai és a térbeli minták);

⁶ Az induktív gondolkodás során egyesről következtetünk az általánosra, vagyis részről az egész irányába haladunk, amelynek több kimenete lehet. Megállapítása: „Valami valószínűleg igaz!”

⁷ Az abduktív gondolkodás során az eredményből következtetünk az azt kiváltó tényezőkre, vagyis magyarázatot biztosít a bekövetkezett eseményekre. Megállapítása: „Valami hihetően igaz!”

⁸ Az Amerikai Egyesült Államok hírszerző szolgálatai megközelítőleg 160 egyszerű elemző-értékelő eljárást alkalmaznak.

- **a felsorolósos** (a legegyszerűbb modell, amely azon alapul, hogy a vizsgálat tárgyával kapcsolatban érveket, jellemzőket fogalmazzunk meg; ezek lehetnek negatívak és pozitívak, valamint szólhatnak a vizsgálat tárgya mellett és ellen; a következő lépésben a hasonló érveket mindkét oldalon azonos arányban töröljük, és a maradékból vonjuk le a következtetésünket; a modellt más néven párhuzamos listának is nevezhetjük);

- **a kapcsolati háló** (az entitások, vagyis személyek, helyek, szervezetek, tárgyak és események közötti kapcsolatrendszer vizsgálja; a kapcsolati modellek fajtáihoz tartoznak a hierarchiát vizsgáló, a kapcsolatokat elemző, a mátrix és a hálózati modell);

- **a folyamatmodell** (leírja az események vagy a vizsgált tárgy tevékenységének sorrendiségét és ennek következtében meghatározható a várható tevékenység; a folyamat fontos elemei a visszacsatolások; a folyamatot leíró hurkok vagy vonalak rendszere meghatározza a bemenet és a kiment közötti kapcsolatot, míg a szabályzó elemek a visszacsatolások);

- **a profilozás** (személyek modellezésére alkalmazzák; a profilok létrehozásának célja, hogy segítséget nyújtson a vizsgált személy cselekvésének elemzéséhez és előre lehessen jelezni a jövőbeli várható tetteit, illetve meg lehessen határozni egy adott eseményre történő reakcióját/viselkedését is);

- **a szimulációs modell** (matematikailag írja le a kölcsönhatásokat, hogy meg lehessen határozni a rendszer viselkedését).

Az eljárások közötti választás függ az adott információ tartalmától, valamint a vizsgálat céljától, de vannak olyan esetek, amikor az elemző-értékelő személyisége határozza meg, hogy a rendelkezésre álló információhalmazt milyen egyszerű logikai elemzésnek vesse alá. Az eljárások eredményeképpen kialakuló meghatározások legtöbbször csak előzetes információkat adnak a következtetések levonásához és az értékelések kidolgozásához, amelyet az elemző-értékelő személynek kell megtennie újabb logikai eljárások, valamint saját szakmai tapasztalata és ismeretrendszere alapján. Ugyanakkor az egyszerű eljárások is lehetőséget adnak az előrejelzések megtételére. Ezek közé soroljuk – többek között – a minták alkalmazását, valamint a folyamatmodell, mert azok kitekintést is engednek a jövőbe.

A **kötött elemző-értékelő eljárások** az elemzés-értékelés olyan speciális eljárásai, amelyek során egy adott eseményt, folyamatot vagy esetleg egy személyt minden esetben hasonló rendszerben dolgoznak fel, mintha egy „ürlapot” töltenének ki elemzett-értékelt adatokkal. Ezekhez sorolhatóak – többek között – a kockázatelemzések, a költségvetések elemzése vagy az életrajzok. A kitöltés során az elemző-értékelő személy szükség esetén igénybe veszi az egyszerű elemző-értékelő eljárásokat is. A logikai eljárások között előtérbe kerülnek a matematikai és a statisztikai modellek. Az eljárásnál a szükséges információkra kell a legnagyobb hangsúlyt helyezni, így háttérbe szorul az információk részletes és aprólékos elemzése-értékelése. A szükséges információk ebben az esetben nem helyettesíthetők az elemző-értékelő munka eredményeként meghatározott következtetéssel, hipotézissel, becsléssel vagy matematikai eljárások végeredményével. A hiányzó információkat így nem lehet az adatok elemzésével-értékelésével pótolni, hanem az adatszerzőkkel kell azokat összegyűjteni.

A kötött eljárások lehetővé teszik, hogy az azonos jellegű témakörökben a felhasználók azonos rendszerű tájékoztatást kapjanak, ami növeli a hírszerzési tájékoztatók hatékonyságát.

A **komplex elemző-értékelő modellek** és módszerek használata már ritkább a hírszerző szervezeteknél, mert sokkal időigényesebbek és magasabb szintű szaktudást követelnek meg. Ugyanakkor ezek biztosítják azoknak a következtetéseknek vagy előrejelzéseknek a meghatározását, amelyek rendkívül fontosak a felhasználók számára döntéseik meghozatalához. A komplex elemző-értékelő modellek többsége különböző tudományágakban kidolgozott módszerek hírszerzésbe átültetett változatai.

A komplex modellekhez lehet sorolni:

- **az összetett mátrixokat** (a mátrixok lehetővé teszik a különböző jellemzők kiválasztásával az egész rendszer komplex vizsgálatát, amely során a kiválasztott jellemzők különböző szintjein meg lehet állapítani azokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a rendszer működését);
- **a játékelméleteket** (azt vizsgálják, hogy hogyan alakul a szereplők viselkedése olyan helyzetekben, ahol minden résztvevő döntéseinek eredményét befolyásolja a többiek lehetséges reagálása; így stratégiai problémákat lehet modellezni);
- **a hely-idő modellt** (egy esemény és egy folyamat különböző helyben és különböző időben bekövetkező változásait modellezi);
- **a geográfiai modellt** (lehetővé teszi egy esemény és valamely folyamat térben történő elhelyezését és a változások komplex vizsgálatát);
- **a trendelemzést** (folyamatok és tendenciák leírására alkalmas, segíti a bekövetkező események előrejelzését is);
- **a biztonságelméletek modelljeit** (a biztonságelméletekben és a nemzetközi kapcsolatok elméletében számos, a komplex biztonságot meghatározó és megállapító eljárást fejlesztettek ki, amelyek közül egyesek alkalmazhatóak az elemző-értékelő munkában is).

Az elemzés-értékelés a fentiek alapján felhasználja a különböző tudományos szakterületek elemzési eljárásait annak érdekében, hogy minél pontosabb eredményt érjen el az információk vizsgálata során. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az elemzés-értékelés leginkább a nemzetközi kapcsolatok elméletének és a biztonságelméletek módszereit alkalmazza. Ezek közé tartozik – többek között – a regionális biztonsági komplexum elmélete⁹, amely az államok közötti függőség alapján vizsgálja a regionális biztonsági rendszereket.

Az információk elemzésének-értékelésének részét képezik a következtetések és az értékelések kidolgozása, valamint előrejelzések, esetenként forgatókönyvek felvázolása. A rendelkezésre álló információkból következtetések levonásához és értékelések kidolgozásához a fenti modellek nyújtanak segítséget. Az értékelések hasznosak a felhasználók számára, mert rámutatnak a bekövetkezett események hátterére, ok-okozati összefüggéseire, hatásaira, míg a következtetések ezeken felül

⁹ Barry Buzan és Ole Weaver nevéhez köthető Theory of Regional Security Complex. BUZAN, Barry–WAEVER, Ole: Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge, 2003.

már a lehetséges következmények felsorolását és előremutatást is tartalmazhatnak. Az előrejelzések készítése az elemző-értékelő szervezet egyik fő feladata, mert ezzel tudja a legjobban támogatni a felhasználókat. Az előrejelzésnek számos fajtája van, és az egyszerű megállapításoktól az összetett rendszerekig terjedhet. A komplexebb előrejelzések egyik megoldása a forgatókönyv (scenárió).

A forgatókönyv a jövő bekövetkezésének valószínűsíthető változata. Kidolgozása során megvizsgálják, hogy a jelenlegi helyzet hogyan és milyen irányokban változhat, vagyis milyen helyzet alakulhat ki a jövőben, ehhez hipotéziseket állítanak fel azok bekövetkezésére. A pontos jövő meghatározása lehetetlen, de a különböző jövőbeli helyzetképek (forgatókönyvek) bekövetkezésének a valószínűsége – több-kevesebb pontossággal – meghatározható. Az elemző-értékelő szervezetek által készített forgatókönyvek esetében szinte elengedhetetlen, hogy azok bekövetkezésének a valószínűségét a jelentésben meg kell határozni, mert ez az adat elősegíti a felhasználók esetleges döntéshozatalát.

Alapvetően a forgatókönyv négy fajtáját különböztetjük meg:

- szemléltető forgatókönyv;
- hajtóerő-forgatókönyv;
- rendszerváltó forgatókönyv;
- időszlet-forgatókönyv.

Tájékoztatók (jelentések) készítése

Amikor megtörténik az információk elemzése-értékelése, akkor kezdődik meg a válaszok kidolgozása a felhasználók információigényeire, vagyis a tájékoztató jelentések elkészítése. Ezt lehet tekinteni az elemző-értékelő munka folyamatában a második elemnek, de jelentés készítésére nem minden esetben kerül sor, mert az információk elemzése-értékelése során megállapításra kerülhet, hogy az adott témakörben beszerzett információ nem elegendő, esetleg irreleváns a felhasználók számára, ezért sürgősen arról tájékoztatni őket. Ha további információra van szükség – és a felhasználók által megfogalmazott információigény még nem vesztette el aktualitását –, akkor az elemző-értékelő szervezet/személy kiegészítő (ismételt) információigényt fogalmaz meg az adatszerzők irányába.

Tehát ebben a szakaszban történik meg a tájékoztatók elkészítése és kidolgozása. A tájékoztatók esetében rendkívül fontos a pontosság és a precizitás, valamint az egységesség, mert a felhasználóknak csak olyan hírszerzési jelentésekben van bizalmuk, amelyek minden esetben valós információkat tartalmaznak.

A tájékoztatók elkészítésére csak a felhasználók információigénye és/vagy a jogszabályi előírások (a hírszerző szervezet törvény által meghatározott feladatrendszer) alapján kerül sor, amely során a felhasználók és/vagy a jogszabályok határozzák meg a tájékoztatók témakörét vagy pontos témáját.

A tájékoztatók alapvetően írásbeliek vagy szóbeliek lehetnek. Az írásbeli tájékoztatók írott jelentésekben, míg a szóbeli tájékoztatók előadásokban nyilvánulnak meg. Napjainkban az írásbeli jelentésen nem csak a papíron, nyomtatott formában megjelenőt értjük, hanem a különböző számítógépes fájlformátumban készültet is.

Ezen kívül a tájékoztatókat többféleképpen lehet még csoportosítani, de elkészítésük folyamata és a tájékoztatók tartalma nagyrészt egységes, ugyanis mindegyiknek meg kell felelnie a hírszerzési tájékoztatókkal szemben támasztott tartalmi és alaki követelményeknek.

A tartalmi követelményekhez tartozik a terjedelem, a kidolgozottság, a világos/érthető fogalmazás, a pontosság, az egységesség, a hiánytalanság, valamint az információ és az értékelés (következtetések) elkülönítése.

A **terjedelem** azért fontos, mert a felhasználónak általában csak korlátozott idő áll rendelkezésére egy jelentés elolvasására, ezért egy túl hosszú dokumentum elolvasása (esetleg csak átfutása) esetén elsiklik a lényeg felett, míg a túl rövid jelentés nem ad kielégítő választ az információigényre, ezért újabb kérdések merülhetnek fel.

A **kidolgozottság** biztosítása az elemző-értékelő személyek feladata, vagyis olyan tájékoztató jelentéseket kell készíteniük, amelyek nem félinformációkat vagy utalásokat tartalmaznak, hanem egy meghatározott gondolatmentre vagy kidolgozott rendszerre fűzik fel az információkat és az értékeléseket.

A **világos/érthető fogalmazás** megkönnyíti a felhasználó számára az információ érthetőségét. A bonyolult, hosszú, többszörösen összetett mondatokat tartalmazó írásbeli tájékoztató nehéz olvashatósága és érthetősége miatt nem éri el a célját, vagyis a felhasználók megfelelő tájékoztatását.

A **pontosság** az egyes információk vonatkozásában rendkívül fontos, mert a megközelítő adatok vagy pontatlanságok csak a tájékoztató jelentés általánosságát erősítik, ezért a felhasználó nem kap megfelelő támogatást.

Az **egységesség** a hírszerzési jelentések egyik jellemzője, amely megnyilvánul a megnevezések, a nevek és a tevékenységek leírásának egységes értelmezésében és használatában, de ez a feltétel magában a hírszerzési jelentések felépítésében is megjelenik, ezért a felhasználó azt kapja a hírszerzési tájékoztatótól, amit elvár.

A **hiánytalanság** meghatározza a tájékoztató jelentés minőségét, mert a felhasználó egy olyan tájékoztatót vár el, amely választ ad az összes kérdésére, és az olvasóban nem marad hiányérzet, illetve nem merülnek fel benne további kérdések.

Az **információ és az értékelés** (következtetések és előrejelzések) **elkülönítése** a hírszerzési jelentésben azért rendkívül fontos, hogy a felhasználó is megkülönböztethesse a hírszerzés által megszerzett információkat az elemző-értékelő személyek által megfogalmazott értékelésektől, következtetésektől és előrejelzésektől.

A tájékoztató jelentésnek vannak meghatározott alaki követelményei, pl. tartalmaznia kell bizonyos kötelező elemeket (címet, rezümét /vezetői összefoglalót/, a kidolgozott információt, értékelést, az információ védettségi fokát /minősítést/, a kiadmányozás dátumát és a kiadmányozó személyét stb.), a szöveg legyen olvasható, szükség esetén tartalmazzon lábjegyzeteket (megjegyzéseket) és a magyar nyelvet helyesen és pontosan alkalmazza. A tájékoztatók alaki követelményei – a pontos forrásmegjelölés kivételével¹⁰ – azonosak a tudományos munkákkal szemben

¹⁰ A forrásmegjelölés elhagyása a hírszerzési források védelme miatt szükséges. Ennek ellenére maga a hírszerző szolgálat a biztosítéka annak, hogy pontos és releváns információkat használ fel a tájékoztatóihoz.

meghatározottakkal. A hírszerzői tájékoztatók alapfeltétele a helyesírási és az elütési hibák elkerülése, mert a hibák magának a jelentésnek, illetve készítőjének (valamint kiadmányozójának) a pontosságát kérdőjelezzik meg.

A tájékoztatók felépítése – azok egységessége miatt – mindig kötött. A cím minden esetben tartalmazza azt a témakört és területet, amelyről a tájékoztató szól. A tájékoztatók része általában egy rezümé, amely a felhasználók gyors tájékoztatására szolgál. A szövegrészben kerül megfogalmazásra a tartalom, amelyet a jobb érthetőség érdekében képekkel, grafikonokkal, táblázatokkal és (térkép)vázlatokkal lehet/célszerű kiegészíteni. Először az információkat kell megfogalmazni, majd az értékelés következik. A tájékoztató jelentést végül a kiadmányozó neve és a kiadmányozás dátuma zárja, egyúttal hitelesítve azt.

A tájékoztatók készítése a rendelkezésre álló adatok, információk összegyűjtésével, rendszerezésével és a kiválasztott elemző-értékelő eljárások végrehajtásával kezdődik. Közben megtörténik a jelentésben felhasználásra tervezett információk (nevek, események, megnevezések, tevékenységek) pontosítása. Ezt követően kerül sor a tájékoztató jelentés színopszisének összeállítására, amelynek keretében hipotézisek is megfogalmazásra kerülnek. A színopszis felépítése két feltételnek kell, hogy megfeleljen: jól követhető gondolatmenetet kell alkotnia, valamint tartalmaznia kell a tájékoztató jelentés fő üzenetét. A gondolatmenet egy jól szerkesztett, csomópontokból álló folyamat. A fő üzenet egy meghatározó információ, amely hosszú távon megmarad a felhasználóban. A szöveg kidolgozása során ügyelni kell a tömör, rövid mondatok használatára. Nem előnyös többszörösen összetett és bonyolult mondatokat összeállítani. Hibának tekinthető a túl sok idegen szó alkalmazása is, és itt nem csak a magyar nyelvbe átvett, többek között latin eredetű kifejezésekről van szó, hanem az angolból átvett kifejezések és megnevezések is kerülendők. A tájékoztató jelentés – ha más utasítás nincs – magyar nyelven készül, mert nem várható el a felhasználótól, hogy a saját anyanyelvén kívül más nyelven is értsen. Az információ leírását követően kerülhet sor az elemző-értékelő eljárások lefolytatása után megfogalmazott értékelésre, amelynek világosnak és egyértelműnek kell lennie.

A szóbeli tájékoztatókat az írásbeliekhez hasonlóan kell elkészíteni és felépíteni. Ha van rá lehetőség, akkor a szóbeli tájékoztatót is ki kell dolgozni írásban, így annak is van írásos (szöveges) változata. Egyrésztől azért, mert a szolgálatnak nyilván kell tartania, hogy kivel milyen információt osztott meg, másrésztől azért, mert a szóbeli érthetőség elősegítése érdekében hasznos bemutató anyagokat (előadásvázlatokat) készíteni. Előfordulhat az is, hogy a szóbeli tájékoztató elhangzása után a felhasználó azt írásos formában is megkéri.

A tájékoztatók elkészítése során a nemzetbiztonsági szolgálatok esetében rendkívül fontos az ellenőrzés és visszacsatolás rendszere, amelyben az elemző-értékelő szervezet vezetői játszanak kulcsszerepet. Az ellenőrzés biztosítja, hogy a hírszerzői tájékoztatók minden esetben valós információt tartalmazzanak, valamint politikailag abszolút semlegesek maradjanak.

Elemző-értékelő adattárak

Az adattárak nélkülözhetetlen részei az elemzésnek-értékelésnek, mert azok tartalmaznak minden olyan információt, amelyek szükségesek az elemzés-értékelés végrehajtásához, valamint a felhasználók számára tájékoztató jelentések elkészítéséhez. Az adattárak alapvetően két fő részből állnak. Az egyikben az adatszerzők által összegyűjtött összes információ megtalálható, míg a másikban azok a tematikus adattárak vannak, amelyek a célterületről, a célszemélyekről, a céltárgyról állnak rendelkezésre. (Ezek közé tartozik például a névadattár, a szervezet-adattár, technikai adattár stb.) Az elemző-értékelő személyek a fenti adattárakon kívül használhatnak adattárként más, külső adattárakat is, amelyeket más szervezetek kezelnek. Ezen adattárak vonatkozásában mindig szükség van azok ellenőrzésére és hitelességük megállapítására, mert a hírszerző szolgálatok csak pontos, hiteles és megbízható adattárakat használhatnak. A külső adattárak lehetnek az OSINT azon kereskedelmi adatbázisai is, amelyet a nemzetbiztonsági szolgálatok pénzért vásárolnak meg.

A tájékoztatórendszer

A hírszerzési ciklus legfontosabb eleme a felhasználók tájékoztatása, mert a hírszerző szervezet ekkor méretetik meg a felhasználók előtt. Ekkor történik meg az egész folyamat értékelése azzal, hogy a felhasználók számára megfelelőek-e a hírszerzés termékei. A hírszerző szolgálatok ennek alapján dolgozzák ki a tájékoztatási rendszerüket, amely előre meghatározott tájékoztatófajtákat tartalmaz.

A tájékoztatókat fel lehet osztani periodicitás, témakörök, terjedelem és a feldolgozottság foka, illetve sürgősség alapján. A periodicitás alapján megkülönböztethetünk napi vagy azonnali tájékoztatót, időszakos (heti, havi, éves stb.) tájékoztatót és eseti tájékoztatót. A témaköröket alapvetően a felhasználók adott információigénye határozza meg, de egyes tájékoztatók több témakört is felöllelhetnek, valamint teljes globális áttekintést is adhatnak az adott kérdésben. A terjedelem rendkívül széles spektrumban mozog, de minden esetben tartózkodni kell a túl hosszú jelentésektől, mert a felhasználóknak korlátozott idejük van a hírszerzői tájékoztatók elolvasására. A feldolgozottság fokát a hírszerzés jellege határozza meg, amelyet az elemzés-értékelés témakörnél tekintettünk át. Ezen kívül a tájékoztatás célja is befolyásolja, hogy az adott témakörben milyen mélységben kell a felhasználót tájékoztatni. A sürgősséget az információ tartalma határozza meg, vagyis milyen gyorsan kell az adott információt a felhasználóknak megkapniuk, hogy a szükséges döntéseket meg tudják hozni.

A felhasználók tájékoztatása mellett a hírszerző szolgálatoknak van adatszolgáltatási kötelezettségük is, amely szintén a tájékoztatási rendszer részét képezi. Az adatszolgáltatást nem a közvetlen felhasználók irányába kell megtenni, hanem az adatokat az együttműködésre kötelezett állami szervezetek számára kell továbbítaniuk. Az adatszolgáltatásban nem elemzett-értékelt anyagok, hanem csak információhalmazok kerülnek továbbításra, de ehhez is szükséges elemző-értékelő tevékenység, ami a rendelkezésre álló adatok rendszerezéséből, osztályozásából és elemző-értékelő eljárásokkal történő kiegészítéséből áll. A jelentések (adatszolgáltatás) formátumát nem a hírszerző szervezet határozza meg, hanem a felhasználó, vagyis az együttműködésre kötelezett állami szervezet.

A hírszerzési ciklus működtetése

Az elemző-értékelő szervezetnek meghatározó szerepe lehet a hírszerzési cikluson belül, ha az információmenedzsment is a feladatkörébe tartozik, mert akkor a ciklus minden elemében jelen van. Elemző-értékelő szempontból vizsgálva a ciklust megállapíthatjuk, hogy a folyamat – amelynek rendeltetése természetesen a felhasználó információigényeinek megválaszolása – az elemző-értékelő szervezet érdekében működik, vagyis hogy képes legyen olyan tájékoztató jelentéseket összeállítani, amelyek megfelelő mértékben támogatják a felhasználók döntéseit.

A hírszerzési ciklus klasszikus változatát figyelembe véve öt szakaszt különböztetünk meg: az információigények fogadását, az adatszerzést, a feldolgozást és rendszerezést, az elemzést-értékelést és tájékoztatók készítését, végül a felhasználók tájékoztatását.

Az elemző-értékelő szervezet részt vesz az információigények fogadása szakaszban, ahol a felhasználói kérdések érkezése után az elemző-értékelő személyek tervezik és szervezik meg a hírszerzési folyamatot, ha nincs külön erre a feladatra kijelölt, az információszerzést koordináló és irányító elem. Ezt követően az elemző-értékelő szervezet ellenőrzi, hogy az elemző-értékelő adattárak már tartalmazzák-e a megfelelő válaszokat. Ha nem, akkor a ciklus második szakaszát, az adatszerzést az elemző-értékelő szervezet elindítja, vagyis utasítja az adatszerzőket a hiányzó adatok összegyűjtésére. Az adatszerzési szakaszban az elemző-értékelő szervezet a visszacsatolások rendszerével irányítja az adatszerző szervezet információszerző tevékenységét. A feldolgozó és rendszerező szakaszban is annak érdekében történik az adatok és az információk átalakítása, hogy az elemző-értékelő szervezet foglalkozni tudjon azokkal. Az elemző-értékelő szakaszban az elemző-értékelő személyek elvégzik az információk elemzését és értékelését, valamint elkészítik a felhasználók számára a válaszokat tartalmazó tájékoztató jelentéseket. A tájékoztatás is az elemző-értékelő szervezet által készített elemzett-értékelt anyagokból történik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 978 615 5344 32 9
- LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence from secrets to policy. CQ Press, Washington D.C., 2012. ISBN 9781608716753
- HEUER, Richards J.– PHERSON, Randolph H.: Structured analytic techniques for intelligence analysis. CQ Press, Washington DC, 2011. ISBN 9781608710188
- Robert M. CLARK: Intelligence analysis: A Target-Centric Approach. CQ Press, Washington D.C., 2010. ISBN 9781604265439
- PLATT, Washington: Strategic Intelligence Production: Basic Principles. Praeger, New York, 1957.
- „Információk elemzése és értékelése” című MSc tantárgy előadásainak anyagai – készítette: Dr. VIDA Csaba, NKE, 2012.

DR. BAGI JÓZSEF EZREDES

AZ OROSZ HADERŐ JELENE ÉS JÖVŐJE – SOROZOTT VAGY SZERZŐDÉSES HADSEREG?

Egyre gyakrabban vetődik fel a kérdés az orosz társadalomban, hogy végül is milyen hadseregre van szüksége az Oroszországi Föderációnak? Jelenleg két alapvetően eltérő álláspont van:

- hivatalos, állami indoklás szerint egy ilyen nagyságú országnak, amely több mint 20 ezer kilométeres államhatárral rendelkezik, legalább egymilliós hadseregre van szüksége;
- független biztonságpolitikai műhelyek és szakértők szerint a mai körülmények között a haderőnek egyszerre legalább két helyi fegyveres konfliktus kezelésére kell képesnek lennie, ami azt jelenti, hogy 500–600 ezer fős fegyveres erő képes garantálni az ország biztonságát – a stratégiai csapatokon felül.

A professzionális vagy sorozott hadsereg kérdésében egyre jobban közelednek egymáshoz az álláspontok. Ugyan az állami vezetők kiállnak a sorozás intézményének megőrzése mellett, de a közelmúltban végrehajtott nagyszabású gyakorlatok tapasztalataira hivatkozva maga a védelmi miniszter, Sojgu hadseregtábornok is azt fejtette, hogy a korszerű haditechnikai eszközök hatékony alkalmazása érdekében jól képzett állományra, azaz több szerződésesre van szükség.

A helyzet megértése érdekében tekintsük át az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek eddig végrehajtott reformjait.

Az Oroszországi Föderáció (OF) megalakulásával gyökeres politikai és gazdasági változások történtek az orosz társadalomban. Ma már kijelenthetjük, hogy Oroszország piacgazdasággal bír – bár ezt sokan kétségbe vonják –, amely még az eredeti tőkefelhalmozás idejét éli át. Az orosz politikai vezetés (2000 után, Putyin hatalomra kerülésével) nagyon józanul értékeli az ország gazdasági fejlődésének történelmi lehetőségét és tisztában van a gazdasági diverzifikáció szükségességével. Ehhez jó anyagi forrást biztosít a páratlan természeti gazdagság, többek között az energiahordozók területén is. Mind Putyin, mind Medvegyev többször kijelentették, hogy a gáz- és az olajtartalékok végesek – véleményük szerint mintegy 60–80 évre elegendők. Ezért az energiahordozók exportjából származó bevételek jelentős részét a gazdaság fejlesztésére fordítják annak érdekében, hogy amikor elfogynak a tartalékok, akkor a gazdaság egy új energiaforrással továbbra is versenyképes maradjon.

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői az elmúlt 18 év alatt komoly reformokon – alapvetően létszámcsökkentéseken – estek át. Az igazi szerkezetátalakítás azonban csak Szergyukov védelmi miniszter kinevezésével indult el. Ugyan már korábban is voltak komoly átalakítási törekvések, de azok sorra haltak el a „régí vágású” (szovjet neveltetésű) tábornokok ellenállásának következtében. Persze nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy egy kívülről jött „civil” miniszternek

nincsenek kötődései a haderőhöz, és ezért minden fájdalom nélkül képes felszámolni a régi rendszer becsontosodott szervezeti elemeit vagy gyökeresen átalakítani azt. Ennek megfelelően 2008 októberében hirdette meg Szergyukov, az új védelmi miniszter a *következő* haderőreformot „Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek új arculata” névvel, amelynek főbb elemei az alábbiak:

- a központi vezetői és parancsnoki szervek (Védelmi Minisztérium, Vezérkar, haderónemi parancsnokságok és seregtestek) átszervezése és a létszámuk csökkentése;
- a szárazföldi csapatok átszervezése katonai körzet–hadműveleti parancsnokság–dandár lépcsőkre;
- a katonai körzet területén lévő összes katonai szervezet (légierő, haditengerészet és légideszantcsapatok) alárendelése a körzet parancsnokságának, azaz összhaderónemi parancsnokság létrehozása;
- a légideszantcsapatok átszervezése, a hadosztályokból dandárok kialakítása;
- a katonai alakulatok számának csökkentése;
- a keretalakulatok felszámolása, a megmaradó alakulatok mindegyike állandó harckészültségű lesz;
- a tisztek létszámának csökkentése, az állománykategóriák arányainak megváltoztatása;
- az altiszti állomány létrehozása;
- a katonai felsőoktatás átszervezése, központosítása;
- a tartalékos rendszer és a kiképzés átalakítása.¹

„Az orosz fegyveres erők átalakítása valójában már a megalakulásuk pillanatával, 1992-ben megkezdődött, amikor a politikai és a katonai vezetés felismerte, hogy a volt Szovjetuniótól megörökölt, túlméretezett haderő fenntartása meghaladja az ország teherbíró képességét. Egy sor objektív tényező (a Kelet-Közép-Európából és a volt szovjet tagköztársaságokból kivonásra került alakulatok átdiszlokálási problémái, az atoműtőerő újrendezése, az orosz határokon belüli új hadászati csoportosítások létrehozásával kapcsolatos problémák, jelentős létszámcsökkenés stb.), valamint az átalakításhoz nélkülözhetetlen szubjektív feltételek meglétének a hiánya azonban nem tették lehetővé egy valódi reform következetes végrehajtását. Ezért felerősödtek a negatív tendenciák, a teljes katonai szervezet állapota elérte a kritikus szintet, és a további késlekedés beláthatatlan következményekkel járt volna.

¹ Anatolij Szergyukov védelmi miniszter haderőreform programja.
http://nvo.ng.ru/forces/2008-12-12/1_reform.html; letöltés: 2008. 12. 12.

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői megalakulásuk óta lényegében három haderőreform-kísérleten keresztül jutottak el a mai állapothoz. Mindhárom kísérlet alapvetően több szakaszban kívánta a haderő korszerűsítését megoldani és valamennyinek közös jellemzője volt, hogy jelentős létszámcsoökkentést, alapos strukturális átalakítást célzott meg – minimális költségvetési támogatottsággal.²

A kilencvenes évek végéig tartó haderő-átszervezések és a későbbi létszámcsoökkentések eredményeként alakult ki a jelenlegi egymilliós összlétszám. A haderő struktúrája az alábbi:

Haderónemek:

- Szárazföldi Csapatok;
- Légierő;
- Haditengerészet.

Önálló fegyvernemek:

- Hadászati Rakétacsapatok;
- Légi-Kozmikus Védelmi Csapatok;
- Légideszant Csapatok.

Az orosz hadművészet szerint a Fegyveres Erők fő erejét a Szárazföldi Csapatok képezik, miszerint: „Ez a haderónem képes elfoglalni és ellenőrzése alá vonni egy megadott területet. Bármilyen példát is veszünk elő, mindig az a végkövetkeztetés, hogy a korszerű technika mellett a döntő harcot mindig a gyalogság vívja meg (például Afganisztán), lehet az különleges, tengerészgyalogos vagy összefegyvernemi egység. Oroszország olyan szárazföldi erővel rendelkezik, amely képes megvédeni az ország területének integritását. Ez pedig igen nagy területet jelent, hiszen az Oroszországi Föderáció országhatárának hossza is mintegy 22,5 ezer kilométert tesz ki.

A Szárazföldi Csapatok képezik az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek a fő területi csoportosításait, amelyek képesek a többi haderő- és fegyvernemmel együttműködve biztosítani a meghatározott régiókban a terület sérthetlenségét.

*A szárazföldi erők létszáma mindig a teljes haderő létszámának egyharmada, vagyis az 1 000 000 harmada, azaz mintegy 300 ezer fő.*³

2010 előtt a szárazföldi csapatok katonai körzetekre tagozódtak, a körzetek állományában általában 1–3 hadsereg és 1 vagy 2 hadtest volt.

² TÖMÖSVÁRY Zsigmond – NAGY László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén. p. 44.

³ Alekszej Maszlov vezérezredes, Szárazföldi Csapatok főparancsnokának éves tájékoztatója az Oroszországban akkreditált véderőattasék számára. Moszkva, 2007, személyes részvétel.

● Leningrádi Katonai Körzet	● Moszkvai Katonai Körzet
● Észak-kaukázusi Katonai Körzet	● Volga menti – Uráli Katonai Körzet
● Szibériai Katonai Körzet	● Távol-keleti Katonai Körzet
● Kalinyingrádi Különleges Terület a Balti Flottának alárendelve	

1. ábra. Az OF Fegyveres Erői Katonai Közetei 2008-ban ⁴

A „Szergyukovi” haderőreform megvalósításával optimalizálták a Szárazföldi Csapatok vezetését. Felszámolták a seregesteket és a magasabbegységeket, kialakították a **katonai körzet–hadműveleti parancsnokság–dandár** vezetési szinteket.

A reform során felszámoltak 23 hadosztályt, amelyek állományát 12 gépesített lövészdandárba szervezték át. Jelenleg a szárazföldi csapatok állománya 85 dandárból áll az alábbi felbontásban:

- 4 harckocsidandár;
- 35 gépesített lövészdandár;
- 1 harctámogató dandár;
- 9 rakétadandár;
- 9 tüzérdandár;
- 4 rakéta-tüzérdandár;
- 9 légvédelmi rakétadandár;
- 1 műszaki dandár;
- 12 híradódandárt;
- 1 REH-dandár.⁵

⁴ <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-md.htm>; letöltés: 2008. 02. 06.

⁵ http://www.odnako.ru/magazine/main_theme/novaya_armiya_novoj_rossii/; letöltés: 2010. 10. 24.

Állományuk további 17 önálló egyéb rendeltetésű támogatóezredből, valamint 60 raktárbázisból áll. A szárazföldi csapatok létszáma a reform végére 270 ezer fő, míg a dandárok állományának létszáma a korábbi ezredek létszámának 2–2,5-szerese lesz.

Medvegyev elnök 2010. szeptember 20-án írta alá a Katonai Körzetek átalakításáról szóló utasítást. Eszerint az eddigi hat Katonai Körzet és az egy Különleges Terület helyett az ország területét négy Katonai Körzetre (a Moszkvai és a Leningrádi KK-ből a Nyugati KK-t, a Észak-kaukázusi KK-ből és a Volga–Uráli KK részeiből a Déli KK-t, a Szibériai KK-ből és a Volga–Uráli KK nagyobb részéből a Központi KK-t, valamint a Távolskeleti KK-ből a Keleti KK-t), azaz hadműveleti-hadászati parancsnokságra osztották fel.

- Nyugati Katonai Körzet
- Központi Katonai Körzet
- Déli Katonai Körzet
- Keleti Katonai Körzet

2. ábra. Az OF Fegyveres Erői Katonai Körzetei 2010 után⁶

Minősített időszakban a hadműveleti-hadászati parancsnokságok parancsnoka a mindenkori KK parancsnoka.

⁶ <http://ria.ru/infografika/20100921/277774861.html>; letöltés: 2013. 09. 23.

Az orosz haderő jelenlegi szerkezete azt mutatja, hogy történtek bizonyos változások az orosz hadászatanban. Nem a teljes globális hadviselésben gondolkodnak, de még nem voltak képesek megszabadulni a frontszinttől. Az Oroszországi Föderáció területi épségének és a nemzet függetlenségének megvédéséhez nem okvetlenül szükséges a nagyon szigorú vázra felépített, állandó összetételű haderőszerkezet, azaz a katonai körzetek, vagyis a frontok.

Hadászati szempontból a legjelentősebb változás az egyesített összhaderőnemi parancsnokságok (hadműveleti-hadászati parancsnokságok) létrehozása, amelyek minősített időszakban alakulnak meg az adott Katonai Körzet parancsnokságának állományából a mindenkori Katonai Körzet parancsnokának vezetése alatt. A Katonai Körzet területén – korábban az adott hadászati irányban (sávban) – diszlokáló összes haderőnemi egység (a Hadászati Rakétacsapatokat és a Kozmikus Csapatokat kivéve) az egyesített összhaderőnemi parancsnokság alárendeltségébe tartozik. A megalakult hadműveleti-hadászati parancsnokságok feladata a harc megvívása, míg a hátramaradó Katonai Körzet szervezeti egységeinek a feladata a mozgósítás, a kiképzés és az utánpótlás biztosítása harcoló csapatok számára. Ebből az alkalmazási és feltöltési rendszerből következik az orosz katonai vezetők ragaszkodása a kötelező sorkatonai szolgálat megtartásához, hiszen így biztosítható a minősített időszakban a megfelelő mennyiségű és (minőségű) mozgósítható tartalékos állomány.

A haderő ilyen mértékű és irányú átalakítását az az orosz vélekedés tette lehetővé, amely szerint az elkövetkezendő évtizedekben Oroszország érdekeit esetlegesen és alapvetően a posztszovjet térségben lokális fegyveres harcokban kell megvédeni. Tehát nem globális hadviselésről, hanem maximum helyi jellegű fegyveres összecsapásokról lehet szó. Ehhez megfelelő mennyiségű és minőségű fegyveres erőre, vagyis kis létszámú, de gyors reagálási képességgel bíró haderőre van szükség. Ezért is számolták fel a keretalakulatokat és valamennyi békealakulatot teljes feltöltöttségűvé és állandó harckészültségűvé alakították át. Orosz értékelések szerint az ország biztonságát a nagyhatalmaktól (alapvetően az Amerikai Egyesült Államoktól és a NATO-tól) a visszatartó nukleáris erők fogják garantálni. Az orosz szakértők véleménye szerint a belátható jövőben nem kell számítani egy globális szárazföldi támadásra Oroszország területe ellen. Egyébként is egy ilyen méretű támadás előkészítésére (alapvetően az Amerikai Egyesült Államok, a NATO és Kína részéről) hosszabb mozgósítási-kiképzési időszakra, valamint az orosz határ mentén történő felvonuláshoz is hosszabb időre van szükség. Mindezt nem lehet észrevétlenül végrehajtani, így a háborút megelőző fenyegetettségi időszak elegendő időt hagy az orosz haderő megfelelő válaszlépéseinek megtételére. Ezek a tények lehetővé teszik a követelmények szintjének csökkentését a tartalék erőkkel szemben. Feleslegessé válik a költséges keretalakulatok fenntartása. Itt térek vissza ahhoz az orosz vélekedéshez, amely szerint csak a kötelező sorkatonai szolgálat megtartásával lehet biztosítani megfelelő mennyiségű és minőségű tartalékos állományt.⁷

⁷ Mihail Barabanov, a Moscow Defense Brief főszerkesztője.
http://www.odnako.ru/magazine/main_theme/novaya_armiya_novoj_rossii/; letöltés: 2010. 10. 24.

A haderő állománykategóriáinak változását jól tükrözi a tisztikar várható átalakítását összefoglaló táblázat:

1. táblázat

Az OF FE állományának jelenlegi és reform utáni létszámviszonyai⁸

Állománykategória	2008	2013	2017
Tisztek összlétszáma	355 000	220 000	220 000
Szerződéses állomány	80 000	190 000	635 000
Sorállomány	699 000	590 000	145 000
Az OF FE létszáma	1 134 000	1 000 000	1 000 000

Az egymilliós haderő állománykategória szerinti összetételét az alábbi adatok ismeretében könnyedén meg tudjuk határozni. Induljunk ki abból, hogy a tisztek létszáma 220 ezer. Az elképzelések szerint 2017-ben a sorköteles állomány 145 ezer fő lesz. Így a szerződéses katonák száma 635 ezer fő kell, hogy legyen. Ha összeadjuk a hivatásos és a szerződéses állomány létszámát, akkor 855 ezer főt kapunk, amely állomány alkotja a haderő vázát. A 145 ezres sorállomány alapvetően a tartalékosok megfelelő számú szinten tartásához szükséges. Idővel a kötelező katonai szolgálat idejét is tovább fogják csökkenteni. Jelenleg minden behívás alkalmával (évente kétszer, tavasszal és ősszel) körülbelül 250–300 ezer közötti létszámmal számolnak, de minden igyekezet ellenére ez a létszám nem tud összejönni. Egyrészt a demográfiai hullámvölgy miatt, másrészt a törvény adta lehetőségek ügyes kihasználása révén egyre többen kerülnek ki a kötelező katonai szolgálatot.

Ahogy azt már korábban is említettem, az egymilliós haderő nem egy végleges szám. Az orosz szakértők között igen tekintélyesnek számító Alekszej Arbatov⁹ véleménye szerint Oroszországnak körülbelül 600–800 ezer fős haderőre van szüksége. Arbatov ezt a számot úgy kapta, hogy véleménye szerint az orosz haderőnek helyi vagy regionális háborúban való részvétellel kell számolnia, ami alkalmanként mintegy 100 ezer főt jelenthet. Ha figyelembe vesszük, hogy egyszerre lehet fegyveres konfliktus a Kaukázusban és Közép-Ázsiában, akkor ez a szám 200 ezer fő lehet. A haderő teljes struktúráját tekintve – többi haderőnem és fegyvernemi csapatok – mintegy 600 ezer főből álló hadsereg képes lenne ellátni az ország biztonsága garantálásából adódó feladatokat.¹⁰

Az Oroszországi Föderáció geopolitikai helyzete megköveteli, hogy az ország rendelkezzen olyan haderővel, amely megfelelő visszatartó erőt jelent és adott esetben bármilyen irányból jövő fenyegetést képes semlegesíteni. Ez a stratégiai feladat szükségessé teszi a hadsereg megfelelő technikai felszereltségét és

⁸ Végtelen dilemma: Sorozott vagy szerződéses?

http://nvo.ng.ru/realty/2013-04-05/1_dilemma.html; letöltés: 2013. 04. 09.

⁹ Az Oroszországi Tudományos Akadémia Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézete Nemzetközi Biztonsági Központjának igazgatója.

¹⁰ http://nvo.ng.ru/concepts/2009-04-24/10_krugstol.html; letöltés: 2009. 04. 24.

színvonalát. Az a tény, hogy Oroszország a Föld szárazföldi részének egy hatodán terül el, olyan képességet követel a fegyveres erőktől, amely lehetővé teszi alkalmazását az említett fizikai (geológiai) dimenzióban éjjel és nappal, valamint bonyolult időjárás viszonyok közepette egyaránt.¹¹

Megítélésem szerint az orosz haderő létszámában komoly változások várhatóak a közeljövőben, hiszen egyre jobban növekszik azoknak a tábora, akik nem fogadják el az egymilliós létszámú fegyveres erő szükségességét. Arbatov professzor is azt mondja, hogy a határok őrzése a határőrség feladata, nem pedig a hadseregé. Egyébként a határőrség – az orosz törvények szerint – csak minősített időszakban kerül a védelmi minisztérium alárendeltségébe. Jelenleg a határőrség a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB)¹² állományában van, így nem terheli a haderő létszámát.

Orosz szakértők értékelése szerint Oroszországnak nem kell globális háborúval számolnia a belátható jövőben. Alapvetően helyi fegyveres konfliktusok fordulhatnak elő, de az is korlátozott számban – 2-3 konfliktus – és kiterjedésben. Egy-egy helyi konfliktus körülbelül 100 ezer fős csoportosítást köthet le, ami maximum 300 ezer főt jelenthet. Ha figyelembe vesszük a stratégiai erők – a Hadászati Rakétacsapatok, a Légi-Kozmikus Csapatok és a többi, főerőkhöz tartozó csapatok – állandó harckészültségének szükségességét, akkor további 300 ezer főt kell biztosítani. Összességében mintegy 500–600 ezer fős haderő kell a fentiekben említett feladatok végrehajtására.

A haderő állománykategóriáinak az arányai is jelentősen fognak változni a jövőben, pontosabban 2020-ig. A szovjet hadseregtől megörökölt arányokat a tisztí túlsúly jellemezte és elméletileg nem volt altiszti állomány. Azért elméletileg, mert a valóságban az altisztek szerepét a zászlósok és a továbbszolgálók töltötték be. A szerződéses katonák megjelenésével – mint minőségi katonák – és a katonai vezetők által régen várt, javasolt altiszti állománykategória elfogadásával lehetővé vált az altiszti rendszer bevezetése. Így jelentősen lehetett csökkenteni a tisztikar létszámát (ezt a reform elején 150 ezer főre tervezték, de az élet ezt is felülírta, hiszen több mint 200 ezer tisztnek és zászlósoknak kellett volna távoznia a hadseregből). A szerződéses katonák alkalmazásának jó tapasztalatai alapján az altiszti állomány létrehozását a szerződéses katonákra alapozták. A jövőben növelik a szerződéses katonák – kvázi altisztek – számát. Ezt többek között az is indokolja, hogy egyre problematikusabb a sorállomány biztosítása a polgári életből. Egyik oldalról a demográfiai hullámvölgy, másrészt a kötelező katonai szolgálat népszerűtlensége miatt. Hiábavaló volt minden törvényi szigorítás, a hadkiegészítő parancsnokságok nem tudtak megfelelő létszámú sorkatonát biztosítani. Ezért a katonai vezetés tovább csökkentette a sorállomány létszámát, amely 2017-re 145 ezer főre csökken.

Bár a tartalékos állomány biztosítása miatt a katonai vezetők többsége ragaszkodik a kötelező katonai szolgálat megtartásához, nem zárom ki annak a lehetőségét, hogy az orosz haderő előbb-utóbb professzionális hadsereggé váljon.

¹¹ Vlagyimir Mihajlov hadseregtábornok, a Légierő főparancsnokának éves tájékoztatója az Oroszországban akkreditált véderőttasék számára, Moszkva 2007, személyes részvétel.

¹² FSZB – Федеральная служба безопасности Российской Федерации (ФСБ).

A haderő képességének növelése szempontjából a szerkezeti átalakításokon túl új fegyverzettechnikai eszközök rendszerbe állítása is szükséges az elavult régi szovjet haditechnikai eszközök leváltására. Az orosz kormány példa nélküli forrásokat biztosít az elkövetkező tíz évben (2011–2020) a haderő fegyverzetének felújítására. Az állami fegyverzetbeszerzési terv a következő évtizedben mintegy 23 trillió rubelt irányoz elő. Ebből 19 trillió jut a Fegyveres Erőkre, a többi az egyéb erőszakszervezetek fegyverzeti beszerzését biztosítja. A mai árfolyamon számolva (1 USD = 31 RUB) a haderő számára 612 milliárd USD áll rendelkezésre csak a fegyverzettechnikai eszközök beszerzésére. Ez évente több mint 61 milliárd USD, és ez durván a másfélszerese a Védelmi Minisztérium éves költségvetésének.

Az állami fegyverzetbeszerzési tervben az alábbi főbb tételek szerepelnek:

- több mint 400 db korszerű interkontinentális ballisztikus rakéta;
- 8 db atommeghajtású ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró;
- 20 db többcélú tengeralattjáró;
- több mint 50 db hadihajó;
- körülbelül 100 katonai rendeltetésű űreszköz;
- több mint 600 db korszerű repülőgép;
- több mint 1000 db helikopter;
- 28 db Sz–400 Triumf légvédelmi rakétakomplexum;
- 38 db Vityaz légvédelmi rakétakomplexum;
- 10 db Iszkander–M típusú hadműveleti-harcászati rakétakomplexum;
- több mint 2300 korszerű harckocsi;
- körülbelül 2000 önjáró tüzérségi komplexum;
- több mint 17 000 katonai rendeltetésű gépjármű.¹³

Az orosz állami fegyverzetbeszerzési terv fő célja, hogy 2011–2020 között 70–80%-osra növeljék az orosz hadseregben hadrendbe állított új technika arányát, amely jelenleg 10% körül mozog.

¹³ SIECA-KOZLOWSKI, Elisabeth: Stratfor Series – The Future of Russia's Military. <http://www.defence.pk/forums/europe-russia/205461-future-russias-military.html>; letöltés: 2013. 09. 23.

OROSZ LÁSZLÓ

SEMLEGES POLITIKÁT FOLYTATÓ EURÓPAI ÁLLAMOK

Bevezetés

Európában a semlegesség fogalmának megjelenése a középkor végére tehető. A korábbi időszakban nem volt szükség ennek a fogalomnak a tisztázására, mivel a háborúkban nem vették figyelembe az egyes államok érdekeit. A gyengébb államokat az erősebbek elfoglalták vagy saját oldalukon háborúba kényszerítették. A semlegesség kategóriája elsősorban kereskedelmi tényezők következtében alakult ki.

A mai fogalom kialakulásához vezető út első állomása az 1494-es „*Dels bons stabiliments é costumes de lar mar*” című dokumentum, amely a barcelonai Tengeri Bíróság által kiadott gyűjteményben található, és amely már különbséget tesz „harcoló” és „nem harcoló” felek között. Az utóbbi kategóriába tartozó államokról úgy nyilatkozik, hogy azok szállítmányai és hajói mentesek a kifosztástól. Annak ellenére, hogy ezt a dokumentumot a nagyhatalmak nem ismerték el, mégis ezt tekintjük a mai semlegesség alapkövének.¹

Érdemi előrelépés a XVIII. században történt, amikor is az addig érvényben lévő teológiai tétel érvényét veszítette, miszerint az igazságos háborúkat támogatni kell.² Az új felfogás lehetővé tette az államok számára, hogy távol maradjanak a háborútól. A szokásjoggá vált magatartást nemzetközi szerződések még nem foglalták írásba, megkezdődött azonban egy olyan folyamat, amely szükségessé tette ezen elvek jogi megfogalmazását.

A semleges státus alapelveit magában foglaló első szerződés a II. Katalin orosz cárnő által 1780. február 28-án kiadott Semlegességi Nyilatkozat. A Dániával és Svédországgal kötött szerződéshez később több európai állam és az Amerikai Egyesült Államok is csatlakozott. A szerződés hívta életre a Fegyveres Semlegesség Ligáját, amely hat pontban rögzíti működésének irányelveit:

1. A semleges államok hajói szabadon közlekedhetnek.
2. A semleges hajókon szállított árut nem lehet elkobozni.
3. Csak a ténylegesen megvalósuló blokád ismerhető el.
4. A semleges hajókat sem feltartóztatni, sem átkutatni nem lehet.
5. A felsorolt elveknek minden bíróság előtt érvényt kell szerezni.
6. A szerződés végrehajtását a szerződő felek haderővel szavatolják.³

¹ KARDOS Gábor: Jogi és történeti alapok. In: Deák Péter: Semlegesség: Illúziók és Realitás. p. 10.

² SZABÓ János: Fegyveres semlegesség. p. 10.

³ SZABÓ János: Fegyveres semlegesség. pp. 12–13.

Következő állomásunk a modern semlegesség kialakulásában a napóleoni háborúkat lezáró II. Párizsi Békekonferencia. Az Egyesült Királyságból, Oroszországból, Poroszországból és Ausztriából álló koalíció által 1815. november 20-án elfogadott békediktátum a történelem során először garantálta egy állam számára az állandó semlegességet. Svájc esetében azonban nem a gazdasági tényezők tették szükségessé ezt a lépést, hanem a környező országok hatalmának visszaszorítása. Svájcot követően 1839-ben Belgium és Luxemburg is csatlakozott a semleges államokhoz, de földrajzi helyzetüknek és a feltételek nem egyértelmű meghatározásának eredményeként ezen államok nem tudták megőrizni nemzetközi státusukat.⁴

A párizsi békét követően különválnak a tengeri és a szárazföldi semlegesség kérdésköre. Az 1856. évi Párizsi Tengerjogi Deklaráció nem fogalmazott meg új elveket a már érvényben lévőkhöz képest, de azzal, hogy az Amerikai Egyesült Államok, Spanyolország és a dél-amerikai országok is elfogadták, szinte az egész világra kiterjedő egyezmény született. Új elemeket csak az 1871. évi Washingtoni Egyezmény tartalmazott, melyben Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok kimondta, hogy a semleges államoknak meg kell akadályozniuk a harcoló felek semleges kikötőkben történő felszerelését. Az 1874. augusztus 27-én elfogadott Brüsszeli Háborús Deklaráció 53. cikkelye⁵ és az I. Hágai Békekonferencia második szerződésének 57. cikkelye⁶ a szárazföldi semlegesség fejlődésében született dokumentumok, amelyek rendezték a külföldi csapatok országon belülré történő behatolását.⁷

A XX. században két olyan egyezmény került elfogadásra, amely hozzájárult a semlegesség definíciójának pontosabb meghatározásához. Ezen dokumentumokat a II. Hágai Békekonferencia keretében 1907. október 18-án írták alá. Az V. Hágai Egyezmény „A semleges hatalmak jogairól és kötelességeiről a szárazföldi háborúban”⁸ és a XIII. Hágai Egyezmény „A semleges hatalmak jogairól és kötelességeiről tengeri háború esetén”⁹ is olyan elemeket tartalmaz, amelyek elsősorban a katonai erőre támaszkodnak, így a semlegesség fenntartása elképzelhetetlen nemzeti haderő megléte nélkül. Ezen két egyezmény kivételével mind a mai napig nem született olyan dokumentum, amely a semlegesség fogalmát a megváltozott környezet szémszögéből vizsgálná vagy nyújtana új támpontokat a kor, illetve a későbbi idők esetleges vitás ügyek rendezésére.

⁴ SZABÓ János: Fegyveres semlegesség. p. 16.

⁵ Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War. Brussels, 27 August 1874.

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/135?OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁶ Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899.
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/150?OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁷ SZABÓ János: Fegyveres semlegesség. pp. 16–17.

⁸ Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. The Hague, 18 October 1907.

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/200?OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁹ Convention (XIII) concerning the Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War. The Hague, 18 October 1907.

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/240?OpenDocument>; letöltés: 2013. 02. 15.

A történelmi áttekintést követően most a semlegesség fogalmának meghatározására térek át. A nemzetközi jog napjainkban három kategóriát különböztet meg. Ezek a háborús, az állandó és a pozitív semlegesség.

A háborús vagy hagyományos semlegességről abban az esetben beszélhetünk, amikor egy adott konfliktustól maradnak távol az államok. Hagyományos semlegességről beszélhetünk Finnország és Svédország esetében, ahol a történelmi múltból fakadó sajátosságok következtében tudatosan maradtak távol a háborúktól, neutralitásukat nem rögzíti sem az alkotmányuk, sem egyéb nemzetközi szerződés.¹⁰

Az állandó semlegesség esetében, ellentétben a hagyományossal, nemcsak háború esetén marad távol a konfliktustól, hanem béke idején is pártatlan magatartást tanúsít, nem csatlakozik katonai szövetségekhez, illetve nem vállal semmi olyan nemű kötelezettséget, amely egy másik állam ellen irányul. Az állandó, azaz örökös semlegesség iskolapéldája Svájc, de Ausztria is ehhez a kategóriához tartozik.¹¹

A harmadik kategóriába, a pozitív semlegességhez azok az államok tartoznak, amelyek a gyarmati státustól való függetlenedésüket követően egyik katonai szövetséghez sem csatlakoztak. A semlegesség ezen válfaja inkább nevezhető külpolitikai irányzatnak, mint valódi intézményrendszernek, ugyanis csak az előbb említett katonai szövetségektől való távolmaradást foglalja magában.¹²

Napjainkban öt európai államról mondhatjuk el, hogy semleges politikát folytatnak, ezek: Ausztria, Finnország, Írország, Svájc és Svédország (*lsd.: 1. ábra*). Az országok ismertetésénél törekedtem arra, hogy azonos szempontok mentén mutassam be az öt semleges állam kül- és biztonságpolitikáját befolyásoló tényezőket. Ezen ismertetők első része a semlegesség kialakulásával foglalkozik, melyben szeretnék rámutatni azon állomásokra, amelyek fontos mérföldkövei voltak a jelenlegi politika létrejöttének. A második rész az ország által kiadott stratégiai dokumentumokban megfogalmazott célokat, feladatokat hivatott szemléltetni, amelyekben „megjelenik, hogy az ország milyen koncepcióban kívánja biztosítani a nemzeti hatalom politikai, gazdasági, diplomáciai és katonai eszközeinek alkalmazását a nemzeti célok elérésére.”¹³ Ezt követően az ország haderejével kívánok foglalkozni, ahol érzékeltetni szeretném, hogy egy-egy semleges állam milyen ütőképes hadsereggel rendelkezik a kontinens többi országaihoz képest. Végezetül az adott országok külföldi missziókban történő részvételét szeretném az olvasók figyelmébe ajánlani, ami nagymértékben megkérdőjelezi az említett államok semlegességét.

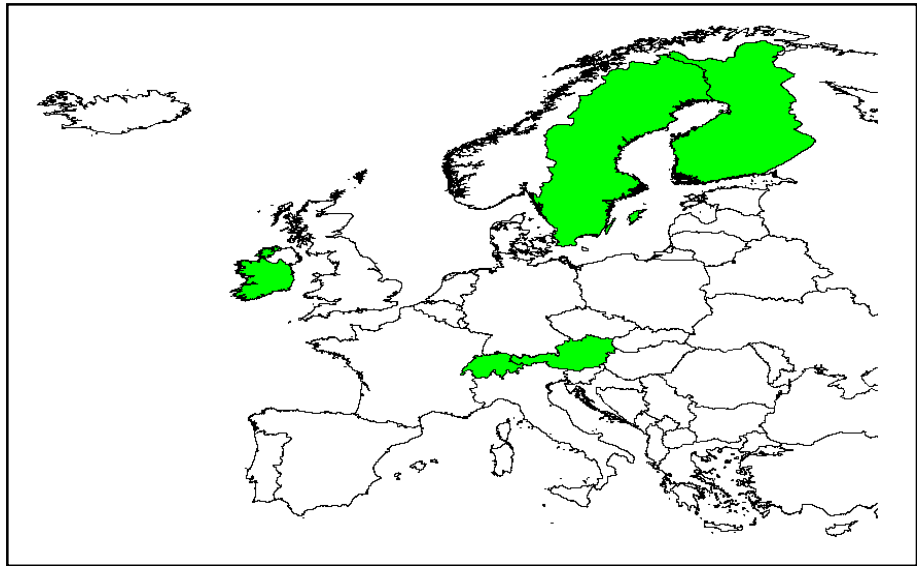
¹⁰ HERCZEGH Géza: A fegyveres összeütközés során alkalmazandó jogszabályok. In: HERCZEGH Géza: Nemzetközi jog. p. 358.

¹¹ HERCZEGH Géza: A fegyveres összeütközés során alkalmazandó jogszabályok. In: HERCZEGH Géza: Nemzetközi jog. p. 360.

¹² NAGY Károly: Nemzetközi jog. p. 660.

¹³ GAZDAG Ferenc: Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika. p. 32.

Jelen értékelésben azt vizsgálom, hogy az elmúlt évtizedek eseményei hatására milyen változások figyelhetők meg az európai semleges államok politikájában, ezek milyen formában jelennek meg a legutóbbi időszak stratégiai dokumentumaiban, valamint ezen intézkedések milyen irányba sodorják az adott állam semlegességi politikáját.

3. ábra: *Európa semleges államai*
(Szerk.: Orosz László)

Ausztria

A semleges országok közül Ausztria esetében figyelhető meg az az ellentmondás, hogy míg az osztrák semlegesség az alkotmányban rögzítésre került, a nagyhatalmak nem garantálják annak fennmaradását, mint ahogy azt majd Svájc esetében látni fogjuk. Az ország az 1955. május 15-én aláírt Osztrák Államszerződéssel vált függetlenné, amelyben „A Szövetség és a Társult Hatalmak elismerik, hogy Ausztria szuverén, független és demokratikus államként újjáalakult”.¹⁴ Ugyanebben a dokumentumban maximalizálták az osztrák hadsereg létszámát, határozták meg az összetételét és a rendelkezésre álló fegyverek számát.

Az ország jogilag csak az 1955. október 26-án kiadott Szövetségi Alkotmánytörvényt követően vált semlegessé, amelyben „A Nemzeti Tanács elhatározta: I. cikk (1) Más államoktól való függetlenségének, valamint területi sérthetlenségének megőrzése érdekében Ausztria önként kinyilvánítja semlegességét.

¹⁴ „The Allied and Associated Powers recognize that Austria is re-established as a sovereign, independent and democratic State.” Austrian State Treaty.
<http://www.dipublico.com.ar/english/state-treaty-with-annexes-and-maps-for-the-re-establishment-of-an-independent-and-democratic-austria-signed-at-vienna-on-15-may-1955/>; letöltés: 2013. 02. 15.

Ausztria ezt valamennyi rendelkezésre álló eszközzel fenn fogja tartani és meg fogja védeni. (2) Ausztria a fent említett célok érdekében a jövőben nem fog csatlakozni egy katonai szövetséghez sem, illetve nem engedélyezi területén külföldi katonai bázisok létrehozását. II. cikk. Ezen irányelv végrehajtása a szövetségi kormány feladata.”¹⁵

Ausztria neutralitása nem azonos a passzív külpolitikával. Ezt az aktivitást jelzi csatlakozása nemzetközi szervezetekhez. 1955-ben az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez (ENSZ – United Nations); 1956-ban az Európa Tanácshoz (ET – Council of Europe) csatlakozott; 1960-ban alapító tagja volt az Európai Szabadkereskedelmi Társulásnak (EFTA – European Free Trade Association). Az Európai Unió (EU – European Union) teljes jogú tagja 1991. január 1-jén lett, és ahogy azt a közös kül- és biztonságpolitikához,¹⁶ illetve közös biztonság- és védelempolitikához¹⁷ fűződő viszonya is mutatja, a nemzetközi szervezetekkel fenntartott kapcsolatai nélkülözhetetlenek az ország számára. Bár az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe (NATO – North Atlantic Treaty Organisation) való belépést tiltja a semlegességi törvény, a Békepartnerségi Programhoz¹⁸ (PfP – Partnership for Peace) történt csatlakozás azt jelzi, hogy az ország nem kíván teljesen elzárkózni a katonai szervezettől, s ami komoly kétségeket vet fel az állam semlegességi politikáját illetően.

A 2001. december 12-én elfogadott Osztrák Biztonsági és Védelmi Doktrína az az átfogó stratégiai dokumentum, amely már a megváltozott biztonsági környezethez igazítja az állam által megfogalmazott nemzetközi célokat. A dokumentum kimondja, hogy a bipoláris világrend felbomlásából fakadó új kihívásokat csak együttesen, más államokkal karöltve lehet megoldani. A dokumentum egyértelműen kizárja egy Európán belüli háború kirobbanását, de a szomszédos régiókban kialakult válságok áterjedhetnek az öreg kontinensre. Ilyen kockázatoknak tekinti a szervezett bűnözést, az etnikai konfliktusokat, a migrációt, a természeti erőforrások kimerülését, valamint a víz- és élelemhiány következtében kialakuló veszélyforrásokat. Külön fejezetben tesz említést a természeti, ipari és környezeti katasztrófák veszélyeire, amelyek az osztrák társadalom által értékelt legfontosabb biztonsági kockázatok közé tartoznak. Ahogy azt már korábban is

¹⁵ „Der Nationalrat hat beschlossen: Artikel I. (1) Tum Zwecke der dauernden Bahauptung seiner Unabhängigkeit nach außen und zum Zwecke der Unverletzlichkeit seines Gebietes erklärt Österreich aus freien Stücken seine immerwährende Neutralität. Österreich wird diese mit allen ihm zu Gebote stehenden Mitteln Aufrechterhalten und verteidigen. (2) Österreich wird zur Sicherung dieser Zwecke in aller Zukunft keinen militärischen Bündnissen beitreten und die Errichtung militärischer Stützpunkte fremder Staaten auf seinem Gebiete nicht zulassen. Artikel II. Mit der Vollziehung dieses Bundesverfassungsgesetzes ist die Bundesregierung betraut. Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität Österreichs.

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_211_0/1955_211_0.pdf; letöltés: 2013. 02. 15.

¹⁶ Common Foreign and Security Policy (CFSP).

<http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/europe/european-union/common-foreign-and-security-policy-cfsp.html>; letöltés: 2013. 02. 15.

¹⁷ Common European Security and Defence Policy.

http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/europe/european-union/common-foreign-and-security-policy-cfsp/esdp.html?ADMCMDCMD_editIcons=1; letöltés: 2013. 02. 15.

¹⁸ A Békepartnerségi program egy olyan kétoldalú, gyakorlati együttműködés az egyes euroatlanti országok és a NATO között, amely lehetővé teszi a szerződő felek számára, hogy saját képességeikhez mérten kapcsolódjanak be a szervezet által folytatott nemzetközi tevékenységbe.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm; letöltés: 2013. 02. 15.

említettem, Ausztria esetében fontos a nemzetközi szervezetekkel fenntartott kapcsolat. New York és Genf mellett Bécsben található az ENSZ Titkárságának harmadik székhelye. A Bécsi Nemzetközi Központ ad otthont többek között a Nemzetközi Atomenergia-ügynökségnek (IAEA – International Atomic Energy Agency), az Átfogó Atomcsend Szerződés Szervezetének (CTBTO – Organisation for the Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organisation) és az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának (UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime).¹⁹ A külpolitikát taglaló fejezetben fontos szerepet kap a NATO-hoz fűződő viszony. A dokumentum nem zárja ki egyértelműen a katonai szervezethez való csatlakozás lehetőségét, de a végső döntés meghozatalához népszavazás szükséges. A dokumentum elveti a külső támadás veszélyét, ennek ellenére olyan haderőt kell fenntartani, amely képes a megfogalmazott fenyegetések elhárítására.²⁰

A fent említett feladatok végrehajtását az Osztrák Szövetségi Hadsereg hivatott ellátni, amely két haderőnemre, szárazföldi hadseregre és légierőre tagozódik. A Budesheer állományát a 2012-es év adatai alapján 25 758 aktív és 187 885 tartalékos katona alkotja. A 2013. január 20-án tartott osztrák népszavazás²¹ eredményeként Ausztria továbbra is azon hat EU-tagállam²² közé fog tartozni, ahol sorkötelezettség van érvényben.

2012-es adatok alapján az osztrák hadsereg a következő harci eszközökkel rendelkezett:

- MBT: – 88 db Leopard 2A4 harckocsi;
- AIFV: – 112 db Ulan páncélozott gyalogsági harcjármű;
- APC: – 156 db Saurer 4K4E/F páncélozott szállító harcjármű;
– 35 db 35 Dingo II páncélozott szállító harcjármű;
– 71 db Pandur páncélozott szállító harcjármű;
- ARTY: – 36 db M109A2/A3/A5ÖE önjáró tarack;
– 120 db M–43 aknavető;
- FTR: – 15 db Eurofighter Typhoon Tranche 1 vadászrepülőgép.²³

¹⁹ International Cooperation.
<http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/international-cooperation.html>;
letöltés: 2013. 02. 15.

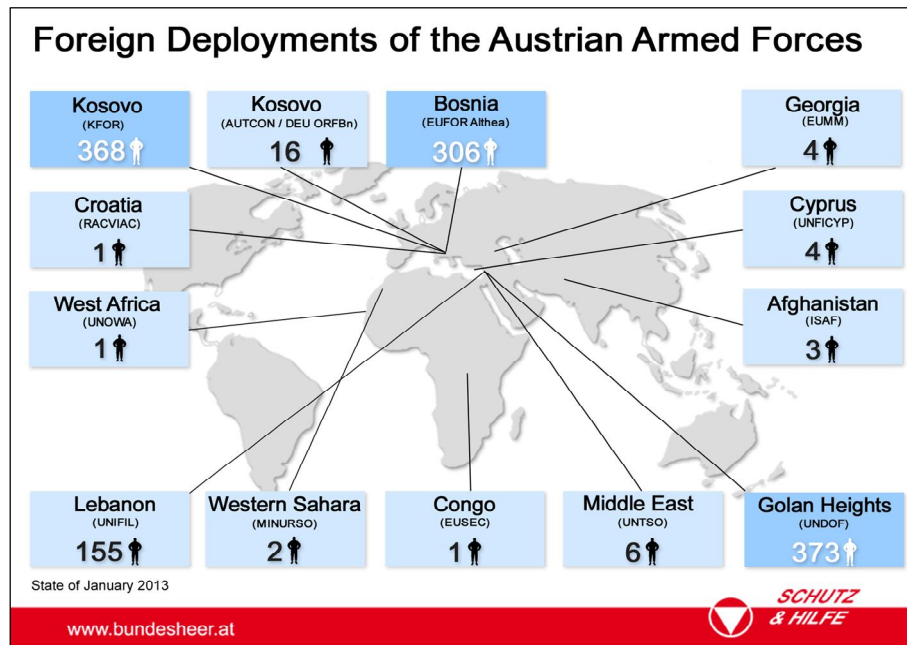
²⁰ Austrian Security and Defence Doctrine.
<http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604>; letöltés: 2013. 02. 15.

²¹ Austrians vote to keep compulsory military service.
<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21110431>; letöltés: 2013. 02. 15.

²² Ausztria mellett Cipruson, Észtországbban, Finnországbban, Görögországbban és Norvégiában van sorkatonai szolgálat.

²³ Rövidítések feloldása: MBT – main battle tank – harckocsi; AIFV – armoured infantry fighting vehicle – páncélozott gyalogsági harcjármű; APC – armoured personnel carrier – páncélozott szállítójármű; ARTY – artillery – tüzérségi eszközök; FTR – fighter – vadászrepülőgép.
HACKETT, James (szerk.): The Military Balance 2012. p. 91.

Ausztria 1960-ban kezdte meg részvételét az ENSZ békefenntartó műveleteiben, amikor egy orvosi kontingenst küldött az ENSZ Kongói Műveletébe (ONUC – United Nations Operation in Congo). Azóta több mint 90 000 osztrák katona szolgált a kéksapkások között.²⁴ 2013 januárjában az Osztrák Fegyveres Erők 1240 katonája szolgált az ENSZ, a NATO vagy az EU által fenntartott külföldi missziókban a 2. ábra szerinti eloszlásban.

2. ábra. Az osztrák hadsereg szerepvállalása külföldi missziókban²⁵

Finnország

A finn állam neutralitásának oka elsősorban földrajzi elhelyezkedésére vezethető vissza. Finnország politikáját alapvetően két európai hatalom, Svédország és Oroszország határozta meg. Évszázadokon keresztül e két állam között folyt a területi vita, hol az egyik, hol a másik csatolta magához a balti államot, mígnem az 1905-ös orosz forradalmi mozgalom Finnországra is áttért, s végül 1917. december 6-án megszületett az önálló Finnország, amelyet a lenini dekrétum²⁶ is magában foglal.²⁷

²⁴ Austrians in Peacekeeping Operations.

http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/international-cooperation/austrians-in-peacekeeping.html?ADMCMID_editIcons=1; letöltés: 2013. 02. 15.

²⁵ http://www.bmlv.gv.at/english/introle/images/foreign_deployments.png; letöltés: 2013. 02. 15.

²⁶ Декрет о государственной независимости Финляндии, 18(31) декабря 1917 г.

<http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1118681>; letöltés: 2013. 02. 15.

²⁷ HALMESVIRTA, Anssi: Finnország története. pp. 229–235.

A két világháború közötti időszakot a területi viták határozták meg. A Szovjetunió Leningrád védelme érdekében nyújtott be területi igényeket, de a kérés elutasítását követően háborús konfliktus alakult ki a két ország között, amely a második világháború során a téli háború, majd a folytatólagos háború keretében érte el tetőpontját. A háború előtti állapotokat az 1944-es fegyverszüneti egyezmény állította helyre. Annak ellenére, hogy Finnország nyíltan nem csatlakozott a nyugati szövetséghez, a szovjetek tudták jól, hogy az északi szomszédjuk a nyugati hatalmak felé orientálódik, így nem kockáztathattak meg egy nyílt háborút. Törekedtek a jószomszédi viszony ápolására, ennek eredményeként született meg 1948. április 6-án a finn–szovjet Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés²⁸, amely írásos formában kívánta rögzíteni a két állam közötti békés állapotokat.²⁹

Finnország a második világháborút követően a nemzetközi rendszerben elsősorban gazdasági együttműködésre törekedett. Ennek eredményeként 1948-ban a Nemzetközi Valutaalaphoz (IMF – International Monetary Fund), majd a Világbankhoz (World Bank) csatlakozott, 1950-ben aláírta az Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezményt (GATT – General Agreement on Tariffs and Trade). 1952-ben alapító tagja az Északi Tanácsnak (Nordic Council), 1961-ben az Európai Szabadkereskedelmi Társulásnak, 1969-ben a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development), 1973-ban az Európai Közösséghez társuló tagállam lett, majd 1995. január 1-jén lett az Európai Unió teljes jogú tagja. 1975. augusztus 1-jén a Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróülésén aláírt Helsinkii záróokmány eredményeként elindult a helsinkii folyamat. A közel 20 éves tárgyalássorozat végén, 1994-ben megalakult az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ – Organization for Security and Co-operation in Europe). A finn főváros nevét viselő dokumentumban foglaltak jól jelzik Finnország külpolitikai törekvéseit. Kapcsolata a NATO-val kimerül a Békepartnerségi Programban, a katonai szervezethez történő csatlakozás esélye meglehetősen alacsony, mivel sem a politika, sem a társadalom nem támogatja azt.

Finnország alapvető érdeke távol maradni a konfliktusoktól, megőrizni az állam függetlenségét, valamint területi integritásának, társadalmi jólétnek és a polgárok biztonságának a fenntartása. A globalizáció megköveteli a célorientált, proaktív és a környezeti hatásokra történő gyors reagálást. A nemzeti érdekeket a legjobban nemzetközi együttműködések révén lehet érvényesíteni. Ennek érdekében Finnország törekszik a jószomszédi viszony fenntartására, illetve kétoldalú szerződések révén igyekszik biztosítani békés szándékáról a világ többi államát. Finnország tevékenyen hozzájárul az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikája révén a biztonság és együttműködés fenntartásához. A megváltozott biztonsági környezethez igazodva Finnország továbbra is fenntartja és fejleszti haderejét. Amellett, hogy a finn Védelmi Erők más hatóságokkal együttműködve biztosítja az ország belső rendjét, részt vesz a nemzetközi válságkezelésben is. A finn állam egyik legfontosabb biztonságpolitikai célja, hogy

²⁸ The Agreement of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland.

http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm; letöltés: 2013. 02. 15.

²⁹ HALMESVIRTA, Anssi: Finnország története. pp. 277–299.

az észak-európai államok (Norvégia és Svédország) között fenntartsa a stabil biztonsági környezetet. Finnország fontosnak tartja Oroszországgal folytatott együttműködését, ugyanis a térség geostratégiai jelentősége miatt elengedhetetlen egy konfliktusoktól mentes kapcsolat fenntartása. Az együttműködés Finnország és az Amerikai Egyesült Államok közötti fokozatosan mélyül, annak érdekében, hogy a nemzetközi problémák ellen együttes erővel tudjanak fellépni. Finnország hozzájárul a nemzetközi válságkezeléshez és az emberi jogok védelméhez. Finnország vállalja, hogy 2015-ig a bruttó nemzeti jövedelemének 0,7%-ával növeli fejlesztéseinek költségét. Finnország széleskörű együttműködésre és biztonságra törekedik Európával a biztonsági fenyegetések elkerülése érdekében, de nem kíván egyetlen katonai szövetséghez sem csatlakozni. Ezen irányelveket és feladatokat foglalja össze a 2012-es biztonság- és védelempolitikai stratégia.³⁰

Finnország hadserege a három „klasszikus” haderőnemből (szárazföldi, légi, haditengerészeti) áll. A kormány a következő feladatokat határozta meg: az ország területének, légtérének, felségvizeinek védelme, valamint a területi integritás megőrzése; alapvető emberi jogok védelme; együttműködés azon szervekkel, amelyek közvetlen feladata a közrend fenntartása és a terrorizmus megelőzése; segítségnyújtás mentési műveletekben; segítségnyújtás egy másik országnak terrortámadás vagy természeti katasztrófa esetén; részvétel a nemzetközi válságkezelésben.³¹ Ezen feladatokat a hadkötelezettségen alapuló haderő látja el, amely 2012-ben 22 100 aktív és 340 000 tartalékos állományú katonát számlálhatott soraiban.

2012-es adatok alapján a finn hadsereg a következő harci eszközökkel rendelkezik:

- MBT: – 100 db Leopard 2A4 harcocsi;
- AIFV: – 92 db BMP–2 páncélozott gyalogsági harcjármű;
– 102 db CV90 páncélozott gyalogsági harcjármű;
- APC: – 40 db MT-LBU könnyű páncélozott szállító harcjármű;
– 102 db MT-LBV többcélú könnyű páncélozott vontató;
– 260 db XA–180/185 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
– 101 db XA–202 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
– 48 db XA–203 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
– 62 db AMV páncélozott szállító harcjármű;
- ARTY: – 36 db 2S1 Carnation önjáró löveg;
– 234 db D–30 vontatott tarack;
– 36 db K 54 ágyú;
– 54 db K 83/K 98 vontatott ágyú;
– 22 db M270 MLRS rakéta-sorozatvető rendszer;

³⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko.
<http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j05-suomen-turvallisuus-j06-finlands-sakerhet/PDF/fi.pdf>;
letöltés: 2013. 02. 15.

³¹ <http://www.puolustusvoimat.fi/>

- 261 db KRH 92 aknavető;
- 4 db XA-361 aknavető rendszer.³²

Finnország jelenleg tíz válságkezelő műveletben vesz részt szerte a világban. Finn katonák szolgálnak Afganisztánban (ISAF – 195 fő), Libanonban (UNIFIL – 211 fő), Koszovóban (KFOR – 22 fő), Uganda (EUTM – 7 fő), a Közel-Keleten (UNTSO – 16 fő), Szíriában (UNSMIS – 10 fő), Kasmírban (UNMOGIP – 5 fő), Libériában (UNMIL – 2 fő), Szomáliában (EUNAVFOR – 4 fő), Bosznia-Hercegovinában (EUFOR – 8 fő).

Írország

Írország mondhatni kakukktojás az öt semleges állam között. A szakirodalom alig tesz említést erről az észak-európai államról, pedig a többi államhoz hasonlóan távol maradt a háborúktól, nem tagja a NATO-nak és a Békapartnerségi Programhoz is utolsóként csatlakozott.

A semlegességhez vezető út első állomása az önálló Ír Szabad Állam megalakulása, amely az 1921. december 6-án megkötött angol-ír szerződés³³ értelmében jött létre, s ezt az 1937-ben kiadott alkotmány³⁴ megerősíti, miszerint Írország szuverén, független és demokratikus állam. 1939-ben az ír kormány kiadott egy memorandumot Nagy-Britannia számára, amelyben kinyilvánítja az ország függetlenségét.³⁵ A második világháború alatt Írország igyekezett nem beavatkozni a nagyhatalmak küzdelmeibe, ennek ellenére – még ha nem is közvetlenül, de – igyekezett a szövetséges hatalmak segítségére lenni. A háborút követő 1948-as választások kormányváltást hoztak, és egy több pártot összefogó új koalíció került hatalomra, amely 1949-ben törvénybe³⁶ foglalta, hogy az állam neve ezentúl Ír Köztársaság.³⁷

Írország 1930-ban csatlakozott a Népszövetséghez, majd 1955-ben lépett be az Egyesült Nemzetek Szervezetébe. 1973. január 1-jén lépett be az Európai Közösségbe, ahol mind a mai napig aktív szerepet vállal a közös kül- és biztonságpolitika terén. Ahogy a többi semleges állam sem tagja a NATO-nak, ugyanez elmondható Írországról is, de a Békapartnerségi Programban az írek is kiveszik részüket. A 2002. június 21-én kiadott Ír Nemzeti Deklarációban³⁸ kijelentik, hogy semleges politikájukat megőrizve nem támogatják egy közös európai hadsereg létrehozását, valamint a biztonságpolitikai együttműködések során is elsősorban nemzeti érdekeiket fogják szem előtt tartani.

³² HACKETT, James (szerk.): The Military Balance 2012. p. 109.

³³ Anglo-Irish Treaty. <http://www.difp.ie/docs/Volume1/1921/214.htm>; letöltés: 2013. 02. 15.

³⁴ Constitution Act, 1937.

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=194519; letöltés: 2013. 02. 15.

³⁵ „Our position vis-à-vis the European conflict is that of a neutral State.” Memorandum by Joseph P. Walshe on Irish neutrality for Eamon de Valera.

<http://www.difp.ie/docs/Volume5/1939/2496.htm>; letöltés: 2013. 02. 05.

³⁶ „It is hereby declared that the description of the State shall be the Republic of Ireland.” The Republic of Ireland Act, 1948.

<http://www.irishstatutebook.ie/1948/en/act/pub/0022/print.html>; letöltés: 2013. 02. 15.

³⁷ MOODY, T. W.: Írország története. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 221-231. p.

³⁸ National Declaration by Ireland.

<http://www.foreignaffairs.irlgov.ie/home/index.aspx?id=26264>; letöltés: 2013. 02. 15.

Az Írország által kiadott biztonsági stratégia a 2011 és 2014 közötti időszakra tervez és határozza meg az ír nemzet érdekeit. A védelmi szervezet legmagasabb szintű célja, hogy gondoskodjon az ország katonai védelméről, hozzájáruljon a nemzeti és a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, valamint a kormány által kijelölt más feladatok végrehajtása. Ezen célok eléréséhez a következő stratégiai méretű szinteket különíti el. 1) Védelempolitika: a biztonsági környezet folyamatos felülvizsgálatával releváns politikai és katonai tanácsokat ad a miniszter és a kormány számára. Azért fáradozik, hogy az ország nemzeti érdekeit érvényesíteni tudja, és hogy a Külügyminisztériummal együttműködve a nemzetközi fórumokon, különösen az EU közös biztonság- és védelempolitikája, valamint a NATO Békepartnerségi Programja keretében aktívan hozzájáruljon a nemzetközi béke és biztonság fejlesztéséhez. 2) Képességek biztosítása: a védelempolitika határozza meg a katonai képességeket, melyek az operatív életképesség, fenntarthatóság, készenlét, együttműködés és telepíthetőség. Folyamatos reformok és korszerűsítés szükségesek, hogy biztosítani tudják a katonai képességek időszerűségét. Előmozdítja a különleges műveleti képességek fejlesztését; folyamatosan korszerűsíti a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris (CBRN³⁹) képességeket; modernizálja a Védelmi Erők hírszerzési eszközeit; valamint időről-időre megújítja az állam katonai doktrínáit. A NATO Békepartnerségi Programja keretében folytatja az együttműködést, annak érdekében, hogy a többnemzeti műveletek hozzájáruljanak a katonai képességek fejlesztéséhez. 3) Védelmi Erők műveletei: az ír haderő alkalmazása számtalan területen megjelenik, így a honi területeken ország- és rendvédelmi feladatokat látnak el, valamint a tengerentúlon a nemzetközi kötelezettségeknek tesznek eleget. Írország nem vállal kötelezettséget egy harccsoportban sem, egy nemzeti döntéshozatali mechanizmusként kell határozatot elfogadnia ahhoz, hogy részt vegyen bármely műveletben.⁴⁰

Írország földrajzi helyzetéből adódóan szintén megtalálható a haditengerészet, így a 9650 aktív és a 14 875 tartalékos katona három haderőnembe tagozódva látja el a Fehér Könyv⁴¹ által meghatározott feladatokat.

2012-es adatok alapján az ír hadsereg a következő harci eszközökkel rendelkezik:

- APC: – 65 db Piranha III páncélozott szállító harcjármű;
– 2 db XA-180 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
- ARTY: – 24 db L-118 Light Gun könnyű tarack;
– 400 db 81 mm-es aknavető;
– 95 db 120 mm-es aknavető.⁴²

³⁹ Chemical, Biological, Radiological and Nuclear.

⁴⁰ Department of Defence and Defence Forces Strategy Statement 2011–2014.
[http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/1820c82ff2bb4c802579e30032ec2a/\\$FILE/Statement%20of%20Strategy%202011-2014.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/1820c82ff2bb4c802579e30032ec2a/$FILE/Statement%20of%20Strategy%202011-2014.pdf); letöltés: 2013. 02. 15.

⁴¹ White Paper on Defence 2000.
[http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/93191a155924dad5802570c8005065d3/\\$FILE/whiteppr.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/93191a155924dad5802570c8005065d3/$FILE/whiteppr.pdf); letöltés: 2013. 02. 15.

⁴² HACKETT, James (szerk.): The Military Balance 2012. p. 126.

Írország 1958-ban kezdte meg békefenntartói műveleteit egy libanoni ENSZ-misszióban.⁴³ Ezt követően több ENSZ-, NATO- és EU-misszióban szolgáltak ír egyenruhások, s mára már kilenc különböző entitású területen folytatnak békeműveleteket. Missziókra lebontva: Nyugat-Szaharában (MINURSO) 3 fő, Kongóban (MONUC) 3 fő, Ugandában (EUTM) 10 fő, Afganisztánban (ISAF) 7 fő, Bosznia-Hercegovinában (EUFOR) 40 fő, Koszovóban (KFOR) 12 fő, Közel-Keleten (UNTSO) 14 fő és Libanonban (UNFIL) 458 fő szolgál.⁴⁴

Svájc

A semlegesség mintaállamának titulált Svájc neutrális politikája a XVI. századra nyúlik vissza, amikor is a franciáktól elszenvedett vereség eltántorította az országot a területszerző háborúktól. Ettől kezdve az ország igyekezett távol maradni az európai háborúktól, s az évszázadok alatt kialakult szokásjogot követve, a napóleoni háborúkat követően vált nemzetközi jogilag is elismert semleges állammá. A napóleoni háborúk végén a hatodik koalíció (Egyesült Királyság, Oroszország, Poroszország és Ausztria) igyekezett fenntartani Európában a hatalmi erőegyensúlyt. Ennek eredményeként 1814. május 30-án aláírták a Párizsi Békeszerződést, melynek 6. cikkelye⁴⁵ kimondja Svájc függetlenségét és önálló kormányzását. Napoleon visszatérését követően a Bécsi Kongresszus 1815. március 15-én kiadta a Semlegességi Deklarációt, amely magában foglalta Svájc állandó semlegességének kialakítását. Svájc ezt a nyilatkozatot 1815. május 27-én fogadta el, s végül a nagyhatalmak a második Párizsi Békeszerződés⁴⁶ keretében biztosították az állam függetlenségét és semlegességének fennmaradását.⁴⁷ Az első világháború alatt az ország távol tartotta magát a háborútól, s semlegességének bizonyítása érdekében 1914. augusztus 4-én a Szövetségi Tanács kiadott egy nyilatkozatot, melyben garantálták, hogy az ország nem fog beavatkozni a háborúba. Az első világháborút követően az állam semlegességét a Párizs környéki békékbe is belefoglalták: Neully Szerződés 291.,⁴⁸ Saint Germani Szerződés 375.,⁴⁹ Trianoni Szerződés 358.,⁵⁰

⁴³ <http://www.military.ie/en/overseas/history>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁴⁴ <http://www.military.ie/overseas/current-missions>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁴⁵ „Switzerland, Independent, shall continue to govern herself.” Treaty of Paris 1814.

http://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_paris1.html; letöltés: 2013. 02. 15.

⁴⁶ Act of Acknowledgment and Guarantee of the perpetual Neutrality of Switzerland, and of the inviolability of its Territory. http://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Paris_%281815%29/Act_on_the_neutrality_of_Switzerland; letöltés: 2013. 02. 15.

⁴⁷ DIÓSZEGI István: A hatalmi politika másfél évszázada. pp. 54–62.

⁴⁸ Treaty of Peace between The Allied and Associated Powers and Bulgaria.

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/4.html>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁴⁹ Treaty of Peace between The Allied and Associated Powers and Austria.

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/3.html>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁵⁰ „A Magas Szerződő Felek elismerik ugyan az 1815. évi szerződésekben és különösen az 1815. évi november hó 20-án kelt okmányban Svájc javára szolgáló azokat a biztosítékokat, amelyek a béke fenntartása végett nemzetközi kötelezettségeket tartalmaznak, de megállapítják, hogy Szavójának semlegesített területére vonatkozó ezeknek a szerződéseknek és egyezményeknek, nyilatkozatoknak és más kiegészítő okmányoknak rendelkezései, amiként azokat a Bécsi Kongresszus záróokmánya 92. Cikkének 1. bekezdése és az 1815. évi november hó 20-i Párizsi Szerződés 3. Cikkének 2. bekezdése meghatározza, többé nem felelnek meg a jelenlegi viszonyoknak. Ennek folytán a Magas Szerződő Felek tudomásul veszik a Francia Kormány és a Svájci Kormány között létrejött megegyezést erre a területre vonatkozó szabályok hatályon kívül helyezése tárgyában, amely szabályok tehát érvénytelenné váltak és érvénytelenek maradtak.” Trianoni Békeszerződés.

<http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszerz.phtml>; letöltés: 2013. 02. 15.

Versaillesi Szerződés 435. cikkely.⁵¹ A világháborút követően belépett a Népszövetségbe, azonban semlegességét továbbra sem adta fel. Ezt biztosítja a Népszövetség által elfogadott 1920-as és az 1938-as nyilatkozat. A második világháború alatt külpolitikáját passzivitás jellemezte, ennek ellensúlyozása érdekében adták ki a „A svájci semlegesség hivatalos értelmezése” című dokumentumot, mely az állam tekintélyét hivatott visszaállítani.⁵²

Bár Svájc a két világháború között tagja volt a Népszövetségnek, az ENSZ-hez csak 2002. szeptember 10-én csatlakozott. Az Európai Tanácsnak 1963 óta tagja, az EFTA alapító tagja, az Európai Gazdasági Térséghez (EGT – European Economic Area) való csatlakozást népszavazáson utasították el, így annak ellenére, hogy Svájc az Európai Unió tagországaival folytatja kereskedelme nagy részét, nem tagja az EU-nak. Ahogy az a semlegességből is következik, nem tagja a NATO-nak, ellenben a Békepartnerségi Program keretében hozzájárul a világon folyó békeműveletek sikerességéhez.

A jelenleg érvényben lévő svájci biztonságpolitikai stratégia a következő módon értékeli a biztonsági környezetét, határozza meg az országot fenyegető veszélyeket, illetve emeli ki a hadsereg számára fontos feladatokat:

A XXI. századra jelentősen átalakult világunk. Svájc külső fenyegetettsége elenyésző mértékű, viszont új veszélyek jelentek meg. Az új kihívásokkal szemben együttesen kell fellépni, ugyanis azok hatással vannak minden európai államra. Svájc továbbra is megőrzi semlegességét, de igyekszik a lehető legnagyobb mozgásteret biztosítani magának, hogy katonai együttműködések keretében szerepet tudjon vállalni a világot fenyegető kihívások feltartóztatásában. A semlegesség fennmaradásához azonban a NATO-hoz történő csatlakozás elképzelhetetlen. A hadseregnek alkalmazkodnia kell a megváltozott környezethez, továbbra is alkalmasnak kell lennie az ország védelmére, együtt kell működnie a szomszédos országokkal és a nemzetközi szervezetekkel, szerepet kell vállalnia a békétámogató és a válságkezelő műveletekben, valamint a nemzetközi terrorizmus elleni harcban is aktívan részt kell vennie. Az országot nem csak a fegyveres konfliktusoktól (terrorizmus, szervezett bűnözés, tömegpusztító fegyverek elterjedése stb.) kell megvédeni, hanem az olyan nem katonai veszélyektől, mint például a balkáni és a közel-keleti országokból érkező illegális migrációtól, a környezeti és az ipari katasztrófáktól, valamint a kritikus infrastruktúrát támadó, a kibertérből érkező támadásoktól.⁵³

Bár Svájc Magyarországnál is kisebb területi kiterjedéssel rendelkezik, hadereje mégis korszerűbb eszközökkel rendelkezik. A tavalyi évben 25 287 aktív és 172 330 tartalékos katona szolgált a honvédség kötelékében. A katonai állomány két haderőnemre, szárazföldre és légiere tagozódik, amelyeknek elsődleges feladata

⁵¹ Treaty of Peace between The Allied and Associated Powers and Germany.
<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/1.html>; letöltés: 2013. 02. 15.

⁵² SZABÓ János: Fegyveres semlegesség, pp. 134–136.

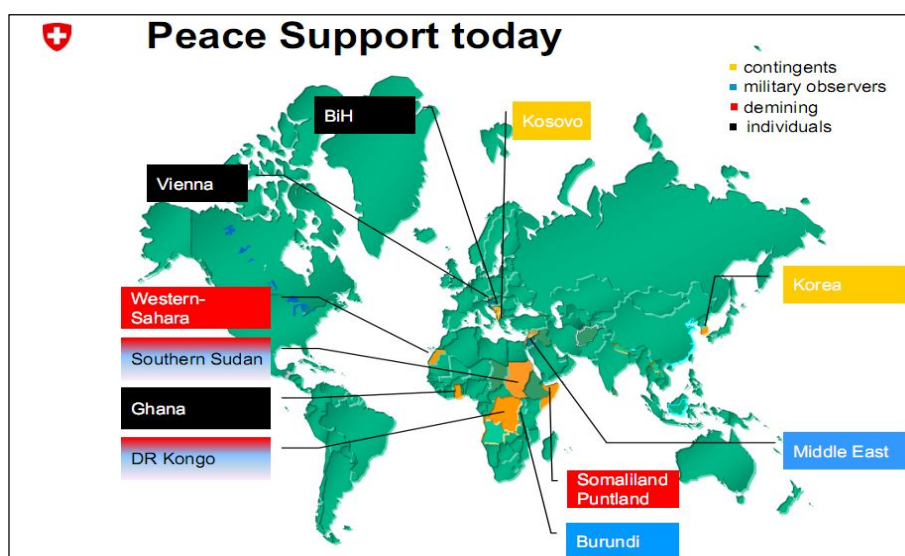
⁵³ Report of the Federal Council to the Federal Assembly on the Security Policy of Switzerland.
<http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/en/home/documentation/bases.parsys.0001.downloadList.00011.DownloadFile.tmp/repsecpol2000.pdf>; letöltés: 2013. 02. 15.

az állam területének, függetlenségének és légtérének megóvása, valamint a nemzetközi békefenntartásban vállalt kötelezettségek teljesítése.⁵⁴

2012-es adatok alapján a svájci hadsereg a következő harci eszközökkel rendelkezett:

- MBT: – 344 db Leopard 2 harckocsi;
- AIFV: – 154 db CV9030 páncélozott gyalogsági harcjármű;
- APC: – 346 db Piranha II páncélozott szállító harcjármű;
- ARTY: – 200 db M109 önjáró tarack;
– 297 db M72/91 aknavető;
- FTR: – 42 db F–5E Tiger II könnyű vadászpilóta;
– 12 db F–5F Tiger II könnyű vadászpilóta.⁵⁵

Svájc külföldi misszióinak sora 1953-ig nyúlik vissza. Jelenleg 283 férfi és nő szolgál különböző műveletekben, illetve állomásoznak az egyes kiképzőközpontokban.⁵⁶ A külföldi műveletek egyes területeit a 3. ábra foglalja magában.

3. ábra. A svájci hadsereg részvétele a békétámogató műveletekben⁵⁷

⁵⁴ Lásd még: RESPERGER István: A hadsereg Svájcban. pp. 12–23.

⁵⁵ James Hackett (szerk.): The Military Balance 2012. p. 161.

⁵⁶ <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/themen/einsaetze/peace/factsheet.html>;
letöltés: 2013. 02. 15.

⁵⁷ <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/themen/einsaetze/peace.parsys.0001.download.List.49173.DownloadFile.tmp/peacesupport2013e.pdf>; letöltés: 2012. 02. 15.

Svédország

A svéd semlegességet korántsem lehet egy lapon említeni a svájci vagy az osztrák neutralitással. Ennek legfőbb oka, hogy a svéd semlegességet sem az alkotmányban, sem más nemzetközi szerződésben nem rögzítették, így a többi állam sem garantálja az ország szuverenitását. Ezen dokumentumok hiányában nem lehet az ország politikáját mérföldkövek köré csoportosítani, történelmét egészében kell vizsgálni.

Svédország politikájának éles változása a XVII. századra tehető, amikor is az egykori európai nagyhatalom egyre inkább veszített politikai erejéből, s csak egy középhatalom maradt belőle. Az ország gazdaságát leginkább az amerikai függetlenségi háború következtében bevezetett angol blokád veszélyeztette. A gazdasági visszaesés kiküszöbölése érdekében Oroszországgal, Dániával és Poroszországgal karöltve létrehozták 1780-ban a Fegyveres Semlegességi Ligát, amely biztosította a szerződő felek számára a szabad hajózást. A szervezet azonban – a nevével ellentétben – inkább nemzeti érdekeket képviselt, és nem távolmaradást a háborútól. Továbbá a csatlakozás az 1805–1807 között létező Napóleon-ellenes koalícióhoz, valamint az 1808–1809-es svéd–orosz háború szintén megkérdőjelezi a svéd semleges politikát. Az ország a XIX. század végére gazdaságilag megerősödött, s így külpolitikája is aktivizálódott. Az első világháború kirobbanása előtt Svédország megerősítette a nagyhatalmakat semleges politikájáról, a háború során viszont ennek ellenkezőjét bizonyította. Németország elsősorú exportőre volt, ami az antant hatalmak nemtetszését váltotta ki, s ennek eredményeképp megszüntették a Svédországba irányuló nyersanyagszállításokat. A szállítások beszüntetése az ország hanyatlásához vezetett, az ipari termelés fokozatosan csökkent, infláció és munkanélküliség jellemezte az ország gazdaságát. A társadalmi elégedetlenség eredményeként az ország szakított a németekkel és egyre inkább az antant felé orientálódott. Az első világháborút követően igyekezett egységes külpolitikát kialakítani a skandináv államokkal, s az együttműködés eredménye az 1930-as oslói szerződés, amely gazdasági téren kovácsolja egybe az északi államokat. A második világháború előtt Svédország ismételtelen kinyilvánította semlegességét, s ezt három éven keresztül képes volt fenntartani, a svéd kormány azonban végül nem volt képes ellenállni a németek követelésének. Az antant hoz történeti közeledés folyamatosan megfigyelhető volt, így a háború befejeztével nem részesült akkora szankciókban az ország, mint a tengelyhatalmak államai.⁵⁸

Svédország a két világháború között, 1921-ben csatlakozott a Népszövetséghez, majd 1946-ban az ENSZ-hez. 1951-ben Dániával létrehozta az Északi Tanácsot, s 1995-ben csatlakozott az Európai Unióhoz.

Svédország 2007-ben kiadott nemzeti stratégiája három pontban határozza meg a célokat és az irányokat. 1) Aktív nemzetközi szerepvállalás: Svédország teljes mértékben kihasználja a nemzetközi színtér adta lehetőségeket. A svéd műveletek többnemzeti együttműködés, az EU, az ENSZ, a NATO és az EBESZ keretében valósulnak meg. 2) Képességjavítás: annak érdekében, hogy nemzetközi megítélése

⁵⁸ UJJ András: Az európai semlegesség fejlődéstörténete és perspektívái, különös tekintettel a biztonságpolitikai vonatkozásokra. pp. 32-41.

javuljon, Svédországnak növelnie kell részvételét a nemzetközi műveletekben. A svéd részvétel a béketámogató és békeépítő missziókban szintén hatékonyabbá fog válni. Ezt a javulást részben az összefüggő műveleteken keresztül fogja megvalósulni. 3) Kombinált hozzájárulás: Svédország részvételét a különböző műveletekben úgy kell kialakítani, hogy azok a célországban elérendő svéd politikai célokat tükrözzék. Svédország békemissziós tevékenysége megoszlik katonai és polgári elemek közt, amennyiben ez lehetséges és szükséges.⁵⁹

Svédország hadereje geográfiai helyzetéből adódóan három haderőnemre tagozódik. A szárazföldi erőknél 6718, a légiernél 3069 és a haditengerészetnél 2796 aktív katona szolgál, így a 20 363 fős hadsereg 200 000 tartalékos állományú katonával kiegészülve látja el az ország védelmét.

2012-es adatok alapján a svéd hadsereg a következő harci eszközökkel rendelkezik:

- MBT: – 120 db Leopard 2 harckocsi;
- 160 db Leopard 2A4 harckocsi;
- AIFV: – 354 db CV9040 páncélozott gyalogsági harcjármű;
- APC: – 214 db Pbv 302 páncélozott szállító harcjármű;
- 72 db Pbv 401A páncélozott szállító harcjármű;
- 34 db XA–180 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
- 20 db XA–202 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
- 149 db XA–203 Sisu páncélozott szállító harcjármű;
- ARTY: – 24 db Archer önjáró tüzérségi löveg;
- 49 db FH–77B vontatott tüzérségi löveg;
- 207 db 120 mm-es aknavető.⁶⁰

Svéd megfigyelők már 1948-ban részt vettek az ENSZ által szervezett missziókban, az első csapatok pedig 1956-ban csatlakoztak a külföldi műveletekhez. A szuezi zászlóaljat további egységek követték, s ahogy a világ konfliktusai átalakultak, úgy fejlesztették tovább a svéd hadsereget is. Napjainkra elmondható, hogy a Svéd Fegyveres Erők a világ bármely pontján bevetethetők. Jelenleg a következő missziókban vesznek részt: Korea (NNSC) 5 fő, Afganisztán (UNAMA) 4 fő, Afganisztán (ISAF) 572 fő, India és Pakisztán (UNMOGIP) 5 fő, Közel-Kelet (UNTSO) 8 fő, Kongó (MONUSCO) 5 fő, Uganda (EUTM) 2 fő, Dél-Szudán (UNMISS) 7 fő, Koszovó (KFOR) 47 fő, Bosznia-Hercegovina (EUFOR) 2 fő.⁶¹

⁵⁹ National strategy for participation in international peace-support and security-building operations. http://www.government.se/download/73e64223.pdf?major=1&minor=108095&cn=attachmentDuplicator_0_attachment; letöltés: 2013. 02. 15.

⁶⁰ James HACKETT (szerk.): The Military Balance 2012. p. 159.

⁶¹ <http://www.forsvarsmakten.se/en/Forces-abroad/>; letöltés: 2013. 02. 15.

Összegzés

A történelem folyamán a háborúk kirobbanásával mindig megjelentek a különböző koalíciók, amelyek magukba integrálták a konfliktusban érdekelt államokat. 1945 után nem tört ki Európa egészét fenyegető újabb háború. A második világháború után két szövetségi rendszer alakult ki, amely a bipoláris világrend kialakulásához vezetett. A hidegháború alatt több katonai rendszer (ANZUS,⁶² CENTO,⁶³ NATO, VSZ, SEATO⁶⁴) látott napvilágot, de ezek közül lényegében csak két szervezet bizonyult életképesnek, amelyek mögött a két atomhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió táborá sorakozott. A Varsói Szerződés megszűnésével⁶⁵ egyedül a NATO maradt fenn mint katonai szervezet, és amely mind a mai napig aktív szerepet vállal a világ bármely pontján kialakult konfliktusok rendezésében.

Ahogy láttuk, a semlegesség nem egyenlő a külpolitikai passzivitással. Minden állam törekedett arra, hogy elsősorban gazdasági közösségekhez csatlakozzon, amelyek erősítették az állam nemzetközi helyzetét, megerősítették a politikai hatalmat, valamint megfelelő biztonsági környezetet nyújtottak lakosaik számára.

A semlegesség fogalma napjainkra nagy változáson ment keresztül, ma már nincs akkora jelentősége, mint az korábban megfigyelhető volt. Bár a térséget nem fenyegeti közvetlen háború, olyan veszélyforrások jelentek meg, amelyek feltartóztatására még a semleges államok számára is nélkülözhetetlen a nemzeti haderő megléte, és ahogy az a stratégiai dokumentumokból is látszik, elsősorban ezen fenyegetések megakadályozását tűzték ki fő célul az államok többsége. Ilyen új típusú kihívást jelent többek között:

- a terrorizmus,
- a tömegpusztító fegyverek proliferációja,
- a szervezett bűnözés,
- a kábítószer- és fegyverkereskedelem,

⁶² ANZUS – Australia, New Zealand and US Defence Pact, Pacific Security Treaty – Csendes-óceáni Biztonsági Szerződés. Ausztrália, Új-Zéland és az USA között 1952. szeptember 1-jén megkötött katonai, védelmi szövetség, amely a Csendes-óceán térségében kívánta megelőzni a fegyveres támadásokat. Az USA 1986-ban visszavonta biztonsági garanciáit. Magyar Nagylexikon Második Kötet. pp. 183–184.

⁶³ CENTO – Central Treaty Organization – Központi Szerződés Szervezete. Irán, Nagy-Britannia, Pakisztán és Törökország 1959–1979 között létezett katonai, védelmi szövetsége. Célja egy Szovjetunióval szemben felállított védelmi szervezet létrehozása volt a térségben, a NATO-t és a SEATO-t kiegészítve. Magyar Nagylexikon Ötödik Kötet. p. 227.

⁶⁴ SEATO – South-East Asia Treaty Organization – Délkelet-ázsiai Szerződés Szervezete, 1954. szeptember 8-án alakult Manilában. A szerződést Ausztrália, Nagy-Britannia, Franciaország, Új-Zéland, Pakisztán, a Fülöp-szigetek, Thaiföld és az USA képviselői írták alá meghatározatlan időre abból a célból, hogy a NATO mintájára kollektív védelmi rendszert hozzanak létre. 1977. június 30-án a térségben megváltozott körülményekre tekintettel bejelentették a szervezet feloszlását. Hadtudományi Lexikon M-Z. p. 1214.

⁶⁵ A Varsói Szerződés a Szovjetunió kezdeményezésére jött létre, amelynek tagjai a Lengyel Népköztársaság, a Román Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Magyar Népköztársaság és az Albán Népköztársaság voltak. A barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést 1955. május 14-én (egy nappal az Osztrák Államszerződés aláírása előtt) kötötték meg, annak érdekében, hogy ellensúlyozzák a NATO katonai erejét a térségben. A katonai szervezet megszűnéséről szóló dokumentum 1991. február 25-én történt aláírását követően a VSZ 1991. április 1-jén hivatalosan is megszűnt. Hadtudományi Lexikon M-Z. pp. 1402–1403.

- a nemzetközi migráció,
- a környezetszennyezés.⁶⁶

A hidegháborút követően a semlegességből eredő jogok és kötelezettségek átalakultak. Manapság a neutrális politikákat már csak a katonai szervezetektől történő távolmaradás jellemzi. Ez annak tudható be, hogy az államok felismerték, a fejlődés érdekében elengedhetetlen a nemzetközi együttműködés.

Napjainkban nem lehet pontosan körülhatárolni a semlegesség általános fogalmát. Az államok függetlenségüket megtartva, saját maguk határozzák meg, hogy milyen feltételek mellett működnek együtt a nemzetközi rendszer szereplőivel, milyen formában vesznek részt az új típusú kihívások visszaszorításában, hogyan kívánják megóvni területük, lakosságuk és anyagi javaik biztonságát, mindezt anélkül, hogy katonai szervezetekbe tömörülnének.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DIÓSZEGI István: A hatalmi politika másfél évszázada. História Alapítvány, Budapest, 1997.
- GAZDAG Ferenc: Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011.
- HACKETT, James: The Military Balance 2012. Routledge, London, 2012.
- HALMESVIRTA, Anssi: Finnország története. Debreceni Egyetemi Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2002.
- HERCZEGH Géza: Nemzetközi jog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
- KARDOS Gábor: Jogi és történeti alapok. In: Deák Péter: Semlegesség: Illúziók és Realitás. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja, Budapest, i. n.
- NAGY Károly: Nemzetközi jog. Püski Kiadó, Budapest, 1999.
- MINTÁL Noémi: A semleges európai államok nemzetközi kapcsolatai. In: Társadalom és Honvédelem, 2007. XI. évf. 2. sz. pp. 167–183.
- MOODY, T. W.: Írország története. Corvina Kiadó, Budapest, 1999.
- POHL Árpád: Az új osztrák biztonsági és védelmi doktrína. In: Hadtudomány, 2002. XII. évf. 2. sz. 27-35. p.
- RESPERGER István: A hadsereg Svájcban. Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 1992. 145 p.

⁶⁶ GAZDAG Ferenc: Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika. pp. 41–42.

- ROTTENBERGER, Nikolaus: Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP. In: AARMS: Academic and Applied Research in Military Science, 2010. Vol. 9. No. 2. pp. 275–283.
- SZABÓ János: Fegyveres semlegesség. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985.
- UJJ András: Az európai semlegesség fejlődéstörténete és perspektívái, különös tekintettel a biztonságpolitikai vonatkozásokra. (Kandidátusi értekezés) Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1993.
- ZECHA, Wolfgang: Neutrality and international solidarity – a comparison of the policy of certain neutral European countries with respect to the UN. In: AARMS: Academic and Applied Research in Military Science, 2011. Vol. 10. No. 2. pp. 305–326.

INTERNETES DOKUMENTUMOK

- Austrian Security and Defence Doctrine.
<http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604>;
letöltés: 2013. 02. 15.
- Department of Defence and Defence Forces Strategy Statement 2011–2014.
[http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/1820c82ff2b8b4c802579e30032ec2a/\\$FILE/Statement%20of%20Strategy%202011-2014.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/1820c82ff2b8b4c802579e30032ec2a/$FILE/Statement%20of%20Strategy%202011-2014.pdf);
letöltés: 2013. 02. 15.
- National strategy for participation in international peace-support and security-building operations.
http://www.government.se/download/73e64223.pdf?major=1&minor=108095&cn=attachmentDuplicator_0_attachment;
letöltés: 2013. 02. 15.
- Report of the Federal Council to the Federal Assembly on the Security Policy of Switzerland.
<http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/en/home/documentation/bases.parsys.0001.downloadList.00011.DownloadFile.tmp/repsecpol2000.pdf>;
letöltés: 2013. 02. 15.
- Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko.
<http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j05-suomen-turvallisuus-j06-finlands-sakerhet/PDF/fi.pdf>;
letöltés: 2013. 02. 15.
- White Paper on Defence 2000.
[http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/93191a155924dad5802570c8005065d3/\\$FILE/whitepr.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.nsf/72804bb4760386f380256c610055a16b/93191a155924dad5802570c8005065d3/$FILE/whitepr.pdf);
letöltés: 2013. 02. 15.

DR. DOBÁK IMRE

A RÁDIÓAMATŐR TEVÉKENYSÉG „NYOMAI” A 2. VKF. OSZTÁLY MUNKÁJÁBAN

A rádióamatőrök tevékenysége gyakran kap kulcsfontosságú szerepet egy-egy konfliktus időszakában a kommunikáció biztosítása, vagy akár az éterben megjelenő információk naprakész megismerése során. Igaz volt ez a XX. század világháborúkkal terhelt első felében, de igaz napjainkban is, amikor természeti katasztrófák, különböző veszélyhelyzetek, vagy akár fegyveres konfliktusok időszakában előtérbe kerülnek a szakértelmüket és eszközrendszerüket magas szakmai színvonalon alkalmazó rádióamatőrök. A történelemben visszatekintve, mindezekre számos példát említhetünk, így az 1936-ban Pécs városát a fővárostól elszakító vihar következtében 36 órán át táviratok továbbítását biztosító amatőrök munkáját, a második világháború német megszállásának idején¹ a lengyel rádióamatőrök tevékenységét, az 1982-es Falkland-szigeteki eseményeket², vagy akár az 1999-es koszovói konfliktus kapcsán indított légi műveletek időszakát³.

Jelen tanulmány a rádiózás közismert rétegének, a rádióamatőröknek több mint hetven évvel ezelőtti szakmatörténetébe enged rövid betekintést. Elsődleges céljaként a Magyar Rövidhullámú Amatőrök Országos Egyesülete (MRAOE) magyar katonai hírszerzés szolgálatába állítása kérdéseinek teljesebb megismeréséhez kíván adalékot nyújtani. A forrásként felhasznált, a „magyar rádió amatőrmozgalom” kezdeteit és hátterét áttekintő levéltári anyagban⁴ megfogalmazottak is vélhetően értékesen kiegészíthetik a témakörben – főként Érsek János több évtizedes kutatómunkája eredményeként – már megjelent információkat.

A 2. vkf. osztály⁵ hírszerzési és elhárítási feladatrendszerének, valamint a kapcsolódó, magas színvonalon végzett katonai rádiófelderítő tevékenységének számos részlete ma már ismert. A kiemelkedő rejtjelfejtési képességek, vagy akár a vakok és látássérültek távirász feladatokra történő alkalmazása⁶ mellett a szakirodalomban azonban keveset találunk a hazai rádióamatőrök szerepével, akik a folyamatosan fejlődő rádiózás és a kapcsolódó technikai ismeretek magas szintű képviselőiként fontos részfeladatokat kaptak a második világháború időszakában is.

¹ ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. p. 238.

² A britek számára jelentettek információforrást a Falkland-szigeteki rádióamatőrök.

ILLÉNYI Balázs: Finom hangolás. A rádióamatőrök és a történelem. pp. 78–82.

³ A sérült szerb katonai infrastruktúra miatt a szerb rádióamatőrök láttak el légtérfigyelői tevékenységet és továbbították adataikat.

BALOGH Péter: Az Operation Unified Protector felderítő tapasztalata. p. 103.

http://mhtt.eu/hadtudomany/2013_e_Balogh_Peter.pdf; letöltés: 2013. 07. 01.

⁴ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára ÁBTL 4.1. A-3238, „Magyar rádió amatőrmozgalom”.

⁵ A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke 2. hírszerző és kémelhárító osztálya

⁶ A második világháború időszakában a diplomáciai táviratforgalom lehallgatásának egyik helyszínéül jelent meg a Vakok Intézete, korabeli hivatalos nevén a Vakok József nádor Királyi Országos Intézetének férfi otthona.

RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban.

<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2010-2.pdf>; letöltés: 2013. 07. 05.

A rádióamatőr egyesületek, mozgalmak szerveződésének kezdetei hazánkban az 1920-as évekre tehetőek, amely időszakban az 1928-tól⁷ jelen lévő Magyar Rövidhullámú Amatőrök Egyesülete (MRAE) tekinthető meghatározó amatőr mozgalmi szerveződésnek. A katonai-honvédelmi érdekek mentén formálódó rövidhullámú amatőr egyesületi munka megalapozása azonban néhány évvel későbbre tehető, amikor is – felváltva a Magyar Rövidhullámú Amatőrök Egyesületét – létrejött a Magyar Rövidhullámú Rádióamatőrök Országos Egyesülete (MRAOE). Az egyesület hivatalos megalakítására 1934 elején⁸ került sor a Honvédelmi Minisztérium támogatásával. Az egyesület célja: „... a magyar rövidhullámú amatőrök egyesítése, a rövidhullámú rádióamatőrizmus fejlesztése...”⁹. Az 1944 márciusában megjelent Elektrotechnika folyóiratban közöltek¹⁰ idézve az egyesület további céljai között jelent meg, „hogyan amatőr tagjait kutató munkájukban segítse és őket kiváló távirásozókká képezze”. Az országos szintű egyesület első elnöke Kaysersheim Károly ny. honvéd tábornok lett, későbbi elnökei Hollós Lajos alezredes, majd Nagy László alezredes¹¹. A honvédségi támogatás keretében a HM helyiséggel segítette az egyesületet, valamint a HM 7.ö. (összeköttetési/híradós kiképzési ügyekkel foglalkozó) osztálya költségvetési támogatást és ún. selejttanyagokat, műszaki alkatrészeket is biztosított számukra, amelyeket technikai fejlesztési és építési munkáik során az amatőrök eredményesen felhasználhattak.¹²

Az egyesület mint szervezet az ezt követő években folyamatosan fejlődött. A kezdeti telephelyüket (M. Kir. Honvéd Művégtagpótló Intézet, Budapest, VIII. Mátyás tér 6.) felváltandó 1938. február 6-án Budapesten, a VI. kerületi Lendvay utcában avattak fel termekkel, irodákkal rendelkező önálló székházat, amelyről a korabeli filmhíradó is tudósított.¹³ A rádióamatőr szakmaiság mentén amatőr versenyeket rendeztek¹⁴, fejlődtek a vidéki fiókok is, 1937-ben az amatőrök készüléképítését segítő „laboratóriumot” állítottak fel a Lendvay utcában. 1937–1938 között Rövidhullámú Szemle néven működött az MRAOE hivatalos lapja is mint az amatőrök fejlődését és önképzését elősegítő fórum.

Az Egyesület vezető tisztségviselői között megjelentek azok a katonatisztek, akik maguk is rádióamatőrök voltak, mindemellett jelen volt a korábbi egyesület amatőr tagsága is. Az egyesületi felvételt érintően azonban – a vonatkozó levéltári forrás szerint¹⁵ – változások történtek, így például a tagsági felvételhez kapcsolódó

⁷ Az egyesület megalakításának időpontja: 1928. január 2.

⁸ Az egyesület megalakításának időpontja: 1934. január 13.

⁹ ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. p. 90.

¹⁰ DOKTORITS István (MRAOE Műszaki Bizottságának elnöke): A rövidhullámú amatőrmozgalom és a rövidhullámú amatőr készülékei. p. 68.

http://elektro.tudomanytortenet.hu/pdf/ET/1900-tol/ET_1944_03t_2.pdf; letöltés: 2013. 08. 10.

¹¹ ÉRSEK János – Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. p. 38.

RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban. p. 164.

¹² ÁBTL 4.1. A-3238.

¹³ Filmhíradók online. <http://filmhíradok.nava.hu/watch.php?id=2680>; letöltés: 2013. 08. 12.

¹⁴ Lásd pl. az 1934 októberében megrendezett amatőr vadászversenyt, amelyről a korabeli filmhíradó is tudósított. Ennek során ún. keretantennás iránymérő készülékekkel keresték meg a rádióamatőrök az elrejtett adóállomást.

Magyar világhíradó 554. 1934. október. A „Rádióélet” rádióamatőr vadászversenye Budapest környékén. <http://filmhíradok.nava.hu/watch.php?id=1195>; letöltés: 2013. 08. 15.

¹⁵ ÁBTL 4.1. A-3238.

„döntési jog” nem állt meg az egyesület vezetése¹⁶ szintjén, hanem a vonatkozó kérelmeket a Honvédelmi Minisztériumhoz kellett továbbítani. A tagokat az innen visszaérkező hozzájárulások alapján lehetett az egyesületbe felvenni. Később azonban a katonai szolgálat kapcsán „... az egyesület biztosította, hogy az amatőröket ne a gyalogsághoz és egyéb alakulathoz hívják be, hanem a híradó alakulathoz”¹⁷.

Fontos hangsúlyozni, hogy a második világháború időszakában a rádióamatőrök tevékenysége és a rendelkezésükre álló eszközrendszer az adott állami szervezetek szempontjából több okból is fontos terület volt. Egyrészt az amatőrök eszközrendszere alkalmas volt arra, hogy azokon az adott hatalom érdekeivel ellentétes információkat továbbítsanak határokon túlra, másrészt azonban az amatőrök szakértelmükkel az éterben megjelenő információk megszerzésével, vagy adott információk továbbításával akár támogathatták is az állami szervek feladatait. A vonatkozó egyesületi szabályozás a fenti gondolkör mentén formálódhatott, hiszen az akkori egyedüli hivatalos magyar rövidhullámú rádióamatőr egyesület tagjává csak „feddhetetlen előéletű és államvédelmi szempontból megbízható magyar állampolgárok”¹⁸ válhattak. Mindemellett szakmai tekintetben az amatőrvizsga, az amatőregedély (távíró, távbeszélő), valamint a 24 órás üzem engedélyezése további teljesítendő feltételként jelentek meg az amatőrre való szándékozók előtt.

A honvédelmi-katonai érdekek szükség szerinti érvényesíthetőségét a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk 103. §-a¹⁹ biztosította, megteremtve a magánkézben lévő rádióeszközök és az azokhoz értő személyek igénybevételének lehetőségét. A törvénycikk engedélyhez kötötte továbbá a rádió adó-vevő készülékek létesítését és üzemben tartását, sőt a magánkézben lévő berendezések és készülékek üzemeltetése honvédelmi érdekből korlátozható vagy megszüntethető volt.

Az 1939. évi II. törvénycikk kimondta, hogy

(1) A minisztérium, vagy felhatalmazása alapján a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve, a m. kir. posta anyagkészletének, berendezéseinek, igénybevételét és személyzetének (90. §) működését a honvédelem érdekeinek megfelelően szabályozhatja, a postai forgalmat a mindenkori helyzethez képest korlátozhatja vagy meg is szüntetheti.

(2) Mind a vasutakhoz tartozó, mind a magánhasználatú távírda- és távbeszélővonalak és villamos jelzők személyzetükkel (90. §) és berendezésükkel együtt egészen vagy részben igénybe vehetők és üzemük térítés nélkül korlátozható vagy megszüntethető.

¹⁶ Az MRAOE vezető tagjai között jelent meg vitéz Hollósi Lajos vagy a híradótiszt Bibó Dénes is mint alelnök. Utóbbiról a szakirodalom megjegyzi, hogy „... a magyar rádióamatőr-mozgalom létrehozásában elvülhetetlen érdemeket szerzett. Ugyanakkor a Prónay-különítmény tagjaként elkövetett rémtettei mellett a nyilasmozgalomban játszott aktív” szerepet. RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban. p. 164.

¹⁷ ÁBTL 4.1. A-3238.

¹⁸ ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. p. 90.

¹⁹ 1939. évi II. törvénycikk – a honvédelemről (M. kir. posta, távírdák, távbeszélők, villamos jelzők, rádió alcím) 103. §.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8096>; letöltés: 2013. 07. 25.

(3) A (2) bekezdés alapján igénybe vett berendezéseken lényeges átalakításokat is lehet végezni, sőt szükség esetében azokat le is lehet bontani.

(4) A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve a (2) bekezdésben említett berendezések birtokosait a 98. § (2) bekezdésének és a 180. §-nak megfelelően az üzem összes berendezései tekintetében előkészületi intézkedések tekintetében előkészületi intézkedések foganatosítására kötelezheti. Előkészületi intézkedéseket lehet elrendelni a kivételes ellenőrzés (152. §) céljára is. Ugyanilyen értelemben intézkedik a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve a m. kir. posta tekintetében.

(5) Az ország határa mentén fekvő területen (határsávban) bármiféle távírda, távbeszélő és ötven métert meghaladó vezeték hosszúságú egyéb villamos jelzőberendezés létesítéséhez és használatához a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterrel a honvédelmi miniszterrel egyetértve adott engedélyre van szükség. A határsávban már meglévő ilyen berendezéseket be kell jelenteni a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszternek, aki a további üzemben tartás engedélyezése felől a honvédelmi miniszterrel egyetértve határoz. A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve a határsávba eső egyes városok (községek) területére vagy egyes berendezésekre nézve kivételeket, illetőleg enyhébb feltételeket állapíthat meg.

(6) A rádió céljára szolgáló üzemek, berendezések, készülékek, alkatrészek és egyéb kellékek – az üzemek személyzetükkel együtt (90. §) – a szükséghez képest igénybe vehetők. A (3) bekezdésben foglalt rendelkezés erre az esetre is megfelelően irányadó.

(7) A (6) bekezdésben említett berendezések és készülékek üzemben tartása honvédelmi érdekből térítés nélkül korlátozható vagy megszüntethető.

(8) Rádió adó- (adó-vevő) készülékek és üzemek létesítéséhez és üzemben tartásához a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszternek a honvédelmi miniszterrel egyetértve adott engedélyre van szükség. Az engedély honvédelmi érdekű feltételekhez köthető és bármikor térítés nélkül megvonható. A (4) bekezdésben foglalt rendelkezések rádió adó- (adó-vevő-) készülékekre és üzemekre is kiterjednek.

(9) A (4), az (5) és a (8) bekezdés rendelkezései béke idejére is kiterjednek.

Az amatőrök katonai hírszerzési és kémelhárítási célú igénybevételének lehetősége a második világháború közeledtével egyre inkább felerősödött. Az 1930-as évek második felében már történtek próbálkozások arra, hogy az amatőröket az elhárító szolgálatban figyelő szolgálatra alkalmazzák. Mindez azonban – a már idézett ÁBTL-forrás szerint – sikertelen volt, „mert polgári foglalkozásuk mellett és egyéb elfoglaltságukra tekintettel nem értek rá rendszeresen figyelni az amatőrök”. A rádióeszközöket és az étert jól ismerő, ott jól elboldoguló rádióamatőrök azonban egyre több szerepet kaptak, így például a 2. vkf. osztály Deff. Alcsoporthoz²⁰ tartozó állambiztonsági rádiószolgálat megszervezése a MRAOE segítségével, illetve

²⁰ Értsd: kémelhárító (Alosztály).

felhasználásával történt. Mivel egy idő után a forgalom növekedett, és már a központi állomás kapacitásai nem voltak elegendőek, sor került az amatőr állomások felhasználására is. Egyes amatőrök saját otthonukban – mint alközpontok – látták el feladataikat, akik mellé vidékieket (vagy olyanokat, akiknek nem volt adóállomásuk) osztottak be. Így 24 órás folyamatos szolgálatot tudtak megvalósítani, és a vett anyagokat telefonon diktálták be a rejtjelző csoportnak a Falk Miksa utcába. Ezek az ún. alközpontok a forgalmi adatokat a rádióosztálytól egy hétre vagy hónapra előre megkapták. Munkájuk egyfajta ellentételezéseként az alközpontok villanyszámláját és telefonszámláját a rádiócsoporthoz fizette.²¹

„Az ellenállomások három csoportba tartoztak. Az egyik csoportban hazai állomások voltak, a második csoportban távoli állomások voltak külföldi követségeken, a harmadik csoportban pedig ismeretlen helyen lévő „h” állomások...”²²

A katonai helyzetnek megfelelően növekvő számban hívták be az amatőröket szakértelmük miatt szolgálatra. „A behíváskor nyomtatványt kellett aláírni, mely hasonló volt a katonai eskükhöz, de a titoktartás külön ki volt emelve.” Katonai jellegű alkalmazásuk az őket alkalmazó érintett szervezet számára mindenképpen pozitívumként jelent meg, hiszen az amatőrök szakismereteik révén „biztonságosan tudják a forgalmat fenntartani nehéz forgalmi körülmények között is, mert ehhez szokva vannak [...] ezenkívül a berendezések meghibásodása esetén ki is tudják a hibát gyorsan küszöbölni.”²³

A háborús időszak közeledtével a 2. vkf. osztály Off. Alcsoport rádiós alosztálya is egyre fokozottabb mértékben kezdte alkalmazni a rádióengedélyeseket a rádiós hírszerzés területén. Az egyesület budapesti székházában, valamint a vidéki fiókegyesületek székházáiban az 1937–1938-as évektől kezdődően már rendszeresen szerveztek olyan tanfolyamokat, ahol honvédségi és polgári személyeket képeztek ki a 2. vkf. osztály rádiós hírszerzése számára. Itt jegyzem meg, hogy az MRAOE-ben tömörült rádióamatőrök katonai feladatokat támogató szakmai munkájával a második világháborús katonai ejtőernyőzés történetéhez kapcsolódóan is találkozhatunk. A témakörrel kapcsolatos egyik visszaemlékezés²⁴ az ún. hárosszigeti „testnevelési szaktanfolyam” kiképzésének részeként tekint vissza a rádióamatőrök tevékenységére és az MRAOE-re, ahová az 1938 második felében a tanfolyam résztvevői „heteken át” jártak Budapestre kiképzésre.

Érsek J. szakmatörténeti munkájában megemlíti a 101. híradóezred II. zászlóalját is, kötelékében egy lehallgató- és iránymérő századdal, amelyek a vett rejtjeles táviratokat naponta továbbították a 2. vkf. osztály Off. (KOFFA) és Deff. Alosztályainak²⁵. A KOFFA²⁶ tevékenysége kapcsán írásában merül fel egy ún.

²¹ ÁBTL 4.1. A-3238.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Dr. CSONGOR Győző: Testnevelési Szaktanfolyam. pp. 182–183.

<http://vorosmeteor.hu/ejtoernyos-tanfolyam-bekotott-kedvezmenyes.php>; letöltés: 2013. 07. 22.

²⁵ A lehallgatószakaszok telephelyeként jelöli meg a Váralja utcai testőrlaktanyát (központ), az akkori Verbőczy utcát, a Ferenc József laktanyát (Kerepesi út), valamint a Hermina úti Vakok Intézetét.

²⁶ Értsd: Hírszerző Alosztály (röviden a „Koffa”).

rádiós hírszerzői bázis kiépítése is, amely során felhasználták az MRAOE, illetve az amatőrök közreműködését. Az érintett, titoktartást tett amatőrök kiképzést kaptak, egyesek hordozható rádió adó-vevő készítésére kaptak megbízást. Az amatőröket később katonai szolgálatra hívták be, és „a behívottak közül sokan kerültek az ún. Rongyos Gárdához köthető szabadcsapatokhoz”²⁷. Az MRAOE-ben képzett amatőrök rádióhálókat szerveztek a megszállt területeken, valamint a KOFFA János-hegyi Erzsébet-kilátóba települt rádióbázisán is amatőrök teljesítettek szolgálatot.”²⁸

Habár az áttekintett tanulmány és az egyéb források nem térnek ki külön az amatőrök ezt követő tevékenységére és az egyesület viszonyainak alakulására, a háborús események elmélyülésével tagjaik (az amatőrök nagy részét 1939–1942 között katonai szolgálatra hívták be) vélhetően már az adott katonai szervezet kötelékében végezték munkájukat. Lendvay utcai székházukat 1944. július 2-án amerikai bombatalálat érte.

Az amatőr rádiózás a háború időszakában világviszonylatban is visszaesett. Számos országban hosszabb időszakra betiltották az amatőrök tevékenységét, Magyarország azonban a kivételek közé tartozott és csak rövidebb időszakokban tiltották meg a rádióamatőrök tevékenységét. Ilyen időszakok voltak az 1940. június 30. és 1940. november 11. közötti időszak, valamint az 1944. augusztus 10-től kezdődő időszak, amikor „bizonytalan időre” a M. Kir. Kereskedelem és Közlekedésügyi Miniszter betiltotta a rövidhullámú adók működését. Később, októbertől pedig elrendelték az amatőr adók beszolgáltatását is.²⁹

A szükséges jogszabályi háttérrel a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk jelenthette, amely súlyosan büntette a rádióval és híradásra (hírközlésre) alkalmas állatokkal elkövetett visszaéléseket is.

200. § (1) Vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki:

1. engedély nélkül rádió adó- (adó-vevő) készüléket vagy berendezést létesít vagy tart üzemben;

2. híradásra (hírközlésre) alkalmas állatot tilalom ellenére tart vagy hírközlésre felhasznál.

(2) Háború idején az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény büntett és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

(3) A jelen §-ban meghatározott bűncselekmény esetében elkövetésnek van helye akkor is, ha a bünvádi eljárást senki ellen sem lehet megindítani.

Előzőek mellett 1944. április 2-án hatályba lépett az 1310/1944. ME. sz. rendelet is, amely már általánosságban megtiltotta külföldi rádióadások hallgatását, beleértve a zenei műsorokat is. „A tilalom csak a német birodalmi, illetve a németek által megszállt területeken működő és német vezetés alatt álló adóállomásokra nem vonatkozott.”³⁰

²⁷ ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás – A kezdetektől 1944-ig. p. 109.

²⁸ Uo. pp. 106–110.

²⁹ Uo. p. 38.

³⁰ <http://www.tortenelmitar.hu>; letöltés: 2013. 08. 22.

A rádióamatőrök szaktudásának és technikai képességeinek felhasználására a későbbiekben az évtized közepén a HM Katonapolitikai Osztály Rádiócsoportja³¹ tevékenységéhez kapcsolódóan is találhatunk példát, amelynek érintett részlege átlagosan naponta 60 személytől gyűjtötte be az általuk lehallgatott külföldi rádióadásokat. A legkülönbözőbb helyekről sugárzott rádióadások híreit és politikai véleményeket rádióamatőrök, vagy korábban szakmabeliként foglalkoztatott civilek küldték be, és a jelentésekért fizettek nekik. A rádióadások napi összefoglalóit, amelyek nem voltak nyilvánosak, meghatározott sorrendben, fontos beosztást betöltő személyek között köröztették meg a Honvédelmi Minisztériumon belül. A minisztériumi jelentésen túl három példányt személyesen a katonai titkosszolgálat vezetőjének továbbítottak, amelyből egyet megkapott a katonai elhárítás vezetője, egyet továbbították a MKP-nak és egyet a szovjet partnerszerveknek.³²

Visszatérve az amatőrök egyesületi szerveződésének lehetőségére, a második világháborút követően (1948-ban) megalakuló Magyar Rövidhullámú Rádióamatőrök Egyesülete (MRRE) kapcsán kerültek ismét előtérbe, amely szerveződés tagságát 1949-ben már kb. 600 főre becsülték az egész ország területén. A vonatkozó tanulmány³³ megjegyzi, hogy az MRRE „válogatás nélkül felvette tagjai sorába a múltrendszer kiszolgálóit”, és a vezetés „politikailag megbízhatatlan személyek kezébe került. [...] A választott vezetőség 17 főjéből 10 volt a MRAOE tagja. Nem egy közülük a Vkf. 2-nek dolgozott a hírszerzés vonalán.” Az egyesület tevékenységét felváltandó ezt követően alakult meg 1949 májusában az MRSZ (Magyar Rádiósport Szövetség), amelynek egyik célja volt „irányítás és vezetés alá vonni az ezidőben működő rádióamatőr egyesületet”.

Ez az időszak sem tekinthető tehát nyugodtnak a rádióamatőrök egyesületei szempontjából. A rádióelhárítás formálódó feladatrendszere és az ellenséges rádiós ügynökök, valamint titkos rádióadások felderítése és elhárítása elleni küzdelem során a rádiózás egyes amatőr művelői is a hatóságok „látókörébe” kerülhettek. A Bikki I. tanulmányában hivatkoztak alapján a „rádióelhárítással foglalkozó részlegnek ellenőrizni kellett többek között a gyanús kapcsolatokkal rendelkező régi amatőröket, rádiókereskedőket, rádiós szakembereket és általában a rádióhoz értő kompromittált személyeket is”³⁴.

A rövidhullámú amatőrmozgalom jelentős átszervezésére ezt követően 1950-ben kerül sor³⁵, az MDP Szervező Bizottsága határozatával. Ennek értelmében az addig „funkcionáló egyesületek önként kimondták feloszlásukat és tagságukkal együtt egyesültek az MSZHSZ Rádióosztály keretén belül”. Újraszervezték a rádióamatőr mozgalmat, majd 1951-ben megkezdődött a rádiótechnikai ismeretek

³¹ A Rádiócsoport újjászervezése kapcsán lásd DÁVID Ferenc: A katonai titkosszolgálatok az 1945-ös újjászervezés időszakában. pp. 37–66., valamint DÁVID Ferenc: A magyar katonai titkosszolgálatok és a szovjet partnerszolgálatok kapcsolata 1945 és 1947 között. pp. 295–308.

³² A bekezdésben leírtak Dávid Ferenc kutatásaihoz kapcsolódnak, akinek köszönet a külföldi levéltári forrásokból származó információk megosztásáért és rendelkezésemre bocsátásáért.

³³ ÁBTL 4.1. A-3238.

³⁴ BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között.

³⁵ Az MDP Szervező Bizottság és egyéb Állandó Bizottsági üléseinek Napirendi Jegyzékei. III. Kötet, 1948–1953. Magyar Országos Levéltár segédletei. p. 99.

oktatását célul kitűző ún. rádiókörök szervezése is. 1955-ben hazánkban már kb. 8500 főre becsülték azoknak a számát, akik ilyen rádiókörökben részt vettek.

Fenti rövid áttekintést összegezve megfogalmazható, hogy az 1920–1930-as évektől felértékelődő rádiózás szerepe a második világháború táján értelmezett időszakában különös jelentőséget kapott. Az állami, hivatalos (pl. postai) rádióállomások és a „műsorszórás” mellett a háború kiteljesedésével súlyponti eltolódás ment végbe a katonai vonatkozású híradás és felderítés-információgyűjtés irányába. A formálódó hazai rádióamatőr-társadalom, a Honvédelmi Minisztérium által támogatott MRAOE tagsága pedig szakértelme és hozzáértése révén nem kerülhette el az akkori katonai érdekek mentén megjelenő figyelmet és képességeik szolgálatba állítását. A hírszerzés és a rádióamatőrök kapcsolatát érintően vélhetően még számos értékes dokumentum található a levéltárakban, amelyek feldolgozása hozzájárulhat a korszak technikai-titkosszolgálati szempontú megismeréséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között. In: Betekintő 2010/1. ISSN 1788-7569
- CSONGOR Győző: Testnevelési Szaktanfolyam. In: Magyar Szárnyak, 1997. pp. 182–183. <http://vorosmeteor.hu/ejtoernyos-tanfolyam-bekotott-kedvezmenyes.php>; letöltés: 2013. 06. 22.
- DAVIS, Dan: Radio History 03 – Amateur Radio Before and During WWII. <http://rfcec.com>; letöltés: 2013. 07. 23.
- DÁVID Ferenc – A katonai titkosszolgálatok az 1945-ös újjászervezés időszakában. In: BENE Krisztián – DÁVID Ferenc – DEÁK Máté – GÖZSY Zoltán – VITÁRI Zsolt: Kutatási Füzetek 20. Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs, 2013. pp. 37–66. ISSN 1416-0986 <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/kutatasifuzetek20.pdf>; letöltés: 2013. 08. 26.
- DOKTORITS István (MRAOE Műszaki Bizottságának elnöke): A rövidhullámú amatőrmozgalom és a rövidhullámú amatőr készülékei. p. 68.
- DOKTORITS István (MRAOE Műszaki Bizottságának elnöke): A rövidhullámú amatőrmozgalom és a rövidhullámú amatőr készülékei. Elektrotechnika, 1944. március 1. p. 68. http://elektro.tudomanyortortenet.hu/pdf/ET/1900-tol/ET_1944_03t_2.pdf; letöltés: 2013. 08. 10.
- DOMBRÁDY Lóránd: Mi volt a Vkf-2? História, 1979/3. szám.
- ÉRSEK János: Rövidhullámú amatőr rádiózás. A kezdetektől 1944-ig. Ajtósi Dürer Könyvkiadó, Budapest, 1993. 273 p. ISBN 963-8314-08-7
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001.

- ILLÉNYI Balázs: Finom hangolás.
HVG/49 2008. 12. 06.
- KOVÁCS Tamás: Az ügynevezett szakszolgálati munka a történelemben. pp. 125–132.
In: Csóka F. (főszerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából. p. 437–451. NBSZ
- Magyar világhíradó 554. 1934. október. A „Rádióélet” rádióamatőr vadászversenye Budapest környékén.
<http://filmhiradok.nava.hu/watch.php?id=1195>; letöltés: 2013. 08. 10.
- PAPP Zoltán: A magyar rövidhullámú amatőr rádiózás kibontakozása, rádióamatőrök, rádió klubok Pécssett és Baranya megyében.
<http://pappzoltan15.files.wordpress.com/2013/01/rc3a1dic3b3amatc591rc3b6k-rc3a9gen-c3a9s-napjainkban-pc3a9csett-c3a9s-baranya-megyc3a9ben1.pdf>;
letöltés: 2013. 07. 10.
- RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban.
In: Felderítő Szemle IX. évf. 2. szám, 2010. június.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2010-2.pdf>; letöltés: 2013. 08. 02.
- SZABÓ József János: A magyar katonai hírszerzés 1945–1956.
In: Felderítő Szemle különszám, VII. évf. 2008. november. p. 46.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2008-E.pdf>; letöltés: 2013. 07. 24.
- SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945. In: Felderítő Szemle különszám, VII. évf. 2008. november. p.19.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2008-E.pdf>; letöltés: 2013. 08. 10.
- T. VARGA György (szerk.): Az MDP Szervező Bizottsági és egyéb Állandó Bizottsági üléseinek napirendi jegyzékei. III. kötet, 1948–1953.
Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2008.
ISSN 1417-1848, ISBN 13-978-963-200-100-5
- Filmhiradók online .
<http://filmhiradok.nava.hu/watch.php?id=2680>; letöltés: 2013. 08. 15.
- http://elektro.tudomanytortenet.hu/pdf/ET/1900-tol/ET_1944_03t_2.pdf;
letöltés: 2013. 08. 10.
- 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről.
M. kir. posta, távírdák, távbeszélők, villamos jelzők, rádió. 103. §.
<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8096>; letöltés: 2013. 08. 10.

A JÁTÉK NEM JÁTÉK – AVAGY AZ AIRSOFT NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI²

Bevezetés

A fegyveres harci helyzetek, taktikai eljárások kiképzését valóság-hű helyzetek szimulálásával lehet magas szintre emelni. Az airsoft egy szimulációs csapatjáték, amelyben realiztikus körülményeket, felszereléseket, fegyvereket használnak, így ez a játék kiválóan alkalmas lehet – a gazdasági tényezőket is szem előtt tartva – a fegyveres és a rendvédelmi szervek kiképzési eszközrendszerének fejlesztésére. Ennek a kiképzési rendszernek a megismerésével tudjuk értékelni az airsoftban mint eszközben és mint tevékenységben rejlő nemzetbiztonsági és rendvédelmi új típusú kihívásokat.

Az airsoftos kiképzéseket tekintve egyaránt elmondható, hogy a bűnözői csoportok és a szélsőséges csoportok is törekcszenek a valóság-hű kiképzésekre, és ahogy mindig is másolták a fegyveres testületek kiképzési módszereit, így ezzel a módszerrel és kiképzési eszközzel is ez történik. Az említett bűnözői csoportok, de főként a szélsőséges, radikális csoportok kiképzései során nagy szerepet kap a szimulációs eszközön túl maga a kiképző is, aki legtöbbször valamely fegyveres vagy rendvédelmi szervtől leszerelt személy vagy annak még aktív tagja.

A cikk az airsoft ismertetésén túl a „problémás” játékról és a „problémás” játékosokról szól. Úgy is, mint a szervezett bűnözői vagy szélsőséges, radikális gondolkodású csoportok és az airsoft kapcsolata, vagy a rendvédelmi és más fegyveres testületek köreiből kikerülő kiképzők/fegyveres taktikai eljárásokhoz értő szakemberek kérdése.

Az airsoftról

Az airsoft Japánból ered, ahol a 2. világháború után olyan szigorú fegyvertörvény lépett életbe, amely megtiltotta a polgároknak, hogy éles lőfegyverrel rendelkezzenek. Természetesen az igény továbbra is fennmaradt, hiszen Japán nagy múltú fegyverkultúrával rendelkezik. Megragadva a helyzet piaci lehetőségét, néhány gyártó a valódi lőfegyverek élethű mását kezdte el gyártani. Ebben a szigorúan szabályozott helyzetben a replikafegyverek alkalmasak voltak arra is, hogy a háborúban vesztes ország kiképzési célokra használja őket.

¹ A szerző a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság „Hortobágy” Akció Osztályánál szerzett 10 éves bevetési tapasztalattal, közel 15 éves lökiképzési és intézkedéstaktikai oktatói múlttal rendelkezik, valamint a NKE Nemzetbiztonsági Intézeténél szerzett nemzetbiztonsági szakértői végzettséget.

² A szerző XXXI. OTDK Had- és Rendészettudományi Szekció „Nemzeti és nemzetközi biztonság” tagozatban II. helyezést elért pályamunkájának a szerkesztett változata.

Eszköze, játékmód: Az airsoft legfőbb eszköze maga a replikafegyver, ami a valódi fegyverek 1:1 méretarányú másolata. Az airsoft nem más, mint az ezzel az eszközzel vívott szimulációs csapatjáték, ahol a játékosok katonai akciókat, rendőrségi helyzeteket, kitalált szituációkat élhetnek át. Különböző szabályok szerint zajlik a játék, de a legelterjedtebb az ún. MILSIM³ rendszerű játék, amely a valóságghú elemekkel megvalósított játékot jelenti. Az airsoft fegyverek realiztikusabbá válása magával vonzotta a játékosok azon igényét, hogy a játék összes tényezőjét is valóságghúbbé tegyék (ruházat, felszerelés, járművek). Ez egészen odáig is mehet, hogy a játékosok valódi fegyverkiegészítőket szereznek be és használnak (éjjellátók, rádiók, lézeres célmegjelölők, lövedékálló mellények), vagy akár éles haditechnikai eszközt alakítanak át. Néhány esetben a valódi speciális egységek felszerelésével vetekszik arzenáljuk, leszámítva az éles fegyvert. Magyarországon is előfordul, de főleg külföldi játékokon, hogy különböző katonai járműveket (páncélozott csapatszállító járművek, helikopterek stb.) is használnak a játékok során az élethűsége törekedve.

Az airsoft jogszabályi környezete

Hazánkban az airsoft az ezredforduló után kezdett elterjedni. Amikor a fegyvereket jogi szempontból vizsgáljuk, akkor alapvetően két jogszabály rendelkezéseit kell figyelembe vennünk. Egyrészt a 2004. évi XXIV. törvényt (a továbbiakban: Ftv.) a lőfegyverekről és a lőszerkekről, másrészt a jogszabályi értelemben alacsonyabb szinten elhelyezkedő 253/2004. (VIII.31.) Korm. rendeletet a fegyverekről és a lőszerkekről. Ahogyan az airsoft fegyverekről fentebb már említettem, szinte tökéletes másolatai a lőfegyvereknek, így ezek a fegyverek a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök közé sorolandók. Az erről szóló kormányrendelet szerint ugyanis közbiztonságra különösen veszélyes eszköznek minősül az olyan eszköz, amely az utánzás jellege és méretarányos kivitelezése miatt megtévesztésre alkalmas módon hasonlít a lőfegyverre (lőfegyverutánzat).⁴

Az airsoft fegyverek és a lőfegyverek jogi szabályozása során a gyártásra, forgalmazásra, javításra tulajdonképpen egységes szabályok vonatkoznak. Az ember testi épségére, az emberi életre vonatkozó eltérő hatások végett a használat és a fegyvertartás szabályai azonban már értelemszerűen szigorúbbak a lőfegyverek esetében. Jó példa erre, hogy lőfegyverek megszerzéséhez és tartásához is engedély szükségeltetik, míg az airsoft során használt fegyverek esetében elegendő a 18. életév betöltésének és a cselekvőképességnek az együttes megléte.⁵

Az airsoftot körülvevő jogszabályok darabszámából is látható, hogy az airsoftot a mai napig nem sikerült egyértelműen bekegorizálni a törvényalkotóknak. A jogszabályok is légfegyverként kezelik az airsoftot, amíg például a paintball markereknek külön kategóriájuk van.

³ MILSIM – Military Simulation – katonai szimuláció.

⁴ 175/2003. (X. 28.) Korm. rendelet Mellékletének e) pontja.

⁵ Ftv. 3/B. (1) b).

A téma szempontjából kiemelkedően fontos, hogy ezeket a fegyvereket 18 év feletti személy szabadon megvásárolhatja és birtokolhatja, illetve magánterületen használhatja. A másik fontos tényező, hogy ezek a replikák fegyverutánszereként a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök körébe tartoznak. Jó példa erre, hogy a bűnügyi híradások során is fegyvernek látszó tárgyat említene az elkövetés eszközeként. Ezeket néha a szakértők sem tudják első pillantásra megkülönböztetni az éles társaiktól.

Az airsoft szerepe a katonai és a rendvédelmi kiképzések során

A katonai és a rendvédelmi képzés során a gyakorlat valódiságának tökéletesítése minden egyes harctípus esetén problémát okoz, ezért a honvédelmi és a rendvédelmi szervek kiképzési módszereinek folyamatos fejlesztésére ösztönöz. Így van ez a löfegyveres közelharc, illetve helység-harc esetén is, melyek szimulálására többféle technikát alkalmaznak szerte a világon. Kiképzői szemszögből néhány szimulációs kiképzési eszközt elemezve a következőket állapítottam meg.

A *paintball markerrel* végzett⁶ kiképzés nem realiztikus a fegyver kialakítása, valamint a kötelező védőfelszerelések használata miatt.

A *MILES*⁷ rendszer problémája, hogy a felhasználók nem érznek fájdalmat, hiszen a találatjelzés csak egy sípszó, és ez éles helyzetben túlzott kockázatvállalást eredményezhet.

A *Simunition*TM *rendszerrel*⁸ és az *airsoftnál* megvan ez a fájdalomkontrol a találatnál. A realiztikus elemeket tartalmazó képzés szempontjából viszont az airsoft előnye az, hogy a védőfelszerelések tekintetében elég egy védőszemüveg, amelyet éles bevetések során is hordanak a tréningek résztvevői, valamint a fenntartási költsége is elenyésző (kb. 20 fillér egy darab töltény), míg a *Simunition*TM töltény ára kb. 350 Ft/db.

A katonai és a rendészeti képzésben véleményem szerint elengedhetetlen a valóság-hű elemeket tartalmazó gyakorlati oktatási módszerek széles körű alkalmazása mind az alapképzések, mind a tovább- és szinten tartó képzések során. A mai magyar képzési módszertanok legtöbbször kiválasztják a lökiképzést és az egyéb intézkedéstaktikai, önvédelmi képzéseket, ezért a valós helyzetben fegyverrel végrehajtandó jogszerű és szakszerű bánásmód elemei nem rögzülhetnek be a kiképzendő állományban. Ezek az eszközök nem helyettesítik az éles lövészeteken szerzett tapasztalatokat, hanem szorosan kiegészítik azokat, így szélesebb körű bevezetésük a modern katonai és rendészeti kiképzés módszer- és eszközparkjába elengedhetetlen kelléke a jogszerű és szakszerű intézkedésekre, fegyverhasználatra történő magas szintű, a mai kor elvárásainak megfelelő felkészítésnek.

⁶ Paintball: először festékgolyót kilövő jelölőeszköz volt, amiből később kialakult a paintball csapatjáték.

⁷ MILES – Multiple Integrated Laser Engagement System – többtagú integrált lézeres ütközetszimuláló rendszer.

⁸ *Simunition*TM rendszer: a „simulation” és az „ammunition” szavakból képzett szó, amely a képzések életszerű és valóság-hű megvalósítása érdekében kidolgozott rendszert takarja. Alapja egy porfestékekkel töltött műanyag lövedék, mely találat során nem okoz sérülést, csak a festék által „jelzi” a találatot. A löszerbe csökkentett löportartalom kerül. A rendszer része még a rendszeresített fegyver, amellyel a kiképzendő személy a tényleges szolgálatban dolgozik, és amelyet csőcsere után lehet erre a célra használni, valamint egyéb védőfelszerelések, melyben maszk, gége- és mellvédő található.

A problémás játék és problémás játékosok, avagy az airsoft nemzetbiztonsági és rendvédelmi aspektusai

Az előző fejezetekben az airsoft fogalmi, történeti és jogszabályi áttekintésén túl igyekeztem részletesen bemutatni az airsoft játékban és eszközben rejlő fegyveres eljárások és egyéb taktikai kiképzési lehetőségeket. A bemutatás részletességével azt szerettem volna elérni, hogy az ebben a fejezetben tárgyalt kérdések során az airsoftban mint bárki által hozzáférhető, viszonylag olcsó, a kiképzések során kiválóan alkalmazható eszközben és játékban (mint tevékenységben) rejlő nemzetbiztonsági és rendvédelmi szinten megjelenő kockázatok és lehetőségek olyan megvilágításba kerülhessenek, hogy az kellő súlyt adjon a probléma további elemzéséhez.

Ebben a témában az elemző munkát nehezíti, hogy a nemzetbiztonsági és a rendészeti témájú jelentések és szakmai iránymutatások nagy része titkos minőségű, így csak a nyílt forrásokból származó információkat dolgozhattam fel.

A rendvédelmi vagy más fegyveres testületek köreiből kikerült kiképzők/ fegyveres taktikai eljárásokhoz értő szakemberek kérdése

Első veszélyforrásként a „játék” fedése alatt a rendvédelmi-honvédelmi szervek köreiből kikerült kiképzők/fegyveres taktikai eljárásokhoz értő szakemberek kérdését jelölném meg. Ezeket a szakembereket különböző bűnözői vagy radikális csoportok – az ismert anyagi/morális helyzetüket kihasználva – beszervezhetik, akár őket megtévesztve is. Ezek a csoportok az ilyen szakemberektől megszerzett tudással illegális cselekményeik sikeres végrehajtásához kapnak magas szintű felkészítést, ezáltal az ellenük folytatott küzdelmet teszik még nehezebbé. Talán ez az egyik olyan momentum, amely a téma feldolgozását (figyelemfelhívásnak is szánva) aktuálissá teszi!

Ezek a szakemberek múltjuk és hitelességük alátámasztása céljából a rendszeresített eszközeiket használják a kiképzések során, valamint az interneten is hirdetik az általuk tartott képzést. Hitelességük alátámasztása céljából információkat osztanak meg múltjukból, és ami szintén kockázatot jelent, hogy különböző tematikákat és képzési anyagokat is hozzáférhetővé tesznek a kiképzésben részt vevő személyek számára. Ez veszélyforrást jelent az aktív szolgálatot ellátókra, hiszen a taktikai eljárásaik ismeretében sikerrel védekezhetnek ellenük.

Az airsoft játék is, és a játékra történő felkészítés alkalmas annak a valós tevékenységnek a fedésére, amelyet a „renegát” kiképzők a játék leple alatt végezhetnek. Ebben a veszélyforrásban mind rendvédelmi, mind nemzetbiztonsági kockázat megvalósul, hiszen akár a bűnözői csoportok, akár a szélsőséges-radikális csoportok, belső terrorcsoportok olyan fegyveres taktikai eljárásokat ismerhetnek meg, amellyel az ellenük létrehozott szervek dolgoznak, valamint az ilyen kiképzők személyében belső információforrásra is találhatnak.

A belső elhárító szervek figyelme ki kell, hogy terjedjen a fegyveres harcot oktató hivatásos személyek magánjellelű, esetleg másodállásban végzett oktatói tevékenységére, de a hobbiszerűen üzött játékban rejlő kockázatok sem elhanyagolhatóak.

Ezeket a „renegát” kiképzőket az alábbi kategóriákba lehet csoportosítani:

A „*homo ludens*”⁹ kategória: ide a fiatal hivatásos kollégák tartoznak, akik „fegyvermániájukat” élük ki és ők is játszanak. Saját csapatuk „túlélési esélyeit” javítandó, a munkájuk során nekik tanított taktikai elemeket a környezetükben játszó személyeknek is átadják.

A titoktartási szabályokat figyelmen kívül hagyó, a *taktikai kiképzést üzletnek tekintő* „*megélhetőségi kiképző*” kategória: ezek a személyek már régebb óta vannak a rendészeti vagy a fegyveres testületi rendszerben, magukat képzettnek tartó vagy valóban képzett szakemberek, akik képesnek érzik magukat a tudásuk átadására és ebben üzleti lehetőséget is látnak, aminek reményében pedig bárkinek átadják tudásukat.¹⁰ Általában maguk is játszanak, valamint az internet adta lehetőségekkel élve azon keresztül hirdetik az általuk tartott képzéseket. Ezek a személyek többségében külföldi missziókat megjárta, esetleg különböző speciális egységek volt vagy jelenlegi tagjai, akik a taktikai eljárásokban, fegyveres mozgásokban otthonosabban mozognak. Azért, hogy tudásuk „eladhatóbb” legyen, sokszor nem titkolják előéletüket, szervhez tartozásukat, sőt ezt külön fel is tüntetik hirdetéseikben, weboldalaikon, hangoztatják a megtartott képzéseken,¹¹ hiszen ezzel támasztják alá szaktudásuk forrását, hitelességét. A tréningeken kívül jelentős mennyiségű magyar és nemzetközi vonatkozású szakmai irodalom¹² is található az ilyen és ehhez hasonló oldalakon, amelyek illetéktelen felhasználó részére információval szolgálhatnak. Legtöbbjét a kiképzéseket hirdető teszik fel az internetes oldalakra a kiképzések hitelességét elősegítve, de jelentős az olyan irodalom is, amelyet a fanatikus airsoft játékosok gyűjtöttek, de erről bővebben egy későbbi fejezetben fogok értekezni.

Az olyan *kiképzők kategóriája*, akik anyagi megfontolásból *direkt keresik a kapcsolatot* bűnözői körökkel, vagy ideológiájuktól függően valamely szélsőséges radikális gondolkodásmódú csoporttal. Az előző kategóriájú csoporttól eltérően (ahol a „kiképzőt” nem érdekelte, kinek tartja a tréninget, csak a pénz motiválta), az ebbe a kategóriába tartozó „trénerek” *direkt keresik a kapcsolatot a „másik” oldallal*. Talán ez a legveszélyesebb kategória, hiszen itt már elmondható, hogy az alkotmányos rend védelmére felesküdt szervezetbe a „másik” oldal sikeres beépülést hajtott végre!

Ezt a kategóriát két különböző csoportra bontottam:

Az egyik veszélyes kategória az, amelyik bűnözői köröknek árulja tudását.

A célja a kapcsolatszerzés, ezáltal anyagi haszonszerzés, melyet a hivatásos szervhez való tartozással tud „eladhatóvá” tenni. A bűnözői körök előbb kisebb szívességeket kérnek az ilyen kiképzőtől, pl. „Nézz már meg egy rendszámot, mert

⁹ Homo ludens – játékos ember.

¹⁰ Általában a kiképzést hirdető valahol a weboldalon vagy a plakáton elhelyeznek egy felhívást, miszerint „... szervezői elutasítanak minden szélsőséges csoporthoz vagy félkatonai szervezethez tartozó jelentkezőt!!!”, viszont felmerül a kérdés, hogy ezt valóban ellenőrzik is?

¹¹ A különböző airsoftos fórumokon, blogokban több utalás is van hivatásos állományú kiképzőkre, így ajánlva őket egymásnak.

¹² Különböző rendőrségi, honvédségi, NATO kiképzési segédletek, oktatóanyagok, tankönyvek, doktrínák stb.

meg akarom venni azt a kocsit!”, vagy „Nem tudnál csak egy darab géppuskalőszeret hozni, tudod, gyűjti a gyerek!”, vagy „Mikor dolgozol, ha esetleg újra szeretnénk kiképzést?”,¹³ vagy ehhez hasonló, aprónak tűnő kérések formájában. Ezekkel az apró kérésekkel a kiképző megbízhatóságát,¹⁴ hozzáférisi szintjeit¹⁵ tesztelik, illetve korrumpálhatóságának határát mérik fel, miközben a kiképzésekért bőséges anyagi ellenszolgáltatásokat fizetnek. Miután a bűnözők a kiképző „korlátait” megismerték, azt kihasználva a lehető legtöbb információt szedik ki ebből a „csatornából”, amelyet a bűnözői tevékenységük eredményes folytatásához használnak fel. Ha pedig nincs ilyen „korlát”, tehát a kiképző az anyagi érdekek miatt szinte „átáll a másik oldalra”, akkor a bűnözői körök egy jól felkészült, kiképzett „katonát”¹⁶ kapnak, akivel tevékenységüket hatékonyabban tudják végezni.

A másik veszélyes kategória az, amelyik ideológiai megfontolásból lesz szélsőséges-radikális gondolkodású csoport(ok) kiképzője.

A szélsőségesek iránti szimpátia a rendvédelmi és a nemzetbiztonsági szervezeteken belül is jelen van, hiszen a romló gazdasági helyzet és az ebből kialakuló elégedetlenség, a kisebbségeket hibáztató szélsőséges nézetek, a nacionalista megnyilvánulások ugyanúgy kihatnak a hivatásos állományú szervek állományára is.

A szélsőséges, extrémista nézeteket valló csoportok a megfelelő belső konspirált, operatív ellenőrzéseik után szívesen veszik a fegyveres harchoz értő, taktikai tudással rendelkező, valamint rendészeti vagy honvédelmi szervekről szóló információkkal bíró személyek csatlakozását mozgalmaikhoz. Miután a kiképző önként, ideológiai megfontolásból csatlakozik a mozgalomhoz, saját maga szállít olyan információkat, esetleg eszközöket¹⁷ a csoportnak, amelyekhez a munkája során hozzáfér és a mozgalom javára válhat.

Bűnözői csoportok és az airsoft

A szervezett bűnözői körök érdekeik védelmében egyre gyakrabban használnak lőfegyvert. Régebben homokbányákban, elhagyott területeken ismerkedtek meg a fegyverek működésével, majd különböző lövészkлубokba iratkoztak be és ott folytatták a fegyverrel való bánásmódok elsajátítását. A rendvédelmi szervek az ilyen helyekről egyre sikeresebben szorították ki ezeket a bűnözői köröket. A lövészkлубok tagjait nyilvántartották, amit az ilyen személyek kerülni szeretnének, hogy az őket és bűnös tevékenységeiket övező konspirációt fent tudják tartani a bűnüldöző hatóságok előtt. Az airsoftban találták meg azt a lehetőséget, hogy a fegyver használatát és a vele kapcsolatos taktikai elemek begyakorlásához szükséges eszközt különösebb regisztráció nélkül beszerezhessék.

¹³ Ezzel az ártatlan kérdéssel a szolgálati idő tervezete az adott egység vonatkozásában már nyitlta is válik, ami pl. egy rendőri egységnél hatalmas hátrányt jelenthet a bűnözői csoporttal szemben.

¹⁴ Saját barátaik, rokonaik autóinak adatait kéri le, amit le tudnak ellenőrizni, hogy a kapott adatok valóságosak-e.

¹⁵ Különböző nyilvántartó rendszerekhez, raktárkészletekhez stb.

¹⁶ Nem a szó szótári jelentésében, hanem egy olyan személyt, aki felkészült, ért a fegyverekhez, közelharchoz, ismeri a rendészeti szervek taktikáját, szervezeti működését és nagymértékben segítheti a bűnözői tevékenységet információkkal, fizikai tevékenységgel.

¹⁷ Szolgálati időtervek, létszámadatok, készletadatok, kiképzési tervek-tematikák, kiképzési és egyéb eszközök, munkatérképek, vésztervek, lőszeres, robbanóanyagok stb.

Mint már utaltam rá, ma Magyarországon bárki megvehet egy airsoft fegyvert, ha a 18. életévét betöltötte, elég felmutatnia a személyi igazolványát. Az airsoft remek lehetőséget biztosít számukra, hogy akár – az előző fejezetet tekintve – egy hivatásos kiképzőtől szerezzék be a megfelelő szintű fegyverkezelési és a nem kevésbé fontos taktikai tudást úgy, hogy valós szándékuk rejtve maradjon. A valós szándékot a játékkal fedik el, és mivel az airsoft egyik legelterjedtebb játékmódja a MilSim, a valóság-hű elemekre hivatkozva a fegyveres harc taktikai elemeit szándékoznak megtanulni. Ezáltal a valós fegyverek kezelését és a taktikai eljárásokat is megismerhetik. Egy-egy ilyen jól megfizetett játék során akár a kiképző különböző szintű bűnözői körökbe történő beszerzése is előfordulhat.

Radikális-szélsőséges gondolkodásmódú csoportok és az airsoft

Magyarországon ma egyre elterjedtebbek a szélsőséges radikális csoportok, melyek katonai rendben szerveződtek.¹⁸ Az elhíresült „őszödi beszéd” nyilvánosságra kerülése után a radikális és a szélsőjobboldali csoportok erősödő szerveződése volt megfigyelhető. Ezek a csoportok nyilvánosan vállalják magukat, egyesületi formában, civil szervezetként működnek, így próbálva a politika- vagy pártellenes társadalmat maguk mellé állítani. Civil szervezetként nyíltan hirdetik a különböző kiképzéseket, felkészítéseket, túlélőtáborokat a tagjaik és leendő tagjaik számára.¹⁹

A különböző szélsőséges szervezetek internetes honlapjaikon hirdetett kiképzésekről készült fényképeken és videókon, valamint a széles körben kedvelt videomegosztó portálokon²⁰ megfigyelhető – az általuk kiképzéshez használt egyéb eszközök²¹ között –, hogy ezeket a kiképzéseket főként az airsoft fegyverek adta lehetőségekkel²² élve hajtják végre.

Több szélsőséges szervezettel kapcsolatosan fellelhető fotókon és videókon láthatóak kiképzési eszközök, köztük az airsoft és a hatástalanított fegyverek is, melyeken azok szét- és összeszerelését, karbantartását is gyakorolják.²³

A kiképzésekre történő felhívásokban olvasható a „Nyilvános tábor” kifejezés. Ezekbe a táborokba előzetes regisztráció után bárki jelentkezhet. A „nyílt” szóból kiindulva feltételezhető, hogy ezek a csoportok a nyilvános táborban toborzást is folytathatnak, és akik megfelelnek a csoport ideológiai elvárásainak, azok belső operatív ellenőrzésük²⁴ után részt vehetnek a nem nyilvános, emelt szintű kiképzéseken is.

¹⁸ Pl. Hunnia Mozgalom, Magyarok Nyilai, Magyar Gárda, Magyar Nemzeti Arcvonal, Véderő stb.

¹⁹ http://hirszerzo.hu/elemzes/42615_a_magyar_garda_es_a_jobbik_politikaja; letöltés: 2011. 01. 24.

²⁰ Pl. videa.hu, youtube.com.

²¹ Olyan hatástalanított fegyvereket lehet látni ezeken a videókon, amelyek a hivatásos szerveknél rendszeresítve vannak pl. AMD-65 gépkarabély, PA-63 pisztoly.

²² A fegyver hozzáférhetősége és a fegyvermásolat élethű jellege miatt.

²³ <http://www.youtube.com/watch?v=dOpn3dudB84>; letöltés: 2012. 04. 09.

²⁴ Pl. a Véderő nevű szélsőjobboldali szervezet internetes honlapján közzétett saját biztonsági oktató anyaguk is utal konspiráltságukra.

A magyarországi szélsőjobboldali ideológiával gondolkodó embereket, tevékenységüket egyik tanulmányában²⁵ Szabó Miklós több szempontból vizionálja. Szempontjai közül az egyik lehetséges veszélyforrásnak azt a mozzanatot jelöli meg,²⁶ amelynek megelőzésében, megakadályozásában az alkotmányos rend védelmére felelködött szervezeteknek jut óriási szerep.

A radikális-szélsőséges gondolkodásmódtól már csak pár lépés a terrorisztikus cselekmények végrehajtása. A radikális csoportok céljaik elérése érdekében nem riadnak vissza az antidemokratikus eszközök, így az erőszak alkalmazásától sem. Magyarországot a leginkább az ideológiai alapú terrorizmus fenyegeti, hiszen a nacionalista érzelmektől túlfűtött csoportok, mint pl.: a Magyarok Nyilai szervezet elsősorban bizonyos etnikai és nemzeti kisebbségek ellen fordulnak. Az általuk képviselt eszmevilág jelentősen rongja hazánk megítélését a régiókban, valamint Európa hasonló ideológiát valló terrorszervezeteinek vagy magányos terroristáinak²⁷ a szimpátiáját elnyerve azokat idevonzza.

Mivel ezek a csoportok alkalmatlannak tartják az államot honvédelmi, rendvédelmi, katasztrófavédelmi feladatainak ellátására, és ezt nyíltan felvállalva eszmevilágukat terjesztve lépnek fel, ezáltal célpontjaik lehetnek egyes külföldi titkosszolgálatoknak is, amelyek például támogathatják e csoportok tagjait vagy különböző játszmákra felhasználhatják őket.²⁸

Az előző fejezetekben részleteztem az airsoft fegyverek realisztikus kialakítását, így tehát az airsoft fegyver szinte teljesen alkalmas arra, hogy egy fegyverhez nem értőt megismertessen az éles fegyverek kezelésével, súlyával, használatával. Ezért az airsoftos játékok résztvevői alkalmasak a szélsőséges csoportok tömegbázisának a létrehozására, toborzásra. A játék pedig mint tevékenység alkalmas arra, hogy fedése alatt olyan felkészítést, kiképzést hajtsanak végre az arra alkalmasnak jelöltek, kiválasztott csoporttagok számára, amellyel azok egy esetlegesen tervezett terrorisztikus vagy terrorcselekményt, bűncselekményt sikeresen végrehajthatnak. A fentebb elemzett kockázatok olykor fikciónak, ötletelésnek tűnhetnek, de a közelmúlt eseményei tényekkel is bizonyították felvetéseimet.²⁹

Az airsoft mint információforrás

Az airsoftot megszállottan művelők a minél valóságosabb játék élménye miatt a hazai és külföldi rendészeti és katonai szervekről, speciális egységekről, kiképzettségükről, felszereléseikről, fegyverzeti anyagaikról, az általuk alkalmazott taktikai eljárásokról, létszámadataikról *gyűjtenek és rendszereznek* – főként nyílt forrásokból származó – adatokat és információkat. Információforrásként főként az

²⁵ SZABÓ Miklós: A magyar jobboldali radikalizmus történelmi gyökerei. pp. 209–214.

²⁶ Uo.: „... a „rongyosgárdának” szerepük lehet.” Szabó itt a szélsőjobboldali csoportok azon szerepét sejteti, amikor adott szituációban a kiképzett csoportok a hatalom erőszakos átvételére történő cselekményeket követnek el.

²⁷ A „norvég mészáros” néven elhíresült Anders Behring Breivik is járt Magyarországon, hogy miért, azt a Terrorelhárítási Központ Felderítő szerve nemzetközi összefogással vizsgálja.

http://hvg.hu/itthon/20110726_norveg_meszarlas_magyar_nemzetbiztonsag; letöltés: 2012. 04. 16.

²⁸ HÉJJ Dávid – SCHULTZ Gábor: A jelenkori jobboldali radikalizmus dilemmái. p. 3.

²⁹ Lásd: 2011-es Gyöngyöspatai események.

internet adta lehetőségekkel élnek (weboldalakról, különböző fórumokon, chat oldalakon keresztül humán forrásoktól, médiából), bár előfordul, hogy személyes kapcsolatokat felhasználó humán forrásoktól szerzik be az adatokat, információkat, majd teszik közzé azokat az airsoftos társadalom részére. Ismerősi körükből fegyveres szervnél szolgálatot teljesítő személytől szerzik be az információikat a játék valóságghűbb mikéntjére hivatkozva, és ha a hivatásos személy nincs kellően felvilágosítva ezen adatok titkosságának fontosságáról, akkor olyan információk kerülhetnek illetéktelen személyek kezébe, melyek nyílt forrásokból nem beszerezhetőek (pl., szolgálati idő tervezetei az adott alegységek vonatkozásában). Ez egyben lehetőség is a hírszerző szolgálatok³⁰ információgyűjtő tevékenysége számára.

Az elhárításért felelős szervek tekintetében pedig információforrásként a játék lehet az, amin keresztül kapcsolatot lehet kiépíteni a szélsőséges csoportok irányába,³¹ ezzel akár egy esetleges beépülést is előkészítve.

Az airsoft az ebben a fejezetben tárgyalt kockázatokkal és lehetőségekkel számolva egy olyan tevékenység és eszköz, amelyen keresztül a nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek óriási kihívással néznek szembe, de a fennálló probléma megoldásához akár kulcsot is adhat a kezükbe. A radikális szervezetek mozgásterét a megfelelő jogi háttér és törvényi szabályozás, továbbá a civil társadalom széles összefogása korlátozhatja.

Összegzés

A fegyveres harci helyzetek, taktikai eljárások kiképzését valóságghű helyzetek szimulálásával lehet magas szintre emelni. Minél valóságghűbb a felkészítés, annál biztosabb a valós végrehajtásnál az eredmény. Jelen pillanatban a törvényi feltételei is megvannak ahhoz, hogy bárki beszerezhesen, használhasson bármilyen céllal olyan eszközöket, amelyekkel fegyveres harci helyzetek szimulálását lehet végezni. Az egyik ilyen eszköz az airsoft, amelyet elérhető ára miatt rengetegen használnak szimulációs játékokra, kiképzésre.

Az airsoft játéknak indult, sokan most is annak tartják, de a „játsszók” között van egy olyan réteg, melyre az elhárító szerveknek jelentős figyelmet kell szentelniük, mert az ebben a játékban, eszközben rejlő kockázatok nagyobb jelentőséggel bírnak, mint gondolnánk.

Az anyagi ellehetetlenülés egyre mélyebben érinti hazánk lakosságát, ami sokszor *bűnözésben*, szélsőséges gondolkodású, *radikális csoportokhoz történő csatlakozásban* talál csalogó enyhülést.

A bűnözők az általuk elkövetett bűncselekményekhez egyre gyakrabban használnak fegyvert, az elkövetés módját pedig apró részletekbe menően megtervezik, információszerzéssel, gyakorlatozással, szimulációs „játékokkal”. Az a kockázat, ami az airsoftban rejlik a rendészeti szervek számára, az a bűnözői köröknek mind-mind lehetőség, amit felismertek és ki is használnak.

³⁰ Az 1995. évi CXXXV. tv. 1. §. a) és c) pontjai alapján az Információs Hivatal és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

³¹ Pl. ügynöki hálózat építésével.

Akik a romló életkörülményeik okozójában az országot irányító vezető hatalmat, kiszolgáló szerveit vagy a szociális háló peremén tartózkodókat látják, azok közül sokan szimpatizálnak különféle, gyakran szélsőséges gondolkodású, radikális csoportok tevékenységével. Közülük vannak olyanok, akik a szimpátián túl keresik a kapcsolatot ezekkel a csoportokkal, tehát tevékenyen is részt vesznek „munkájukban”. Akár információk szivároztatásával (melyek lehetnek fontosak vagy fontosnak tűnők) arctalanul, vagy akár tevőlegesen, különböző kiképzéseken, meneteléseken, díszelgéseken megjelenve, vállalva a csoporthoz való tartozást. A radikális csoportok, félkatonai szervezetek tömegbázisában a fegyverhez, fegyveres eljárásokhoz értő emberek száma a sorkatonaság 2004-ben történő megszűnése óta egyre csökken, így alternatív kiképzési módszereket alkalmaznak a meghirdetett táboraikban.

Ezek az emberek a társadalom széles spektrumából kerülnek ki, de az közös bennük, hogy ha a helyzet úgy hozná, akkor az ország alkotmányos rendjét akár erőszakkal is képesek lennének saját elképzeléseiknek megfelelően megváltoztatni. A terrortámadások a jövőben is részét képezik majd az életünknek, ugyanis mindig lesznek olyan személyek vagy szervezetek, akik/amelyek a többség által elfogadott hatalmi és etikai normákat nem fogadják el, ezért fegyverrel lépnek fel az elfogadók táborával szemben.

Ennek érdekében folyamatosan képzik magukat, önvédelmi leckéket vesznek, fegyveres taktikát tanulnak, lövészklubokban éleslövészeteken vesznek részt stb. Ezen tevékenységeik során keresik a lehetőséget arra, hogy olyan képzéseken vegyenek részt, ahol olyan emberektől, kiképzőktől tanulják el a „harci” tudást, akik hitelesek ezekben a dolgokban, tehát valamely rendészeti vagy honvédelmi szervtől kerültek ki.

Nagyon nehéz eldönteni, hogy melyik lehetőség a rosszabb a „szakadár”³² kiképzők tekintetében: ha csak a kiképzésekért kapott pénz motiválja őket, vagy ha a kiképzők is szimpatizálnak az ideológiával és emiatt vesznek részt a kiképzésben.

Az airsoftos kiképzéseket tekintve egyaránt elmondható, hogy a bűnözői csoportok és a szélsőséges csoportok is töreksenek a valóság-hű kiképzésekre, amelyben nagy szerepet kap a szimulációs eszközön túl maga a kiképző is, aki legtöbbször valamely fegyveres vagy rendvédelmi szervtől leszerelt személy vagy annak még aktív tagja. Talán ez jelenti a legnagyobb nemzetbiztonsági és rendvédelmi kockázatot ebben a témában, melynek kezelését az erre hivatott szervek mélyebb, szakirányú elemzése tárhat fel, hisz míg én csak nyílt információkkal tudtam dolgozni, addig számukra a titkos információgyűjtés eszközei és módszerei is rendelkezésükre állnak.

Sajnos Magyarországon a fegyveres vagy rendvédelmi szervtől leszerelt vagy nyugállományba került személyekben az adott szerv nem ismeri fel azt a lehetőséget, ami a gyakorlati tapasztalatok átadásában rejtezik. A tapasztalt, fegyveres és taktikai eljárásokhoz értő személyek kikerülése a rendszerből óriási

³² Szakadár – egy mozgalomból vagy vallásból kiszakadt és azzal szembekerülő személy.

tapasztalati hiányt von maga után a fiatalabb generáció részére. Manapság elmondható például, hogy a Rendőrségnél az 1-2 éve szolgálatot teljesítő kollegák már „öregnek” számítanak, de nem ritka az sem, hogy az iskoláról gyakorlaton kint lévő hallgató egy előző szemeszterben végzett őrmester mellé van beosztva „tanulni”.

Egyes külföldi országokban³³ már felismerték a tapasztalat hiányából fakadó problémákat, ezért kidolgozták annak a lehetőségét, hogy az aktív szolgálatot már nem vállaló szakembereket tudásuk átadására ösztönözzék. Több NATO-tagállam hadseregében például régóta alkalmazott és bevált módszer, hogy a különböző kiképzési feladatokra az eredményesebb és a valóságot legjobban megközelítő végrehajtás érdekében civil cégeket is bevonnak a katonák felkészítésébe, amelyek aszimmetrikus hadviselésre, terrorellenes tevékenységre, beépített területen történő harci feladatok végrehajtására készítik fel a katonákat. Ezekben a civil cégekben főként volt hivatásos szolgálatot teljesítő személyek dolgoznak kiképzőként.

Az airsoftban mint eszközben/tevékenységben rejlő kockázatok és lehetőségek néhány mondatban ismét összefoglalva:

Lehetőség, mert a mai magyar rendészeti kiképzésben nincsenek elterjedve a valóság-hű elemeken alapuló kiképzési módszerek, melyhez a gazdasági helyzetet is figyelembe vevő kiképzési eszközként az airsoft eszközök megoldást kínálnak.

Lehetőség, mert a bűnözői csoportokról, szélsőséges-radikális csoportosulásokról történő információszerzés lehetőségét és az ezekhez a csoportokhoz tartozó személyek kilétének felfedését, esetleg beszerzésének lehetőségét is magában hordozza az airsoftos játékokon, kiképzéseken történő részvétel.

Kihívás, mert a bűnözők, a szélsőséges-radikális csoportosulások a „játék” fedése alatt olyan fegyverismereti, fegyvertaktikai, harci taktikai ismeretekre tehetnek és tesznek szert, melyet a bűncselekmények elkövetése során a rendészeti erők ellen is hatékonyan tudnak alkalmazni.

Kihívás, mert a „játék” fedése alatt, a rendvédelmi-honvédelmi szervek köreiből kikerült kiképzőket/fegyveres taktikai eljárásokhoz értő szakembereket³⁴ – az ismert anyagi/morális helyzetüket kihasználva – különböző bűnözői vagy radikális csoportok beszervezhetik, akár őket megtévesztve is. Ezek a csoportok az ilyen szakemberektől megszerzett tudással illegális cselekményeik sikeres végrehajtásához kapnak magas szintű felkészítést, és ezáltal az ellenük folytatott küzdelmet teszik még nehezebbé. Talán ez az egyik olyan momentum, mely a téma feldolgozását (figyelem felhívásnak is szánva) aktuálissá teszi!

³³ Többek között USA Különleges hadereje, az amerikai és a német rendvédelmi szervek beavatkozó csoportjai (SWAT, GSG-9).

³⁴ Pl. 2012-ben a megyei Bevetési egységek, Akció Osztályok a Terrorelhárítási Központ regionális Osztályainak felállításával jogutód nélkül megszűnnek, vagy pl. Magyarország afganisztáni szerepvállalásának jelentős létszámcsökkenésével a nem missziós juttatásokban részesülő honvédek száma jelentősen megnő.

Kihívás és egyben lehetőség, mert az airsoftot megszállottan művelők a minél valóságosabb játék élménye miatt a hazai és külföldi rendészeti és katonai szervekről, speciális egységekről, kiképzettségükről, felszereléseikről, fegyverzeti anyagaikról, az általuk alkalmazott taktikai eljárásokról, létszámadataikról gyűjtenek és rendszereznek – főként nyílt forrásokból származó – adatokat és információkat. Ez lehetőség is a hazai hírszerző szolgálatok³⁵ információgyűjtő tevékenysége számára,³⁶ és egyben kihívásként jelentkezik az elhárításért felelős szervek munkája során.³⁷

FELHASZNÁLT IRODALOM

- FÖLDESI Lajos r. fzl.: A játék nem játék, avagy az airsoft nemzetbiztonsági aspektusai. XXXI. OTDK. Had- és rendészettudományi szekció, Nemzeti és Nemzetközi Biztonság tagozatra benyújtott pályamunka
- DEÁK Péter: Ki az utcára, uniformisban. Új erőszakterep kontinensünkön. In: Európai Tükör, XIII. évf. 5. szám, 2008. május. pp. 72–77. ISSN 1416-6151
- Hungarista pénzvita: a hazai hungarista szervezetek. In: HVG, ISSN 1217-9647, 1999. (20. évf.), 2.(1025.) sz., p. 75.
- KAZUP Tamás törzsőrmester – LIPPAI Péter alezredes: A kisalegységek harcászati szimulációjának egy új útja: az airsoft. In: Sereg Szemle, VII. évf. 1. sz., pp. 39–44. ISSN 2060-3924
- KREKÓ Péter – JUHÁSZ Attila – MOLNÁR Csaba: A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet növekedése Magyarországon. In: Politikatudományi Szemle, XX. évf. 2011/2 sz., pp. 53–79. ISSN 1216-1438
- LUKÁCS András: Sine morbo? A szélsőséges csoportok alternatív szervezeti diagnózisai. In: Belügyi szemle (2010-), 2010. (58. évf.), 7–8. sz., pp. 19–42. ISSN 1789-4689
- PROF. DR. SZTERNÁK György ezredes: Szélsőséges, erőszakos szervezetek mint a demokratikus társadalmak egyik fő veszélyforrása. In: Felderítő Szemle, VII. évf. különszám, 2008. január. pp. 111–120. ISSN 1588-242X
- RÁDI Antónia: Újjászerveződő szélsőjobb: becsületbeli ügy. In: HVG, 2003. (25. évf.), 2. (1233.) sz., pp. 71–73. ISSN 1217-9647
- RADOVITS Levente Bars: Jobboldali szélsőséges mozgalmak – egy párt tükrében. Szakdolgozat, ZMNE, Budapest, 2009.
- RÉPÁSI Krisztián: Terrorelhárítás Magyarországon. In: Méltányosság politikaelemző központ. pp. 33–40. <http://www.neb.kezek.hu/letoltes.php?letolt=460>; letöltés: 2011. 11. 10.

³⁵ Az 1995. évi CXXXV. tv. 1. §. a, és c, pontjai alapján az Információs Hivatal és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

³⁶ OSINT – Open Source Intelligence – nyílt forrású hírszerzés, HUMINT – Human Intelligence – emberi erőforrású hírszerzés.

³⁷ Alkotmányvédelmi Hivatal (AH), Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ), Terrorelhárítási Központ (TEK), valamint a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ).

- TAMÁS Pál: Radikális jobboldali világgépek a 2006-os politikai évad kezdetén.
In: Magyarország politikai évkönyve, 2006. (19. évf.), 1. sz. pp. 1363–1375.
ISSN 0864-7755
- TÓTH Csaba: A szélsőségek jellemzői, megnyilvánulási formái, törekvései
Magyarországon és a radikálisok megjelenése okán felmerülő biztonságpolitikai
kihívások és rendvédelmi feladatok a rendszerváltást követően.
Diplomamunka, ZMNE, Budapest, 2008.
- UTASI Judit: Gyűlöletbűnözés – szélsőjobb.
In: Belügyi Szemle 2010. (58. évf.), 11. sz. pp. 5–20. ISSN 1789-4689

INTERNETES FORRÁSOK

- http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2005/szucs_endre.pdf;
letöltés: 2011. 10. 15.
- http://airsoft.nowar.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=42;
letöltés: 2011. 04. 12.
- <http://airsoftarena.hu/airsoft>; letöltés: 2011. 04. 23.
- http://hirszerzo.hu/elemzes/42615_a_magyar_garda_es_a_jobbik_politikaja;
letöltés: 2011. 04. 12.
- <http://szabadriport.wordpress.com/2012/02/06/a-mi-hungarizmusunk/>;
letöltés: 2012. 04. 09.
- http://szentkoronaradio.com/belfold/2009_09_07_bonyon-mukodott-a-neonaci-kikepzotabor
letöltés: 2011. 04. 12.
- <http://www.elitharcos.hu/csatunk/szalanczi-tamas>;
letöltés: 2011. 10. 10.
- <http://www.fogyasztok.hu/cikk/20100921/elethu-es-veszelyes-az-airsoft-fegyver>;
letöltés: 2011. 10. 10.
- <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=62519>;
letöltés: 2011. 04. 12.
- <http://www.origo.hu/itthon/20110318-harom-magyar-garda-es-egyeb-nemzeti-radikalis-felkatonai-szervezetek-magyarorszagon.html>;
letöltés: 2011. 04. 12.
- http://www.zalaihirlap.hu/vb/20080911_kikepzes_vagy_jatek?s=rel;
letöltés: 2011. 04. 12.

BÁLINT TAMÁS SZÁZADOS –
DR. ZSIFKÓ MARIANN FŐHADNAGY

KARRIER II. – KARRIERCÉL, KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK, KÜLSZOLGÁLAT

BEVEZETÉS

Amint azt előző cikkünkben részletesen kifejtettük, hazánknak a NATO és más nemzetközi szervezetek felé tett kötelezettségvállalásának egyik pillére, hogy a honvédtisztek képesek legyenek megérteni és alkalmazni a közösség által elvárt követelményeket. Az érintettek vállalják a tapasztalatok megszerzését célzó tanulmányokat, külszolgalatra történő vezénylést, amely a hozzátartozóktól is áldozatot követel. Feltételeztük, hogy az új kihívások jelentkezésével párhuzamosan azokhoz kapcsolódó követelmények megfogalmazódnak a Magyar Honvédség (a továbbiakban: Honvédség vagy MH) munkaköri térképében is, miközben az MH 2012–2021 közötti időszakra szóló humánstratégia részét képező életpálya-modellben az előmenetel követelményeként nem jelenítődik meg a külszolgalati tapasztalat.

Felismerve a rendszer hiányosságát és feltételezve az állomány szükségletét, kutatásunkban továbbra is az alábbi kérdésekre keressük a választ: a tisztek hogyan ítélik meg a külföldi beiskolázás és a külszolgalat hozzájárulását az előmenetelhez, és ezek milyen kihatással vannak karriercéljukra. Cikkünkben folytatjuk a kapcsolódó szakirodalom célirányos bemutatását, és végül ismertetjük az állomány körében végzett kutatásunkat.

Kutatásunk időszerűségét adta, hogy 2012. január 1-jei hatállyal megszűnt az előrehozott, a csökkentett összegű előrehozott öregségi nyugdíj és a karkedvezményes nyugdíj intézménye, amely jelentősen befolyásolja (befolyásolhatja) a tisztek saját pályatervét. A kutatás nem tér ki az új jogszabály hatásának elemzésére, viszont a későbbiekben mindenképpen fontosnak tartjuk az erre irányuló átfogó vizsgálatot.

A kutatásunk ideje alatt került kidolgozásra az MH-ra vonatkozó harmadik humánstratégia, ezért annak feldolgozása nem képezi e cikk tartalmát. A kutatás következtetései és javaslati elsősorban az első két humánstratégia, és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok, rendeletek és irányelvek tartalmára történő reagálást célozzák. Reményeink szerint a kapott eredmények és javaslatok továbbra is hasznos információkat szolgáltathatnak a humánstratégia fejlesztésén dolgozó szakemberek számára.

A KARRIER ÉS ELŐMENETELI REND SZABÁLYOZÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A Honvédség emberierőforrás-filozófiájának érvényesülését meghatározzák az Alaptörvényben rögzített **honvédelmi alapelvek**, a társadalom egészére, illetve specifikusan a Honvédségre vonatkozó **törvényi szabályzók**, az ország és a Honvédség szövetségi kötelezettségeit, illetve nemzetközi szerepvállalásait meghatározó

szabályzó, a Honvédség működésére ható, az állami és a versenyszférában érvényesülő **általános elvek**, továbbá a munkaerőpiac egyik résztvevőjeként az MH-ra mint **munkáltatóra vonatkozó szabályok**.

Alaptörvény, törvények

A Magyar Honvédségnek az Alaptörvényből levezetett rendeltetése és feladatainak konkrét, legmagasabb szintű törvényi szabályozása a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvényben (a továbbiakban: Hvt.), továbbá a jogállási törvényben – **a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény** (a továbbiakban: Hjt.) – valósul meg.¹ Az előbbi a honvédelem feladatairól, a honvédelmi kötelezettségről, az abban részt vevő szervekről, továbbá a honvédelem irányításáról, az MH feladatairól, szervezetéről, jogállásáról és az irányítás-vezetés rendjéről rendelkezik.

Az utóbbiban (Hjt.) valósul meg a Munka Törvénykönyve hatálya alól kivett, speciális szolgálati viszony feltételei között katonai szolgálatot teljesítő, egyenruhás személyi állománynak a Honvédség részére történő munkavégzése, szolgálatteljesítése keretszabályainak meghatározása. Ezen törvény szabályainak lebontása, végrehajtása, részletszabályok felállítása – a honvédelmi törvény felhatalmazása alapján – alacsonyabb rangú jogszabályokban és más szabályokban történik meg a honvédelmi jogalkotás körében.

A Hjt. V. Fejezete tartalmazza a szolgálati viszony létesítésére vonatkozó szabályokat, ezek között annak feltételeit, az állomány utánpótlását, és a szolgálatteljesítés keretszabályait. A következő törvényi fejezetek (VI–VII. Fejezet) tárgyalják a szolgálati viszony módosításának és megszűnésének alapvető szabályait.

A **szolgálati viszony tartalmáról szóló VIII. Fejezet** tartalmazza az előmeneteli rend szabályait:

78. § (1) Az előmenetel a szigorú alá- és fölérendeltségi viszonyon alapuló szervezeti hierarchiában történő emelkedés útján valósul meg.

(2) Az állomány tagjának az (1) bekezdésben meghatározott pályán belátható, tervszerű előmeneteli lehetőséget kell biztosítani a magasabb beosztás és a hozzá kapcsolódó rendfokozat eléréséhez, illetve az azokhoz szükséges feltételek megszerzéséhez. Ez a hivatásos állománynál legalább a szolgálati nyugdíj-jogosultság eléréséig terjedő életpályát, előmenetelt, a szerződéses állománynál pedig kiszámítható előmenetelt jelent.

Ezt követik a szakképzettségi követelmények, majd az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság alapszabályai, amelyeket miniszteri rendelet részletez.

¹ Ezt 2013. július 1-jétől a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény váltotta fel, amely azonban a vizsgálat idején még nem volt hatályban.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157593.245153; letöltés: 2012. 12. 20.

Az előmenetel szabályozása törvényi szinten tartalmazza az egyes rendfokozatokban eltöltendő várakozási idő mértékét. Az állomány tagja teljesítményértékelésének és minősítésének alapszabályai szintén törvényi szinten szabályozottak, felállítva az **előmeneteli bizottsági rendszert**, a rangsorolás módszerét, felhatalmazással a részletes eljárási szabályok alacsonyabb jogszabályban történő meghatározására.²

HM rendeletek

A törvénynek a személyi állomány előmenetelével, karrierjével kapcsolatos alapszabályai végrehajtásának, részletszabályozásának fontos része található a **hivatásos és szerződéses katonai szolgálat létesítéséről, módosításáról, megszüntetéséről, tartalmáról, valamint az integrált személyügyi igazgatás és egységes nyilvántartás rendjéről szóló 10/2002. (III. 5.) HM rendeletben**.³ Ez tartalmazza a szolgálati viszony létesítése, módosítása, megszűnése és az előmenetel részletszabályait, annak rendszerével, a teljesítményértékeléssel és minősítéssel foglalkozik.

Fontos még megemlíteni a **Magyar Honvédség egyes beosztásaihoz kapcsolódó munkaköri követelményekről szóló 20/2002. (IV. 10.) rendeletet**,⁴ amelyben részletezve vannak a munkaköri, szakmai, végzettségi, fizikai, pszichikai, egészségügyi stb. követelmények. A rendelet melléklete tartalmazza a Honvédségben rendszeresített katonai munkakörök térképét, a katonai munkakör-családok és beosztások követelményeit, a munkaköri leírások tartalmi követelményeit és az idegennyelv-ismereti követelményeket.

A Magyar Honvédség humánstratégiái

A fenti jogszabályokon túl a karrier és az előmenetel témakörében meghatározó, így külön említést érdemel a Magyar Honvédség alapdokumentumai közül az előző kettő **humánstratégia** (2003–2013 és 2008–2017).

Mindkét dokumentum alapvetésében definiálja az MH humánstratégiáját, annak célját, az azokat befolyásoló tényezőket, amelyek egyrészt külső társadalmi, másrészt a szervezet sajátosságaiból fakadó speciális honvédségi tényezők. Ezen utóbbiak között a legmarkánsabbak a **haderő-átalakítás** szükségességéből fakadtak: 2004-ben az önkéntes haderőre történő áttérés teljesen új követelményeket, igényeket és feltételeket teremtett a társadalom részéről (beleértve a NATO-tagságból fakadó szövetségi követelményeket), amelyeket le kellett képezni a szervezeten belül. Ez egyrészt a teljes személyi állomány feladatrendszerének újrafogalmazását, másrészt a feltételrendszer felzárkóztatását, valamint a kettő összehangolását követelte.

² A következőkben a járandóságok, a szabadság, az illetmény és egyéb juttatások, érdemek elismerése, fegyelmi és kártérítési felelősség kérdései, a szolgálati nyugdíj főszabályai és a személyügyi nyilvántartás alapszabályainak meghatározása történik.

³ 2013. augusztus 13. óta a hatályos jogszabály a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=162478.246589; letöltés: 2013. 08. 24.

⁴ 2013. augusztus 13. óta szintén hatálytalan.

Mind a Honvédséget vezérlő értékeket, mind az addigi szervezeti kultúrát alapjaiban kellett megváltoztatni, új szabályzórendszert kialakítani. E feladatokat a korábbi, 2003–2013-as humánstratégia írta le.

A Magyar Honvédség humánstratégiája (2003–2013)⁵

Kutatásunk szempontjából relevánsként a karrierlehetőségek és az előmenetel témakörében a dokumentum a következő foglalkoztatáspolitikai jellemzőket fogalmazta meg: békeidőben a teljes személyi állomány önkéntes alapon szolgál mint kvázi munkavállaló. Az állomány nagy része az aktív kora elején álló fiatal, akik viszonylag fiatalon lépnek vissza a civil munkaerőpiacra. Ebből számos dolog mellett az a figyelemreméltó tény következik, hogy nemcsak a felkészítés, kiképzés rendszere változik az alakulatok feladatrendszerének, struktúrájának megfelelően, de az állomány biztosításának (toborzás rendszere), illetve előmenetelének rendje, elsősorban a tiszti és tiszthelyettesi állománykategóriákban kulcskérdéssé vált, válik. Az így bekövetkező állományszerkezet-változás pedig a további feltételek, feltételrendszerek módosításának szükségességét hordozta (ellátási rendszerek, rekreáció, költséghatékonyság és idősíki kérdései stb.)

A karrier szempontjából az állomány biztosítása három szegmensből tevődik össze: az állomány megszerzése és pályára léptetése, azt követi az alkalmassá tétel, kiképzés és foglalkoztatás, végül a kilépés, visszakerülés a civil társadalomba és a munkaerőpiacra, amelyhez megfelelő eséllyel szükséges rendelkezni, hiszen a munkaerőpiac állapota és hatása a professzionalista jelleg erősödésével egyre fontosabbá válik.

A fentiek technikai oldaláról a humánerőforrás-tervezés, -gazdálkodás és -fejlesztés rendszerei szorultak kidolgozásra. Az erőforrásokkal történő gazdálkodás tervezhetőségéhez a *szervezeti elvárás rendszer* működésének feltételeként szükségessé vált a munkakörök pontos tervezése,⁶ a munkakörök specifikációinak a meghatározása, továbbá a szervezet elemeinek racionalizálása és optimalizálása. Minden egyes beosztás- és munkakör-típusról jogszabályban rögzített **leírás** szükséges, amely rögzíti az általános jellemzőket. Az adott beosztás általánostól eltérő specifikációit az **állománytábla**, illetve a **munkaköri jegyzék** hordozza, részletes leírását **munkaköri leírás** tartalmazza. A beosztási rendszer csak a kompetens felelősök konszenzusos megállapodásával legyen változtatható. Az Európai Unió, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) munkabiztonsági szabályzói, szabványai és előírásai épüljenek be a követelményrendszerbe (pl. a munkakörökhöz kapcsolt értékelési rendszer kidolgozása, ösztönző rendszerek felállítása stb.).

⁵ http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/hm_humanstrategia_2003-2013.pdf; letöltés: 2013. 08. 24.

⁶ Munkakörelemzés és -értékelés: a rendszeresített beosztások, munkakörök lényegéről, a munkakörökben végzendő tevékenységekről, a munkaköröket betöltőkre ható terhelésekről és velük szemben támasztott követelményekről, az ellátáshoz szükséges képességekről, az elvárható képesség- és kompetenciajellemzőkről pontos kép kialakítása, a különféle munkakörök (beosztások) közötti kapcsolatok, illetve a szervezeti célok elérésében betöltött pozícióik feltárása a szervezeteken belül, valamint a szervezetek egymás közötti viszonyában.

Az utóbbi esetében a tudásalapú társadalom és a képességalapú hadsereg célkitűzéseinek megvalósítása érdekében az egyéni felkészítési rendszer, a beosztási specifikáció, valamint a **szervezeti vertikális és horizontális mobilitás**, továbbá az egyéni fejlődési igények rendszerbe integrálása fogalmazódik meg. Fő elemek: a csoport és a szervezet összekovácsolása a szervezeti szocializáció támogatásával; a vezetési rendszerek támogatása és az utánpótlás rendszerének kiépítése és működtetése (karrierpálya); különböző állománykategóriák képzése, át- és továbbképzése egységes elvek alapján; a versenyszférába visszatérést segítő ismeretek; az **egész életen át tartó tanulás program** szempontjai; képzés minőségbiztosítási és értékelési rendszerei; az állomány önmegvalósítási törekvéseinek és az egyéni célú továbbtanulásnak a támogatása.

A humánstratégia kiemeli:

„Az általános rendezőelveken túl a tisztképzésnek a jelenleginél jobban kell biztosítania a különböző szakterületek közötti átjárhatóságot, szélesebb körben kell támaszkodnia a polgári életben megszerezhető képzettségekre.”⁷

A Honvédség mindkét humánstratégiában megjelenített **emberierőforrás-filozófiai alapértékei** közül specifikumként kiemelhetők: az egyén életpályáját átfogó Honvédséghez kötődés biztosítása; a versenyszellemben érvényesülő kiemelkedő teljesítmények elvárása és elismerése; a katonai pályára kerülés biztosítása – teljes esélyegyenlőséggel; és az előrehaladásnak a teljesítmény alapján történő biztosítása. Ezek alapján – az állomány pályán megtartása és fejlesztése céljából – szükségessé vált az **életpályaprogramok** kidolgozása, amelyek keretében biztosítható az erőforrások hatékony felhasználása és a személyi állomány szellemi, fizikai teljesítőképességének kihasználása. Az új típusú állományszerkezet kialakításának és megtartásának feltétele a hiteles pályakép, amelyre az állomány tagjai megélhetésüket alapozhatják, illetve amely az emberi szükségletrendszer kielégítését a szakmai sikerek és a szervezet alapját képező **hierarchiában történő előmenetel** által garantálja.

Másrészről: *„A Magyar Honvédség karriermodelljének kialakítása a gazdasági lehetőségekkel, a társadalomban érvényesülő hagyományokkal, a polgári életben ható normákkal összhangban és a munkaerőpiac jellemzőinek figyelembevételével történhet.”⁸*

A **pályán történő előrelépés** feltétele kizárólag a különböző szabályzóknak meghatározott követelményeknek való megfelelés lehet, így különösen: az előírt végzettség megléte; katonai-szakmai képzettség; a beosztásban eltöltött idő; a betöltött beosztás ellátásának minősége; pszichikai, fizikai és egészségi alkalmasság; esetleg további, törvény által megállapított vagy egyéb feltételek.

A pályatervezés, a szigorú előmeneteli rendszer működtetése centralizált és integrált szakigazgatást követel meg, a tisztí és a tiszthelyettesi állomány előmenetelét egységes szempontok irányítják.

⁷ Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2003–2013. p. 10.

⁸ Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2003–2013. p. 17.

Az előmenetel általános alapelvei:

- alapja a beosztások és a rendfokozatok jogszabályban meghatározott egymásra épülő hierarchiája, a rendfokozatban történő előmenetel a magasabb beosztásba történő kinevezéssel valósul meg;

- az előmenetel alapja a rendszeres (éves) értékelés és a következő beosztásra történő felkészítés, a **meghatározott iskolai vagy tanfolyami végzettség** megszerzése;

- egy beosztási szinthez egy rendfokozat tartozik, az előmenetel békeidőszakban csak fokozatosan történhet, általában a beosztásokhoz rögzített minimális és maximális várakozási idő között;

- *a tiszti, tiszthelyettesi⁹ karriermodellt úgy kell felépíteni, hogy már a pályára lépéskor látható legyen a **külföldi katonai szolgálat** lehetősége;*

- magasabb parancsnoki beosztásokba nemzetközi, törzs- és egyéb szakmai beosztások rendszerén lehessen eljutni;

- az átjárás a legénységi állományból a tiszthelyettesi állományba természetes alapja az utánpótlásnak, míg a tiszti pályára tiszthelyettesiből csak kivételes esetben kerülhet sor;

- a tiszti pályán történő előmenetel területi mobilitási igénnyel bír, míg a tiszthelyettesi pályán ez az igény általában zászlósi beosztások esetén jelenik meg.

Az előmeneteli rendszerben a fentiekén túl a fegyvernemi, szakmai előmenetel eltérő jellemzőit is meg kell jeleníteni (általános és egy speciális előmeneteli rend elkülönítése az átjárhatóság biztosításával).

Az előmeneteli rendszer működtetése, támogatása a **teljesítményértékelési rendszer** segítségével történik, amelynek feladata az előmenetel, a magasabb beosztásba történő kiválasztás objektivitásának támogatása, az egyének fejlesztése, a teljesítmények növelése, továbbá a munkahelyi kultúra formálása, valamint információk biztosítása a képzési igények meghatározásához és a munkaköri követelményprofilok korrekciójához. A gyakorlatban ez az egységesített formátumú, az elöljáró által évente elkészítendő ponttáblázatot és az ahhoz tartozó rövid szöveges értékelést jelenti, amelyet az állomány tagjával ismertetnek, illetve arra reagálhat. A személyügyi gyűjtőbe kerülnek, illetve előmenetel esedékessége előtt az **Előmeneteli Bizottság** kapja meg, a döntés előkészítése részeként.

A munkáltató részéről kiemelt feladatként jelentkezik a professzionális haderőnél a **rekonverzió** cél- és feladatrendszerének megjelenése:

*„Az új előmeneteli rendszer bevezetése, valamint az önkéntes haderőre történő áttérés előtérbe helyezi a szervezeten kívülre történő **pályamódosítást**, az állomány jelentős hányadának a **civil munkaerőpiacra történő folyamatos visszaillesztését**. A jövőben ezt a feladatot a tárca kiemelt intézményesített*

⁹ A dokumentum még a korábbi kifejezést használja, jelenleg az altiszt megnevezés alkalmazandó.

*teendőjeként kell kezelni. Ugyanakkor preventív célzattal gondot kell fordítani a munkahely megtartását szolgáló támogatások biztosítására.*¹⁰

A Magyar Honvédség humánstratégiája (2008–2017)¹¹

A fentiekén túl a **2008–2017-es humánstratégia** szerint a munkaerőpiacon az addiginál aktívabb fellépésre van szüksége a Honvédségnek, nagyszámú fiatal sikeres megszólítása, a hátrányos helyzetűek nagyobb arányú bevonása, és a szolgálatot elhagyók versenyképességének növelése által.

A dokumentum deklarálja, hogy: *„a személyi állomány és a haderő egységes rendszert képez, a személyi állomány és a haderő érdeke összehangolható, a személyi állomány elsősorban erőforrás, és a személyi állomány a haderő legfontosabb, fejleszthető, tartós tőkéje.*”¹²

A katonai pályára kerülés teljes esélyegyenlőséggel, a rendfokozatban történő előrehaladás pedig a beosztásokban nyújtott teljesítmény alapján kell, hogy történjen.

Az egyes állománykategóriák rendeltetésének meghatározása mellett a stratégia kimondja, hogy: *„A személyi állomány feladatai a korábnál strukturáltabb módon, egymásra épülő követelményeken alapulva, jobban igazodnak a rendfokozati sajátosságokhoz és a beosztási szintekhez. A Magyar Honvédség a hivatásos állomány részére a szolgálati nyugállomány eléréséig terjedő **életpályát**, a szerződéses állomány számára **kiszámítható pályaképet** biztosít.*

A katonai előmenetel alapja az egyéni teljesítmény, a rendszeres értékelésre épülő verseny, amely a rendfokozatokban történő fokozatos emelkedés, a szakmai és törzs-, valamint parancsnoki és vezetői beosztások betöltésének egymásra épülő rotációján keresztül valósul meg.

*Ez az előmeneteli rendszeren belül az **oldalirányú mozgás** fokozottabb támogatását jelenti, amely a személyi állomány állandó fejlesztését, különböző szakmai kompetenciák elsajátítását szolgálja. Ennek megfelelően a rendfokozati előmenetel egyik előfeltételének kell lennie az azonos rendfokozatban más beosztásba történő áthelyezés, amely az állomány tagját állandóan új feladatok elé állítja, szakmai tapasztalatait, kompetenciáit folyamatosan bővíti.*

Különösen fontos humánpolitikai elv, hogy a katonai szolgálatból kiválni kényszerülők a legpiacképesebben tudjanak megválni a Magyar Honvédségtől.(...)”¹³

A dokumentum a humánstratégia elemeit (humánerőforrás-tervezés, -gazdálkodás, -fejlesztés és a humánszolgáltatások rendszerei) horizontális és vertikális síkra osztja, ahol a vertikális tagozódás a szervezeti stabilitást, a horizontális a változó környezethez történő rugalmas alkalmazkodást szolgálja.

¹⁰ Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2008–2017. p. 23.

¹¹ http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/2008_2017_humanstrategia_hun.pdf; letöltés:

¹² A honvédelmi miniszter 53/2008. (HK 12.) HM utasítása „a Magyar Honvédség humánstratégiája (2008–2017)”. 4. A Magyar Honvédség humánpolitikája cím alatt.

¹³ A honvédelmi miniszter 53/2008. (HK 12.) HM utasítása „a Magyar Honvédség humánstratégiája (2008–2017)”. 4. 5. Működési sajátosságok 3–6 bekezdése alatt.

A humánstratégia fő feladatai:

„A Magyar Honvédség további fejlesztését támogató főbb humánstratégiai feladatok rendelkezése, hogy – a megfelelő létszámú és megfelelő minőségi mutatókkal rendelkező személyi állomány hatékony biztosítása mellett – minden állománykategória esetében, a stratégiai alappillérek mentén, megvalósítsa az előmenetel során a teljesítményértékelés, a beiskolázás és a beosztásba helyezés összhangját.”¹⁴

A korábbi humánstratégiához képest jelen dokumentum a humánerőforrás-fejlesztés körében – a tudásalapúság igényével összhangban – ráerősít a képességalapú haderő létrehozására az egyéni felkészítés megfelelő rendszerén keresztül, a személyi állomány vertikális és horizontális mobilitása biztosítása, az élethosszig tartó tanulás feltételeit adó képzések alkalmazása, a szervezeti szocializáció támogatása, a szervezeti kultúra átadása, a tervszerű vezetői utánpótlás kiépítése, valamint a haderőből kiválók részére visszatérést segítő ismeretek nyújtása révén.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálatban összesen 51 tiszt vállalta a részvételt, közülük 20 hadnagy (hdgy.), 16 főhadnagy (fhdgy.) és 15 százados (szds.), ebből 8 nő és 43 férfi. A tisztek életkora 24-től 40 éves korig terjed, átlagéletkoruk 32,2 év. A vizsgálatban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem előmeneteli tanfolyamának hallgatói és aktív csapattisztek vettek részt.

A kutatásunk során a Münnich-féle Diák Karrier Teszt (MDKT) módosított változatát használtuk az eltérő rendfokozatú tisztek külföldi beiskolázottság és a külföldi szolgálat előmenetelhez történő hozzájárulásának elemzéséhez.

Csukonyi, Kun és Münnich (2002) látens struktúra modell segítségével és reliabilitásbecsléssel azt állapították meg, hogy a modell illeszkedése minden dimenzió esetében megbízható volt. Ugyanakkor a teszt eredeti formájában kevésbé volt alkalmazható katonai környezetben, ezért az abban található kérdések célirányos átalakításával egy, az értékeléshez szükséges új adatlap került kidolgozásra.¹⁵ Az MDKT alkalmas az állomány motivációjának, elégedettségének, értékeinek és nyitottságának kategóriánkénti részletes kimutatásra is.

A kutatásban részt vevő 51 fő a teszteket önállóan, nyomtatott vagy elektronikus változatban töltötte ki, amellyel az egyénre ható csoportvélemény hatását akartuk elkerülni.

¹⁴ A honvédelmi miniszter 53/2008. (HK 12.) HM utasítása „a Magyar Honvédség humánstratégiája (2008–2017)”. 6. A humánstratégia megvalósításának főbb feladatai alatt.

¹⁵ Bálint Tamás végezte a Diák Karrier Teszt átalakítását, amely megtalálható szakdolgozatában. In: BÁLINT Tamás: Utak és Tévutak. Szakdolgozat, Debreceni Egyetem BTK, Pszichológiai Intézet, 2011.

A statisztikai elemzés során a rendfokozat, a beiskolázottság (BEH)¹⁶ és a külszolgálat előmenetelhez való hozzájárulása (KSZEH)¹⁷ diszkrét változók értékeinek együttes eloszlásának és értékeik egymástól való függetlenségeinek vizsgálatára kontingencia- vagy keresztábrázatot használtunk.

Az állománykategória és a BEH, valamint az állománykategória és a KSZEH interakciók eseteiben több szempontos varianciaanalízist alkalmaztunk. Az alkalmazott eljárással megállapíthattuk, hogy a tényezők interakcióban vannak-e, vagy befolyásolják-e egymás hatását.

KÉRDÉSFELTEVÉS ÉS HIPOTÉZISEK

Kutatásunkban arra kerestünk választ, hogy a tisztek (hadnagyok, főhadnagyok és századosok) hogyan ítélik meg a külföldi tanulmányok és a külszolgálat hozzájárulását az előmenetelhez, és mennyiben igaz a mondás, miszerint „mindenkinek a tarsolyában ott van a marsallbot”.

H1: A külföldi beiskoláztatások nem járulnak hozzá az előmeneteli rendszerhez.

H2: A külföldi szolgálat, amely nagyobb kockázattal és tapasztalattal jár, mint a hazai munkavégzés, nem járul hozzá az előmenetelhez.

H3: A tisztek nem a legmagasabb rendfokozat elérésére törekednek.

EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

Statisztikai eredmények

A beiskolázás előmenetelhez történő hozzájárulásának vizsgálata

A vizsgálat során χ^2 -próba statisztikai eljárást használtunk, amely során a kapott eredmények nem mutattak szignifikáns eltérést, azonban mi ezt a minta nagyságának tulajdonítjuk.¹⁸

A lenti táblázatból látható, hogy a **nem támogatottak száma jelentősen meghaladja a támogatottakét.**

1. táblázat

A beiskolázottság hozzájárulása az előmenetelhez

	Gyakoriság	Százalék
Beiskolázás (támogatott)t	12	23,5
Beiskolázás (nem támogatott)	29	56,9
Összesen	41	80,4

¹⁶ Beiskolázás előmenetelhez történő hozzájárulása (BEH).

¹⁷ Külszolgálat előmenetelhez történő hozzájárulása.

¹⁸ A beiskolázás előmenetelhez történő hozzájárulását vizsgálva: ($p=0,23$); a külszolgálaton részt vett tisztek szubjektív értékelését vizsgálva: ($p=0,94$); míg az eltérő rendfokozatú tisztek szintjén: ($p=0,753$).

A külföldi beiskolázás, a misszió előmenetelhez történő hozzájárulásának és a karriercél vizsgálatnak az eredményei

A külföldi tanulmányok

A beiskolázás előmenetel támogatása szempontjából a **századosok (86,7%)** gondolják leginkább azt, hogy a **tanulmányok nem járulnak hozzá az előmenetelhez**, majd őket a hadnagyok (63%) és végül a főhadnagyok (60%) követik. A megkérdezett tisztek 41%-a már teljesített, 80%-a szándékozik részt venni külföldi tanulmányutakon. A külföldi tanfolyamokon való magas részvétel és szándék ellenére azonban a megkérdezetteknek csak 23%-a gondolja úgy, hogy a nagyobb tapasztalatot biztosító tanulmányút hozzájárult az előmeneteléhez.¹⁹

A külszolgálat

A megkérdezett tisztek²⁰ **80%-a** szándékozik részt venni külföldi szolgálaton. A külföldi tanfolyamokon való magas részvétel és szándék ellenére azonban a megkérdezetteknek csak **19%-a** gondolja úgy, hogy a nagyobb tapasztalatot biztosító külszolgálat hozzájárult az előmeneteléhez.

A **századosok 72,8%-a**, a főhadnagyok és a hadnagyok 66,7%-a jelezte, hogy a külszolgálat nem járult hozzá az előmenetelükhöz. Azon tisztek száma, akiknek a külszolgálatuk nem járult hozzá az előmenetelükhöz, meghaladja azok számát, akik ezért támogattak.²¹

Karriercél

A nyilatkozott tisztek **15,6%-a** szándékozik tábournoki rendfokozatot elérni szolgálata során, 33,3%-a főtiszti rendfokozatig, 46,7%-a pedig rendfokozattól függetlenül nyugállomány eléréséig szeretne a Honvédség állományába tartozni, illetve 4,4%-uk gondolja úgy, hogy a polgári szférában szeretne inkább elhelyezkedni.

A megkérdezettek **15,6%-a** közül, aki szeretné elérni a tábournoki rendfokozatot: a hadnagyok 18,8%-kal emelkednek ki, őket a századosok 15,4%-kal és a főhadnagyok 12,5%-kal követik.

A főtiszti rendfokozatot elérni kívánó tisztek (összes 33,3%-a) közül a hadnagyok 43,3%-kal emelkednek ki, őket a főhadnagyok 31,3%-kal és a századosok 23,1%-kal követik.

A megkérdezett tisztek **46,7%-a rendfokozattól függetlenül a nyugdíjkorhatár eléréséig** szándékozik az MH állományába tartozni, akik közül a **századosok 61,5%-kal** emelkednek ki, őket a főhadnagyok 50%-kal és a hadnagyok 31,3%-kal követik.²²

¹⁹ BALINT Tamás: Utak és Tévtutak. pp. 109–110.

²⁰ A megkérdezett tisztek 47%-a teljesített külszolgálatot.

²¹ BALINT Tamás: Utak és Tévtutak. pp. 110–111.

²² BALINT Tamás: Utak és Tévtutak. pp. 112–113.

KÖVETKEZTETÉSEK

A külföldi beiskolázás hozzájárulása az előmenetelhez

A vizsgálat alapján a fiatal tisztek nagy százaléka teljesítménymotivált, mivel részvételi szándékuk a további szakmai tapasztalatokat biztosító külföldi tanulmányutakon kirívóan magas értéket mutat. A megkérdezett tiszteknek azonban csak 23%-a gondolja úgy, hogy ezen tanulmányutak ténylegesen hozzájárultak előmenetelükhöz.

Abból következően, hogy a tisztek figyelemmel kísérik a tanulmányutak jelentőségét és az ezek ideje alatt átélt többletterhet, az előmenetelben való érvényesülésük észlelt hiánya méltánytalanság érzéséhez és feszültséghez vezet. A szervezet szempontjából a tapasztalt századosok kiugróan magas negatív értékelése a legkritikusabb, hiszen a méltánytalanság és illeszkedés hiánya miatt érzett feszültség esetleges kiváláshoz vezethet. A hadnagyok és a főhadnagyok elégedetlensége pedig azért fontos mutató, mert a *korai elégedettség* alkalmas előrejelzője annak, hogy a későbbi munkájuk során is elégedettek lesznek.

A külszolgálat hozzájárulása az előmenetelhez

A külszolgálaton történő magas részvételi szándék szintén a magas fokú teljesítményorientáltságra utal. A külszolgálat megfelelő kihívást, megmérettetést biztosít a fiatal tisztek számára, amelynek eredménye – az anyagi juttatás mellett – a szervezet számára is fontos szakmai fejlődés. A külszolgálat a magában hordozott értékekkel képes a tisztek számára megadni az önmegvalósítás lehetőségét. A külszolgálaton való magas részvétel és arra irányuló szándék ellenére a tiszteknek csak 19%-a tartja úgy, hogy a külszolgálat hozzájárul előmeneteléhez. A külszolgálat alatt a tiszteknek családjuktól távol, szélsőséges körülmények és fokozott stressz között kell teljesíteniük, így a ráfordítások összehasonlítása a kapott juttatásokkal azt eredményezheti, hogy a tisztek a (leg)több előnyt biztosító beosztást és munkalehetőséget fogják választani a külszolgálat helyett. A MH szervesen részt vállal a nemzetközi béketeremtő műveletekben, ezért a tisztek alulmotiváltsága és elégedetlensége új, egyben szélsőséges intézkedések bevezetésére kényszerítheti a szervezetet. (Például az eddigi önkéntes jelentkezés helyébe az állandó vezénylési lehetőség léphet főszabályként.)

A karriercél vizsgálata

A szervezet hierarchikus berendezkedésének megfelelő a fiatal tisztek karriercél kitűzése. Ugyanakkor érdekes, hogy az elvárhatóan legmagasabb teljesítménymotivációval rendelkező hadnagyoknak a többsége a főtiszti rendfokozatot tűzi ki maga elé célként, szemben a legnagyobb juttatásokat biztosító tábornoki rendfokozattal. A hadnagyok e tekintetben célorientáltan viselkednek, hiszen a belátható és elérhető cél elérésére törekednek. Hozzá kell tennünk, hogy a főtiszti rendfokozatot követelő beosztások az alakulatokon belül megtalálhatóak, a fiatal tisztek személyes kapcsolatban lehetnek az ilyen beosztásban lévő személyekkel, vannak ismereteik a munkakör követelményeiről, így valós célként szerepel terveikben. Ugyanakkor a századosok és a főhadnagyok magas arányban a

nyugállomány elérését tartják céljuknak, ami párhuzamba állítható a tisztek körében tapasztalt nagyarányú, elismertséggel kapcsolatos elégedetlenséggel.

Az eredmények alapján állítható, hogy elméletileg mindenkinek a tarsolyában ott van a marsallbot, azonban az elismertség hiányából fakadó tehetetlenség érzése miatt a fiatal tisztek többsége már korán lemond az eredeti célok eléréséről.

JAVASLAT

Kutatásunk eredményei szerint jelenleg a képzésen részt vevő tisztek a képzés és az előmenetelük közötti összefüggést a véletlennek tulajdonítják. Vroom (1964) szerint a legfontosabb mozgatóerő az egyén jövőbeli megerősítésekre vonatkozó hite és elvárása, emiatt javasoljuk, hogy a külföldi beiskolázások célszerűen **egy adott beosztás előfeltételeként** szerepeljenek, így a tiszt láthatja, hogy erőfeszítései a jövőre vonatkozó elvárásaival találkoznak.

Továbbá szükségesnek tartjuk a tisztek elismerési formáinak fokozását az alakulatokon belül is, ezzel elkerülve az illeszkedési problémákat. Az ASA-modell²³ szerint az egyén azt a munkahelyet keresi, amely illeszkedik hozzá és elhagyja azokat, amelyek ezt nem biztosítják számára. Véleményünk szerint az alegységparancsnokok **mentori feladatokkal** történő ellátása segíthetne a tisztek elismerésének és illeszkedésének megerősítésében.

A karriercélok alakulása véleményünk szerint nem választható el a külföldi tanulmányok és a külszolgálatok eseteiben tapasztaltaktól. A tisztek abban az esetben tudnak és akarnak magasabb karriercélt kitűzni, ha annak feltételei ismertek, és a velük járó juttatások arányban vannak az értük folyó erőfeszítésekkel. Ahogyan azt a humánstratégiákban megfogalmazták, valóban szükség van életpályamodellre, viszont azzal a kitételrel, hogy a benne szereplő **munkakörök kapcsolata tisztázott és mindenki számára átlátható**. Nemeskéri (2001) szerint a karriertervezés egyik alapfeltétele, hogy a munkakörök belső követelményei ismertek és elérhetőek legyenek a szervezet dolgozói számára. Ennek megvalósítására egy **folyamatstruktúra-elve épülő karriermátrix** kidolgozását javasoljuk, amellyel ténylegesen kezelhetővé válik a munkakörök és az előmenetel szabályozása.

Szükséges meghatározni minden egyes **külszolgálat és tanfolyam értékét és annak célját**, hogy azok az **értékalapú előmeneteli rendszer** részévé válhassanak. Hull²⁴ (1943) szerint megismétlődik az, amit megjutalmaznak. Tehát ha a külszolgálatot és a tanfolyamokat megfelelően értéklik az előljárók, akkor azok megerősítést nyernek, és a fiatal tisztek vállalják majd az azzal járó nehézségeket. Abban az esetben, ha ez nem történik meg, akkor a tisztek továbbra is elégedetlenek lesznek majd és a teljesítménymotivációjuk romlik.

Vámosi (2004) úgy gondolja, hogy a karriertervezés többek között a karrier feltárását, ön- és környezettudatosságot, a karriercélok kitűzését és stratégiák kialakítását foglalja magában.

²³ ARVEY, R. D. – CARTER, G. W. – BUEKLY, D. K.: Job satisfaction: Dispositional and Situational Influences. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 6, 1991. pp. 359–383.

²⁴ CAMPBELL, B. – KREALING, D.: Response strength as a function of drive level and amount of drive reduction. *Journal of Experimental Psychology*, 45, 1953. pp. 97–101.

A kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a karriertervezést végző Előmeneteli Bizottságoknak olyan **egyénre szabott terveket** javasolt készítenie, amelyek a külföldi **beiskolázásokkal és külszolgálatokkal az előmeneteli rendszer szerves részeként** számolnak. Hozzá kell tennünk, hogy a humánstratégiák figyelembe veszik a külföldi tanulmányokat, igaz csak főtiszti beosztástól. Példaként említve az Amerikai Egyesült Államok Tengerészgyalogságának iskoláztatási rendszerét kiemelendő, hogy az a tanfolyamokat csak egymásra épülve értelmezi, ami esetünkben annyit tesz, hogy a Tengerészgyalogság magasabb iskolájába elvileg csak az mehetne, aki az alapokkal is rendelkezik.

Többéves hazai és külföldi tapasztalatunk azt mutatja, hogy a hazai békés környezetben nem értelmezhetők a külföldi tanulmányok nyújtotta előnyök. Ezért a tanulmányutak résztvevői valóban jutalomból teljesíthetik azokat, és nem a szervezet tényleges igénye miatt. A művelési területen nyújtott teljesítmény viszont párhuzamba állítható azzal, hogy ki milyen iskolát végzett. A legnagyobb tanulság az, hogy aki kihagyta az alapokat, az nem is tudja értelmezni azokat, ami személyközi feszültséghez és harcászati hibákhoz vezet.

ÖSSZEGZÉS

Cikkünkben kettő – a Magyar Honvédségen belüli karrierpálya-modellt befolyásoló – tényezőt vizsgáltuk, amelynek aktualitását a Magyar Honvédség személyi állományát érintő új humánstratégia életbeléptetése adta. A szövetségi rendszerhez tartozás megköveteli, hogy a magyar tisztek aktívan szerepet vállaljanak külföldi műveletekben, és az ottani sikeres munkavégzés érdekében lehetővé teszi, hogy külföldi tanulmányutakon vegyenek részt. Jelenleg a katonatisztek többsége a második vagy harmadik külszolgálatát teljesíti, és emellett számos külföldi tanintézményben vett már részt, ezért kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy az életpálya részét képező kihívások mennyiben járulnak hozzá a tiszt karrierpályához tartozó előmenetelhez.

A vizsgálatokat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem előmeneteli tanfolyamán részt vevő, valamint több, a Magyar Honvédség harcoló és támogató alegységeinek állományába tartozó tiszt bevonásával végeztük el. A kutatáshoz – a vizsgált kérdések és alapadatok tekintetében a cikk egyik szerzője által – módosított Münnich-féle Diák Karrier Tesztet használtuk. A kérdőívet 51 tiszt töltötte ki, így a kapott eredmények tájékoztató jellegűek.

A hadnagyok támogatása növeli a szervezetben való elismertségüket, szakmai kompetenciájukat, így sikeresebb a szervezetbe való beilleszkedésük is. Viszont ha ez nem érvényesül, akkor korai elégedetlenséget élnek meg, és illeszkedési és vezetési problémákkal kell szembenéznük. A százalékos elismerése további előmenetelüket biztosítja, de ha a szervezet nem járul hozzá az előmenetelhez, akkor az szintén illeszkedési problémákat és korai kiégést okoz.

A külföldi szolgálat esetében a tisztek 23%-a, a külföldi tanulmányokkal kapcsolatban a tisztek 19%-a gondolja úgy, hogy azok hozzájárultak az előmenetelükhöz. Az eredmények nem mutatnak szignifikáns eltérést a populáció szintjén, viszont az értékek alacsony volta miatt szükséges azokat kiemelten kezelni,

és pontosabb elemzésük miatt további kutatásokat folytatni. A tisztek karriercélja jól tükrözi a szervezet hierarchikus elrendeződését, mert a fiatal tisztek 15,6%-a szeretne tábornoki rendfokozatot elérni, 33,3%-a főtisztit, 46,7%-uk pedig rendfokozattól függetlenül nyugdíjig szeretne a MH állományába tartozni, valamint 4,4%-uk gondolja úgy, hogy a polgári életben szeretné életpályáját folytatni.

A kutatásunk eredményei alapján megállapítjuk, hogy a külszolgálat és a külföldi tanulmányok akkor érik el céljukat, ha azok a MH Munkaköri térképén szereplő beosztások egyikének előfeltételeiként adódnak. A személyügyi szakszervek a kor kihívásait szem előtt tartva ki tudják dolgozni az egyénre szabott karrierterveket, átláthatóbbá tehetik a munkaköröket és azok hálózatait, ezáltal az életpályát biztonságos karrierúttá alakíthatják. A tisztek Magyar Honvédségből történő kiáramlását a folyamatos áthelyezési lehetőséggel, a horizontális elmozdulás támogatásával és a fiatalabb tisztek mentorálásával lehetne csökkenteni.

A Diák Karrier Teszt a kutatásunkban felhasználtakon túl alkalmas a tisztek motivációjának, elégedettségének, értékeinek, társas orientációjának és nyitottságának az elemzésére. A feltárt eredmények azt mutatják, hogy a pszichológiai mérőeszközök alkalmazása nagyfokú segítséget jelenthet a szervezetben meglévő, de látens problémák feltárásában és egyben hatékony megoldási javaslatokat nyújthatnak azokra.

A karrierrel foglalkozó tudományos eredmények és pszichológiai módszerek egyidejű felhasználásával megvalósítható, hogy a karrierutak ne tévutakká váljanak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ARVEY, Richard D. – CARTER, Gary W. – BUERKLEY, Deborah K.:
Job satisfaction: Dispositional and Situational Influences.
International Review of Industrial and Organizational Psychology, 1991/6. pp. 359–383.
- CAMPBELL, Byron A. – KREALING, Doris:
Response strength as a function of drive level and amount of drive reduction.
Journal of Experimental Psychology, 1953/45. pp. 97–101.
- CSÁNYI Zsuzsanna: Karrier a szervezetben pszichológiai nézőpontból.
In: Humánfókusz 2001. július.
- CSÁNYI Zsuzsanna:
Karriermenedzselés mint az egyéni és a szervezeti szükségletek találkozása.
In: Szatmáriné dr. Balogh Mária (szerk.): Személyügyi ABC.
Verlag Dashöfer, Budapest, 2002.
- CSÁNYI Zsuzsanna: A karrier pszichológiai és szervezeti megközelítései.
In: Alkalmazott pszichológia, 5. évfolyam, 2003/3–4. szám. pp. 37–59.
- MÜNNICH Ákos (2002): A jövő vezetőinek jelene.
ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2002.
- NEMESKÉRI Gyula – FRUTTUS István Levente:
Az emberi erőforrás fejlesztésének módszertana.
Ergofit Kft., Budapest, 2001.

- VÁMOSI Zoltán: Humán erőforrás menedzsment. LSI Oktatóközpont, Budapest, 2004. 437 p.
- VROOM, Victor H.: Work and Motivation. John Wiley & Sons, New York, 1964.

JOGI SZABÁLYOZÁS

- 10/2002. (III. 5.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai szolgálat létesítéséről, módosításáról, megszüntetéséről, tartalmáról, valamint az integrált személyügyi igazgatás és egységes nyilvántartás rendjéről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=64408.228239; letöltés: 2012. 05. 07.
- 122/2004. (HK 3/2005.) HM határozat a katonai szakképzésről és szakmai vizsga szervezéséről. In: Honvédelmi Közlöny, 2005. évi 3. szám, 2005. 01. 03.
- 145/2002. (HK 1/2003.) HM HVK SZÜCSF intézkedés a személyügyi okmányok és nyilvántartási iratok kezelésének rendjéről. In: Honvédelmi Közlöny, 2003. évi 1. szám.
- 17/2003. (HK 7.) HM KÁT-HVKF együttes intézkedés a hivatásos és szerződéses katonák át- és továbbképzésének megszervezéséről és végrehajtásáról. In: Honvédelmi Közlöny, 2003. évi 7. szám, 2003. 03. 08.
- 1949. évi XX. törvény
A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=222.207867; letöltés: 2012. 06. 03.
- 20/2002. (IV. 10.) HM rendelet a Magyar Honvédség egyes beosztásaihoz kapcsolódó munkaköri követelményekről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=64771.238791; letöltés: 2012. 05. 07.
- 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=57426.235024; letöltés: 2012. 04. 11.
- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=85544.120021; letöltés: 2012. 05. 10.
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139266.245139; letöltés: 2012. 05. 10.
- 2011. évi CLXVII. törvény a korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139736.248403; letöltés: 2013. 05. 11.
- 23/2002. (IV. 10.) HM rendelet a katonai toborzás rendjéről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=64866.233846; letöltés: 2012. 05. 07.
- 27/2002. (IV. 17.) HM rendelet a honvédelmi miniszter által alapítható és adományozható elismerésekről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=64988.233847; letöltés: 2012. 05. 19.

- 34/2007. (VIII. 17.) HM rendelet a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú tagjainak beosztási kategóriába történő részletes besorolásáról, illetve a beosztásokban rendszeresített rendfokozatokról.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=109802.234017; letöltés: 2012. 05. 19.
- 48/2004. (HK 15.) HM HVK SZÜCSF-intézkedés az egységes személyügyi nyilvántartási feladatok végrehajtásáról.
In: Honvédelmi Közlöny, 2004. évi 15. szám, 2004. 05. 04.
- 53/2008. (HK 12.) HM utasítás a Magyar Honvédség humánstratégiája (2008–2017) kiadásáról.
In: Honvédelmi Közlöny, 2008. évi 12. szám, 2008. 06. 25.
- 6/2008. (III. 11.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai beosztással járó munkakörök megállapításáról.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=116508.166107; letöltés: 2012. 08. 02.
- 64/2004. (HK 20.) HVKF intézkedés a nem katonai oktatási intézményben végzett, tiszti és tiszthelyettesi állományba vett személyek tanfolyamrendszerű felkészítésének rendjéről.
In: Honvédelmi Közlöny, 2004. évi 20. szám, 2004. 08. 01.
- 7/2006. (III. 21.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai szolgálatra, valamint a katonai oktatási intézményi tanulmányokra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság elbírálásáról, továbbá az egészségügyi szabadság, a szolgálatmentesség és a csökkentett napi szolgálati idő engedélyezésének szabályairól.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=101810.226751; letöltés: 2012. 10. 22.
- 9/2003. (HK 4.) HM utasítás egyes személyügyi igazgatási feladatok végrehajtásáról.
In: Honvédelmi Közlöny, 2003. évi 4. szám, 2003. 02. 28.
- http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/2008_2017_humanstrategia_hun.pdf>
letöltés: 2011. 11. 24.
- http://www.hm.gov.hu/files/9/8110/hm_humanstrategia_2003-2013.pdf;
letöltés: 2011. 11. 24.

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES

**21. SZÁZADI „HELYSZÍNELŐK” – RECENZIO
CSAPODY TAMÁS: BORI MUNKASZOLGÁLATOSOK¹
CÍMŰ KÖNYVÉRŐL**

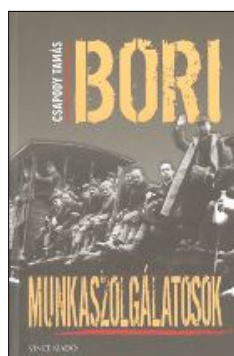
*„Oly korban éltem én e földön,
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra,
s míg balhitekben hitt s tajtékzott téveteg,
befonták életét vad kényszerképzetek.”*

Radnóti Miklós: Töredék

Bevezetés

A gyermekek többsége nagyon szereti a televízió különböző sorozatait és a megkérdezettek többsége szívesen választaná hivatásnak a helyszínelést, a nyomozást. A bemutatni kívánt könyv – a modern kor történeti, kriminalisztikai kutatásainak megfelelően – nagyon alapos nyomozás után született meg. Kövessük mi is egy bűntény feltárásának megfelelően a művet!

A szerző (elkövető) Dr. Csapody Tamás 1960. június 11-ei soproni születésű, képzettségét tekintve jogász és szociológus. Szociológiai diplomája után tudományos fokozatát a politikatudományok kandidátusaként szerezte „*A katonai szolgálatmegtagadás itthon és külföldön, különös tekintettel a kelet-európai régió országaira*” címmel (2000).

Angolul közép-, németül alapfokon beszél. Munkahelyeit tekintve volt a Bibó István Szakkollégium igazgatója, nevelőtanára, a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet munkatársa. Felsőoktatási tapasztalatokat szerzett a Pécsi Tudományegyetem szociológiai tanszékén. Tudományos társaságok tagja: Magyar Bioetikai Társaság, Central and East European Association of Bioethics, Magyar Szociológiai Társaság, Magyar Politikatudományi Társaság, Magyar Hadtudományi Társaság, International Peace Research Association.

¹ Csapody Tamás: Bori munkaszolgálatosok. Fejezetek a bori munkaszolgálat történetéből. Vincze Kiadó, Budapest, 2011. 647 p. ISBN 9 78 963 303 048 6

Civil tevékenységét tekintve a Kelet–Nyugat Párbeszéd Hálózat alapító tagja, a Szabad Kezdeményezések Hálózat alapító tagja, a Halálbüntetést Ellenzők Ligája alapítója, az Alba Kör Erőszakmentes Mozgalmak alapító tagja.

A mű (nyomozati anyag) tényleges adatai: 647 oldal, 46 fotó, névmutató, 15 fekete-fehér térkép. A Kedves Olvasó a bori munkaszolgálatosok történetét, ennek nagyon jelentős kutatás utáni eredményét kapja kézhez, nagyon gazdagon illusztrálva fotókkal, térképekkel, névjegyzékkel.

A szerző kutatómunkája mellett olyan kérdések megválaszolására is törekedett, amelyek alapján következtetéseket vonhatunk le az egyik legnagyobb költőnk, Radnóti Miklós tragikus sorsát, kivégzésének helyszínét, illetve lehetséges azonosítását illetően.

A mű felépítését tekintve foglalkozik az orvosokkal és az orvoslással Borban, a bori munkaszolgálatl, Murányi Ede táborparancsnokkal.

A negyedik fejezetben a bori menet a Dunántúlon címet viseli, itt találkozhatunk Radnóti Miklós sorsával – nagyon alapos kutatást követően – mind Szentkirályszabadja kérdésében, mind a Dunántúli menetben és ennek történetével a különböző szemtanúk, leírások alapján. A könyv következő részében szembesülünk az abdai kivégzéssel (**a bűncselekmény**), magával a gyilkosság elkövetőivel, illetve ottani szemtanúk vallomásaival. Nagyon pontos és valóságghű ábrázolását, logikai következtetéseit olvashatjuk a szerzőnek (**a bizonyítás**). Itt mutatkozik meg Csapody nagyon alapos, minden részletre kiterjedő bizonyító eljárása, ahol a legmesszebbmenőkig „Sina ira et Studio” – minden harag és részrehajlás nélkül – törekedett a helyszín, a szemtanúk azonosítására, továbbá a cselekmény pontos leírására. Itt érhető tetten a „helyszínelő”, aki minden módszerrel, eljárással törekszik a tett legrealisabb rekonstrukciójára.

A hosszú és alapos kutatómunkát az ötödik fejezetben is feltárhattuk, ahol a bori keret felelősségre vonása történik meg (**tárgyalás**).

Történelmi tényként tisztázza a Radnóti Miklós és társai kivégzésében részt vettek szerepét, majd a hatodik fejezetben az abdai exhumálás és agnoszkálás szemtanúival, végső nyughelyével kapcsolatban is teljességre törekedett.

A szerző nem nyugszik (**az ügynek tovább követése**), megpróbálja feltárni azokat a szemtanúkat, akik láthatták esetleg máshol Radnótit.

A hatodik fejezet egyik alfejezete a győri agnoszkálás, egyik leglényegesebb része a fogazat (két darab aranyfog, bori notesz) (**bizonyíték**), és a tevékenységnek az eltelt idő miatti lehetetlenségét is bemutatja.

Úgy gondolom, hogy a „*Bori munkaszolgálatosok*” kötet tanulmánya messzemenően bizonyítja, hogy még a 21. században is szükség van az olyan alapos „helyszínelő” kutatómunkára, amelyet Csapody Tamás ebben a művében végez el. Levéltárak, temetők, könyvtárak, szemtanúk felkutatása, nagyon pontos terepmunka, térképek, vázlatok, régi fényképek mutatják ezt a törekvést.

Úgy gondolom, Csapody Tamás vállalkozása egy világégest követően próbálta meg ezt a területet, ezt a mindenki számára nyitott kérdést világossá, érthetővé és nem utolsósorban elfogadhatóvá tenni. Magyarországon hosszú sora van azon történelmi személyeinknek, akik nyughelye, halála sok kételkedésre ad okot. Ezt tapasztalhatjuk II. Lajos Csele-patakba történt fulladása, Petőfi Sándor segesvári ütközetben történt eltűnése, vagy nagy költőnk, Radnóti Miklós kivégzése körülményeinek, illetve azonosításának kérdésében.

40. A Ribca többe

A szerző minden módszerrel próbálja a témát teljesen körbejárni. A nagy történelmi keretbe jól helyezte el a bori szolgálatosok és legények sorsát, tevékenységét. Elhelyezte őket a második világháború vérvizataros időszakában és tetteiben. Ezt követően pedig magát a Radnótihoz kapcsolódó kutatást is történelmi keretben, kiválóan oldotta meg.

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Bagi József	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Bálint Tamás	százados, a KNBSZ munkatársa
Deák Anita	őrnagy, a KNBSZ munkatársa, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Dobák Imre	PhD, egyetemi docens, NKE Nemzetbiztonsági Intézet
Földesi Lajos Zsolt	r. főörzszászlós, a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság munkatársa
Fügedi Zita	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem MSc hallgatója
Katona László	az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Orosz László	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem BSc hallgatója
Dr. Resperger István	ezredes, PhD, egyetemi docens, az NKE Nemzetbiztonsági Intézet igazgatója
Szentgáli Gergely	a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatója
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi adjunktus
Dr. Zsifkó Mariann	főhadnagy, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. RESPERGER ISTVÁN EZREDES

BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK, KOCKÁZATOK, FENYEGETÉSEK ÉS EZEK HATÁSA MAGYARORSZÁGRA 2030-IG

A mű a biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések kérdését vizsgálja mind nemzetközi, mind hazai tekintetben. Az elméleti fogalmak nemzetközi kitekintéssel történő elemzése után a folyamatok bemutatását és a hazai biztonság várható alakulását írja le. Elemzést kapunk a demográfia, a migráció, az energiabiztonság és az ivóvíz kérdéséről.

Kulcsszavak: kihívások, kockázatok, fenyegetések, biztonság, válság, válságkezelés.

FÜGEDI ZITA

HIDEGHÁBORÚ SZÍRIÁBAN?!

Jelen tanulmányban a szerző a szíriai polgárháború eseményeinek rövid ismertetése után a konfliktus mögött meghúzódó nagyhatalmi szembenállást vizsgálja meg. A tanulmány egyfajta analógiára épül fel, amely a hidegháborús szembenállást állítja párhuzamba a jelen korunk tükrében. A polgárháború eseményeinek rövid ismertetése után Oroszország, illetve az Amerikai Egyesült Államok érdekeltségeit olvashatjuk, megértve ezáltal a szembenállás gyökerét. A tanulmány a két nagyhatalom szembenállása mellett kitér a probléma konszenzusos megoldására, illetve felveti annak kérdését, hogy az tényleges jelenthet-e megoldást Szíria viszonylatában.

Kulcsszavak: polgárháború, érdekeltségek, hidegháború, konszenzus, konfliktus, geostratégia, konfrontáció.

DEÁK ANITA ÖRNAGY

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ ÉS A KOLLEKTÍV BIZTONSÁGI SZERZŐDÉS SZERVEZETE

A KBSZSZ az alapító tagországok szándéka szerint kezdetben katonai-politikai szervezetként kezdte meg működését, jelenleg azonban már új típusú, többfunkciós biztonságpolitikai szervezetként definiálja magát. A KBSZSZ tagországai közül az Oroszországi Föderáció rendelkezik a legnagyobb haderővel, az orosz vezetés pedig KBSZSZ katonai biztonságának fő garantálójaként jeleníti meg Oroszországot a legfontosabb nemzeti biztonsági dokumentumokban. A KBSZSZ mindeddig nem érte el azt a nemzetközi elismerést, amelyet megalakulásakor valószínűleg célként tűzött ki maga elé. Oroszország a KBSZSZ képességeinek erősítésével és nemzetközi elismerésének fokozásával saját politikai és katonai befolyásának növelésére is törekszik, vagyis kihasználva a KBSZSZ által nyújtott lehetőségeket valójában saját biztonságpolitikai érdekeit valósítja meg.

CONTENTS

COLONEL ISTVÁN RESPERGER DR., PhD

THE IMPACTS OF SECURITY CHALLENGES, RISKS AND THREATS TO HUNGARY UNTIL 2030

The work examines the issues of security challenges, risks, and threats both from international and domestic points of view. Following the analysis of theoretical concepts with international outlook, it describes the procedures and shows the evolution of national security. It gives an analysis of the demography, the migration, and the security of energy supply and drinking water.

Keywords: challenges, risks, threats, security, crisis, crisis management.

ZITA FÜGEDI

COLD WAR IN SYRIA?!

In this essay, the author after a short description of the Syrian civil war, examines the great power confrontations lurking behind the Syrian war. The study based on an analogy, which draws a parallel between the confrontations of the Cold War's ages and the today's problems. After showing the events of the civil war, the Russian and the US interests can be read, thereby understanding the root causes of the opposition. The author also writes about the consensual solution of the problem, which is made by the US and Russia, and raises the question of whether this really means a solution for Syria or not.

Keywords: civil war, interests, cold war, consensus, conflict, geostrategy, confrontation.

MAJOR ANITA DEÁK

RUSSIAN FEDERATION AND THE COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANISATION

According to the intention of the founding member states, the CSTO has started its operation as a military-political organization. However, nowadays it defines itself as a new multi-purpose security policy organization. Among the member states of the CSTO, the Russian Federation has the largest military force. In the most important national security documents the Russian leadership positions the Russian Federation as the main guarantor of the military security of the CSTO. The CSTO has not yet reached the international recognition that the founders had likely to have set as a goal at the time of its establishment. By strengthening the capabilities and increasing the international recognition of the CSTO, the Russian Federation also seeks to increase its own political and military influence. Actually, by taking advantage of the opportunities offered by the CSTO Russia achieves its own security interests as well.

Kulcsszavak: Oroszország, KBSZSZ, biztonságpolitikai szervezet, politikai-katonai szövetség, katonai biztonság.

KATONA LÁSZLÓ

A TERRORIZMUS ÉS A SZERVEZETT BÜNÖZÉS ELHATÁROLÁSÁNAK AKTUÁLIS DILEMMÁI

A szervezett bűnözés és a terrorizmus mára nagyon közeli fogalmakká váltak. A velük szemben történő hatékony fellépéshez a jelenkor történéseinek, folyamatainak ismerete szükséges. A cikk feltárja a szervezett bűnözés és a terrorizmus közös és egymástól különböző jellemzőit, megjelenési formáit, áttekintést ad az aktuális tendenciákról, valamint a hatékony felderítéshez, illetve a bűnüldözési feladatok ellátásához fogalmaz meg katonai és rendvédelmi feladatokat.

Kulcsszavak: terrorizmus, terrorszervezet, szervezett bűnözés, felderítés, hírszerzés, bűnüldözés.

SZENTGÁLI GERGELY

A MAGYAR KIBERVÉDELEM ANATÓMIAI KÉPE

A XXI. században számos új típusú biztonsági kihívás jelent meg. Ezek közé illeszkedik a kiberbiztonság kérdése is, amely napjainkban egyre nagyobb hangsúllyal és még nagyobb publicitással jelenik meg. A világ nagyhatalmai és legerősebb nemzetközi szervezetei már régóta foglalkoznak a kibertérből eredő fenyegetésekkel. Jelen tanulmányban azt vizsgáljuk meg, hogy hol tart Magyarország a kibervédelem kiépítésében és mely szervek felelősek a kiberbiztonság garantálásáért.

Kulcsszavak: Magyarország, kibervédelem, kiberbiztonság, kritikus infrastruktúrák.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

A HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJAI

A szerző, aki a hírszerző elemző-értékelő tantárgyat oktatja a Nemzeti Közszerzői Egyetemen, tanulmányában röviden összefoglalta a hírszerző elemző-értékelő munka alapjait, amellyel az olvasó áttekintést kaphat az elemzés-értékelés tartalmáról. A szerző a hírszerző elemző-értékelő munka rendszerezése keretében tekintette át azokat a folyamatokat, amelyek meghatározzák az elemzés-értékelést. A tanulmány alapján megállapítható, hogy a hírszerző elemzés-értékelés egy tudományos alapokon nyugvó elméleti tevékenység, amelynek központi eleme a problémamegoldás.

Kulcsszavak: hírszerzés, hírszerző elemzés-értékelés, elméleti módszerek.

Keywords: Russian Federation, CSTO, security policy organisation, military-political organisation, military security.

LÁSZLÓ KATONA

CURRENT DILEMMAS OF HOW TO DRAW THE LINE BETWEEN TERRORISM AND ORGANISED CRIME

Nowadays, very often is not so easy to make difference between the organised crime and terrorism. However, to fight effectively both of them, it is essential to have proper knowledge on the contemporary events and processes. The article explores their similarities and dissimilarities, as well as their manifestations, and provides an overview of the current trends. It also formulates tasks for the effective intelligence, as well as for both the law enforcement and military.

Keywords: terrorism, terrorist organisation, organised crime, intelligence, law enforcement.

GERGELY SZENTGÁLI

THE ANATOMICAL IMAGE OF THE HUNGARIAN CYBER DEFENCE SYSTEM

Many new security challenges have appeared in the 21st century. Cyber security is one of them, which has become a very important issue with a strong publicity in these days. The great powers and international organizations have been dealing with threats from cyberspace for a long time. This study focuses on the present structure of the Hungarian cyber defence and on the responsibilities of the affected organizations.

Keywords: Hungary, cyber defence, cyber security, critical infrastructure.

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA DR., PhD

THE WORK OF INTELLIGENCE ANALYSIS

In this brief study the author, who teaches the intelligence analysis at the National University of Public Service, elaborates the basics of intelligence analysis, and in such a way he gives an overview of the analysing activity. The study concludes that the intelligence analysis is a science-based assessment of a theoretical activity, and the problem solving is its focus point.

Keywords: intelligence, intelligence analysis, evaluation, theoretical methods.

DR. BAGI JÓZSEF EZREDES

AZ OROSZ HADERŐ JELENE ÉS JÖVŐJE – SOROZOTT VAGY SZERZŐDÉSES HADSEREG?

Az orosz haderő jövőjének fő kérdése így hangzik: végül is milyen hadseregre van szüksége az Oroszországi Föderációnak? Jelenleg két alapvetően eltérő álláspont van:

– hivatalos, állami indoklás szerint egy ilyen nagyságú országnak, amely több mint 20 ezer kilométeres államhatárral rendelkezik, legalább egymilliós hadseregre van szüksége;

független biztonságpolitikai műhelyek és szakértők szerint a mai körülmények között a haderőnek egyszerre legalább két helyi fegyveres konfliktus kezelésére kell képesnek lennie, ami azt jelenti, hogy 500–600 ezer fős fegyveres erő képes garantálni az ország biztonságát – a stratégiai csapatokon felül. A professzionális vagy sorozott hadsereg kérdésében egyre jobban közelednek egymáshoz az álláspontok. Ugyan az állami vezetők kiállnak a sorozás intézményének megőrzése mellett, de hivatkozva a közelmúltban végrehajtott nagyszabású gyakorlatok tapasztalataira, elismerik a szerződéses katonák nagyobb arányú alkalmazását.

Bár a tartalékos állomány biztosítása miatt a katonai vezetők többsége ragaszkodik a kötelező katonai szolgálat megtartásához, nem zárom ki annak a lehetőségét, hogy az orosz haderő előbb-utóbb professzionális hadsereggé váljon.

A haderő képességének növelése szempontjából a szerkezeti átalakításokon túl új fegyverzettechnikai eszközök rendszerbe állítása is szükséges az elavult régi szovjet haditechnikai eszközök leváltására. Az orosz kormány példa nélküli forrásokat biztosít az elkövetkező tíz évben (2011–2020) a haderő fegyverzetének felújítására.

Kulcsszavak: stratégiai csapatok, fegyveres konfliktus, professzionális, sorozott, szerződéses, tartalékos állomány, interkontinentális ballisztikus rakéta, állománykategóriák.

OROSZ LÁSZLÓ

SEMLEGES POLITIKÁT FOLYTATÓ EURÓPAI ÁLLAMOK

A történelem során mindig is voltak olyan államok, amelyek távol akartak maradni a háborútól. A második világháborút követően Európában öt államot tartunk számon, amelyek kinyilvánították semlegességüket. Bár elhatározták, hogy nem csatlakoznak semmilyen katonai szövetséghez, hadseregükkel mégis jelentős erőt képviselnek a térségben. A szerző igyekszik a különböző biztonsági és védelmi dokumentumaikon keresztül bemutatni ezen államok stratégiai koncepcióit.

Kulcsszavak: semleges államok, Ausztria, Finnország, Írország, Svájc, Svédország, biztonsági és védelmi stratégia.

COLONEL JÓZSEF BAGI DR., PhD

PRESENT AND FUTURE OF THE RUSSIAN ARMED FORCES – CONSCRIPTION BASED OR CONTRACT SERVICE?

The main question of the future Russian Armed Forces is: what kind of Armed Forces does the Russian Federation need? At present there are two different views concerning this matter:

- according to the official theory: a country with a 20 thousand km long state border needs an Armed Force with at least one million active duty personnel;
- according to independent security policy workshops and experts, in the current situation besides providing strategic forces, the Armed Forces should be able to deal with at least two local armed conflicts at the same time; this means that an Armed Force with 500–600 active duty personnel is able to guarantee the country's security.

Different viewpoints on the Armed Force (conscription or contract service) are approaching each other. Although the state leaders favour conscription based manning, the experiences gained from recent major exercises prove the need for transition to manning by contract service.

Despite the fact, that most of the military leaders support conscription based service to ensure the reserve component of the military, I do not rule out the possibility that the main characteristics of the Russian Armed Forces sooner or later will become a professional Armed Force.

In order to increase capability, not only a structural reorganisation, but the implementation of advanced armament and equipment is necessary to replace the old and obsolete Russian military technology. The Russian government will provide an unprecedented amount to upgrade the armament of the Russian military in the next ten years.

Keywords: strategic units, armed conflict, professional, conscription, contracted, reserved, intercontinental ballistic missile.

LÁSZLÓ OROSZ

EUROPEAN COUNTRIES PURSUING NEUTRAL POLICY

There have always been some states, which wanted to stay away from wars. Since the WW II, five European states have insisted on their neutrality. Although they have decided not to join any military alliance, they still represent a significant force in the region with their army. The author makes an effort to present these states' strategic concepts through their security and defence documents.

Keywords: neutrals, Austria, Finland, Ireland, Switzerland, Sweden, security and defence strategy.

DR. DOBÁK IMRE

**A RÁDIÓAMATŐR TEVÉKENYSÉG „NYOMAI”
A 2. VKF. OSZTÁLY MUNKÁJÁBAN**

A tanulmány a rádióamatőr-mozgalmak történetére tekint vissza. Vizsgálja a Magyar Rövidhullámú Amatőrök Országos Egyesülete (MRAOE) és a 2. vkf. osztály mint az 1930–1940-es évek magyar katonai hírszerző és elhárító szerve közötti kapcsolatokat. A második világháború időszakában ezek a kapcsolatok fontos szerepet játszottak, így a Honvédelmi Minisztérium által támogatott egyesület sem kerülhette el a katonai és titkosszolgálati figyelmet sem.

Kulcsszavak: rádióamatőr, hírszerzés, katonai hírszerző szolgálat, MRAOE.

FÖLDESI LAJOS ZSOLT R. FŐTÖRZSÁSZLÓS

**A JÁTÉK NEM JÁTÉK – AVAGY AZ AIRSOFT
NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI**

A fegyveres harci helyzetek, taktikai eljárások kiképzését valóság-hű helyzetek szimulálásával lehet magas szintre emelni. Az airsoft egy szimulációs csapatjáték, amelyben realisztikus körülményeket, felszereléseket, fegyvereket használnak, így ez a játék kiválóan alkalmas lehet – a gazdasági tényezőket is szem előtt tartva – a fegyveres és a rendvédelmi szervek kiképzési eszközrendszerének fejlesztésére. Ennek a kiképzési rendszernek a megismerésével tudjuk értékelni az airsoftban mint eszközben és mint tevékenységben rejlő nemzetbiztonsági és rendvédelmi új típusú kihívásokat.

Az airsoftos kiképzéseket tekintve egyaránt elmondható, hogy a bűnözői csoportok és a szélsőséges csoportok is törekszenek a valóság-hű kiképzésekre, amelyben nagy szerepet kap a szimulációs eszközön túl maga a kiképző is, aki legtöbbször valamely fegyveres vagy rendvédelmi szervtől leszerelt személy vagy annak még aktív tagja. A cikk az airsoft ismertetésén túl a „problémás” játékról és a „problémás” játékosokról szól. Úgyis, mint a szervezett bűnözői vagy szélsőséges, radikális gondolkodású csoportok és az airsoft kapcsolata, vagy a rendvédelmi vagy más fegyveres testületek köreiből kikerülő kiképzők/fegyveres taktikai eljárásokhoz értő szakemberek kérdése.

Kulcsszavak: airsoft, kiképzés, nemzetbiztonság, extrémizmus.

IMRE DOBÁK DR., PhD

**„FOOTPRINTS” OF RADIO AMATEURS IN THE ACTIVITY
OF THE 2nd SECTION OF THE GENERAL STAFF**

This short essay is looking back for the history of radio amateur organizations. It examines the relationships between the radio amateur club (MRAOE – Hungarian Radio Amateur Association) and the 2. Department of General Staff (2. vkf.), which was the Hungarian military intelligence service during the 1930s and 1940s. These connections and cooperation of military intelligence and amateur radio clubs became very important during the WWII. The MRAOE was supported by the Ministry of Defence so it couldn't avoid the attention of the military and intelligence institutions.

Keywords: radio amateur, intelligence, military intelligence service, MRAOE.

LAJOS ZSOLT FÖLDESI POLICE WARRANT OFFICER

**THE GAME IS NOT GAME – NATIONAL SECURITY ASPECTS
OF AIRSOFT**

We can raise the training of tactical and armed combat situations to a higher level by simulating realistic procedures. Airsoft is a team game simulation in which realistic conditions, equipment and weapons are used, so this game might be perfect for – keeping also economic factors in mind – development of military and law enforcement training systems. We can learn to appreciate the advantages of Airsoft as a useful tool and function for upcoming national security and law enforcement new challenges, by becoming familiar with the training system.

In terms of Airsoft training, criminal gangs and extremist groups also pursue realistic training where, in addition to the use of simulation tool, the trainer himself plays a great role, who is mostly a former member of a military or law enforcement organization, who has been retired or still active. The publication – in addition to the introduction of Airsoft – is about the "problematic" game and the „troublesome" players as well. Likewise the relationship between organized crime or extremist radical-minded groups and Airsoft, or the matter of the qualified professionals coming out of law enforcement circles or other armed forces/ armed tactical procedures knowledgeable experts. They are mostly former members of a military or law enforcement organization, who has been retired or still active.

Keywords: airsoft, training, national security, extremism.

BÁLINT TAMÁS SZÁZADOS –
DR. ZSIFKÓ MARIANN FŐHADNAGY

KARRIER II. – KARRIERCÉL, KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK, KÜLSZOLGÁLAT

Kutatásunkban feltételeztük, hogy a külföldi beiskolázások és a külföldi szolgálat nem járulnak hozzá az előmenetelhez, és a tisztek (hadnagyok, főhadnagyok, századosok) karriercélja nem a legmagasabb rendfokozat elérése. *Cél:* az érdemeiben elismert és az érdemeiben el nem ismert tisztek közötti különbség vizsgálata a katonai karrier kezdetén.

Módszer: kérdőív felvétel, 51 random kiválasztott, eltérő rendfokozatú tiszttel (20 hadnagy, 16 főhadnagy és 15 százados).

Eredmények: kérdőívek eredményei alapján a külföldi tanulmányok esetében összességében a tisztek 23%-a gondolja úgy, hogy az hozzájárul az előmeneteléhez, viszont a századosok 86,7%-a az ellenkezőjét állítja. A külszolgálaton történő magas részvétel ellenére a tiszteknek csak 19%-a gondolja úgy, hogy az elősegíti az előmenetelét. A viselt rendfokozattól függetlenül a tiszteknek csak 15,6% gondolja a legmagasabb katonai rendfokozat elérését céljának.

Következtetések: a kutatás eredménye alapján a részvétel e külföldi tanulmányutakon és a külföldi szolgálaton minimális mértékben járul hozzá az előmenetelhez. A tisztek a ráfordítás-juttatás egyenlőtlenség érzése miatt alulmotiváltakká válhatnak, amelyre válaszul a szervezet pedig kényszerű intézkedéseket vezethet be az állománnyal szemben.

Kulcsszavak: karrier, tisz, előmenetel, értékorientáltság, karriermátrix.

CAPTAIN TAMÁS BÁLINT –
FIRST LIEUTENANT MARIANN ZSIFKÓ, DR.

**CAREER II. – CAREER TARGET, FOREIGN STUDIES
AND FOREIGN SERVICE**

Statement of the problem: In our research we have presumed that attending studies and courses abroad and participation in multinational missions do not contribute the promotion of officers (second lieutenant, first lieutenant, captain) and the officers' carrier goal is not to achieve the highest rank. Hence we searched for the difference between the supported and the not supported officers.

Research Method: Questionnaire with 51 random selected officers (20 second lieutenants, 16 first lieutenants, 15 captains).

Results: Based on the results of the questionnaire, 23% of the officers thought the international studies contribute to their promotion, but 86,7% of the captains stated the opposite. Despite the high participation rate in missions abroad, only 19% of the officers believe that it will contribute to their promotion. Independently of the rank, only 15,6% of the officers want to achieve the highest rank.

Conclusions: International studies and missions abroad only minimally contribute to the promotion of the young officers. Because of the feeling of the inequality between the input and the allowances they get, officers could easily become under-motivated that makes the organization implement forcing measurements.

Keywords: carrier, officer, promotion, value orientation, carrier matrix.

CONTENTS

SECURITY POLICY

COLONEL ISTVÁN RESPERGER DR., PhD

**THE IMPACTS OF SECURITY CHALLENGES, RISKS
AND THREATS TO HUNGARY UNTIL 2030**

ZITA FÜGEDI

COLD WAR IN SYRIA?!

MAJOR ANITA DEÁK

**RUSSIAN FEDERATION AND
THE COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANISATION**

LÁSZLÓ KATONA

**CURRENT DILEMMAS OF HOW TO DRAW THE LINE
BETWEEN TERRORISM AND ORGANISED CRIME**

GERGELY SZENTGÁLI

**THE ANATOMICAL IMAGE OF THE HUNGARIAN
CYBER DEFENCE SYSTEM**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA DR., PhD

THE WORK OF INTELLIGENCE ANALYSIS

FACTS ABOUT COUNTRIES

COLONEL JÓZSEF BAGI DR., PhD

**PRESENT AND FUTURE OF THE RUSSIAN ARMED FORCES –
CONSCRIPTION BASED OR CONTRACT SERVICE?**

LÁSZLÓ OROSZ

EUROPEAN COUNTRIES PURSUING NEUTRAL POLICY

HISTORY OF INTELLIGENCE & RECONNAISSANCE

IMRE DOBÁK DR., PhD

**„FOOTPRINTS” OF RADIO AMATEURS IN THE ACTIVITY
OF THE 2nd SECTION OF THE GENERAL STAFF**

FORUM

LAJOS ZSOLT FÖLDESI POLICE WARRANT OFFICER

**THE GAME IS NOT GAME – NATIONAL SECURITY ASPECTS
OF AIRSOFT**

CAPTAIN TAMÁS BÁLINT –
FIRST LIEUTENANT MARIANN ZSIFKÓ, DR.

**CAREER II. – CAREER TARGET, FOREIGN STUDIES
AND FOREIGN SERVICE**

FOR READERS

COLONEL ISTVÁN RESPERGER DR., PhD

**21st CENTURY CSIs – BOOK REVIEW
TAMÁS CSAPODY: INMATES OF THE LABOUR CAMP OF BOR**

OUR AUTHORS

CONTENTS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT
KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárccánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban, a rendelkezésre álló pénzkeret függvényében – szerzői honoráriumot fizetünk;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (2) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (3) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (4) [www. globalsecurity.org/army/iraq](http://www.globalsecurity.org/army/iraq); letöltés: 2012. 04. 19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012. 04. 19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Telefon: Dr. Kobilka István ezredes,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9576, HM 61-300
e-mail: kobilka.istvan@knbsz.gov.hu,
kobilka.istvan@gmail.com

Dr. Resperger István ezredes
06(30) 996-5064, HM 29-420
e-mail: resperger.istvan@uni-nke.hu,
drresi@gmail.com

Dr. Vida Csaba alezredes
06(1) 386-9344/5300, HM 65-300
e-mail: vida.csaba@knbsz.gov.hu

Tóth Krisztina zászlós
06(1) 386-9344/5021, HM 65-021
e-mail: toth.krisztina@knbsz.gov.hu